REVISTA TEOLOGICĂ

SERIE NOUĂ, Anul I (73), Nr. 2, MARTIE—APRILIE, 1991

EDITURA MITROPOLIEI ARDEALULUI
S I B I U

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCĂ
ÎNTEMEIAT ÎN 1907

CUPRINS

Pag.

PASTORALE ARHIEREŞTI

STUDII ŞI ARTICOLE

DIN SFINŢII PĂRINŢI

SPIRITUALITATEA ORTODOXĂ

ÎNDRUMĂRI OMILETICE

REVISTA TEOLOGICĂ

REVISTA OFICIALĂ A MITROPOLIEI ARDEALULUI

2

SERIE NOUĂ, Anul I (73), Nr. 2, MARTIE—APRILIE, 1991
EDITURA MITROPOLIEI ARDEALULUI
SIBIU

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ȘTIINȚA ȘI VIAȚA BISERICEASCĂ

ÎNTEMEIAT ÎN 1907

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA

CENTRUL MITROPOLITAN SIBIU, STR. MITROPOLIEI, Nr. 24

† ANTONIE

DIN MILA LUI DUMNEZEU, ARHIEPISCOP AL SIBIULUI ŞI MITROPOLIT AL ROMÂNILOR ORTODOCŞI DIN ARDEAL, CRIŞANA ŞI MARAMUREŞ

Cinului monahal, prea cucernicilor protopopi, preoţi şi diaconi şi tuturor binecredincioşilor creştini din de Dumnezeu păzita noastră Arhiepiscopie, Har şi milă de la Dumnezeu, iar de la noi arhierească binecuvîntare.

HRISTOS A ÎNVIAT!

Iubiţi credincioşi,

Slujba din dimineaţa Învierii se deschide printr-o solemnă şi emoţionantă chemare a preotului, care, în biserica în întregime cuprinsă de întuneric şi tăcere, apare în uşile împărăteşti, el singur cu o lumînare aprinsă chiar în momentul acela, de la candela de pe Sfînta Masă, îndemnînd ca o trîmbiţă de înger: *Veniţi de luaţi lumină!* Şi cheamă o dată, şi cheamă şi a doua oară şi a treia oară: *Veniţi de luaţi lumină!* Şi credincioşii îşi întind lumînările dinainte pregătite, şi iau lumină din lumina altarului şi, la rîndul lor, o dau mai departe, din om în om, celor care nu ajung pînă la preot, pînă cînd întreaga biserică se umple de lumina. Se umple de lumină şi de bucurie. Căci lumina aceasta vine de pe Sfînta Masă din altarul care, pînă cu o clipă înainte, fusese mormîntul în care a fost îngropat Domnul şi care, acum, e locul pe care lumineaza Domnul înviat. E clipa acelei mari cotituri din istoria omenirii care i-a modificat destinul şi care i-a reaşezat pe oameni într-un nou echilibru cu ei înşişi şi cu Dumnezeu.

În noaptea aceasta nimeni nu-şi aprinde singur lumînarea! Lumina trebuie să vină către fiecare din izvorul unic, de la cel care a creat-o cînd a zis: *Să fie lumină!* E lumină sfîntă. Domnul înviat e ascuns acum în această lumină. Căci despre El s-a zis: *„Cel ce te îmbraci cu lumina ca şi cu o haină"*.

V-aţi întrebat vreodată — ar fi trebuit să vă întrebaţi — cu ce haină s-a îmbrăcat Mîntuitorul după ce a ieşit din mormînt? Cu ce era îmbrăcat cînd l-a văzut Maria Magdalena? Căci nu avea la îndemînă nici o haină, iar giulgiurile au rămas în mormînt. Le-a văzut Sfîntul Petru: *„Petru însă — ne spune evanghelistul Luca — sculîndu-se a alergat la mormînt şi plecîndu-se a văzut numai giulgiurile întinse"*. (Luca XXIV, 13). Răspunsul e chiar în cuvintele pe care le-aţi auzit mai înainte, păstrate în tradiţia bisericească: *era îmbrăcat cu lumina ca şi cu o haină.* Poate tocmai datorită acestei haine miraculoase, din „stofă" dumnezeiască, spirituală, cum era acum şi Trupul Său transfigurat, femeile mironosiţe nu l-au recunoscut în primul moment (Ioan XX, 14—16). Căci întreaga Sa alcătuire era acum „duhovnicească". Nu era duh, dar era trup transfigurat care putea trece prin uşile încuiate şi se putea arăta oriunde ar fi dorit. Legile materiei, ale timpului şi ale spaţiului încetaseră de a mai fi pentru El legi ca pentru oamenii obişnuiţi. El putea fi acum în *„toată vremea şi în tot ceasul, în cer şi pre pămînt"*, adică pretutindeni, aşa cum mărturisim în rugăciunea de la slujba mezonopticii.

Din această lumină dumnezeiască ați fost chemați să vă împărtășiți în această zi a Învierii. Și e frumos acel obicei din unele părți ale țării, ca această lumină să fie dusă de la biserică pînă acasă și, din ea, să se aprindă candela casei, menită să ocrotească viața familiei, a copiilor, bucuriile vieții din toate zilele anului.

Dreptmăritori creștini,

Veniți de luați lumină! Cu aceste cuvinte v-am întîmpinat. Oare chemarea din dimineața aceasta a Învierii nu ne aduce aminte de ceva? De un cuvînt asemănător? Și care nu se impune o legătură între ele? Vom vedea că da. Vom vedea că e chiar absolut obligatorie o legătură între ele, de îndată ce ne va reveni în memorie cîntarea cu care am întîmpinat celălalt eveniment covîrșitor din istoria omenirii, Nașterea Domnului.

L-am întîmpinat la Naștere cu cuvîntarea: „*Răsărit-a lumii lumina cunoștinței*". L-am numit atunci tot *lumină*.

Și iată ce vom constata acum: Lumina Învierii luminează și evenimentul Nașterii. Îl confirmă. Îl întărește. Ne dă încredințarea neîndoielnică și definitivă că Cel născut în Betleem, Cel care s-a botezat de la Ioan, Cel care a propovăduit iubirea și iertarea, împăcarea și înfrățirea tuturor oamenilor, și Cel care la urmă, cu o nelegiuită lipsă de omenie și de recunoștință a fost răstignit, *a fost cu adevărat Fiul lui Dumnezeu*. A dovedit aceasta prin Învierea Sa din morți, a treia zi, așa cum, de altfel, proorocise încă în viață fiind (Matei XXVI, 32).

Acum înțelegem cu adevărat de ce L-am numit atunci „*Lumina cunoștinței*". Pentru că fiind Fiul lui Dumnezeu, ne-a luminat calea cunoașterii lui Dumnezeu. Ne-o spune logica cea mai simplă și cea mai convingatoare, aceea care pornește de la *faptă*. Iar fapta, în cazul acesta, este *realitatea Învierii*. E o premiză pe care nu se poate construi altceva — urmînd legile absolute ale gîndirii corecte, — decît credința în Dumnezeirea Celui înviat. E o construcție logică pe care „*nici porțile iadului nu o pot dărîma*", adică nici cea mai înverșunată necredință.

Recunoscînd în Cel înviat pe Dumnezeu (I Cor. XV, 47), în lumina învierii Lui ne cunoaștem și ne înțelegem și pe noi înșine. Ieșim din dramă, de cumva a fost careva dintre noi în dramă. Nu ne mai temem de singurătatea în care ne simțeam fără rost într-un cosmos rece, străin de noi, care ne expulza pe rînd într-o moarte stupidă, într-un neant de definitivă anihilare, după care el, cosmosul, mai rămînea să existe ca și cum ne-ar fi aruncat sfidarea: eu v-am produs, eu vă elimin, eu vă desființez. Ați fost materie și vă întoarceți în materie.

Dar dacă Hristos a înviat, totul se schimbă dintr-odată: „*în Hristos toți vom învia*" (I Cor. XV, 22). Sîntem nemuritori! Peste întunericul dramei neființei inundă lumina. Ne cîștigăm dintr-odată alt statut. Nu murim. Noi nu murim. Nu sîntem numai materie. „*Căci Paștile asta sînt* — spunea un mare gînditor ortodox — *marea dramă prin care, după hotărîrea lui Dumnezeu, s-au aruncat iarăși punți de legatură între creațiune și Stăpînul ei*" (Nae Ionescu). Murind, mergem acolo de unde Iisus s-a putut întoarce, pentru că El a existat și după ce a murit. A trecut din viață la viață, și a revenit iarăși la viață, fiindcă a fost mereu în viață. Și, firește, ca fii ai lui Dumnezeu dotați cu suflet nemuritor, așa vom învia și noi. Nu noi, ci cosmosul, lumea materială, va dispare. Noi sîntem cei veșnici, cei mari, cei importanți, nu acest cosmos care supraviețuindu-ne, ne făcea să ne considerăm adesea inferiori și bicisnici, fără durată și fără rost pe lume. Și-apoi nici el nu durează veșnic, cum au putut crede unii din cei căzuți în disperarea necredinței. Și nu el ne-a produs, ci Dumnezeu Creatorul a toate.

A înviat Hristos, marele *Noi*, — „*și ei una să fie cu Noi*" (Ioan XVIII, 21), — deci și noi vom învia. Demonstrația Sfîntului Pavel e, în această privință, imbatabilă. Recitiți acel capitol de logică din Epistola I-a către Corinteni (XV) și vă veți convinge. Dacă am avea timp l-am reciti acum, toți, împreună. Dar sper că o veți face acasă pe îndelete. Sfîntul Pavel organizîndu-și demonstrația logică *pornea de la fapte*. El îi numește pe toți cei cărora li s-a arătat Iisus după ce murise și fusese îngropat, și după ce se făcuse de către iudei și romani constatarea legală și riguroasă a morții. După acestea apăruse viu lui Petru, celor doisprezece, apoi la mai bine de *cinci sute* de frați dintre care cei mai mulți încă

trăiau cînd Pavel scria, deci puteau da mărturie (I Cor. XV, 6), apoi s-a arătat lui Iacov, apoi tuturor apostolilor (XV, 7). Iată fapte. Multe.

Şi la urmă, ca un orator de mare clasă, vine şi cu argumentul cel mai puternic: *„şi mai pre urmă decît toţi mi s-a arătat şi mie“* (I Cor. XV, 8). Experienţa sa personală nu şi-o mai putea pune la îndoială. Dar experienţa sa proprie mai avea un dar: să arunce o lumină de confirmare şi asupra experienţei tuturor celor de dinaintea sa, cărora Iisus li se arătase. Experienţa tuturor, împreună, nu putea cădea în nici un caz sub acuzaţia de halucinaţie, de închipuire sau de orice altceva asemenea. Învierea era un fapt. Şi despre fapte se spune că sînt un lucru încăpăţînat. Ele se impun. De ele nu te poţi îndoi. Ele nu pot fi răsturnate prin argumente de nici un fel. Faptele sînt argumente fără replică.

Aşadar acum, după Înviere, lumina Învierii devine definitiv *lumina cunoştinţei*. Acum ştim şi înţelegem de ce a zis Iisus: *„Eu sînt lumina lumii“* (Ioan VIII, 12). Acum ştim şi despre noi cine sîntem. Pe drept cuvînt spunea Mircea Eliade că pentru a găsi un sens vieţii trebuie să fim creştini. Altfel nu ştim nimic şi nu putem scăpa de sentimentul tragic al existenţei *(Ortodoxie*, în *„Cuvîntul“*, 1927, 12 nov.). Avînd acum credinţa în Înviere, ştim de unde venim şi unde mergem. Şi mai ştim că tot omul ne e frate şi împreună drumeţ spre dincolo.

Iubiţi credincioşi,

Lumea materială din jurul nostru nu e mai importantă decît noi. Ea va dispare. Aşteaptă şi ea o transfigurare (Rom. VIII, 22) *„Soarele se va întuneca şi luna nu-şi va mai da lumina sa, stelele vor cădea din cer şi puterile cerurilor se vor clăti“* (Matei XXIV, 29). O spune însuşi Iisus. Dar să nu ne speriem. Nu fără rost am reluat această idee. Am reluat-o ca să vă spun că acestea se vor întîmpla la sfîrşitul lumii, despre care nici îngerii din cer nu ştiu cînd va fi (Matei XXV, 36). Nu trebuie să ne lăsăm descurajaţi de cei care prevestesc ani şi zile ale sfîrşitului pe care ei le-ar şti, ca şi cum ar fi ei mai mari decît îngerii! Mîntuitorul spune clar: *numai Tatăl cunoaşte cînd se vor petrece toate acestea* (Matei XXV, 36). Şi Sfîntul Petru într-una din epistole spune că sfîrşitul lumii va veni, dar şi el precizează că nu ştie cînd. Aşadar, cine sînt aceştia care zic că ştiu ceea ce nu ştia nici Petru, ceea ce nu ştiu nici îngerii? Cine sînt aceşti egali ai Tatălui care e singurul care ştie? Ei sînt desigur nişte minţi rătăcite care vor să creeze panică şi sa adune adepţi pentru cine ştie ce sectă. *„Ziua Domnului* — zice Sf. Petru — *va veni cum vine furul noaptea* — adică nu se anunţă dinainte — *şi atunci cerurile cu sunet vor trece* — adică tot sistemul planetar — *iar stihiile aprinzîndu-se se vor strica şi pămîntul şi toate lucrurile de pe el vor arde“* (II Petru, III, 10).

Aducîndu-vă aminte de toate acestea, am vrut mai întîi să vă risipesc teama pe care v-o insuflă unii umblînd cu propovăduiri false cu privire la sfîrşitul lumii. Nu sînt trimişii lui Dumnezeu cei ce vă umblă pe la porţi şi vă bat la uşi ca să vă abată de la învăţătura ortodoxă a moşilor şi strămoşilor noştri! Apăraţi-vă credinţa. Apăraţi-vă strămoşii şi memoria lor sfîntă, credinţa în care au adormit. Nu vă despărţiţi de ei, ca să nu vă ajungă blestemul lor.

În al doilea rînd am vrut să vă încredinţez cu cît sîntem noi oamenii mai valoroşi în faţa lui Dumnezeu, căci noi nu vom fi distruşi odată cu lumea materială, ci, ca suflete veşnice ce sîntem, vom trăi veşnic în lumea de dincolo, în Împărăţia Cerurilor, chiar şi după ce lumea aceasta va trece.

În al treilea rînd am vrut să vă amintesc de faptul că e bine, nu să ne temem de sfîrşitul lumii, ci să ne pregătim pentru sfîrşitul nostru, ca să avem parte de o veşnicie fericită. Acum ştim că vom învia. Să ne purtăm deci ca unii ce ştim aceasta, nu ca unii ce am fi în neştiinţă. Exact aşa ne avertizează Sf. Petru în întîia sa epistolă: *„ci după pilda dată de Sfîntul care v-a chemat* — zice el, adică de Hristos cel înviat, care şi-a dovedit sfinţenia dumnezeirii — *fiţi şi voi sfinţi în toate purtările voastre. Caci scris este: Fiţi sfinţi, că eu Sfînt sînt... Petreceţi cu frică toată vremea călătoriei voastre prin lumea aceasta“* (I Petru I, 14—17; Lev. XX, 7). E vorba desigur de frica de a nu cădea în păcate.

Iată o invitaţie la viaţă morală, cu o justificare filozofică dintre cele mai realiste: în lumea aceasta sîntem doar călători. Şi cine va putea spune că nu e adevărat? Să ne facem deci socoteli de călători pe pămînt şi să ne pregătim pentru viaţa veşnică de dincolo.

Dacă Hristos a înviat — şi iată că a înviat cu adevărat — nu mai avem voie să ne tratăm viaţa cu uşurătate sau cu indiferenţă. Cine o face, dovedeşte o mare lipsă de maturitate şi o mare iresponsabilitate faţă de propriul destin, faţă de propria istorie eternă.

Tot omul este obligat să se situeze, faţă de înviere. Şi cine ar putea, cu cea mai mare sinceritate, şi în urma celei mai profunde meditaţii şi analize, să se situeze în afara ei? Ar însemna să se situeze în non-sens. Să accepte să trăiască fără rost. Sau, în cel mai fericit caz, să apeleze la vreun surogat de teorie filozofică, de obicei simplistă, care nu poate aduce adevărata mulţumire, adevărata soluţie. Iar a accepta să pleci din lumea aceasta în confuzie, ar fi cu totul lipsit de raţiune căci rezultatul ar fi intrarea firească şi dincolo în confuzie veşnică, iar aceasta se cheamă iad.

Decît să se complacă cineva în confuzie uneori agresivă şi dintr-un anumit complex întotdeauna infatuată, sau cînd cu sinceritatea minţii şi a inimii nu se poate depăşi, pentru că i se pare că n-ar exista raţiuni suficiente pentru credinţă, e mai bună o altă atitudine şi, poate, şi salvatoare. Aceea a smereniei neştiinţei, a smereniei neputinţei minţii de a se clarifica. Căci cine ştie atîtea, încît să poată decreta că *ştie* că Hristos n-a înviat, că ştie că nu există nemurire, şi că ştie că toată existenţa e o stupidă aventură întîmplătoare, într-un cosmos produs al Hazardului? Încă n-am auzit că ar exista un asemenea om. Ştiu însă că există din aceia care îşi trag concluziile negative şi „ştiinţele" teribile, din jumătăţi sau sferturi de ştiinţe şi cunoştinţe, dar atitudinile acestora nu sînt deloc nici concludente, nici de lăudat.

Iubiţi fraţi şi surori întru Hristos cel înviat,

Poate că o asemenea judecată despre unii care rămîn în confuzie e puţin cam aspră şi radicală. Poate. Dar credem că faptul Învierii Domnului ne oferă singura certitudine, în oceanul de incertitudini pe care navighează o lume care şi-a pierdut busola, şi care ajunge să creadă că o busolă nici nu există, şi rezultatul e dezorientarea, anarhia şi dezastrul moral.

O busolă există, iată: „*Veniţi de luaţi lumină*"! „*Lumina cunoştinţei*"!

Aflaţi că Iisus „*a înviat a treia zi*". Dacă n-ar fi înviat, n-am mai avea Dumnezeu. Dacă n-ar fi înviat, El ar fi rămas uitat în istoria măruntă a Palestinei, un rabin provincial, răstignit ca un răzvrătit împotriva Legii unui popor straşnic de exigent în închiderea lui faţă de alte popoare. Dacă n-ar fi înviat, nici n-am fi auzit de El. Am fi rămas cu ce? Cu zeii Greciei, ai Romei, sau ai popoarelor mai mici şi mai lipsite de imaginaţie? Sau cu nişte eroi divinizaţi cum a fost Zamolxis al nostru, al strămoşilor daci?

Cum ar fi acceptat lumea modernă aşa ceva? Din vechile mitologii nu ne-am fi ales cu nimic. Moira, aşa-numita soartă oarbă care domnea peste destinele oamenilor, a fost tragedia antichităţii şi blestemul vieţii oamenilor. Şi altceva nu ştiu ce am fi putut inventa, noi, lumea rămasă fără zeii vechi care au corespuns desigur copilăriei civilizaţiei. Am mai fi avut lumea bizantină, lumea medievală aşa cum le-am avut? Şi cum ar fi arătat lumea modernă? Căci toate aceste lumi au fost şi sînt produsele civilizaţiei creştine. Altele, fără creştinism, care ar fi urmat după civilizaţia şi cultura antică, sînt absolut inimaginabile, decît poate pe linia unor gînditori ca Socrate sau Platon, dar acestea n-ar fi avut nici un temei care să le facă să semene cu cele pe care le cunoaştem, care ne-au precedat, şi cu cea în care trăim. Ar fi putut fi unele lumi mai bune? Cum să fi fost mai bune dacă nici cele care au fost inspirate de însuşi Fiul lui Dumnezeu n-au reuşit o lume pe măsura învăţăturilor Lui?

Mesia a venit „la plinirea vremii" (Gal. IV, 4) pentru a schiţa viitorul istoriei, care ar fi arătat cu totul altfel în ipoteza că n-ar fi venit atunci. Şi toată istoria Lui, încununată de Înviere, e substanţa care a organizat veacurile, a ge-

nerat culturile şi civilizaţiile care şi-au pus pecetea chiar şi asupra celor care nu L-au primit, fiind departe de El, în Extremul Orient mai ales, dar care i-au resimţit fără îndoială influenţa.

De ziua Învierii n-avem altă chemare mai mare de făcut, după cea dintîi: *Veniţi de luaţi lumină*, decît cea formulată de Sinodul al II-lea ecumenic de la Constantinopol (381), care e în acelaşi timp mărturisire de credinţă, speranţă şi declaraţie de sens al existenţei, de rost, de înţelegere a lumii şi a destinului omului: *„Aştept învierea morţilor"!* E o mărturisire izvorîtă din cel mai profund loc al fiinţei noastre, din acel loc unde se fierb marile întrebări şi unde ni se alcătuieşte credinţa.

Prin această *„aşteptare"* ne reechilibrăm mereu. De cădem, ne ridicăm. Cînd ne risipim, ne readunăm. Cînd ne împrăştiem în căutări sterile şi în ipoteze lipsite de orice coerenţă, ne reîntoarcem în noi înşine şi ne regăsim speranţa.

Înviind, Iisus ni s-a *des-tăinuit*, adică a mai redus din tainele care ne înconjoară, şi a deschis uşi noi credinţei noastre, în ceea ce înţelegem ca şi în ceea ce nu înţelegem. Dumnezeu s-a apropiat de noi, prin Iisus cel înviat. El nu mai e plecat la distanţe infinite, uitînd de noi, cum s-a exprimat un mare gînditor căzut în deznădejdea de a-L mai putea cunoaşte (K. Barth), şi nici nu se ascunde de noi în cenzuri transcendente care ni-L fac inaccesibil, cum credea Lucian Blaga. Mai degrabă noi ne-am depărtat de El şi, prin Înviere, ne apropiem din nou. Nu omul a fost părăsit de Dumnezeu, ci Dumnezeu s-a aflat în tragedia de a fi fost părăsit de om, zicea Nae Ionescu (R.V. p. 420). Şi poate mai este încă!

Dumnezeu ni s-a descoperit în Iisus. Nu e nici departe, nici ascuns. Iisus a înviat pentru noi, ca să ştim că şi noi vom învia. A apropiat cele două lumi — a noastră şi a Lui — şi a restabilit continuitatea dintre ele. Şi fiindcă n-a mai murit (Ce bine se leagă întregul sistem al Revelaţiei Întrupare-Înviere-Înălţare), înţelegem bine că *„El rămîne cu noi pînă la sfîrşitul veacurilor"* (Matei XXVIII, 20).

Nu mai sîntem singuri. El e izvorul credinţei şi al puterii noastre. Şi al speranţei noastre. Şi al îndreptării noastre spre calea binelui, a dragostei, a iertării, a omului căruia nu-i stă bine nici cînd urăşte, nici cînd calomniază, nici cînd îşi pierde bunul-simţ al limbajului şi al omeniei. Cînd şi-l pierde pe acesta, de fapt îşi pierde simţul divinului din el, iar pecetea duhului i se desprinde de pe minte şi îl lasă, cum spune Sf. Pavel, *„la voia minţii lui"* (Rom. I, 28).

Întotdeauna oamenii au avut nevoie de o repunere în drepturile originare a luminii dumnezeieşti în gîndirea şi în faptele lor. Hristos a înviat ca să aducă iară şi iară această lumină în lume. Să fim sensibili la chemarea Lui.

Veniţi de luaţi lumina!

Fiţi toţi bucuroşi. Iertaţi toate pentru înviere. Să petreceţi sărbătorile cu sănătate şi cu hotărîrea de a deveni mai buni, mai buni creştini.

HRISTOS A ÎNVIAT!

Al vostru al tuturor de tot binele voitor
şi pururea rugător către Hristos cel Inviat

† ANTONIE
Mitropolit al românilor ortodocşi
din Ardeal, Crişana şi Maramureş

† TEOFIL

DIN MILA LUI DUMNEZEU, ARHIEPISCOP
AL ARHIEPISCOPIEI VADULUI, FELEACULUI ŞI CLUJULUI

Iubitului nostru cler şi binecredincioşilor creştini din această eparhie: har, milă şi pace de la Dumnezeu, iar de la noi calde urări de bine şi arhierească binecuvîntare.

„Vedeţi mîinile mele şi picioarele mele"
(Luca 24, 39)

Iubiţi credincioşi,

Înviind din morţi, Hristos-Domnul nostru se arată seara învăţăceilor Săi strînşi în cenaclu şi-i salută cu salutarea: „Pace vouă" (Luca 24, 36).

Dar lor nu le vine să creadă că este aievea Dascălul lor iubit. Îşi închipuie că văd o nălucă, un duh. Ca să-i încredinţeze despre realitatea prezenţei sale şi despre adevărul învierii Sale, Iisus îi invită să-I examineze rănile de la mîini şi de la picioare. Îi cheamă să-L pipăie. Îi pofteşte să se convingă că El stă în faţa lor cu trupul Său din trecut alcătuit — ca orice trup — din oase şi carne. *Vedeţi mîinile şi picioarele Mele* — li se adresează El cu dragoste, ca unor copii speriaţi şi tulburaţi peste măsură.

Invitaţia aceasta este mereu actuală, ca şi toate cuvintele Celui fără de moarte. Ea ne interesează şi pe noi. Chemarea de a vedea mîinile şi picioarele rănite ale Mîntuitorului nostru iubit ni se adresează şi nouă celor ce prăznuim sfîntă învierea Lui. Le vom vedea cu ochii minţii noastre luminate de credinţă. Le vom privi cu sfială şi cu respectul cu care le-au privit apostolii. Le vom săruta în gînd cu setea cu care i le-au sărutat ei, fericiţi de întîlnirea cu prea iubitul Dascăl şi Binefăcător al suferinzilor.

Veţi zice poate: dar noi am săvîrşit această cinstire a rănilor Mîntuitorului în săptămîna trecută, în săptămîna Patimilor, cînd am sărutat sfîntul epitaf şi sfînta cruce, scoase în mijlocul bisericii!

Acum în ziua biruinţei şi a bucuriei — veţi zice — să părăsim mîhnirea cu care am onorat mai ieri pătimirea Stăpînului nostru!

Să nu uităm însă că Hristos a păstrat în trupul înviat *nevindecate* rănile de vineri, cu toate că prea uşor putea şterge orice urmă de la dureroasa şi crîncena sa pătimire. Faptul că nu le-a şters din trupul Său este semn învederat că ele nu trebuie să se şteargă din amintirea noastră. Dacă ele stăruiesc şi în trupul Său preamărit, nu mai puţin se cade să stăruiască în sufletele noastre. Dacă păstrarea lor are un rost însemnat înaintea lui Hristos, acelaşi rost trebuie să-l aibă şi în faţa noastră. Să vedem care-i rostul dăinuirii rănilor în trupul înviat. Mai bine zis care sînt „rosturile" fiindcă ele sînt mai multe.

Pe întîiul l-am întîlnit deja. Iisus şi-a păstrat în trupul înviat semnele pătimirii ca să dovedească în chip neîndoielnic că a ieşit din groapă cu acelaşi corp cu care a suferit dureri de tot soiul: scuipări, bătăi, biciuiri şi spînzurătoarea pe lemnul de ocară al crucii.

În al doilea rînd, rănile strălucitoare din trupul preamărit sînt tot atîtea guri rugătoare către mila Cerului de la care se dobîndesc haruri preţioase de întoarcere şi răgaz de pocăinţă. Şezînd de-a dreapta Tatălui şi arătîndu-şi rănile, Iisus îşi îm-

plineşte slujba de Mijlocitor (I Tim. 2, 5—6): „Părintele Meu, primeşte căinţa păcătoşilor ce se întorc! Ei sînt fraţii Mei. Prin întrupare M-am înfrăţit cu ei. Am pătimit pentru izbăvirea lor. Ei sînt fiii durerii Mele. Să nu se piardă! Răscumpărarea lor am plătit-o scump. Am plătit-o cu sîngele ieşit din aceste răni. Rogu-Te Părinte, ajută pe cei împietriţi să se pocăiască. Dacă ei se pierd, sîngele Meu şi rănile Mele rămîn pentru ei zădărnicie, nefolositoare, rămîn neroditoare. Părintele Meu, să nu fie"! Cam aşa glăsuiesc către Dumnezeu-Tatăl rănile pe care Iisus ne cere să le privim: „Vedeţi mîinile Mele şi picioarele Mele" (Luca 24, 39).

Iubiţi credincioşi,

Dar rănile marelui Arhiereu (Evrei 5, 5) nu sînt grăitoare numai către Dumnezeu în favorul omului, ci ele se adresează şi omului însuşi în folosul lui propriu. Spărturile din palme ne amintesc de braţele Sale întinse ca să ne cuprindă pe toţi în ocrotire atotcuprinzătoare: „Veniţi la Mine toţi cei trudiţi şi împovăraţi şi Eu vă voi odihni pe voi" (Matei 11, 28).

Iubiţi credincioşi,

Spărtura din coastă ne asigură de revărsarea dragostei ce a stăpînit în toată vremea, faţă de noi, inima cerescului nostru Prieten. Această rană făcută cu suliţa sutaşului roman, ne aminteşte că Iisus, din iubire faţă de noi, şi-a jertfit viaţa fără şovăire precum Însuşi a spus-o: „Mai mare dragoste decît aceasta nimeni nu are, ca viaţa lui să şi-o pună pentru prietenii săi" (Ioan 15, 13).

Iubirea cere iubire. „*Fiule, dă-mi inima Ta*"! (Prov. 23, 26). Răsplăteşte-mă cu slujire iubitoare, urmează pilda vieţii Mele din dragoste faţă de Mine care M-am jertfit pentru tine ca şi pentru toţi semenii!

Spărturile din tălpi ne amintesc de drumurile bătătorite de-a lungul şi de-a latul Palestinei de picioarele Păstorului celui Bun, în căutarea oilor celor pierdute. Toate căile din cuprinsul ţării sfinte au fost străbătute cu dragoste de Cel trimis să predice vestea cea bună a împărăţiei, să vindece toată boala şi toată neputinţa în norod (Mat. 9, 35).

Iubiţi credincioşi,

Aceste cinci răni dimpreună cu celelalte vînătăi ale trupului bătut cu cruzime, alcătuiesc un cor de glăsuiri care ne cîntă: „*Iată cît v-am iubit*"!

Privind şi sărutînd sfînta cruce, sfinţii şi cuvioşii Bisericii se simţeau mişcaţi şi înduioşaţi în inima lor şi se rugau aşa: „o, răni dumnezeieşti şi preacurate. Iisus Domnul meu îmi porunceşte să vă privesc şi să vă cinstesc. Eu vă sărut şi mă închin vouă. Voi sînteţi scăparea mea, eu mă odihnesc cu sufletul în voi. Voi sînteţi lumina mea. La şcoala voastră mă voi deştepta. Voi sînteţi tăria mea. In descurajările mele voi mă veţi sprijini. Voi sînteţi focare de iubire. La focul vostru mă voi încălzi şi eu. Voi iubi pe Cel ce m-a iubit din veci. Voi sluji pe cel ce m-a slujit şi mă slujeşte cu binefaceri fără de număr".

Să nu credem că putem scăpa de a privi aceste sfinte răni. Dacă nu le vom privi acum de bunăvoie şi cu rîvnă, cu ochii credincioşi, le vom privi de nevoie, cu groază, în ziua judecăţii, căci scris este: „*vedea-vor pe care L-au împuns*" (Ioan 19, 37). Cine-L vor vedea? Toţi cei supuşi judecăţii Sale celei nemitarnice!

Iubiţi credincioşi,

Înainte de a ne despărţi, să mai aruncăm o privire spre sfintele răni ale Biruitorului, aşa cum El ne cere prin cuvintele „Vedeţi mîinile şi picioarele mele" (Lc. 24, 39).

Privindu-le, să stîrnim în inima noastră sentimente de căinţă şi de încredere în mila fără margini a Mîntuitorului nostru.

Să ne căim pentru păcatele noastre cele multe şi mari, fiindcă ele au străpuns mîinile şi picioarele şi coasta blîndului Iisus. Nu cărturarii şi fariseii, nu os-

tașii Romanilor — nu ei — ci păcătoșii au cauzat spărturile din mădularele Fiului lui Dumnezeu.

Prin rostul profetului Isaia a spus-o aceasta clar Însuși Duhul Sfînt: „Dar El a fost străpuns pentru păcatele noastre și zdrobit pentru fărădelegile noastre. El a fost pedepsit pentru mîntuirea noastră și prin ranele Lui noi toți ne-am vindecat“ (Isaia 53, 5).

Nu încape, așadar, nici o îndoială că păcatele noastre sînt sulița și piroanele ce s-au înfipt în trupul fără prihană al Mîntuitorului Hristos. Iar din aceste răni s-a scurs sînge care ne mîntuiește sau ne osîndește, după cum înțelegem să ne slujim de sfintele taine, spre curățire sau spre pierzare.

Veșnice Părinte, cu căldură Te rugăm, fă ca sîngele Fiului Tău să vie asupra noastră și asupra copiilor noștri (Matei 27, 25) dar nu spre pierzare ci spre mîntuire.

Privește, Veșnice Părinte, la rănile mîinilor Fiului Tău și iartă păcatele mîinilor mele. Uită-Te la spărtura din coasta și din inima Lui și iartă întinăciunile inimii mele bălăcite în păcat. Îndreaptă-ți privirea spre găurile picioarelor Lui sfinte și iartă umbletele mele în calea fărădelegii. Vezi, Dumnezeul meu, vînătăile Lui și toate urmele zdrobirii Lui și iartă pentru ele toate felurile păcatelor mele.

În numele nostru, profetul Isaia se căiește așa: „Toți umblăm rătăciți ca niște oi, fiecare pe calea lui și Domnul L-a încărcat pe El cu fărădelegile noastre ale tuturor“ (Isaia 53, 6).

Veșnice Părinte, îți ofer rănile Domnului nostru Iisus Hristos ca să tămăduiești prin ele rănile sufletelor noastre așa cum ne-ai promis prin profetul ce a zis „cu rănile Lui, noi toți ne-am vindecat“ (Isaia 53, 5).

Îngenunchiat smerit în fața sfîntului altar, mă rog din toată inima lui Hristos, biruitorul păcatului și al morții, ca Sfîntă Învierea Lui să vă aducă tuturor belșug de pace și de tărie sufletească, spor de sănătate și de zile îmbelșugate. Cu aceste simțăminte, vă binecuvîntez cu părintească dragoste și vă zic:

„HRISTOS A ÎNVIAT!“

Al vostru al tuturor voitor de tot binele și pururea către Domnul rugător,

† T E O F I L
Arhiepiscop al Arhiepiscopiei
Vadului, Feleacului și Clujului

† ANDREI

DIN MILA LUI DUMNEZEU EPISCOP AL EPISCOPIEI DE ALBA IULIA

Iubitului cler, cinului monahal și dragilor noștri credincioși Har și bucurie de la Domnul cel înviat din morți, iar de la noi arhierească binecuvîntare.

„Aștept învierea morților și viața veacului ce va să fie“ (Articolul 12 din Crez)

Credința în înviere stă la temelia creștinismului. Învierea lui Hristos este un fapt simplu și evident, precis și real. El a înviat, așa cum vom învia și noi, atunci cînd vor suna trîmbițele judecății de apoi, cînd se vor rupe pecețile cărții, cînd se va sfîrși istoria și vor cădea încercuirile timpului și spațiului. Noi ne-am născut în timp, vom muri în timp, dar vom învia dincolo de timp, întocmai ca Hristos, cel ce s-a întrupat în timp, dar a înviat în afara acestuia și rămîne cu noi în vecii vecilor.

Iubiți credincioși!

Cea mai mare minune dintre toate minunile Domnului este învierea Sa din morți. Prin ea a fost biruit iadul și moartea, a răsărit lumina cea neînserată, care-l povățuiește pe creștin din viața aceasta trecătoare în cea viitoare și veșnică. Înviind Hristos avem dovada cea mai sigură și mai puternică a propriei noastre învieri, căci înviind El „s-a făcut începătură învierii celor adormiți“ (I Cor. 15, 20).

Învierea fiind un fapt atît de important, cei patru Evangheliști, precum și Sf. Pavel, în scrierile lor aduc atîtea dovezi, cîte nu prezintă pentru nici un alt eveniment din viața Domnului. Ei nu descriu felul minunii, căci aceasta este o taină pe care singur Dumnezeu o cunoaște, precum taină este și întruparea lui Hristos din sînul Născătoarei de Dumnezeu. Aduc însă dovezi multe și convingătoare că Domnul în chip real a înviat din morți. Atunci cînd cărturarii și fariseii I-au cerut lui Iisus un semn, le-a oferit semnul proorocului Iona: „că precum a fost Iona în pîntecele chitului trei zile și trei nopți, așa va fi și Fiul Omului în inima pămîntului trei zile și trei nopți“ (Matei 12, 40).

Iubiți frați!

Între învierea Domnului Hristos și învierea noastră este un raport strîns ca de la cauză la efect. Noi toți cei botezați în numele Sfintei Treimi alătuni de un singur trup al cărui cap este Hristos. „Hristos este cap Bisericii, trupul său, al cărui mîntuitor și este“, iar noi „sîntem mădulare ale trupului Lui, din carnea Lui și din oasele Lui“ (Efeseni 5, 23; 30). În puterea unității noastre cu Hristos, prin botez, ne-am făcut părtași Lui de pe cruce; prin urmare eram și noi împreună cu El cînd a pătimit, purtînd păcatele noastre și fiind pedepsit pentru vina noastră. Urmarea firească o arată tot Sfîntul Apostol Pavel: „dacă am fost altoiți pe El prin asemănarea morții Lui, atunci vom fi părtași și ai învierii Lui“ (Romani 6, 5).

Moartea și învierea noastră cu Hristos comportă două aspecte: unul duhovnicesc și altul trupesc. Dumnezeu „pe noi ce ce eram morți prin greșalele noastre,

ne-a făcut vii împreună cu Hristos... şi împreună cu El ne-a sculat şi împreună ne-a aşezat în ceruri, în Hristos Iisus". Această înviere duhovnicească, morală, premerge învierii trupeşti fericite. Este neapărată nevoie în lumea aceasta zbuciumată şi nefericită să ne sculăm din moartea păcatului pentru a ne regăsi echilibrul. Dar poate se va întreba cineva, cum se poate afirma că lumea aceasta este moartă, cînd vedem atîta frămîntare? Scripturile Sfinte ne spun clar că omul nu e mort pentru diavol şi păcat, ci e mort pentru Dumnezeu. Căci care sînt indiciile morţii? Un om mort: nu vede, nu aude, nu simte, nu se mişcă şi putrezeşte.

NU VEDE mîna lui Dumnezeu care cîrmuieşte universul întreg şi viaţa fiecărui popor în parte; nu vede cum El a intervenit cu mîna tare şi cu braţ înalt într-atîtea rînduri în viaţa poporului român, ultima dată răsturnîndu-i pe necredincioşii cei puternici de pe scaune; nu vede puterea Lui nemărginită şi înţelepciunea Lui evidentă nu numai pe cerul înstelat, ci şi în fiecare firicel de iarbă sau strop de rouă.

NU AUDE glasul lui Dumnezeu care-l cheamă să lase calea păcatului şi să facă binele; aude însă foarte bine glasul potrivnicului cînd îl cheamă să săvîrşească nelegiuiri.

NU SIMTE nimic cînd e vorba de slujbe şi rugăciuni şi de alte preocupări spirituale. Aceste lucrări îl lasă nepăsător şi rece şi se miră cînd vede pe cineva entuziasmat de ele; urmăriţi de pildă cum o publicaţie religioasă nu prea are trecere grozavă, pe cînd un ziar de scandal face mare senzaţie.

NU SE MIŞCĂ să-şi ajute semenul oricît i-ar cere-o Dumnezeu, dar este grăbit cînd este vorba de interesele lui egoiste.

ŞI PÎNĂ LA URMĂ PUTREZEŞTE. Oricît ai împodobi şi îmbălsăma un mort nu-l poţi împiedica să putrezească. Trebuie să dai pămîntului ce-i al pămîntului. Cu toate laudele pe care le-am putea aduce progresului tehnicii, deşi la noi şi acesta-i încă relativ, un lucru izbeşte pe oricine: lumea înaintează tot mai mult în stricăciune. Ne este aşa de cunoscută expresia de „om stricat" sau „societate putredă". Şi cum am putea numi altfel o lume în care publicaţiile păcătoase otrăvesc sufletele tinerilor; o lume în care numai în România anului 1990 s-au ucis peste un milion de copii?

Iubiţii mei fii sufleteşti!

Cuvintele acestea vi se par poate prea triste pentru o sărbătoare atît de luminoasă. Dar dacă vom tăcea noi „vor striga pietrele". Totuşi bucuraţi-vă! Pentru această lume păcătoasă a murit şi a înviat Hristos. Sfîntul Apostol Pavel ne îndeamnă: „dacă aţi înviat împreună cu Hristos, căutaţi cele de sus, unde se află Hristos, şezînd de-a dreapta lui Dumnezeu" (Colos. 3, 1). Creştinul în sufletul căruia trăieşte Hristos cel înviat vede degetul lui Dumnezeu nu numai în lumea înconjurătoare ci şi în viaţa lui. Aude foarte clar cum toate lucrurile îi vorbesc despre Dumnezeu. Simte bătîndu-i inima cînd e vorba de lucrurile sfinte şi de sentimente curate faţă de semeni. Se mişcă înspre a face binele. Sufletul îi este plin de viaţă nouă în Hristos, de bucuria cerului.

Pentru un astfel de creştin moartea fizică nu mai vine ca o pedeapsă, ci este doar o poartă prin care Cel nemuritor îl cheamă de la moarte la viaţă. Prin moarte el se mută de la osteneala şi necazul de pe pămînt la odihna şi bucuria din cer „aşteptînd învierea morţilor şi viaţa veacului ce va să fie".

Iubiţi fraţi!

Dacă haosul ce ne înconjoară în ţara care încă nu şi-a găsit echilibrul, dacă pe tărîm politic şi religios este instabilitate, dacă pentru ziua de mîine ne paşte sărăcia, să nu uităm că Hristos, nădejdea noastră, a înviat din morţi. Să nu uităm că poporul nostru e creştin de la naştere, că tradiţia creştină răsăriteană face parte integrantă din plămada lui sufletească. Să nu uitam că numai împreună sîntem puternici, că în Transilvania dezbinarea religioasă poate avea urmări nebănuite. Nu despărţirea pe confesiuni ne va duce la mîntuirea sufletului şi întărirea neamului, ci trăirea în duhul Evangheliei lui Hristos cel înviat din morţi.

„Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu voi cu toți"!

HRISTOS A ÎNVIAT!

† ANDREI
Episcopul Alba Iuliei

†VASILE

DIN MILA LUI DUMNEZEU
EPISCOP AL EPISCOPIEI ORTODOXE ROMÂNE A ORADIEI

Iubitului cler și dreptcredincioșilor creștini har, milă și pace de la Dumnezeu-Tatăl și de la Domnul nostru Iisus Hristos, iar de la smerenia noastră arhierești binecuvîntări.

„Eu sînt învierea și viața. Cel ce crede în Mine, chiar dacă va muri, va trăi".
(Ioan 11, 25)

HRISTOS A ÎNVIAT!

Iubiții mei fii sufletești,

Cu ajutorul lui Dumnezeu am ajuns din nou să prăznuim luminata zi a Învierii Domnului, cea mai însemnată și mai plină de lumină sărbătoare creștinească.

„Astăzi toate sînt pline de lumină, și cerul, și pămîntul, și cele de dedesubt", ne vestește cîntarea noastră bisericească, astăzi se bucură toate, că Mîntuitorul Iisus Hristos a înviat, cu moartea pe moarte călcînd și celor din morminte viață dăruindu-le.

Este atît de grăitor pentru noi salutul creștinesc cu care ne întîmpinăm unii pe alții de Sfintele Paști! Cînd spunem: *„Hristos a înviat!"* vestim tuturor că prin puterea lui Dumnezeu viața este mai tare decît moartea, că binele este biruitorul răului, că întunericul morții a fost risipit prin lumina Învierii Domnului.

Cînd spunem: „Hristos a înviat!" credem și mărturisim că și noi vom învia, căci știm că sîntem meniți, prin dragostea Ziditorului, nu spre moarte, ci spre viață și fericire neînserată. Învierea lui Hristos ne dă certitudinea vieții veșnice, pe care noi o prefigurăm prin lumînările aprinse pe care le purtăm în noaptea sfintei Învieri.

Precum femeile mironosițe și Sfinții Apostoli s-au învrednicit să-L vadă cu ochii lor pe Domnul cel înviat și să se bucure de această negrăită și dumnezeiască minune, tot astfel și noi, creștinii de astăzi, sîntem prin credința noastră în Hristos purtători ai mărturiei Învierii Sale, precum spune una din rugăciunile acestui mare praznic: *„Învierea lui Hristos văzînd, să ne închinăm Sfîntului Domnului Iisus, unuia Celui fără de păcat. Veniți toți credincioșii să ne închinăm sfintei Învierii lui Hristos, că iată a venit prin cruce bucurie la toată lumea."*

Praznicul Învierii Domnului este cea mai mare sărbătoare pentru noi, creștinii, sau cum au numit-o străbunii noștri, „praznic al praznicelor" și „sărbătoare a sărbătorilor", Paștile cele mari și sfinte ale împăcării noastre cu Dumnezeu. Este „ziua pe care a făcut-o Domnul să ne bucurăm și să ne veselim într-însa" (Psalm 117, 24).

Iubiții mei fii sufletești,

Vin din nou către sufletele și inimile voastre cu dragoste și cu mîngîiere părintească, aducîndu-vă un cuvînt de învățătură, dimpreună cu dorirea să petre-

ceţi sfintele sărbători cu pace şi sănătate, înfrăţiţi în duhul dragostei creştineşti de Dumnezeu şi de semeni.

Învierea Domnului este un izvor de bucurie şi de viaţă pentru toţi credincioşii. Adevărul Învierii Mîntuitorului dă putere sufletului omenesc să lupte necontenit pentru biruinţa binelui, adevărului, dreptăţii şi mai ales a dragostei, întru care se cuprind toate. El ne încredinţează că sîntem făcuţi pentru viaţă, nu pentru moarte. Lumina Învierii lui Hristos străbate toate frămîntările veacurilor, pînă în adîncul conştiinţei şi ne cheamă mereu la viaţă nouă, la pace şi bună înţelegere între toţi oamenii, la împlinirea menirii noastre creştineşti în lume.

Minunea dumnezeiască a Învierii Domnului este asemenea unui munte uriaş, de pe înălţimea căruia se vede, se înţelege şi se luminează întreaga noastră viaţă de pe pămînt şi se prefigurează totodată calea vieţii celei veşnice de dincolo de mormînt.

Hristos a înviat şi aceasta ne adevereşte că există dincolo de lumea aceasta o lume cerească, ne arată că moartea trupească nu poate înghiţi şi nimici cu totul făptura noastră şi nu ne poate despărţi de Dumnezeu.

În lumina Învierii Domnului înţelegem pe deplin valoarea vieţii şi însemnătatea rostului şi îndatoririlor pe care le avem în lume. Privind spre Jertfa mîntuitoare de pe cruce a lui Hristos, învăţăm că numai urmînd chipului în care El şi-a arătat dragostea şi slujirea pentru mîntuirea noastră ne putem învrednici de viaţa cea veşnică, după care se doreşte sufletul nostru. Numai trăind împreună cu Hristos în această viaţă vom putea fi împreună cu El şi în cea viitoare.

Pe lîngă aceasta, Jertfa şi moartea pe cruce a Domnului ne rînduieşte să vieţuim în aşa fel încît, după cuvîntul Sf. Ap. Pavel, *„omul cel vechi al păcatului să fie răstignit împreună cu El, ca să nimicească trupul păcatului, pentru a nu mai fi robi păcatului"* (Romani 6, 6). Iar dacă sîntem părtaşi morţii Lui, vom fi părtaşi şi Învierii Lui şi vom umbla *„întru înnoirea vieţii"* (Romani 6, 4).

Sfintele Paşti ne întîmpină nu numai cu mireasma de har dumnezeiesc ce înnoieşte viaţa noastră, ci şi cu puterea spirituală ce izvorăşte din împreunătrăirea noastră cu Domnul cel înviat. Dar pentru a ne împărtăşi cu adevărat din aceste daruri nu-i de ajuns doar să prăznuim Învierea Domnului ca pe un fapt întîmplat acum aproape două mii de ani, ci este necesar să ne apropiem cu adevărat de Hristos şi să-L simţim în viaţa noastră de zi cu zi, să călătorim pe calea vieţii împreună cu El, cu inima aprinsă, precum oarecînd cei doi ucenici, Luca şi Cleopa, pe drumul spre Emaus, să trăim cu El în suflete, să-L cunoaştem şi să-L mărturisim ca Domn şi Izbăvitor şi să-I urmăm prin faptele noastre voia şi învăţătura Lui cea sfîntă.

Cînd L-au văzut cei doi ucenici pe Iisus că binecuvîntează şi frînge pîinea, atunci şi-au adus aminte şi au trăit din nou clipele pline de fior sfînt ale Cinei celei de Taină, cînd Domnul a aşezat chipul cel nou şi dumnezeiesc al prezenţei Sale în lume prin Sfînta Taină a Cuminecăturii.

Şi dacă Mîntuitorul săturase mulţimile cu cinci pîini şi doi peşti, acum se oferă pe Sine însuşi ca hrană euharistică, zicîndu-ne: *„Eu sînt pîinea vieţii; cel ce vine la Mine nu va flămînzi şi cel ce crede în Mine nu va înseta niciodată"* (Ioan 6, 35), căci *„cel ce mănîncă Trupul Meu şi bea Sîngele Meu petrece întru Mine şi Eu întru el"* (Ioan 6, 56).

Mîntuitorul Iisus Hristos ne-a lăsat făgăduinţa că nu ne va părăsi niciodată, ci va fi cu noi pînă la sfîrşitul veacurilor (Matei 28, 20). Iar noi înţelegem că dragostea Sa pentru oameni şi pentru lume se continuă şi se întrupează în chip tainic şi real prin Jertfa euharistică a Sfintei Liturghii.

De aceea, pregătindu-ne în vremea acestui post ca să întîmpinăm cu inima curată luminata Înviere, ne-am mărturisit cu deplină căinţă toate păcatele şi răutăţile pe care le-am săvîrşit, după care ne-am apropiat „cu frică de Dumnezeu, cu credinţă şi cu dragoste" de Trupul şi Sîngele Domnului, spunînd: *„Cred, Doamne, şi mărturisesc că Tu eşti cu adevărat Hristos, Fiul lui Dumnezeu Celui viu, Care ai venit în lume să mîntuieşti pe cei păcătoşi, dintre care cel dintîi sînt eu. Încă cred că acesta este preacurat Trupul Tău şi acesta este însuşi scump Sîngele Tău... care se dă mie spre iertarea păcatelor şi spre viaţa de veci."*

Iată, vedem din toate acestea că, după Învierea Sa din morți, Hristos nu s-a despărțit de lume, ci este pururea împreună cu noi și că noi avem astfel putința comuniunii cu El. Mîntuitorul ne oferă nenumărate prilejuri de a-L cunoaște și a-i pătrunde voia și învățătura Sa cu adevărat dumnezeiască. De aceea, ori de cîte ori rostim acum, în această vreme, salutul creștinesc „Hristos a înviat!" și răspundem cu întărirea „Adevărat a înviat!", noi vestim acest mare adevăr că Hristos este mereu în mijlocul nostru. Este prezent cu noi și în noi prin învățăturile Evangheliei Sale, hrănindu-ne cu mintea și cugetul cu adevărurile veșnice ei. Este prezent apoi chiar deplin, cu Trupul și Sîngele Său, spre a ne putea uni cu El și a deveni „purtători de Hristos" și „mădulare ale Trupului său tainic", care este Biserica.

Ne întîlnim cu Hristos și pe cărările vieții, cînd primim ajutorul Său haric în toate cele pe care le plinim și cînd simțim ocrotirea brațului Său atotputernic. Iar în sfintele noastre biserici, în decursul Sfintei Liturghii, desăvîrșim în chip viu și deplin legătura noastră cu Hristos, ne înălțăm la acea stare lăuntrică pe care a trăit-o Sf. Apostol Pavel, după întîlnirea minunată cu Domnul de pe drumul Damascului, cînd a mărturisit în chip atît de limpede: *„De acum nu mai trăiesc eu, ci Hristos este Cel ce trăiește în mine!"* (Galateni 2, 20).

Această cunoaștere și trăire cu Hristos devine pentru fiecare creștin un izvor de viață înnoitoare în duh și adevăr, de putere spirituală în împlinirea voii lui Dumnezeu, de curățire sufletească, de lumină pururea fiitoare.

Iubiți credincioși,

Sfintele slujbe bisericești ce se săvîrșesc la Praznicul Sfintelor Paști cuprind prin rugăciunile și cîntările lor o mare bogăție de învățături și povețe cu adînci semnificații și cu mare folos pentru viața noastră creștinească. Astfel, în catavasia sărbătorii cîntăm: *„În ziua Învierii să ne luminăm cu prăznuirea și unii pe alții să ne îmbrățișăm. Să zicem fraților și celor ce ne urăsc pe noi, să iertăm toate pentru Înviere și așa să cîntăm: Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcînd și celor din morminte viață dăruindu-le."*

„Să ne luminăm cu prăznuirea".

Cu adevărat, minunea cea dumnezeiască a Învierii Domnului este pentru noi, oamenii, izvorul nesecat de lumină duhovnicească, de împăcare, de iertare, de înălțare sufletească și de bucurie. De aceea, chemarea pe care preotul o face în noaptea de Paști, *„Veniți de luați lumină!"*, precum și aprinderea lumînărilor de la făclia altarului reprezintă legătura noastră cu Hristos cel înviat și dorința de a ne alunga patimile, de a ne îndrepta și a viețui după voia Lui, în lumina poruncilor Sale.

Domnul însuși a spus despre Sine: *„Eu sînt lumina lumii, cel ce vine după Mine nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții"* (Ioan 8, 12).

Asemănarea Mîntuitorului cu lumina a fost prevestită de către proorocii Vechiului Testament. Astfel, proorocul Isaia spune despre Mesia: „Te voi face pe Tine lumina popoarelor, ca să duci mîntuirea Mea la marginile pămîntului" (Isaia 49, 6), iar ziua Învierii Lui e înfățișată astfel: „Luminează-te, luminează-te, noule Ierusalime, că mărirea Domnului peste tine a strălucit" (Isaia 60, 1).

Psalmistul David vorbește astfel despre lumina ce ne vine de la Dumnezeu: „Însemnatu-s-a peste noi lumina feței Tale, Doamne" (Psalm 4, 6), „că la Tine este izvorul vieții, întru lumina Ta vom vedea lumina" (Psalm 35, 9).

Știm din Sfintele Evanghelii că Iisus a vindecat mai mulți orbi, aducînd lumină vieții lor și umplîndu-i de o nestăvilită bucurie. Dar Fiul lui Dumnezeu a venit în lume nu numai pentru cei ce au trăit în acel timp și s-au tămăduit trupește și sufletește. *„Iisus Hristos, ieri și azi și în veci același"* (Evrei 13, 8), a venit ca să aducă tuturor oamenilor, din toate timpurile și din toate locurile, lumina unei învățături noi, menită să ne călăuzească spre alungarea întunericului păcatului și îndreptarea pe calea mîntuirii. El este Lumina cea neînserată a vieții veșnice.

„Eu lumină am venit în lume — zice Domnul — *ca oricine crede în Mine să nu rămînă în întuneric"* (Ioan 12, 46). De aici și îndemnul pe care l-a făcut înainte de Patimile Sale: *„Credeți în lumină, ca fii ai luminii să fiți!"* (Ioan 12, 36).

De aceea, viaţa noastră este străbătută de lumina lui Hristos şi El ne este pururea călăuzitor înaintea noastră, ne luminează gîndurile, simţirile şi faptele, ca un far luminos.

„Şi unii pe alţii să ne îmbrăţişăm"! Îmbrăţişarea e semnul cel mai învederat al simţămintelor de dragoste, de preţuire şi prietenie. Părintele din pilda Sf. Evanghelii a cuprins în braţele sale pe fiul său cel rătăcit atunci cînd acesta s-a întors acasă îndreptat. Mîntuitorul i-a îmbrăţişat cu dragoste pe prunci şi i-a chemat lîngă Sine, precum s-a apropiat atît de mult de prietenul Său Lazăr şi a primit la pieptul Lui pe ucenicul cel mult iubit Ioan.

Tot astfel şi noi, simţind în sufletele noastre la Sfintele Paşti dragostea cu care Hristos Domnul ne cuprinde pe toţi cei ce cinstim sfîntă Învierea Lui, ne deschidem larg inimile către toţi semenii noştri într-o caldă apropiere şi întrajutorare, întinzîndu-ne mîna spre aproapele care are lipsă de sprijin şi ajutor.

Praznicul Învierii ne îndeamnă să facem astfel nu numai cu cei din preajma noastră, ci chiar şi cu vrăjmaşii şi potrivnicii noştri povăţuindu-ne: *Să zicem fraţilor şi celor ce ne urăsc pe noi*", adică să-i numim şi să-i recunoaştem ca fraţi şi pe cei ce ne privesc prin prisma urii, invidiei şi răutăţii. Chipul cel încununat cu spini al Domnului, care s-a rugat pentru cei ce L-au răstignit, ne va da întărire să întindem şi noi iertarea şi chiar dragostea creştinească asupra celor pe care ispitele lumii şi poate chiar propria noastră atitudine ni i-a făcut duşmani. *Iubiţi pe vrăjmaşii voştri,* ne spune Mîntuitorul, *binecuvîntaţi pe cei ce vă blestemă, faceţi bine celor ce vă urăsc pe voi şi rugaţi-vă pentru cei ce vă nedreptăţesc şi vă prigonesc, ca să fiţi cu adevărat fiii Tatălui vostru care este în* ceruri" (Matei 16, 8).

Nu este altă cale de împăcare şi apropiere de Dumnezeu şi de semeni decît iertarea. Şi, iată, de Paşti, iertarea noastră se cuvine să fie deplină, în numele Învierii lui Hristos şi spre învierea noastră în împărăţia cerurilor. *„Iertaţi şi veţi fi iertaţi"*, ne povăţuieşte Iisus, *„iar cînd staţi şi vă rugaţi, să iertaţi orice aveţi împotriva cuiva"* (Marcu 11, 25).

Drept aceea, dacă este vreunul dintre cei de faţă care e în mînie şi duşmănie cu aproapele său, dacă este cineva care de ani de zile nu vorbeşte cu fratele său, cu părinţii, cu rudeniile ori cu vecinii săi, ţinînd mereu deschisă cartea în care a scris ofensele aduse de alţii, acestora le spun în numele Domnului: *„Să iertaţi toate pentru Înviere"*. Să aprindeţi focul dragostei creştineşti în inimile voastre şi să ardeţi cu el toată ura şi vrăjmăşia, pentru ca toţi deopotrivă să putem cînta cu inimă curată Domnului celui ce ne-a dăruit prin Jertfa şi Învierea Sa viaţă veşnică şi mare milă.

Iertarea este fiica dragostei, iar acolo unde nu este dragoste, nu poate fi iertare adevărată. De aceea, Mîntuitorul a adus ca cea mai mare poruncă de vieţuire a oamenilor întreolaltă porunca iubirii de Dumnezeu şi de semeni, spunînd: *„Poruncă nouă dau vouă: să vă iubiţi unul pe altul. Precum v-am iubit Eu pe voi, aşa şi voi să vă iubiţi unul pe altul. Din aceasta vor cunoaşte toţi că sînteţi ucenicii Mei dacă veţi avea dragoste unii faţă de alţii"* (Ioan 13, 34—35).

Fără dragoste, nu poate fi o adevărată convieţuire şi împăcare între oameni. Iar astăzi, mai mult ca oricînd, avem cu toţii nevoie de mai multă dragoste, bună înţelegere, iertare şi îngăduinţă, pentru a se potoli vrăjmăşiile, lipsa de încredere, disputele de tot felul şi certurile.

Sărbătoarea Învierii Domnului ne aduce şi această chemare a dragostei, împăcării şi armoniei, îndemnîndu-ne să trăim împreună ca adevăraţi fii ai lui Dumnezeu şi fraţi întreolaltă, să ne apropiem mai mult unii de alţii, să potolim dezbinările pe care patimile mîndriei, lăcomiei şi urii le aduc între oameni.

Iubiţii mei fii sufleteşti,

Ziua Învierii ne înalţă spre Dumnezeu şi ne chezăşuieşte viaţa cea veşnică prin Iisus Hristos, care luminează inimile noastre. Dar Învierea Domnului ne întăreşte şi în viaţa aceasta de pe pămînt, dînd un înţeles şi un rost superior strădaniilor noastre de fiecare zi.

Să căutăm, drept aceea, ca toate cele ce le împlinim să fie spre mîntuirea noastră, prin statornicia în credinţă, în fapte bune, în dreptate, pace şi iubire,

după cum spune și Sf. Ap. Pavel, în Epistola sa către Coloseni: „*Orice faceți, cu cuvîntul sau cu fapta, toate să le faceți în numele Domnului Iisus și prin El să mulțumiți lui Dumnezeu și Tatălui*" (Col. 3, 17). „*Îmbrăcați-vă, dar, ca aleși ai lui Dumnezeu, cu milostivirile îndurării, cu bunătate, cu smerenie, cu blîndețe, cu îndelungă răbdare, îngăduindu-vă unul pe altul și iertînd unul altuia. Iar peste toate acestea îmbrăcați-vă întru dragoste, care este legătura desăvîrșirii*" (Col. 3, 12—14).

Împărtășindu-vă aceste gînduri și simțăminte, vă îndemn să păstrați cu sfințenie credința moșilor și strămoșilor noștri, trăind în rînduielile și datinile creștinești pe care ei ni le-au transmis din neam în neam și silindu-vă, după cuvîntul Apostolului, „*să păziți unitatea Duhului întru legătura păcii*" (Efeseni 4, 3). Căci nespus de mari și de binefăcătoare sînt roadele unității în credință a tuturor credincioșilor și cît este de bine și cît este de frumos cînd frații sînt împreună, sub aceeași boltă de har a Bisericii străbune.

Pentru poporul nostru, Biserica ortodoxă a fost adevărata mamă spirituală, ce ne-a crescut în această lege primită de la Sfinții Apostoli încă de la nașterea neamului românesc, credință sfîntă care s-a făcut nouă scăpare din neam în neam, credință prin care ne-am putut păstra ființa și graiul românesc, credință în care au trăit, s-au mîngîiat și s-au mîntuit străbunii noștri.

Împreună cu Apostolul Pavel, vă îndemn „*să nu mai fiți copii duși de valuri, purtați încoace și încolo de orice vînt al învățăturii, prin înșelăciunea oamenilor, prin vicleșugul lor, spre uneltirea rătăcirii, ci ținînd adevărul, în iubire, să sporim întru toate, pentru El, Hristos, care este capul*" (Efeseni 4, 14—15).

Vă doresc din toată inima tuturor să petreceți întru bucurie și sănătate sfintele sărbători ale Învierii Domnului și să le ajungeți întru mulți și fericiți ani.

Rog pe Milostivul Dumnezeu să reverse asupra noastră, asupra țării și poporului nostru, ca și asupra lumii întregi pacea și dragostea Sa cea bogată.

HRISTOS A ÎNVIAT!

Al vostru, al tuturor, de tot binele voitor și pururea rugător către Domnul nostru Iisus Hristos.

† V A S I L E
Episcopul Oradiei

†JUSTINIAN

DIN MILA LUI DUMNEZEU EPISCOP AL EPARHIEI MARAMUREŞULUI ŞI SĂTMARULUI

HRISTOS A ÎNVIAT!

Iubiţii mei fii sufleteşti,

Creştinii au dat întotdeauna o atenţie deosebită semnelor trimise de Dumnezeu şi mai ales Semnului Fiului Omului (Mt. 24, 30) care este Sfînta Cruce.

La începutul vieţii omeneşti se află un simbol, un semn, sub chipul unui pom care a avut un rol deosebit pentru viaţa omenirii. Acesta a fost pomul „din mijlocul raiului" (Fac. 3, 3) de la care a început neascultarea omului faţă de Dumnezeu. Păcatul neascultării a adus omului multe suferinţe dintre care cea mai mare nenorocire a fost pierderea legăturii cu Dumnezeu şi moartea.

Iar al doilea început de viaţă omenească de unde omenirea a plecat pe un drum nou, spre lumină, spre fericire, spre viaţă, spre nemurire, spre porţile paradisului pierdut se află de asemenea un semn, un pom, ale căror fructe le gustăm acum la acest mare şi sfînt praznic.

Semnul sau pomul care ne-a rodit nouă mîntuirea şi bucuria învierii este Sfînta Cruce. Privind la acest semn ne amintim în primul rînd de iertare şi iubire, care sînt izvorul bucuriei adevărate. Iubirea este însăşi izvorul vieţii pentru că ea izvorăşte din Dumnezeu şi se reîntoarce în Dumnezeu. „Dumnezeu este iubire", zice Sfînta Scriptură (In. 4, 8). De aceea cînd ne îndreptăm privirea spre Sfînta Cruce ne amintim de cuvîntul Mîntuitorului care vorbind cu Nicodim la miezul nopţii despre acest semn, despre Sfînta Cruce, prefigurată în stîlpul pe care Moise l-a înălţat în pustie, (Num. 21, 8) a spus: „Aşa a iubit Dumnezeu lumea, încît pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară ci să aibă viaţă veşnică" (In. 3, 16).

Acest lucru îl spune Domnul după ce îi vorbise lui Nicodim foarte deschis, despre întruparea Sa, despre jertfa Sa pe cruce, prevestită încă din timpul lui Moise (In. 3, 14).

Privind Sfînta Cruce, ea ne vorbeşte despre iertare, despre împăcare, despre iubire, despre mila lui Dumnezeu, despre înviere, despre viaţa veşnică, despre nemurire. Toate acestea sînt darurile crucii, sînt fructele crucii, sînt binecuvîntatele roade ale jertfei şi ale iubirii lui Dumnezeu faţă de om, pentru noi.

Prin jertfa Domnului de pe cruce, Dumnezeu l-a iertat pe om. Prin jertfa Domnului, zidul vrajbei dintre Dumnezeu şi om s-a surpat (Ef. 2, 14) şi Dumnezeu s-a împăcat cu omul (Col. 1, 20).

Prin jertfa Domnului de pe cruce, Dumnezeu ne-a descoperit prin Iisus Hristos marea Lui iubire faţă de oameni. Prin jertfa de pe cruce puterea morţii şi a iadului s-a surpat şi uşile raiului din nou s-au deschis iar de acolo, din paradis, îngerii au venit şi ne-au vestit Învierea Domnului, care este „începătura învierii celor adormiţi" (I Cor. 15, 20).

Paştile sînt darul cel mai scump, rodul cel mai sfînt al Crucii. Lumina învierii izvorăşte de la picioarele crucii, din ranele Domnului. Lumina Învierii, bucuria

paştilor noastre este rodul iubirii lui Dumnezeu, care „aşa a iubit lumea încît pe Fiul Său cel Unul-Născut L-a dat" (In. 3, 16).

Viaţa şi nemurirea, slava şi mîntuirea sînt scopul şi ţelul vieţii omeneşti. Ele luminează zilele noastre. La viaţă, la slavă, la fericire şi la mîntuire ajungem numai prin Jertfa Domnului, „prin sîngele Crucii Sale" (Col. 1, 20), Crucea fiind cel mai Sfînt altar din lume.

După ce am petrecut vremea postului în care ne-am curăţit sufletele şi le-am umplut cu gînduri sfinte şi cumpătare, cu rugăciuni şi lepădare de păcate, prin Sfînta Taină a Spovedaniei am ajuns acum la „Ziua" aceasta mare „pe care a făcut-o Domnul să ne bucurăm şi să ne veselim într-însa".

Azi toate s-au umplut de lumină. Azi cerul s-a înfrăţit cu pămîntul. Azi Biserica lui Iisus Hristos ne vesteşte că timpul robiei a trecut, nimenea nu mai este rob acum, pentru că Hristos a înviat şi ne-a eliberat pe toţi de frica morţii şi a iadului.

Azi Crucea străluceşte şi stă în faţa lumii, nu ca un instrument de tortură, nu ca un semn al morţii, ci ca un simbol al învierii, al vieţii, al iubirii lui Dumnezeu faţă de toţi fiii lui Adam.

Au trecut zilele de post şi de nevoinţe şi am ajuns acum la poarta de lumină a Învierii. Clopotele în mod triumfal au răsunat la miezul nopţii în toată ţara, vestind Învierea Domnului. Acum ard candelele în toată Moldova, strălucesc altarele în Ţara Românească, se roagă şi cîntă toată suflarea creştinească în România.

Pruncii zburdă ca mieii. Tinerii curaţi şi senini trăiesc clipe de bucurie preamărind pe Domnul şi Stăpînul vieţii. Bărbaţi şi femei, tineri şi bătrîni, toţi se bucură astăzi şi se roagă cu încredere lui Dumnezeu. În ziua aceasta plină de lumină, Duhul ne spune că nu avem voie să uităm de Crucea, de suferinţele, de jertfa Domnului. Această aducere aminte nu umbreşte ziua de azi, pentru că Învierea Domnului ne arată că suferinţa, Crucea şi Jertfa Domnului n-au fost zadarnice. Cu moartea Sa pe Cruce, Domnul a înfrînt, a zdrobit puterea morţii, capul şarpelui, cum ne-a binevestit cînd părinţii noştri Adam şi Eva au fost alungaţi din rai. De aceea, cerul şi pămîntul astăzi se bucură. Se bucură, iubiţi fraţi, Dumnezeu Tatăl pentru că Fiul Său prin înviere a biruit pe satana. Se bucură toţi îngerii pentru că îl văd pe Stăpînul lor reîntorcîndu-se la Tatăl Său plin de slavă, aducînd cu El sufletele tuturor celor ce au adormit cu nădejdea învierii şi vieţii veşnice. Se bucură cu negrăită bucurie Maica Domnului, văzînd pe Fiul ei înviat. Maica Sfîntă cheamă acum pe toate mamele din lume să se bucure împreună cu ea pentru că s-a împlinit cuvîntul pe care Dumnezeu l-a spus cînd Eva cea nefericită a văzut că din cauza neascultării ei toţi urmaşii care se vor naşte din sămînţa ei sînt condamnaţi la moarte. Acum prin învierea Fiului, pe care Maica Domnului l-a purtat pe braţe, toţi fiii lui Adam şi ai Evei sînt salvaţi de moarte. Se bucură toţi drepţii şi sfinţii, pe care Iisus Hristos i-a scos din iad.

Pentru ca nimenea să nu se îndoiască de învierea Sa, după înviere, Domnul s-a arătat la mulţi, de multe ori şi în multe locuri. În zorii zilei s-a arătat femeilor mironosiţe. Pe acestea Domnul „Le-a întîmpinat zicînd: Bucuraţi-vă! Iar ele apropiindu-se au cuprins picioarele Lui şi I s-au închinat" (Mt. 28, 9). Tot în ziua în care a înviat, Iisus s-a arătat Sfinţilor Apostoli, după cum ne spune Sf. Scriptură, zicînd: „Şi fiind seară, în ziua cea dintîi a săptămînii (Duminica) şi uşile fiind încuiate, unde erau ucenicii adunaţi de frica iudeilor, a venit Iisus şi a stat în mijloc şi le-a zis: Pace vouă! Şi zicînd acestea le-a arătat mîinile şi coasta Sa. Deci s-au bucurat ucenicii văzînd pe Domnul" (In 20, 19—20). În aceeaşi zi Domnul s-a arătat şi la doi ucenici care mergeau „la un sat care era departe de Ierusalim ca la şaizeci de stadii, al cărui nume era Emaus (Lc. 24, 13). Cînd s-au apropiat de satul unde se duceau, iar El se făcea că merge mai departe dar ei îl rugau stăruitor, zicînd: Rămîi cu noi că este spre seară şi s-a aplecat ziua. Şi a intrat să rămînă cu ei. Şi cînd a stat împreună cu ei, la masă, luînd pîinea a binecuvîntat şi frîngînd, le-a dat lor. Şi s-au deschis ochii lor şi L-au cunoscut, iar El s-a făcut nevăzut de ei" (Lc. 24, 28—31).

Iubiţi fraţi,

Aşa cum ce doi ucenici la Emaus, cînd l-au recunoscut pe Mîntuitorul, L-au rugat stăruitor: „Rămîi cu noi", să-l rugăm acum pe Stăpînul şi Dumnezeul nostru, pe Iisus Hristos: Doamne, rămîi cu noi că este spre seară şi s-a aplecat ziua. Doamne, rămîi cu noi că se apropie noaptea şi fără Tine nu putem face nimic.

Multe sînt valurile vieţii şi grele sînt sarcinile veacului, ispitele, neliniştea şi lumea ne tulbură. Bucuria şi pacea din viaţa noastră dispar cînd nu Te avem pe Tine, de aceea Te rugăm: Doamne, rămîi cu noi. Te rugăm în această luminată zi, în acest Sfînt şi mare praznic cu pocăinţă şi cu credinţă. Te rugăm: Doamne, rămîi cu noi.

Iubiţii mei fraţi, iubite surori, iubiţi tineri şi copii, acum a sosit timpul să-l căutăm pe Iisus Hristos. El este salvatorul nostru. El este viu. El este prezent pretutindenea. El este gata să ne ajute. „Chemaţi-mă şi Eu vă voi asculta", zice Domnul. Cu dumnezeiască dragoste El ne zice: „Voi sînteţi prietenii mei dacă faceţi ceea ce vă poruncesc" (In .15, 14). „Aceasta vă poruncesc: Să vă iubiţi unul pe altul" (In. 15, 17). „Întru aceasta vor cunoaşte toţi că sînteţi ucenicii mei, dacă veţi avea dragoste unii faţă de alţii" (In. 13, 35). „Dacă mă iubeşte cineva, va păzi cuvîntul Meu şi Tatăl meu îl va iubi şi vom veni la el şi vom face lăcaş la el" (In. 14, 23).

„Iată stau la uşă şi bat; de va auzi cineva glasul Meu şi va deschide uşa, voi intra la el şi voi cina cu el şi el cu Mine" (Apoc. 3, 20). „Eu sînt uşa; de va intra cineva prin Mine, se va mîntui şi va ieşi şi păşune va afla" (In 10, 9). „Eu sînt păstorul cel bun. Păstorul cel bun îşi pune viaţa pentru oile Sale" (In. 10, 11). „Eu sînt viţa, voi sînteţi mlădiţele. Cel ce rămîne în Mine şi Eu în el, acela aduce roadă multă căci fără Mine nu puteţi face nimic" (In. 15, 5).

Acesta este glasul Domnului care ne-a vorbit astăzi. Acesta este mesajul pe care Împăratul Cerurilor ni l-a adresat în aceste zile, în care sufletele noastre sînt luminate de lumina Învierii Domnului dar şi zbuciumate de valurile lumii.

Mai mult decît oricînd, acum, avem nevoie de Iisus Hristos, fraţilor! Mai mult decît oricînd azi lumea are nevoie de Dumnezeu, de cuvîntul Lui, de ajutorul lui Dumnezeu. Acum mai mult decît oricînd, nobilul popor român este chemat să asculte şi să împlinească poruncile lui Dumnezeu.

Crucea, Jertfa şi Învierea Domnului ne îndeamnă prin glasul Sfintei noastre Biserici „să ne luminăm cu prăznuirea şi unul pe altul să ne îmbrăţişăm. Să zicem, fraţilor, şi celor ce ne urăsc pe noi;. să iertăm toate pentru Înviere". Crucea, Jertfa şi Învierea Domnului ne cheamă la unitate, la dragoste, la pace.

Toată ţara se roagă acum pentru noi, se roagă împreună cu noi, cei ce iubim şi cinstim legea românească, pentru cei ce apără şi păstrează unitatea sufletească a poporului român. Creştinii luminaţi şi curaţi la suflet aşa cum sînt majoritatea românilor se roagă să fie una, să se respecte voinţa lui Iisus Hristos „ca toţi să fie una, după cum Tu Părinte, întru Mine şi Eu întru Tine, aşa şi aceştia în noi să fie una, ca lumea să creadă că Tu M-ai trimis" (In. 17, 20—22). Toată ţara se roagă ca Dumnezeu să ne lumineze, să nu ne dezbinăm, să nu ne învrăjbim, să nu rătăcim de la sfînta şi dreapta credinţă creştină ortodoxă. Toată ţara se roagă acum pentru slujitorii sfintelor noastre altare din Episcopia Maramureşului şi Sătmarului, pe care Dumnezeu îi va binecuvînta iar urmaşii noştri şi istoria îi va pomeni cu cinste şi îi va admira pentru rîvna lor, pentru lupta lor, pentru grija lor ce au avut-o faţă de „Biserica lui Dumnezeu", faţă de „turma întru care Duhul Sfînt i-a pus ca să păstorească" (F. Ap. 20, 28).

Cu ocazia Sfintelor Sărbători ale Paştilor binecuvîntez pe toţi fiii Sfintei noastre Biserici, pe harnicii lucrători ai ogoarelor, pe vrednicii muncitori din fabrici, din uzine şi de pe şantiere, pe luminaţii intelectuali români, care înnobilează cu ştiinţa lor catedrele, laboratoarele, toate sectoarele, care cu deosebită competenţă slujesc cultura şi civilizaţia românească. Binecuvîntez toate casele şi familiile creştine în care se plămădeşte viitorul luminos şi sănătos al neamului nostru românesc.

Cu sfințenie, cu adînc respect mă înclin vouă tuturor și mă rog fierbinte pentru liniștea, pacea și buna înțelegere dintre voi, iubiții mei frați și fii duhovnicești.

Rugați-vă și voi pentru bătrînul vostru frate și slujitor care din toată inima și cu duhovnicească dragoste vă zice: Hristos a înviat!

Paștile cele prea frumoase, Paștile Domnului, doresc din toată inima, iubiți frați, să le petreceți cu sănătate și bucurie întru mulți ani!

† J U S T I N I A N
Episcopul Maramureșului și Sătmarului

CORESPONDENŢA ARHIEREULUI TEODOR TRANDAFIR SCOROBEŢ CU TEOLOGI ANGLICANI

În istoria relaţiilor ecumenice româno-anglicane un loc aparte îl ocupă activitatea şi scrisul lui Teodor Trandafir Scorobeţ din perioada de dinainte de ridicarea sa la demnitatea de arhiereu-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului.[1] Începutul legăturilor sale cu anglicanii s-a făcut în America unde, în urma unei cereri adresate Consistoriului din Sibiu,[2] a fost trimis să păstorească pe românii ortodocşi din Youngstown (Ohio) şi South Sharon (Pennsylvania).

Despre legăturile personale pe care le-a stabilit cu anglicanii din America în timpul celor trei ani de activitate pastorală acolo (1906—1909) aflăm din corespondenţa pe care o purta în 1908 cu Simion Popescu, fost profesor la Institutul Teologic din Sibiu, stabilit din 1883 la Bucureşti, care îl încuraja pe tînărul preot din America, declarînd într-o scrisoare că ştie să aprecieze „enormul serviciu ce s-ar realiza pentru Biserică prin apropierea de anglicanism".[3]

La data sosirii preotului Scorobeţ în America, se făcuseră deja acolo paşi importanţi pe calea apropierii dintre ortodocşi şi episcopalieni (anglicani). Deschiderea ortodocşilor către episcopalieni a fost inaugurată de cei dintîi ierarhi ortodocşi care au făcut vizite în America sau au păstorit acolo. Între măsurile întreprinse de către episcopalieni în vederea apropierii de ortodocşi se numără, în primul rînd, hotărîrea Convenţiei Generale din 1862 a Bisericii Episcopaliene de a stabili un comitet „ruso-grec" care a fost cel dintîi organism anglican pentru promovarea de relaţii ecumenice cu Bisericile Ortodoxe.[4] Două decenii mai tîrziu, Convenţia Generală din anul 1883 a avut ca oaspete pe un episcop ortodox din cuprinsul Patriarhiei Antiohiei.[5] Un pas important în direcţia apropierii dintre ortodocşi şi anglicanii din America a fost făcut în toamna anului 1900, cînd la invitaţia episcopului anglican Charles Chapman Grafton de la Fond du Lac (Wisconsin), arhiepiscopul Tihon Bellavin al Bisericii Ortodoxe Ruse din America a asistat la hirotonirea lui Reginald Weller ca episcop coajutor a Fond du Lac.[6] La rîndul său, arhiepiscopul Tihon a invitat pe episcopul anglican Charles C. Grafton să asiste la tîrnosirea catedralei ortodoxe ruse „Sfîntul Nicolae" din New York în 1902 şi un an mai tîrziu şi la tîrnosirea bisericii „Sfînta Treime" din Chicago.[7] În acea vreme, în localităţile în care ortodocşii nu ajunseseră încă să-şi construiască propriile lor biserici, serviciile religioase ortodoxe erau săvîrşite în biserici anglicane.

Chiar în anul sosirii lui Scorobeţ în America, la 10 octombrie, lua fiinţă la Londra „Uniunea Bisericilor Anglicane şi Răsăritene Ortodoxe" (Anglican and

---

1 Pentru o prezentare generală a acestora a se vedea Aurel Jivi, *Contribuţii la istoria relaţiilor ecumenice româno-anglicane*, „Studii Teologice" XXXVI (1984), 7—8, p. 482—493.

2 Cererea în acest sens se află în Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, actul nr. 6019 din Dosarul III 130—906.

3 Tr. Scorobeţ, *Simion Popescu*, „Telegraful Român", 1919, 24, p. 34.

4 G. Florovsky, *The Orthodox Churches and the Ecumenical Movement Prior to 1910* în *Christianity and Culture*, Belmont, Massachusetts, 1974, p. 213.

5 *Handbook of American Orthodoxy*, 1972, p. 4.

6 P. C. Haskel, *Archbishop Tikhon and Bishop Grafton. An Early Chapter in Anglo-Orthodox Relations in the New World*, I, „St. Vladimir's Seminary Quarterly" 11, 1967, 4, p. 193 şi urm.

7 *Ibidem*, II „St. Vladimir's Seminary Quarterly", 12, 1968, 1, p. 2.

Eastern Orthodox Churches Union) al cărei obiectiv era de „a asocia membri ai Bisericilor Anglicană şi Ortodoxă pentru a promova simpatie, înţelegere şi raporturi reciproce şi pentru a iniţia şi încuraja acţiuni şi studii care să contribuie la refacerea unităţii".[8]

La activitatea Uniunii au participat şi reprezentanţi ai celor două Biserici din America încă din anul înfiinţării acesteia. O secţiune americană a Uniunii a luat fiinţă la întrunirea care a avut loc în biserica „Schimbării la faţă" din New York la 13 octombrie 1908. Din partea ortodocşilor au fost prezenţi acolo episcopul Rafael Halaweeny, conducătorul misiunii ortodoxe arabe din America, aflată sub jurisdicţia episcopilor ruşi, şi preotul Benedict Turkevici, reprezentîndu-l pe arhiepiscopul ortodox rus din America. Arhimandritul sîrb Sebastian Dabovici şi-a exprimat într-o scrisoare dorinţa de a colabora cu Uniunea. Episcopul Rafael a devenit unul din cei doi vicepreşedinţi ai Comitetului General al secţiunii americane.[9]

Anul în care a luat fiinţă secţiunea americană a Uniunii era tocmai anul în care preotul Scorobeţ scria profesorului Simion Popescu despre legăturile sale cu anglicanii, ceea ce ne face să presupunem că a simpatizat şi el cu ţelurile acelei organizaţii ecumenice.

După întoarcerea în ţară în 1909, preotul Scorobeţ a fost numit paroh în Roşia, judeţul Sibiu. Aici a început să scrie şi să publice, încă din 1910, o serie de articole în *Telegraful Român* conţinînd informaţii despre istoria şi viaţa Bisericii Anglicane.

Raportul anual din 1912 al „Uniunii Bisericilor Anglicane şi Răsăritene Ortodoxe" înregistra în rîndul membrilor organizaţiei şi pe cel al preotului Scorobeţ, cel dintîi român membru al Uniunii. Acelaşi Raport adăuga faptul că preotul român intenţiona să organizeze la Sibiu o secţie locală a Uniunii.[10]

După ce a devenit membru al Uniunii, preotul Scorobeţ a publicat în *Telegraful Român* articolul „Ortodoxia şi Apusul"[11] prin care a popularizat structura şi activitatea acesteia, arătînd că ea are „un număr considerabil de membri resfiraţi peste întreg rotogolul pămîntului". Autorul specifica şi faptul că dintre români el este singurul membru al Uniunii.[12]

Tot din anul 1913 datează şi cea dintîi din cele opt scrisori păstrate din corespondenţa preotului Scorobeţ cu diferiţi teologi anglicani. Toate sînt scrisori primite de către preotul transilvănean la Roşia sau Sibiu şi aflate în colecţia familiei Scorobeţ. (S-a păstrat şi o ciornă a unei scrisori în engleză alcătuită de către preotul Scorobeţ dar care fiind neterminată nu o reproducem aici). Iată cele opt scrisori în engleză cu traducerea românească:

1\. THE ANGLICAN AND EASTERN-ORTHODOX CHURCHES UNION

General Secretary
The Rev. H.J. Fynes-Clinton
77 High Pavement,
Lewisham, S.E.
29th August 1913

Dear Sir,

I am instructed by the Rev. Fynes-Clinton to ask if you will be good enough to forward, in the course of a few days, a short report of the work done in your branch of the Union, and the progress of the same.

---

8 *Third Annual Report of the Anglican and Eastern Orthodox Churches Union*, 1909—1910, London, 1910, p. 3.

9 R. Ruhtenberg, *Gesellschaften und Vereinigungen für Interkommunion zwischen den Anglikanischen und Orthodoxen Kirchen*, „Kirche im Osten", 18, 1975, p. 119—121.

10 *Fourth Annual Report of the Anglican and Eastern Orthodox Churches Union*, 1910—1912, London, 1912, p. 30 şi 92.

11 „Telegraful Român", 1913, 41, p. 165.

12 *Ibidem.*

As the Annual Report is in preparation at the present time, you will doubtless see how urgent it is that your account should be received soon.
I remain, Dear Sir,

Yours very truly,
Leslie T.H. Hobbs

The Rev. Fr. Scorobeţ

Dragă Domnule,

Sînt încredinţat de către Rev. Fynes-Clinton să vă întreb dacă veţi fi atît de bun să înaintaţi, în curs de cîteva zile, un scurt raport despre activitatea depusă în secţiunea Dumneavoastră a Uniunii şi progresul acesteia.
Întrucît în această vreme se află în pregătire Raportul Anual, fără îndoială că veţi înţelege cît de urgent este ca darea Dumneavoastră de seamă să fie primită curînd.

Rămîn, dragă domnule,
al Dvs. devotat,
Leslie T.H. Hobbs

Părintelui Scorobeţ

2.
THE ANGLICAN AND EASTERN-ORTHODOX CHURCHES UNION

General Secretary:
The Rev. H.J. Fynes-Clinton

77, High Pavement,
Lewisham, S.E.
Oct. 10, 1913

Dear Father,

Thank you so much for excellent *Report. I beg to send you a book*[13] *which I think you may find very useful, being written by an American Anglican-Catholic Missionary in Japan about our doctrines, to explain them to the saintly Archbishop Nicolai*[14] *& his people. Perhaps parts may be useful to translate. I hope you will pay a visit to England.*

Yours sincerely,
H. J. Fynes-Clinton[15]

I shall be glad just of a post card *to say you have received it safely.*

Dragă Părinte,

Vă mulţumesc foarte mult pentru excelentul *raport. Îmi îngădui să vă trimit o carte pe care cred că o veţi găsi foarte folositoare, fiind scrisă de către un misionar anglican-catolic american în Japonia despre doctrinele noastre, pentru a le explica evlaviosului Arhiepiscop Nicolai şi poporului său. Poate că unele părţi ar fi de folos să fie traduse. Nădăjduiesc că veţi face o vizită în Anglia.*

Al Dumneavoastră cu sinceritate,
H.J. Fynes-Clinton

Aş fi bucuros chiar şi cu o carte poştală *spunîndu-mi că aţi primit-o în siguranţă.*

---

13 C.F. Sweet, *An Attempt at Union in Japan (Anglican and Eastern Orthodox Churches)*, Tokio, 1912.

14 Nicolai (Kasatkin) şi-a început activitatea misionară în Japonia în 1861 iar în 1880 a fost hirotonit episcop de Reval cu sediul la Tokio, unde a păstorit pînă la moartea sa petrecută în anul 1912. Richard H. Drummond, *A History of Christianity in Japan*, Grand Rapids, Michigan, 1971, pp. 340, 349—350.

15 H. J. Fynes-Clinton (1875—1959) a fost Secretar General al lui Anglican and Eastern Orthodox Churches Union între 1906—1920. Cf. R. Ruhtenberg, *art. cit.*, p. 112.

3.

CHRIST CHURCH
Oxford

Feb. 12th 1923

Dear Sir,

Your friendly letter reached me this morning. I am not the author of any book upon the Thirty-nine articles; but a pupil of mine has written one, and (as I am supposed to have had a good deal to do with this book) it is probably this of which you have heard. The book is called "A Theological Introduction to the Thirty-nine Articles of the Church of England by E. J. Bicknell and it is published by Longmans and Co 39 Paternoster Row, London. You would find perhaps the best information as to the validity of Anglican Orders in Denny and Lacey's De Hierarchia Anglicana. *Being written in Latin, it will probably be more convenient for you than an English book. There are also short statements upon the subject by the Church Historical Society and written respectively by Dr. Brightman and Father Puller S.S.J.E. But I think the book in Latin would tell you all you need to know.*

Sincerely yours,
H.L. Goudge[16]

"De Hierarchia Anglicana" is published by C.J. Clay, London but any bookseller could procure it for you.

Dragă Domnule,

Amicala Dumneavoastră scrisoare mi-a parvenit azi dimineață. Eu nu sînt autorul vreunei cărți despre cele Treizeci și nouă de Articole; însă unul dintre discipolii mei a scris una și (întrucît se socotește că am avut mult de a face cu această carte) probabil că despre aceasta veți fi auzit. Cartea se numește „O introducere teologică la cele Treizeci și nouă de Articole ale Bisericii Angliei de E.J. Bicknell și este publicată de către Longmans and Co., 39 Paternoster Row, Londra. Veți găsi poate cea mai bună informație despre validitatea hirotonirilor anglicane în Denny și Lacey: De Hierarchia Anglicana. *Fiind scrisă în latină, ea va fi probabil mai convenabilă pentru Dumneavoastră decît o carte englezească. Există apoi scurte expuneri despre acest subiect publicate de Societatea Istorică a Bisericii și scrise de Dr. Brightman și respectiv Părintele Puller S.S.J.E. Dar cred că lucrarea în latină vă va spune tot ce doriți să cunoașteți.*

Al Dvs. cu sinceritate,
H.L. Goudge

„De Hierarchia Anglicana" este publicată de C.J. Clay, Londra, dar orice librar v-o poate procura.

4.

COLLEGE, WORCESTER

30 Oct. 1925

Very Reverend Father,

At the request of my friend Mr. J.A. Douglas I am sending you week by week the Church Times. *I have also asked my publisher to send you a copy of a book written by me a year ago, in which I hope you may find something that will interest you.*

I now add my congratulations on the enthronement of your Patriarch, which puts your Church, I suppose, in the first rank των αυτοχεφαλιχων. *Very happy I*

---

16 Henry Leighton Goudge (1866—1938), profesor la diferite școli teologice din Anglia, tocmai în 1923 începîndu-și activitatea la Oxford. Autor al mai multor lucrări teologice. Membru al Comisiei „Credință și Constituție" și al Asociației „St. Sergius and St. Alban". Fiica sa nota despre el: „Datorită activității sale pentru reunire și pentru că se interesa cu simpatie de ei în mod personal, casa sa părea adesea că se umple de străini: greci, români, ruși, indieni, chinezi și japonezi". Elisabeth Goudge, „My Father" în H.L. Goudge, *Glorying in the Cross,* London, 1940, p. 32.

am also to hear that the Bulgarian Exarchate was represented at the ceremony, which seems to be a step towards the healing of a deplorable schism, the origin of which we in England are fairly well acquainted with as the result of a political intrigue of the old Turkish Government.

I am well acquainted with Professor Drummond, the Unitarian Emissary from England who frequently visits the Szekelys and the Calvinists of the Saxon Siebenburgen, and exploits their grievances in our Press. I shall be grateful for any information which may help me to counter his activities. If you cannot trust yourself to write English, I shall be able to read anything in Greek, Latin, French or Italian, though I know nothing of your own language, but I warn you that I have little acquaintance with the present Greek cursive script. You will see above how antique is my own way of writing it.

Believe me, yours very sincerely in Dno

T.A. Lacey[17]

Prea Cucernice Părinte,

La cererea prietenului meu, Dl. J.A. Douglas vă trimit săptămînă de săptămînă The Church Times. *De asemenea am cerut editorului meu să vă trimită un exemplar al unei cărţi scrise de mine cu un an în urmă în care sper să găsiţi ceva ce v-ar interesa.*

Adaug acum felicitările mele pentru intronizarea Patriarhului vostru care aşează Biserica voastră, presupun, în prima categorie a (Bisericilor) autocefale. Sînt, de asemenea, foarte fericit să aud că Exarhatul Bulgar a fost reprezentat la ceremonie, ceea ce pare a fi un pas înainte spre vindecarea unei schisme deplorabile, a cărei origine noi cei din Anglia o cunoaştem foarte bine ca fiind rezultatul unei intrigi politice a vechiului guvern turc.

Eu îl cunosc bine pe Profesorul Drummond, emisarul unitarian din Anglia care vizitează frecvent pe secuii şi calvinii din Transilvania săsească şi exploatează plîngerile acestora în presa noastră. Vă voi fi recunoscător pentru orice informaţie care m-ar ajuta să-i combat activităţile sale. Dacă nu vă puteţi bizui pe Dumneavoastră ca să scrieţi în englezeşte, eu voi fi în stare să citesc orice în greceşte, latineşte, franţuzeşte sau italieneşte, deşi nu cunosc nimic din limba Dumneavoastră, însă vă avertizez că am puţine cunoştinţe despre scrisul grecesc cursiv de acum. Vedeţi mai sus cît de antic este felul meu de a-l scrie.

Credeţi-mă, al Dumneavoastră, foarte sincer în Domnul,

T.A. Lacey.

5.
I enclose a snapshot
of myself.

14 Rectory Grove
Clapham, S.W. 4
London
29/7/26

My dear Brother

I was delighted to receive your letter and the postcards of your Cathedral for which I thank you very much — it must be a beautiful Church. Yes I think it is the personal element that counts most — we must get to know each other not only as individuals but also as Churches and then in virtue of our similarity in faith and practice and in the light of the Love of The Master wo shall progress towards unity.

No doubt you find much to encourage you in your work for reunion — it is so here — but of course no doubt we have both a great deal of „spade work" to do in order to bring the knowledge to isolated parishes and country districts — but prayer & perseverance will bring the desired results. I have not seen Canon Douglas as yet but when I do I will certainly give him your message.

---

17 Unul dintre autorii lucrării *De Hierarchia Anglicana*, recomandată lui Tr. Scorobeţ de către Goudge.

I enclose post-cards of the Cathedral Church of London (St. Paul's) and of Westminster Abbey — "The National Shrine" — and also one of my own Church — and will send others from time to time. No doubt you have got some very fine Cathedrals & Churches in Bucharest and many other places.

I am just about to go away to the North of England for a holiday — but will send on the Guardian just the same — though it may possibly be a day or two late each week as I shall be staying in the country and it will be sent to me from Town first.

The Russian Orthodox parish here has just been placed under Archbishop Seraphim (late of Finland) whom we have just welcomed to these shores. And then we have Archbishop Germanos at the Greek Cathedral — but up till now we have no Romanian Church here — but I have heard that you have one in Paris.

Is there any book you would like to have about the Anglican Church — if so let me know and I will endeavour to send you a copy.

I am a Senior Member (MA) of Keble College Oxford and took my BA Degree in 1918 MA 1922 — & was ordained Deacon in St. Paul's Cathedral Advent 1919 & priest 1920 by the present Bp of London and ever since have been at work in the London and Southwork Dioceses.

We also have Greek Orthodox Churches in Manchester, Liverpool, & Cardiff.

We have had a typical spell of English weather just lately nice & fine & really warm for a few days and then a great deal of wet for a change. No doubt your climate is more settled & you get fixed Winters and Summers?

Our climate varies se much from day to day.

When is the best time to pay a visit to Roumania?

I am looking forward to my annual Month's holiday which I shall spend with my parents — my Father is Vicar of a parish in the North. As regards our Church, Winter is the busy season for then all our parochial socials, clubs & guilds are held — I have charge of a Club for boys (they mostly attend our Day Schools — we are one of the few parishes possessing Church Schools — in which the priest takes Scripture Lessons) then we have Societies for girls and a Children's Missionary guild besides parochial lectures on various subjects and when visiting is added to all this you will see we have a fair amount to do. We have a daily mass at our Church — though it is not always so in all Churches — but it is generally the custom in the large parish Churches and on the average have two sermons to prepare each week.

In the Summer months we have a large number of organised outings for our people & of course Sunday School Treats etc.

One of my greatest friends here is Fr. Timotheieff priest of the Russian Ch: perhaps you have heard of him or know, him. Have you any picture papers illustrating the enthronement etc. of Mgr. Miron Cristea as Patriarch?

Whenever any striking event occurs in our Church Life I will send you a newspaper.

Well I really must close now — hoping you are in the best of health and that I shall have the privilege of again hearing from you in the near future. With kind regards

Yours sincerly,
Roy Ellis[18]

Anexez un instantaneu cu mine.

Dragă frate,

Am fost încîntat să primesc scrisoarea Dumneavoastră și ilustratele cu Catedrala Dvs. pentru care vă mulțumesc foarte mult — trebuie să fie o biserică frumoasă. Da, cred că elementul personal contează cel mai mult — trebuie să ajungem să ne cunoaștem unii pe alții nu numai ca indivizi, ci și ca Biserici și apoi

18 Preot londonez. Între scrisorile păstrate există o ciornă a unei scrisori de răspuns prin care R. Ellis era încurajat să viziteze România.

în virtutea asemănării noastre în credinţă şi practică şi în lumina iubirii Domnului vom progresa spre unitate.

Fără îndoială că Dumneavoastră găsiţi multe care să vă încurajeze în lucrarea Dumneavoastră pentru reunire — la fel este şi aici — dar fireşte că, fără îndoială, amîndoi avem încă de desfăşurat multă „muncă de pionierat" pentru a răspîndi cunoştinţele în parohiile izolate şi în districtele provinciale — însă rugăciunea şi perseverenţa vor aduce rezultatele dorite. Nu l-am văzut încă pe canonicul Douglas însă cînd îl voi vedea cu siguranţă că îi voi transmite mesajul Dumneavoastră.

Anexez ilustrate cu biserica-catedrală a Londrei (St. Paul) şi Westminster Abbey „altarul naţional" — precum şi una cu biserica mea — şi vă voi trimite altele din timp în timp. Aveţi, fără îndoială, cîteva catedrale şi biserici foarte frumoase în Bucureşti şi în multe alte locuri.

Sînt tocmai pe punctul de a pleca în nordul Angliei în concediu — dar vă voi trimite The Guardian ca şi pînă acum — deşi s-ar putea să întîrzie o zi sau două în fiecare săptămînă întrucît voi sta la ţară şi îmi va fi trimis mai întîi mie din oraş.

Parohia ortodoxă rusă de aici tocmai a fost aşezată sub (jurisdicţia) Arhiepiscopului Serafim (fost al Finlandei) căruia tocmai i-am urat bun venit pe aceste meleaguri. Şi apoi îl avem pe Arhiepiscopul Ghermanos la Catedrala grecească — însă pînă în prezent nu avem o biserică românească aici — dar am auzit că aveţi una la Paris.

Există vreo carte despre Biserica Anglicană pe care aţi dori să o aveţi — dacă da vă rog să-mi comunicaţi şi eu mă voi strădui să vă trimit un exemplar.

Eu sînt membru senior (MA[19]*) al Colegiului Keble din Oxford şi am obţinut titlul BA*[20] *în 1918 şi cel de MA în 1922 — şi am fost hirotonit diacon în Catedrala St. Paul în Postul Crăciunului anului 1919 şi preot în 1920 de către actualul episcop al Londrei şi de atunci am lucrat mereu în eparhiile Londrei şi Southwark.*

Noi avem biserici greceşti şi la Manchester, Liverpool şi Cardiff.

Tocmai în urmă am avut o perioadă de vreme tipic englezească, plăcută şi frumoasă şi într-adevăr caldă timp de cîteva zile şi apoi multă vreme ploioasă în schimb. Fără îndoială clima Dumneavoastră este mai stabilă şi aveţi ierni şi veri fixe?

Clima noastră diferă foarte mult de la o zi la alta.

Care este timpul cel mai potrivit pentru a face o vizită în România?

Aştept concediul meu anual de o lună pe care îl voi petrece cu părinţii mei — tatăl meu este preotul unei parohii din nord. În ceea ce priveşte Biserica noastră, iarna este anotimpul activ pentru că atunci se ţin toate activităţile noastre sociale parohiale, cluburile şi corporaţiile — eu am în sarcină un club de băieţi (aceştia frecventează mai ales şcolile noastre zilnice — noi sîntem una dintre puţinele parohii care posedă şcoli bisericeşti în care preotul predă lecţii biblice), apoi avem societăţi pentru fete şi o corporaţie misionară pentru copii, alături de prelegeri parohiale pe teme variate şi cînd la toate acestea se adaugă vizitele veţi observa cît de mult avem de lucru. La biserica noastră avem o liturghie zilnică deşi nu este întotdeauna aşa în toate bisericile — însă acesta este în general obiceiul în bisericile parohiale mari şi în medie avem de pregătit două predici în fiecare săptămînă.

În lunile de vară avem un număr mare de excursii organizate pentru oamenii noştri şi desigur mese la Şcoala de Duminică etc.

Unul dintre cei mai buni prieteni ai mei aici este Părintele Timotheieff, preot al Bis. Ruse, poate aţi auzit de el sau îl cunoaşteţi. Aveţi publicaţii ilustrate înfăţişînd întronizarea, etc. Î. P. S. Miron Cristea ca patriarh?

---

19 Titlul academic „Master of Arts" (magistru).

20 Titlul academic „Bachelor of Arts" (licenţiat) acordat la absolvirea colegiului. Vezi C. Popa şi A. Bantaş, *Culegere de abrevieri în limba engleză*, Bucureşti, 1978, p. 43.

Oricînd se produce un eveniment deosebit în viața noastră bisericească vă voi trimite o gazetă.

Acum trebuie într-adevăr să închei — nădăjduind că vă aflați în sănătate deplină și că voi avea privilegiul de a primi vești de la Dumneavoastră în viitorul apropiat. Cu alese considerații,

Al Dumneavoastră cu sinceritate,
Roy Ellis

6.

6 Margaret St.
London W.1.
Sept 27. '26

Dear Sir,

I have desired my publishers to send you the four volumes Belief in God, Belief in Christ, The Holy Spirit and the Church, *and* Can we then Believe *to your address. I pray God that they may be of some little use; & much more I pray for every blessing upon the Orthodox Church of Roumania.*

Yours faithfully in Our Lord Jesus Christ
† Charles Gore[21]

Dragă Domnule,

Am cerut editorilor mei să vă trimită pe adresa Dumneavoastră cele patru volume: Belief in God *(Credința în Dumnezeu),* Belief in Christ *(Credința în Hristos),* The Holy Spirit and the Church *(Duhul Sfînt și Biserica) și* Can we then Believe? *(Putem deci crede?). Rog pe Dumnezeu ca ele să vă fie de oarecare folos; și mai mult mă rog pentru toate binecuvîntările asupra Bisericii Ortodoxe din România.*

Cu stimă al Dumneavoastră în Domnul Iisus Hristos,
† Charles Gore

7.

CHURCH OF ENGLAND COUNCIL ON FOREIGN RELATIONS

20th February, 1935.

Dear and Beloved Father Scorobetz,

It was with profound delight that I have received your letter. The memory of our friendship and acquaintance at the World Conference and at other times is very precious to me. Indeed I am altogether at your service.

I want you to realise what a great pleasure it would be to me to welcome you here in England. Some day, without doubt, you will come yourself.

It will be a satisfaction to me to be of any service to your sons. Will you let me know just the age of both and how much a week you can afford to pay for the living expenses. I will try to find hospitality but it is needful to know what you can do in this matter. As soon as I hear from you I will enquire and send you further particulars. There should be no difficulty, I think, in arranging what you want before the beginning of May.

It is very possible that I may come with a delegation which the Archbishop of Canterbury is considering sending to visit his Beatitude your Patriarch in Bucharest at the end of May. In this case I shall have the great delight of seeing you again.

Will you present my compliments and affectionate regards to your beloved Archbishop Balan of Sibiu.

---

21 Episcop de Worchester (1902), apoi de Birmingham (1905). După retragerea din scaun a întemeiat comunitatea monastică a „Învierii" de la Mirfield. A fost președinte al Comitetului Bisericii Angliei pentru Bisericile Răsăritene. A vizitat țara noastră în două rînduri, în 1923 fiind primit de către Patriarhul Miron Cristea. *Moartea Episcopului Gore*, „Biserica Ortodoxă Română", L, 1932, 1, p. 70; Tr. Scorobeț, *Episcopul Charles Gore*, „Telegraful Român", 1932, 11—12, p. 1; G.L. Prestige, *The Life of Charles Gore, a Great Englishman*, London & Toronto, 1935.

I am able to read your beautiful language and from time to time shall be very glad to receive copies of anything you write.
I shall be also glad to receive letters from you from time to time telling me of events that are happening in your Church. If you send me such letters with information I shall ask your permission to circulate them confidentially to the members of our Council. We are always anxious to know everything about Roumania.
The Very Rev.
Father Tr. Scorobetz
Sibiu, Roumania

Yours sincerely,
J.A. Douglas[22]

Stimate şi iubite Părinte Scorobeţ,

Am primit cu profundă încîntare scrisoarea Dumneavoastră. Amintirea prieteniei şi cunoştinţei noastre de la Conferinţa Mondială şi de alte dăţi este foarte preţioasă pentru mine. Într-adevăr sînt cu totul la dispoziţia Dumneavoastră.

Aş vrea să vă daţi seama ce plăcere mare va fi pentru mine să vă întîmpin aici în Anglia. Fără îndoială că într-o zi veţi veni şi Dumneavoastră.

Va fi o satisfacţie pentru mine să fiu de ajutor pentru fiii Dumneavoastră. Vă rog să-mi comunicaţi vîrsta celor doi şi cît de mult puteţi plăti pe săptămînă pentru cheltuielile traiului. Voi încerca să găsesc găzduire, dar este necesar să ştiu ce puteţi face în această privinţă. De îndată ce am veşti de la Dumneavoastră voi cerceta şi vă voi trimite alte amănunte. Cred că nu vor exista dificultăţi în a aranja ceea ce doriţi înainte de începutul lui mai.

Este foarte posibil ca eu să vin cu o delegaţie pe care Arhiepiscopul de Canterbury plănuieşte să o trimită să viziteze pe Prea Fericitul Dumneavoastră Patriarh la Bucureşti, la sfîrşitul lui mai. În acest caz voi avea marea încîntare de a vă revedea din nou.

Vă rog să transmiteţi complimentele şi consideraţiunile mele cordiale iubitului Dumneavoastră Arhiepiscop Bălan de la Sibiu.

Eu pot citi frumoasa Dumneavoastră limbă şi din timp în timp voi fi foarte bucuros să primesc copii din tot ceea ce scrieţi.

De asemenea voi fi bucuros să primesc din timp în timp scrisori de la Dumneavoastră relatîndu-mi despre evenimente care se petrec în Biserica Dumneavoastră. Dacă îmi trimiteţi astfel de scrisori cu informaţii vă voi cere permisiunea să le arăt confidenţial membrilor acestui Consiliu. Sîntem întotdeauna doritori să cunoaştem totul despre România.

Al Dumneavoastră cu sinceritate,
J.A. Douglas

Prea Cucernicului
Părinte Tr. Scorobeţ
Sibiu, România

8.
15.1.36.

THE DEANERY, ST. PAUL'S, E.C.S.

My dear Counsellor,

I thank you for your kind expressions of good will. In answer to your question, I think the following books are important.
Religious Consciousness. J.B. Pratt. MacMillan.
Psychology and God. Grensted. Longmans.

---

22 Canonicul J.A. Douglas (+ 1956) a fost bibliotecar al Comitetului Bisericii Angliei pentru Bisericile Răsăritene (1926—1932), redactor şef al publicaţiei „Christian East“ (1920—1935), secretar general onorific al Consiliului Bisericii Angliei pentru Relaţii Externe (1933—1945). R. Ruhtenberg, *art. cit.*, p. 112.

Psychology and Modern Problems. Edited by Hadfield. University of London Press.
Religion and the Sciences of Life. MacDougall. Methuen.
Mind and Matter. Stout. Cambridge University Press.
The Vision of God. K.E. Kirk. Longmans.
The Natural and the Supernatural. Oman. Cambridge University Press.

I am glad to hear of your great interest in such problems, and hope this list may be of use to you. Please write to me again if you would like a further list.

With my high regard and good wishes,
Yours very sincerely,
W.R. Mathews[23]

Dragul meu Consilier,

Vă mulţumesc pentru amabilele expresii de bunăvoinţă. Ca răspuns la întrebarea Dumneavoastră cred că următoarele cărţi sînt importante.
Religious Consciousness (Conştiinţă religioasă), J.B. Pratt, MacMillan.
Psychology and God (Psihologia şi Dumnezeu), Grensted, Longmans.
Mind and Matter (Gîndire şi Materie). Stout. Cambridge University Press.
Psychology and Modern Problems (Psihologia şi problemele moderne), editată de Hadfield, University of London Press.
Religion and the Sciences of Life (Religia şi ştiinţele vieţii), MacDougall, Methuen.
The Vision of God (Vederea lui Dumnezeu), K.E. Kirk, Longmans.
The Natural and the Supernatural (Naturalul şi Supranaturalul), Oman, Cambridge University Press.

Sînt bucuros să aflu despre marele Dumneavoastră interes pentru astfel de probleme şi sper că această listă vă va fi de folos. Vă rog să-mi scrieţi din nou dacă mai doriţi o altă listă.

Cu înaltă consideraţie şi bune urări,
Al Dumneavoastră cu multă sinceritate,
W.R. Mathews

Diacon Prof. AUREL JIVI

23 Preot londonez.

40 DE ANI DE LA DECLARAŢIA DE LA TORONTO

S-au împlinit în iulie 1990 40 de ani de la adoptarea de către Comitetul Central de-abia de 2 ani înfiinţatului Consiliu Ecumenic al Bisericilor, în sesiunea sa din 9—15 iulie 1951 desfăşurată în oraşul canadian Toronto, a celebrei „Declaraţii de la Toronto" (Toronto-Statement) privitoare la delicata şi spinoasa chestiune a „semnificaţiei eclezlologice a Consiliului Mondial al Bisericilor", intitulată semnificativ: *„Biserica, Bisericile şi Consiliul Mondial al Bisericilor"*. Această importantă Declaraţie a fost şi rămîne pînă astăzi „Charta" ecleziologică fundamentală a Mişcării ecumenice moderne, va rămîne probabil multă vreme aşa, cel puţin pentru Biserica Ortodoxă, în pofida unor voci care reclamă astăzi renunţarea la ea şi trecerea la elaborarea unei „ecleziologii ecumenice" de sinteză sau a unei „sinteze ecleziologice" care să redefinească statutul „ecleziologic" al Consiliului Ecumenic.

Discuţia asupra acestei probleme „a declanşat", cum spunea primul secretar general al Consiliului, Vissert'Hooft (1900—1987), „una din cele mai aprinse dezbateri care au avut loc în Comitetul Central". Explicaţia dată, în rezoluţia cu privire la „autoritatea Consiliului" emisă de prima Adunare fondatoare a Consiliului Mondial al Bisericilor de la Amsterdam (1948), nu era suficient de clară şi satisfăcătoare, mai ales în ce priveşte problema-cheie a „adevărului" doctrinar, disputată între Biserici. Consiliul a fost acuzat, astfel de Conferinţa Bisericilor Ortodoxe din iulie 1948 de la Moscova că „prin bază operează o reducţie a credinţei creştine la un minimum pe care chiar şi demonii l-ar putea subscrie". Iar Dietrich Bonhoeffer punea încă din 1935 întrebarea decisivă: „este Mişcarea ecumenică, în reprezentarea ei vizibilă, Biserică?"

La aceste întrebări a dat în iulie 1951 un răspuns Declaraţia de la Toronto. Textul ei (care poate fi citit în traducere integrală mai jos), alcătuit din 5 negaţii şi 8 enunţuri pozitive, exprimă mai întîi, „ce *nu* este Consiliul Ecumenic al Bisericilor" (CEB) în relaţia lui cu Biserica cea Una a lui Hristos şi diferitele Biserici creştine, şi, mai apoi, care sînt „presupoziţiile" pozitive ale activităţii lui. El afirmă clar *neutralitatea ecleziologică* a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, faptul esenţial că el nu este şi nu trebuie să fie o „supra-Biserică", că nu se poate situa pe poziţia nici unei ecleziologii particulare, că aderarea unei Biserici la el nu înseamnă relativizarea ecleziologiei proprii şi nici acceptarea unei anumite concepţii privitoare la unitatea Bisericii. În ce priveşte premizele pozitive, ele se referă la faptul că participarea la Biserica lui Hristos este mai largă decît limitele propriei Biserici, că există o *„ecclesia extra muros ecclesiae"*; că Bisericile recunosc în celelalte Biserici anumite *„vistigia ecclesiae"* (propovăduirea Cuvîntului, Scriptura şi Sacramentele), recunoaştere care le obligă (ca şi unitatea baptismală dintre ele) la un dialog reciproc care să permită integrarea acestor elemente de adevăr în Adevărul deplin şi să facă solidară o mărturie comună faţă de Iisus Hristos, Capul cel Unul şi Domnul comun al Bisericii celei una.

În anii 50 s-au făcut mai multe încercări de a exprima teologic şi cu consecinţe practice natura ecleziologică a comuniunii Bisericilor în cadrul C.E.B. Cele mai importante şi-au găsit concretizarea în raportul secţiunii I: „Unitatea noastră în Hristos şi lipsa noastră de unitate ca Biserici" al celei de-a II-a Adunări generale a C.E.B. de la Evanston (1954) şi, mai ales, în memorandum-ul „Councils of Churches in the Purpose of God" ce urma să fie cuprins în secţiunea a patra: „Bisericile şi C.E.B." al raportului final al celei de-a IV-a Conferinţe mondiale, şi ultima pînă acum, a mişcării „Credinţă şi Constituţie" de la Montreal (1963). Partea I-a a acestui memorandum propunea o „interpretare teologică" a activităţii C.E.B. în 5 puncte: 1. cultul ecumenic comun (predică şi laudă), e o pregustare a unei unităţi mai substanţiale separate; 2. mărturisirea lui Hristos ca Dumnezeu şi Mîntuitor după Scripturi strînge deja Bisericile la un loc în Hristos, iar unde e Hristos acolo e şi Biserica; 3. C.E.B. este într-un mod nemaiîntîlnit un instrument al Sf. Duh de realizare a voii lui Dumnezeu în întreaga Biserică şi prin Biserică în întreaga lume; 4. Consiliul oferă o nouă experienţă a *plenitudinii* Bisericii în *unitatea, sfinţenia, catolicitatea şi apostolicitatea ei* şi 5. Definiţia Consiliului ca şi comuniune de Biserici corespunde întregului spectru

de semnificații a neotestamentarei *Koinonia* și aduce Bisericilor ceva ce ele nu au, fiind separate. Partea a II-a enumera dificultățile întîlnite în cadrul C.E.B.: 1. încetineala Bisericilor; 2. absența unei recunoașteri reciproce a ministeriilor bisericești și membrilor Bisericilor; 3. dificultatea denominaționalismului; 4. definițiile diferite date unității vizibile ale unității, deși ca instituție și comuniune Consiliul manifestă deja o unitate vizibilă, și 5. problema autorității: textele Consiliului au mai mult decît o autoritate pur formală, deși Bisericile au independență juridică.

Împotriva acestei viziuni au protestat delegații ortodocși, mai ales prin gura păr. Gheorghi Florovsky (1893—1979), atît la Evanston, cît și la Montreal. Părintele Florovsky este astfel autorul „declarației" separate a ortodocșilor de la Evanston care, protestînd împotriva înțelegerii ei exclusiv eshatologice, formula cu toată precizia că ortodocșii înțeleg unitatea Bisericii „numai ca restabilire a întregii credințe și a întregii structuri episcopale a Bisericii, care ambele reprezintă fundamentul vieții sacramentale a Bisericii". Iar la Montreal, tot păr. Florovsky a arătat că a atribui Consiliului cele patru însușiri ale Bisericii din Crez înseamnă un prim pas spre „supra-Biserică" și că Consiliul nu e instituție eclezială, ci eveniment, el primindu-și elementul eclezilogic numai de la și prin Bisericile membre. Așa că de teama unui vot separat al ortodocșilor, s-a cerut revizuirea raportului secțiunii, care în §§ 29—37 revine la formulele „clasice" în spiritul Declarației de la Toronto.

O nouă încercare de a da un statut eclezilogic Consiliului și a trece de fapt dincolo de litera și spiritul Declarației de la Toronto a fost prin conceptul „comunității conciliare", ca esență și scop al Consiliului, lansat la Uppsala (1968) și discutat la sesiunea plenară a Comisiei „Credință și Constituție" de la Louvain (1971). La Nairobi în 1975, ortodocșii au avertizat din nou că „conciliaritatea nu poate fi decît fruct iar nu mijloc al unității Bisericilor și ea presupune unitatea creștină deplină. De aceea rapoartele Adunărilor de la Nairobi (1975) și Vancouver (1983) — V, §§ 29—31 — nu menționează problema conciliarității în înțelesul interpretării teologice de la Louvain (1971).

Încercările repetate de a defini și conferi o realitate eclezială comuniunii Bisericilor din cadrul Consiliului Ecumenic indică cu anevoie o clarificare și un progres, ci relevă mai degrabă aporia structurală întemeiată în însăși situația Consiliului, care s-a aflat la mijloc între instrumentalitatea administrativă a unui simplu Consiliu și plenitudinea unui Conciliu sau Sinod care presupune comuniunea în plenitudinea Adevărului integral. Ele arată că „definirea unității nu poate fi despărțită de separația între eroare și adevăr și că definirea dogmatică a unor realități ecleziale nu poate rezulta după norma unui consens necontradictoriu ci numai din întrebarea după adevărata Biserică" (R. Slenczka, în *Handbuch der Dogmen — und Theologigeschichte:* hg. von C. Andresen, III: *Die Lehrentwicklung im Rahmen der Ökumenizität*, Götingen, 1984, p. 524 și în general pag. 519—524, sursa prezentării noastre alături de articolul lui A. J. Bronkhort, *Die Toronto — Erklärung nach 36 Jahren*, „Ökumenische Rundschau" nr. 2 (1987, p. 132—159). Căci, în definitiv, așa cum memorabil spunea la sesiunea Comitetului Central C.E.B. de la Roschester în 1963, trei luni după Conferința de la Montreal, Vissert'Hooft: „E mai bine să trăiești cu o realitate care nu se lasă definită, decît cu o definiție care pretinde mai multă substanță decît există în realitate".

Declarația de la Toronto continuă, deci, să fie pentru Bisericile Ortodoxe baza participării lor la activitatea C.E.B. Pentru ele, Consiliul este acceptabil numai atît timp cît este ținut în limitele trasate aici: el nu este altceva decît un eveniment, harismatic și profetic poate, dar nu poate revendica pentru sine un statut eclezilogic instituțional propriu și o eclezilogie de sinteză, proprie, el este doar un mediu în care diferitele comunități creștine se pot regăsi prin dialog în cadrele eclezilogiei adevărate și unice a Bisericii una și nedivizate a primelor veacuri, păstrată neatinsă (chiar dacă nu și aplicată întotdeauna consecvent și fără de devieri practice explicabile prin rațiuni istorice) de Biserica Ortodoxă ecumenică a Răsăritului.

II.

BISERICA, BISERICILE ŞI CONSILIUL MONDIAL AL BISERICILOR

Semnificaţia ecleziologică a Consiliului Mondial al Bisericilor

DECLARAŢIA DE LA TORONTO

*acceptată de Comitetul Central al C.E.B. la Toronto, 9—15 iulie 1950, şi trimisă Bisericilor spre studiu şi comentariu.**

I. Introducere

Prima Adunare Generală a Consiliului Mondial al Bisericilor de la Amsterdam (1948) a adoptat o rezoluţie asupra „autorităţii Consiliului" care spune: „Consiliul Mondial al Bisericilor este compus din Biserici care recunosc pe Iisus Hristos ca Dumnezeu şi Mîntuitor. Ele îşi găsesc unitatea lor în El. Ele nu trebuie să-şi creeze unitatea lor; ea este un dar al lui Dumnezeu. Dar ele ştiu că e de datoria lor să facă cauză comună în căutarea pentru exprimarea acestei unităţi în acţiune şi în viaţă. Consiliul doreşte să servească Bisericile care sînt membrele lui constitutive ca un instrument prin care ele să poată da mărturie ce reclamă o acţiune unită. Dar Consiliul e departe de a uzurpa vreuna din funcţiile care aparţin deja Bisericilor care-l constituie, ori să legifereze pentru ele şi, la drept vorbind, el este împiedicat de Constituţia lui să facă aşa. Mai mult, căutînd cu seriozitate o comuniune în gîndire şi acţiune pentru toţi membrii lui, Consiliul dezavuează orice idee de a deveni o singură structură bisericească unificată, independentă de Bisericile care s-au unit constituind Consiliul, sau o structură dominantă de o autoritate administrativă centralizată.

„Scopul Consiliului e de a exprima unitatea lui într-un alt mod. Unitatea răsare din iubirea lui Dumnezeu în Hristos care, legînd Bisericile care constituie împreună Consiliul de El, le leagă şi unele de altele. Este dorinţa serioasă a Consiliului ca Bisericile să fie mai strîns legate de Hristos şi, prin aceasta, să fie mai strîns legate unele de altele. În legătura iubirii Lui, ele vor dori neîncetat să se roage unele pentru altele şi să se întărească unele pe altele, în cult şi mărturie, purtîndu-şi sarcinile unele altora şi aşa plinind legea lui Hristos".

Această declaraţie a răspuns cu autoritate unora din întrebările care s-au ivit asupra naturii Consiliului. Dar este limpede că acum se ivesc alte întrebări şi că trebuie făcută o încercare de a le răspunde, mai cu seamă în faţa unui număr de concepţii false sau inadecvate despre Consiliu care se prezintă.

II. Nevoia unei alte declaraţii

Consiliul Mondial al Bisericilor reprezintă o abordare nouă şi fără precedent a problemei relaţiilor dintre Biserici. Scopul şi natura lui pot fi uşor înţelese. Aşa că este salutar ca noi să declarăm mai limpede şi mai precis ce este şi ce nu este Consiliul Mondial al Bisericilor.

Această definiţie mai precisă implică anumite dificultăţi. Nu degeaba Bisericile însele s-au abţinut să dea definiţii detaliate şi precise ale naturii Bisericii. Dacă acest fapt este adevărat pentru ele, nu trebuie să se aştepte ca Consiliul Mondial să poată realiza cu uşurinţă o definiţie care trebuie să ia în seamă toate variantele ecleziologii ale Bisericilor membre. Consiliul Mondial se ocupă într-un mod provizoriu cu diviziunile care există între Biserici şi care n-ar trebui să existe, pentru că ele contrazic însăşi natura Bisericii. O situaţie ca aceasta nu poate fi abordată în termenii unor precedente bine stabilite. Problema principală este cum se pot formula implicaţii ecleziologice ale unui organism în care sînt reprezentate atîtea concepţii despre Biserică, fără a folosi categoriile sau limbajul unei concepţii particulare despre Biserică.

---

* Traducere după Lukas Nisher, *A Documentary History of Faith and Order Mouvement* (1927—1963), Geneva, 1963, p. 1—18.

Pentru a clarifica noțiunea de Consiliu Mondial al Bisericilor, cel mai bine va fi să începem cu o serie de negații, așa ca să înlăturăm dintru început anumite neînțelegeri care s-ar putea ivi ori s-au ivit deja cu ușurință din pricina noutății și caracterului fără precedent a concepției care stă la baza lui.

III. Ce nu este Consiliul Mondial al Bisericilor

1. Consiliul Mondial al Bisericilor nu este și nu trebuie să devină niciodată o Supra-Biserică.

Nu este o Supra-Biserică. Nu este Biserica Mondială. Nu este „Una Sancta" de care vorbește Crezul. Această neînțelegere se ivește mereu și mereu, deși ea a fost negată cît s-a putut de clar în declarațiile oficiale ale Consiliului. Ea se bazează pe completa ignoranță a situației reale din interiorul Consiliului. Căci dacă Consiliul ar viola în orice fel propriul lui principiu constituțional și anume acela că el nu poate legifera sau acționa pentru Bisericile lui membre, ar înceta să-și mențină și păstreze sprijinul membrilor lui.

Vorbind de „Bisericile membre", repetăm o expresie din Constituția Consiliului Mondial al Bisericilor; dar calitatea de membru în Consiliu nu înseamnă în nici un fel că Bisericile aparțin unui organism care poate lua decizii pentru ele. Fiecare Biserică își reține dreptul constituțional de a ratifica sau respinge afirmații sau acțiuni ale Consiliului: „Autoritatea" Consiliului constă numai în „povara pe care o poartă împreună cu Bisericile prin propria lui înțelepciune" (William Temple).

2. Scopul Consiliului Mondial al Bisericilor nu este de a negocia uniri între Biserici care nu pot fi făcute decît de Bisericile însele, acționînd prin propria inițiativă, ci de a aduce Bisericile într-un contact viu unele cu altele, de a promova studiul și discuția problemelor unității creștine.

Prin însăși existența și activitățile lui, Consiliul dă mărturie de necesitatea unei manifestări clare a unității Bisericii. Dar rămîne dreptul și datoria fiecărei Biserici de a trage din propria ei experiență ecumenică atari consecințe întrucît se simte legată să le facă pe baza propriei ei convingeri. Nici o Biserică, deci, nu trebuie să se teamă că Consiliul o va presa în decizii privitoare la unirea cu alte Biserici.

3. Consiliul Mondial nu poate fi și nu trebuie să se bazeze pe nici o concepție particulară despre Biserică. El nu judecă dinainte problema eclezilogică.

S-a sugerat adeseori că concepția dominantă sau care stă la baza Consiliului este cea a cutărei sau cutărei Biserici și a cutărei sau cutărei școli de teologie. Se poate foarte bine ca la o anumită conferință sau într-o anumită afirmație să se găsească urme ale unei puternice influențe a unei anumite tradiții sau teologii.

Consiliul, ca atare, nu poate, însă, deveni, sub nici o formă, instrumentul unei confesiuni sau școli fără a-și pierde tocmai rațiunea lui de a fi. In Consiliul Mondial al Bisericilor există loc și spațiu pentru eclezilogia fiecărei Biserici care e gata să participe la dialogul ecumenic și care se plasează pe baza Consiliului, care este „o asociație de Biserici care acceptă pe Domnul nostru Iisus Hristos ca Dumnezeu și Mîntuitor".

Consiliul există pentru ca diferitele Biserici să înfrunte (abordeze) diferențele lor și de aceea nici o Biserică nu este obligată să-și schimbe eclezilogia ca urmare a calității ei de membru în Consiliu.

4. Calitatea de membru în Consiliul Mondial al Bisericilor nu implică faptul ca o Biserică să-și trateze propria ei concepție despre Biserică ca una numai relativă.

Există critici și nu o dată prieteni ai mișcării ecumenice care o critică sau o laudă pentru pretinsul latitudinarism inerent ei. Potrivit lor mișcarea ecumenică se declară pentru egalitatea fundamentală a tuturor doctrinelor creștine și con-

cepţiilor despre Biserică şi, de aceea, nu se preocupă de chestiunea adevărului. Această înţelgere greşită se datorează faptului că ecumenismul s-a identificat în mintea acestor persoane cu anumite teorii particulare despre unitate care au jucat, într-adevăr, un rol în istoria ecumenică, dar care nu reprezintă viziunea comună a mişcării ca întreg şi nu au fost niciodată aprobate oficial de Consiliul Mondial.

5. Calitatea de membru în Consiliul Mondial al Bisericilor nu implică acceptarea unei doctrine specifice privitoare la natura unităţii Bisericii.

Consiliul se declară pentru unitatea Bisericii. Dar în mijlocul lui există unii care concep unitatea în întregime sau într-o largă măsură ca un consens deplin în domeniul doctrinei, alţii care o concep în primul rînd ca o comuniune sacramentală bazată pe o constituţie a Bisericii comună, alţii care consideră indispensabile ambele aceste condiţii, alţii care ar cere o unitate numai pentru anumite articole fundamentale ale credinţei şi constituţiei (Bisericii) şi, iarăşi, alţii care concep Biserica cea una exclusiv ca o comuniune spirituală universală sau socotesc că unitatea vizibilă e neesenţială sau chiar indeziderabilă. Dar nici una din aceste concepţii nu pot fi numite teoria ecumenică. Întregul sens al dialogului ecumenic e tocmai acela ca toate aceste concepţii să intre într-o relaţie dinamică între ele.

În special, calitatea de membru al Consiliului Mondial nu implică acceptarea sau respingerea doctrinei că unitatea Bisericii constă în unitatea Bisericii nevăzute. Astfel declaraţia din Enciclica „Myistici Corporis" (1940) privitoare la ceea ce ea consideră a fi eroarea unei concepţii spiritualiste despre unitate, nu se aplică Consiliului. Consiliul nu „imaginează o Biserică pe care nimeni nu o poate vedea sau atinge, care ar fi numai spirituală, şi în care numeroasele organisme creştine, deşi divizate în materie de credinţă, ar fi totuşi unite printr-o legătură nevăzută". Totuşi, Consiliul include şi Biserici care cred că Biserica este în esenţa ei nevăzută, ca şi Biserici care consideră că unitatea vizibilă e esenţială".

IV. Presupoziţiile (premizele) care stau la baza Consiliului Mondial al Bisericilor.

Acum, trebuie să încercăm să definim presupoziţiile (premizele) pozitive care stau la baza Consiliului Mondial al Bisericilor şi implicaţiile ecleziologice ale calităţii de membru în acest Consiliu.

1. Bisericile membre ale Consiliului cred că dialogul, conlucrarea şi mărturia comună a Bisericilor trebuie să se bazeze pe recunoaşterea comună a faptului că Hristos este Capul divin al Trupului Său.

Baza Consiliului Mondial e recunoaşterea faptului central că „nimeni nu poate pune altă temelie decît cea care este pusă, Iisus Hristos Însuşi". Ea este expresia convingerii că Domnul Bisericii este Dumnezeu-printre-noi, Care continuă să-şi strîngă copiii Lui şi să-şi zidească Biserica El Însuşi.

De aceea, nici o relaţie între Biserici nu poate avea nici o substanţă sau promisiune dacă nu începe cu supunerea comună a Bisericilor calităţii de Cap al lui Iisus Hristos în Biserica Sa. Din diferite puncte de vedere, Bisericile întreabă: „cum pot aparţine oameni cu convingeri opuse, uneia şi aceleiaşi federaţii de credincioşi?" Un răspuns clar la această întrebare a fost dat de delegaţii ortodocşi de la Edinburgh în 1937, cînd ei au spus: „În ciuda tuturor diferenţelor noastre, Stăpînul şi Domnul nostru comun e Unul *— Iisus Hristos Care ne va conduce la o conlucrare din ce în ce mai apropiată pentru zidirea Trupului lui Hristos". Calitatea lui Hristos de Cap asupra poporului Lui sileşte pe toţi cei care-L recunosc să intre într-o legătură reală şi apropiată unii cu alţii, chiar dacă se deosebesc în multe puncte importante.*

2. Bisericile membre ale Cinsiliului Mondial al Bisericilor cred pe baza Noului Testament că Biserica lui Hristos e una.

Mişcarea ecumenică îşi datorează existenţa faptului că acest articol de credinţă a revenit acasă cu o forţă de netăgăduit pentru bărbaţii şi femeile din multe

Biserici. Înfruntînd discrepanța dintre adevărul că există și nu poate exista decît o singură Biserică a lui Hristos și faptul că există atît de multe Biserici care pretind că sînt Biserici ale lui Hristos dar nu trăiesc într-o unitate vie unele cu altele, ei resimt o sfîntă insatisfacție față de situația prezentă. Bisericile realizează faptul că e pur și simplu o datorie creștină pentru fiecare Biserică aceea de a face tot posibilul pentru manifestarea Bisericii în unitatea ei, și de a acționa și a se ruga pentru împlinirea scopului lui Hristos pentru Biserica Sa.

3. Bisericile membre recunosc că această calitate de membru al Bisericii lui Hristos e mai largă (inclusivă) decît calitatea de membru al organismului propriei lor Biserici. De aceea, ele caută să intre într-un contact viu cu cei din afara marginilor lor și care mărturisesc calitatea de Domn a lui Hristos.

Toate Bisericile creștine, inclusiv Biserica Romei, consideră că nu există identitate completă între calitatea de membru al Bisericii Universale și calitatea de membru al propriei lor Biserici. Ele recunosc că există membri ai Bisericii și extra muros, *că ei aparțin* aliquo modo *Bisericii sau chiar că există o* ecclesia extra ecclesiam. *Această recunoaștere își găsește expresia în faptul că, cu puține excepții, Bisericile creștine acceptă ca valid Botezul administrat de celelalte Biserici.*

Se ridică însă întrebarea, ce consecințe trebuie trase din această învățătură. Cel mai adesea în istoria lor, Bisericile au tras numai consecința negativă că ele nu trebuie să aibă nici un fel de relații cu cei din afara propriilor lor membri. Presupoziția care stă la baza mișcării ecumenice e aceea că fiecare Biserică are o sarcină pozitivă de împlinit în acest domeniu. Această sarcină e de a căuta comuniunea (fellowship) cu toți cei care, deși sînt membri ai aceluiași organism văzut, își aparțin împreună unii altora ca membri ai Trupului tainic al lui Hristos. Mișcarea ecumenică este locul unde are loc această căutare și descoperire.

4. Bisericile membre ale Consiliului Mondial al Bisericilor consideră relația celorlalte Biserici ca Sfînta Biserică Universală (Catolică) pe care o mărturisesc Crezurile drept o temă de luat în considerare reciproc. Cu toate acestea, calitatea de membru al Consiliului nu implică faptul că fiecare Biserică trebuie să le privească pe celelalte Biserici membre ca Biserici în sensul adevărat și deplin al cuvîntului.

În Consiliu este loc atît pentru acele Biserici care le recunosc pe celelalte Biserici ca Biserici în sensul deplin și adevărat al cuvîntului, cît și pentru cele care nu fac aceasta. Dar aceste Biserici divizate, chiar dacă ele nu se pot încă accepta unele pe altele ca Biserici adevărate și depline, cred că ele nu trebuie să rămînă în izolare unele de altele și, prin urmare, s-au asociat în Consiliul Mondial al Bisericilor.

Ele știu că există diferențe de credință și constituție (a Bisericii), dar ele se recunosc unele pe altele ca slujind pe Domnul Cel Unul și doresc să exploreze deosebirile lor în respect reciproc, încrezîndu-se în faptul că astfel ele pot fi conduse de Duhul Sfînt să-și manifeste unitatea lor în Hristos.

5. Bisericile membre ale Consiliului Mondial al Bisericilor recunosc în celelalte Biserici elemente ale Bisericii adevărate. Ele consideră că această recunoaștere reciprocă le obligă să intre într-un dialog serios unele cu altele în speranța că aceste elemente de adevăr le vor conduce la recunoașterea adevărului deplin și la o unitate bazată pe adevărul deplin.

În diferitele Biserici se învață în general că celelalte Biserici au anumite elemente ale adevăratei Biserici numite în anumite tradiții vestigia ecclesiae. *Astfel de elemente sînt: propovăduirea Cuvîntului, învățătura Sfintei Scripturi și administrarea Sacramentelor. Aceste elemente sînt mai mult decît palide umbre ale vieții adevăratei Biserici. Ele sînt un fapt de reală promisiune și oferă ocazia de a lupta prin raporturi sincere și frățești pentru realizarea unei unități mai depline. Mai mult, prin propovăduirea Evangheliei, creștinii de toate viziunile eclesiologice au adus bărbați și femei la mîntuire prin Hristos, la noutatea vieții întru El și în comuniune (fellowship) creștină unii cu alții.*

Această mişcare ecumenică e bazată pe convingerea că aceste „urme" trebuie urmărite. Bisericile nu trebuie să le dispreţuiască ca simple elemente de adevăr, ci să se bucure ca de nişte semne pline de speranţă ce trimit spre unitatea reală. Căci ce sînt aceste elemente? Nu rămăşiţe moarte ale trecutului ci mijloace pline de putere prin care lucrează Dumnezeu. Pot apărea întrebări despre validitatea şi puritatea învăţăturii şi vieţii sacramentale, dar nu poate fi pus sub semnul întrebării faptul că astfel de elemente dinamice ale vieţii Bisericii justifică speranţa că Bisericile care le păstrează vor fi conduse la un adevăr mai deplin. Această recunoaştere a adevărului e facilitată prin dialogul ecumenic.

6. Bisericile membre ale Consiliului Mondial al Bisericilor sînt dornice să se consulte împreună căutînd să înveţe de la Domnul Iisus Hristos ce mărturie ar vrea El ca ele să aducă lumii în Numele Lui.

Întrucît însăşi raţiunea de a fi a Bisericii e de a mărturisi pentru Hristos, Bisericile nu se pot întîlni împreună fără a căuta să înveţe de la Domnul lor comun o mărturie comună înaintea lumii. Acest fapt nu va fi întotdeauna cu putinţă. Dar atunci cînd faptul de a vorbi sau acţiona împreună se dovedeşte posibil, Bisericile pot accepta cu recunoştinţă ca pe un dar de har al lui Dumnezeu faptul că, în pofida lipsei lor de unitate, El le-a făcut în stare să dea una şi aceeaşi mărturie şi să manifeste astfel ceva din unitatea al cărei scop e tocmai „ca lumea să creadă" şi ca ei să „mărturisească că Tatăl a trimis pe Fiul Său Mîntuitor lumii".

7. O altă implicaţie practică a calităţii comune de membru în Consiliul Mondial al Bisericilor e că Bisericile membre trebuie să-şi recunoască solidaritatea lor reciprocă în caz de nevoie şi să se reţină de la acţiuni incompatibile cu relaţiile frăţeşti.

În Consiliu Bisericile caută să trateze cu fiecare, cu un interes frăţesc. Aceasta nu exclude un mod de a vorbi extrem de sincer faţă de fiecare şi în care Bisericile interpelează în Consiliu fiecare Biserică în parte, cercetînd problemele şi înfruntînd deosebirile lor. Dar aceasta trebuie făcută pentru zidirea Trupului lui Hristos. Acest fapt exclude o atitudine pur negativă a unei Biserici faţă de alta. Afirmarea pozitivă a credinţei fiecărei Biserici trebuie salutată, dar acţiuni incompatibile cu relaţiile frăţeşti faţă de alte Biserici membre anulează însăşi scopul pentru care a fos creat Consiliul. Din contră, aceste Biserici trebuie să se ajute unele pe altele în îndepărtarea tuturor obstacolelor din calea exercitării libere a funcţiilor normale ale Bisericii. Şi ori de cîte ori o Biserică e în nevoie sau sub persecuţie, ea trebuie să fie în stare să conteze pe ajutorul celorlalte Biserici prin Consiliu.

8. Bisericile membre ale Consiliului Mondial al Bisericilor intră între ele în relaţii spirituale prin care caută să înveţe unele de la altele şi să-şi dea ajutor unele altora astfel ca să se zidească Trupul lui Hristos şi viaţa Bisericilor să se înnoiască.

Este învăţătura comună a Bisericii că Biserica, ca templu al lui Dumnezeu, e în acelaşi timp o zidire care se zideşte. Biserica are, deci, aspecte ce ţin de însăşi structura şi esenţa ei şi care nu pot fi schimbate. Dar ea are şi alte aspecte care sînt supuse schimbării. Astfel, viaţa Bisericii aşa cum se exprimă ea în mărturia faţă de proprii ei membri şi faţă de lume, are nevoie de o înnoire constantă. Bisericile pot şi trebuie să se ajute unele pe altele în acest domeniu printr-un schimb reciproc de gîndire şi experienţă. Aceasta e semnificaţia studiilor în Consiliu şi a multor altora din activităţile lui. Nu e nici o intenţie de a impune vreun model particular de gîndire sau de viaţă Bisericilor. Dar orice înţelegere şi viziune care a fost primită de una sau mai multe Biserici trebuie făcută disponibilă tuturor Bisericilor de dragul „zidirii Trupului lui Hristos".

Nici una din aceste presupoziţii pozitive implicate în existenţa Consiliului nu este în conflict cu învăţătura Bisericilor membre. De aceea credem că nici o Biserică nu are nevoie să se teamă că prin intrarea ei în Consiliul Mondial al Bisericilor e în primejdie de a-şi tăgădui moştenirea ei.

Pe măsură ce dialogul dintre Biserici se va dezvolta și Bisericile vor intra într-un contact mai apropiat unele cu altele, ele vor trebui fără îndoială să înfrunte noi decizii și probleme. Pentru că Consiliul există ca să rupă impasul dintre Biserici. Dar în nici un caz nici o Biserică nu poate sau nu va putea fi presată să ia o decizie împotriva propriei ei convingeri sau dorințe. Bisericile rămîn pe de-a întregul libere în acțiunea pe care o vor întreprinde sau nu, pe baza convingerilor lor și în lumina contactelor lor ecumenice.

O unitate foarte reală a fost descoperită în întrunirile ecumenice și ea este pentru toți cei ce conlucrează în Consiliul Mondial al Bisericilor cel mai important element al vieții lui. El există și noi îl primim iarăși și iarăși ca un dar nemeritat de la Domnul. Lăudăm pe Dumnezeu pentru această pregustare a unității Poporului Său și continuăm plini de speranță lucrarea la care El ne-a chemat împreună. Căci Consiliul există ca să slujească Bisericile întrucît ele se pregătesc să întîlnească pe Domnul lor Care cunoaște numai o singură turmă.

Traducere și prezentare
de
Diacon asist. Ioan I. Ică

TEOLOGUL PATRIOT AUREL POPA

Călătorul care pornește de la Avrig, satul lui Gheorghe Lazăr, și înaintează spre cetatea legendarului Negru-Vodă, spre Făgăraș, străbate cîmpia largă de-a lungul căreia se strecoară Oltul. La distanța jumătate între acele două așezări românești, pe drumul către munte, ce se strecoară printr-o alee îngrijită de plopi, se află Arpașul de Sus.

Aici a văzut lumina zilei Aurel Popa, la 14 martie 1888, ca fiu al preotului Ioan Popa și al soției sale Eufrosina, născută Sorea, din Galați-Făgăraș.

Într-o zi însorită de toamnă timpurie tînărul Aurel Popa părăsește satul și școala, unde bătrînul dascăl Ioan Bărbat, bun pedagog și vrednic învățător l-a învățat multe lucruri bune, dar mai ales despre latinitatea prezentă în satele noastre și despre necesitatea de a îndrepta privirile și nădejdile spre Răsărit, spre frații de dincolo de Carpați.

Conformîndu-se tradiției din familie, după luarea bacalaureatului, Aurel Popa a urmat studiile la Institutul teologic din Sibiu.

Sibiul este orașul parcurilor și al locurilor frumoase, orașul poeților și al muzeelor, vatra spirituală a lui Gheorghe Lazăr, A. Șaguna, Z. Boiu, Gh. Barițiu, Avram Iancu, G. Coșbuc, Octavian Goga, Ioan Slavici, Ion Agîrbiceanu.

Această atmosferă bogată în viață sufletească și patriotică, va fi emoționat pe tînărul absolvent de liceu Aurel Popa. Aici a învățat să adîncească cauzele mari ale neamului.

Institutul teologic era, atunci, singura școală de grad superior din părțile acestea. Aici veneau pentru continuare de studii cei mai de seamă fii a neamului. Aminte să ne fie criticul literar Ilarie Chendi, academicianul Andrei Oțetea, istoricul Ioan Lupaș, filozoful Lucian Blaga.

Proaspătul bacalaureat — Aurel Popa — găsi aici o atmosferă prielnică tradiției din familia sa.

La Institutul teologic găsește profesori pe acad. I. Lupaș, pe pedagogul P. Șpan, O. Ghibu, pe compozitorii D. Cunțan, A. Bena, T. Popovici, V. Păcală, Vasile Stan, Aurel Crăciunescu, pe Nicolae Bălan, mitropolitul de mai tîrziu al Ardealului. Colegi a avut, Aurel Popa, la Institut, pe Dr. Gh. Comșa, episcopul Aradului, Dr. V. Petrașcu, profesor la Cluj, Dr. Victor Iacob, profesor de limba germană la liceul „A. Vlaicu" din Orăștie, care ne-a lăsat în manuscris, pe întreg Eminescu tradus în limba germană, pe Dr. Il. Filipescu, avocat în Sighișoara, pe Dr. Vasile Oană, protopop în Sebeș-Alba, pe Dr. Oct. Stoichiță din Sibiu, Mihail Neagu, protopopul Sibiului, Leon Blaga.

Ca student în Sibiu, a intrat în gruparea Luceafărului şi în anturajul poetului Octavian Goga, în calitate de modest corector. Aces fapt, mărunt în aparenţă, rămîne totuşi important pentru viaţa lui Aurel Popa. În preajma lui Octavian Goga a deprins dragostea faţă de clasicismul limbii române, interesul ştiinţific şi literar. Aici şi-a cultivat spiritul de combativitate, pentru a fi gata, ca şi patronul său, de sacrificiul necesar între anii 1914—1918.

În această ambianţă îşi ia în 1911, diploma de absolvire a Institutului teologic, cu nota „foarte bine".

Cu tot progresul ce l-a obţinut în climatul spiritual şi etnic de la Institutul teologic, fără s-o spună deschis, a urmărit un scop de ordin superior, contactul cu universitatea, unde nici o dogmă sau prejudecată să nu-i stingherească specificul gîndirii sale.

Universitatea din Cluj l-a adus pe planul talentului şi a intereselor sale. La Cluj Aurel Popa s-a simţit într-o atmosferă potrivită structurii sale spirituale. Găseşte acolo mult interes pentru problemele filosofice, pentru teme literare, dar şi pentru realităţile permanente ale neamului nostru.

Între anii de după unire, Aurel Popa urmează Facultatea de Filozofie şi Litere şi cu osebire, cursurile profesorilor Ştefănescu Goangă, Marin Ştefănescu, I. Paul, Sextil Puşcariu, Gh. Bogdan Duică, Nicolae Drăgan şi Onisifor Ghibu.

Istoricii I. Lupaş şi Silviu Dragomir, filologii V. Bogrea şi Şt. Bezdechi au avut şi ei o puternică influenţă asupra structurii spirituale a studentului Aurel Popa.

Corolarul activităţii sale universitare-studenţeşti a fost Diploma de profesor pentru filosofie şi limba română.

Atmosfera din Cluj, unde A. Popa a avut îndrumători străluciţi, a constituit o perioadă importantă pentru desfăşurarea sa ulterioară.

Bine pregătit din punct de vedere profesional, posesorul altor trei diplome cu caracter didactic, a examenului de „Cualificaţiune", cu nota: „foarte bine" şi diploma de profesor „cu laudă", avea o predilecţie constantă de a fi educator şi îndrumător al tineretului spre dragostea de patrie şi nădejdea în viitor. Aşa se explică faptul că-şi inaugurează activitatea publică ca modest dascăl la sat, în 1911. Din 1911 devine învăţător în comuna Vingard (atunci în judeţul Sibiu).

Aşezîndu-se aici, tînărul învăţător a iniţiat o mişcare culturală, dar de multe ori cu uşile închise de teama administraţiei dualiste.

Pentru şcolarizarea copiilor învăţătorul Aurel Popa a purtat dialog aparte cu fiecare familie.

În vara anului 1979 am făcut un fel de raid-anchetă între bătrînii satului Vingard. Am constatat că tînărul învăţător a lăsat impresii de neuitat în sat: „Noi, spunea ţăranul revoluţionar Nicolae Purcariu, decorat cu ordinul Tudor Vladimirescu (nr. 327/1978) îi ziceam dascălul ăl străin, căci a venit de departe. Era un fecior fălos şi aspru la vorbă, dar Doamne bine-i mai şedea. Venea uneori la şezătoare, era tînăr, şi ne vorbea de Badea Cârţan şi de Craiul de la Răsărit, care-i aşteptat să ne desrobească".

„Învăţătorul a organizat diferite serbări şcolare, populare, cu recitări, lecturi şi teatru", cum îşi aminteşte venerabila octogenară Eugenia Bozdoc.

În urma raidului întreprins, în 24 septembrie 1979, în satul Vingard, am rămas cu convingerea că în jurul lui Aurel Popa s-a ţesut un fel de cult al persoanei. „Aurel Popa a fost un tip de dascăl atent mai mult decît alţii la binele şi la mai binele nostru, a fost făuritorul opiniei că noi de aici şi cei de dincolo aparţinem unui singur popor şi că va veni evenimentul istoric, cînd unirea ne va da putere", spune ţăranul patriot Nicolae Purcariu.

Avîndu-se în vedere meritele sale aici, Aurel Popa a fost ales cu unanimitate de voturi învăţător şi profesor în oraşul Sighişoara, unde a funcţionat între anii 1912—1916.

Catedra i-a fost nu numai un stimulent, ci şi asociat al patriotismului său.

El îşi dădea seama că „cei cu pene de cocoş" nu vor sta nepăsători, faţă de acest turbulent.

Simţindu-se urmărit de autorităţile dualiste pentru intransigenţa sa românească, în 29 iunie 1916, a trecut peste „paradisul alb al Muchiei Albota" în România, împreună cu fratele său Isaia Popa, locotenent în armata austro-ungară.

Pentru a-și asigura trecerea peste graniță, s-a lăsat însoțit de un grup de feciori, dintre aceia, a căror dragoste pentru înălțimi le-a cultivat-o frații Aurel și Isaia.

În zorii zilei de 30 iunie 1916, au coborît pe valea Argeșului, spre Cumpăna, unde au fost primiți și îmbrățișați cu nespusă căldură de comandantul corpului de grăniceri și populația din Cumpăna.

Retras în Moldova, împreună cu toți fruntașii vieții publice, din pricina războiului, a funcționat ca directar al școlii normale divizionare din comuna Tătăruș-Suceava, și directorul școlii normale divizionare din Sărățel, județul Suceava în anul 1918.

În ziua de 6 februarie 1919, directorul școlii din Fundul Moldovei este chemat cu o telegramă, semnată de Vasile Goldiș și Onisifor Ghibu, în numele Consiliului Dirigent din Sibiu, să vină urgent în Ardeal, spre a da o mînă de ajutor la punerea bazelor și la consolidarea învățămîntului românesc.

Pînă în 1924 a funcționat ca inspector școlar. De la 11 februarie 1922 la 1 ianuarie 1923 a funcționat la Cahul, de la 1 ianuarie 1923 pînă la 20 iunie 1923 la Deva.

În calitate de inspector școlar definitiv, pentru învățămîntul primar și secundar, a funcționat și în județul Cetatea Albă.

Din septembrie 1923 pînă la 1 septembrie 1940 a fost profesor de filosofie și limba română la liceul „Emanoil Gojdu" din Oradea.

Aurel Popa a dezvoltat o rodnică activitate culturală și socială, ținînd conferințe în cadrul Asociațiunii corpului didactic, a organizat serbări școlare, a publicat studii, articole literare, culturale și sociale, a redactat vreme de 4 ani revista Făclia, unde a fost coproprietar și director. Dintre lucrările sale tipărite menționăm cartea: „Lecturile particulare în liceu", Oradea, 1933.

Un judicios studiu este cel intitulat: „Unitatea culturală a Provinciilor Române...".

O altă lucrare este „Orizonturi noi", tipărită la Brașov în 1943.

În această lucrare se găsesc îndemnuri pentru activitatea la care sînt chemați intelectualii. Iată titlurile: „Orizonturi noi", „Ajutorul de iarnă", „Profesorimea din Vechiul Regat ca factor de promovare a schimburilor cu Transilvania" ș.a.

De la primele sale manifestări în viața publică s-a situat pe linia luptătorilor pentru libertate. Ideea națională și triumful ei nu era pentru profesorul Aurel Popa o formulă comodă, ci un steag de luptă. Și lupta era fundată pe jertfă, în condiții asupra cărora am mai insistat.

A fost un zelos luptător pentru unitatea românilor de pretutindeni, combătînd cu dîrzenie orice idee și tendință regionalistă. Chiar și educația patriotică a fraților săi era o deprindere luată de la Aurel Popa. Astfel, unul din frați, cel cu numele Andrei, la vîrsta de 17 ani, a fost colaborator al armatei române, în primul război mondial, conducînd-o prin pădure, pe sub poalele munților Buteanu, Bîlea, Laita, spre a cădea în spatele armatei austro-ungaro-germane, fiindcă pe șoseaua Oltului nu se putea înainta din cauza artileriei germane, dușmane, care a ocupat toate dealurile Oltului. Ceea ce s-a întîmplat se știe. Armata română a obținut o victorie splendidă, asupra armatei imperiale.

Alt frate, Isaia, locotenent în armata ungară, a trecut, după cum am văzut, tot la stăruința lui Aurel, în Țara-mamă, punîndu-și serviciile în slujba idealurilor românești și urcînd pînă la gradul de colonel.

Ideea unității naționale, de care era însuflețit profesorul A. Popa, neputîndu-se înfăptui decît cu frații din România, fără a pierde vremea, s-a hotărît să dezerteze din armata austriacă, și împreună cu fratele său, ofițer activ în armata austro-ungară (apoi colonel în rezervă), în a doua jumătate a lunii iunie 1916, trece Carpații, prin punctul Arpașul Mare (Făgăraș) și se înrolează în armata română.

Frontul românesc s-a format în Moldova, evacuîndu-se Muntenia și Oltenia. În Moldova, armata română s-a refăcut, avînd și ajutorul moral al francezilor, cu generalul Berthelot în frunte. Astfel că în primăvara anului 1917 armata română începe ofensiva, cu glorioasele victorii de la Mărășești, Oituz, Mărăști, care ne-au dat România întregită, România tuturor românilor.

Guvernul român, reprezentat de Ioan Brătianu, convoacă la Iaşi, pe toţi refugiaţii ardeleni şi bucovineni, care se aflau în Moldova, pentru ca ei singuri, în Adunarea lor, să-şi aleagă reprezentanţii lor, într-un comitet de 12 persoane.

Întrunirea a avut loc la 7 ianuarie 1917, în marea sală a Spiridoniei, unde delegatul guvernului şi Dr. Vasile Lucaci, arată rostul convocării la Iaşi a refugiaţilor ardeleni şi bucovineni pe timp de iarnă grea — cum a fost cea din 1917 — şi-i roagă să-şi aleagă comitetul de conducere în număr de 12.

Se fac listele de candidaţi şi se aleg, cu unanimitatea voturilor următorii 12 candidaţi:

1. Preotul Dr. V. Lucaci, vijeliosul tribun al ideii naţionale,
2. Poetul Octavian Goga, care, la Bucureşti, în timpul neutralităţii, duce alături de N. Iorga, C. Delavrancea, Nicu Filipescu, Vasile Lucaci, o vie agitaţie pentru atacarea Austro-Ungariei;
3. Dr. Ion Nistor, profesor universitar la Cernăuţi, un înflăcărat patriot, om plin de entuziasm pentru cauza unităţii neamului românesc;
4. Dr. T. Perţia, directorul spitalului din Făgăraş;
5. Zaharia Bârsan, artist;
6. Aurel Popa;
7. Sever Bocu;
8. Dr. Toiţea I.;
9. L. Gabor;
10. Ion Udrea;
11. Ion Matei;
12. Col. Popovici.

La cuvîntul Aurel Popa cu entuziasmul ce-l caracterizează şi cu o pasiune ieşită din comun. „Profesorul O. Ghibu ne împărtăşea, spunea A. Popa, de la înălţimea catedrei universitare, din Sibiu, o veche lozincă a cugetătorului englez Carlyle aşa de scumpă nouă azi: „Omul nu se plînge niciodată împotriva vremii, în care îi este dat să trăiască. Sînt grele vremurile, ei bine, pentru aceasta sîntem noi aici, să le facem bune".

Cînd a reprodus Aurel Popa acest pasaj, s-a văzut pe fruntea şi faţa tuturora, cum pluteau idealuri de tinereţe, un suflu supranatural, ce le înzecea puterile, încît vedeau clar ca lumina zilei, împlinindu-se visul de dorul căruia ne-au răposat şi moşii şi strămoşii.

În clipa aceasta toţi cei 12 reprezentanţii ai Ardealului, într-o caldă însufleţire, gata de luptă, au semnat declaraţia de război contra monarhiei austro-ungare ce s-a transmis Vienei, de către preşedintele guvernului român: Ion Brătianu.

În acest timp autorităţile maghiare, din Ardeal, au procedat la drastice sancţiuni, contra membrilor comitetului celor 12, condamnîndu-i în lipsă, la moarte sau mulţi ani de detenţiune, confiscarea averii şi vinderea ei la licitaţie publică, pentru dezertarea din armata austro-ungară, în timp de război, şi trădarea de patrie.

Aşa a fost condamnat la moarte profesorul Aurel Popa, vînzîndu-i-se toate lucrurile şi biblioteca, la licitaţie publică, în Sighişoara, (unde-şi avea domiciliul înainte de trecerea Carpaţilor, în România), conform hotărîrii Tribunalului din Dumbrăveni nr. 1400/1917 şi nr. 956/1917 B.

Profesorul Aurel Popa nu numai că a trăit toate momentele mari ale epocii, ci, în calitate de secretar adjunct al Comitetului celor 12, a luptat ca ostaş pe front ca Samson cu leii ca să izbutească, şi a izbutit.

Pentru meritele sale multilaterale, dar mai ales pentru patriotismul său robust, Consiliul de Stat al Republicii Socialiste România a dat următorul decret: „Articol unic", „Cu începere de la 1 iunie 1972 pensia profesorului Aurel Popa, se majorează la 1500 lei lunar". Semnează: Preşedintele Consiliului de Stat Nicolae Ceauşescu.

Această decizie a Consiliului de stat a fost provocată de-o documentaţie temeinică: „cu referire la activitatea cetăţeanului Aurel Popa, că din documentele existente la Arhiva Institutului de Studii istorice şi social-politice de pe lîngă P.C.R., reiese activitatea deosebit de intensă depusă de Aurel Popa, în realizarea desăvîrşirii Statului naţional Român. A fost membru în colectivul de conducere a mişcării de eliberare naţională din Austro-Ungaria, pentru care autorităţile dua-

liste l-au condamnat în lipsă sub învinuire de „înaltă trădare", la moarte, vînzîndu-i-se toată averea la licitaţie publică în oraşul Sighişoara."

Propunerea a fost susţinută în faţa Marii Adunări Naţionale într-o zi premergătoare lui 1 iunie 1972, de cînd intră în vigoare.

Prin această hotărîre de răspundere socială, profesorul Aurel Popa a fost integrat în comunitatea acelora care s-au dedicat integral luptei pentru desăvîrşirea marilor noastre responsabilităţi.

Într-un medalion alcătuit pentru popularizare — secţia istorică a Muzeului Brukenthal din Sibiu — chipul lui Aurel Popa este singurul care apare alături de unităţile militare luptătoare pentru eliberarea şi unitatea neamului. In altul, este alături de Octavian Goga şi Vasile Lucaci, în calitate de pilde vii de patriotism şi oameni reprezentativi în purtarea ideii de „mîntuire".

În calitate de ministru al Cultelor, filosoful Ion Petrovici a venit cu idei noi. Pentru ducerea la îndeplinire a ministeriatului său avea nevoie de un om energic, în calitate de secretar general. I se părea că l-a găsit în persoana profesorului A. Popa, omul potrivit prin cultură, pregătire şi energia sa creatoare.

În 1941 profesorul Aurel Popa a fost căutat la locuinţa sa din Bucureşti — atunci în str. General Anghelescu nr. 1 — de colegul său Costache Gerota, care îi cere, la stăruinţa profesorului Ion Petrovici, să-l caute de urgenţă pe ministrul Petrovici la el acasă. La întîlnire ministrul Petrovici îi spune: „Iată de ce te-am invitat la mine... voesc să te am colaborator, în calitate de secretar general. Să nu mă refuzi, căci mă găsesc într-o grea situaţie".

Numirea lui Aurel Popa în fruntea Ministerului în calitate de Secretar general a stîrnit un adevărat entuziasm. Profesorul A. Popa se bucura de-o popularitate intensă, încît ecoul numirii a stîrnit o justificată vîlvă. Patriot însufleţit şi om iubitor de dreptate, era considerat un demnitar de tip popular. Ecoul acestor sentimente poate fi exemplificat cu glasul de bucurie al lui Nicolae Bălan: „Din toată inima te felicit pentru încrederea cu care ai fost chemat la postul de Secretar general". „Din partea mea te asigur de tot sprijinul nostru", scria un alt cărturar ardelean.

Ziarul „Slova" din 1 ianuarie 1942 scria cu titlul: „Noul secretar... Aurel Popa este un ardelean dinamic, de serioasă pregătire şi de mare cultură".

Sub el s-au acordat ajutoare unor membri ai corpului didactic, pentru cazuri de boală, sau alte nenorociri, au fost ajutate băneşte mai multe Reuniuni şi Asociaţii, s-au ajutat reviste şi Anuare, s-au stimulat colaboratorii revistelor.

Atitudinea lui Aurel Popa faţă de treburile obşteşti se desprinde, mult, din calitatea sa de deputat eparhial în Sibiu, între anii 1924—1944 şi cea din Congresul Naţional din Bucureşti, în urma decesului lui Octavian Goga.

Ca deputat a lăsat urme de realizări frumoase, care nu pot fi uşor uitate, căci ele au plecat din imboldul sufletului său, încălzit de sentimentul de slujitor devotat al poporului.

A participat la înnoirea monumentelor istorice.

A iniţiat o organizare economică a mănăstirilor, care să aducă o mai bună situaţie materială obştei monahale. A deschis ateliere şi cantine, reînviindu-se o veche tradiţie de muncă şi milostenie", cum se exprimase, a prevăzut în buget sume niciodată atinse pînă atunci, pentru bursele studenţilor, a mărit capacitatea internatelor, s-au trecut în buget cîteva sute de posturi care au fost îndeplinite ani de zile fără salariu, a organizat o expoziţie de artă plastică la minister, a încurajat arta.

Într-o zi însorită din vara anului 1980, Aurel Popa părăseşte pentru totdeauna Bucureştii. Intrase în al 93-lea an al vieţii. Simţind că glasul pămîntului îl cheamă şi părăsit de puteri, a scris cumnatului său Pr. Vasile Bogdan, să vină să-l ia şi să-l ducă la Sibiu, în casa surorii sale Viorica din str. Xenopol 28.

L-am văzut acolo, ultima dată în 8 august 1980. Era transfigurat şi cu privirea pe jumătate dusă dincolo, ca un trandafir care atîrnă peste gard. Mi-a vorbit frumos şi cuceritor, cu toată memoria, avea chiar o nuanţă de înţelepciune practică.

Într-un tîrziu mi-a zis: „Mene-tekel-fares". „Este începutul sfîrşitului meu".

După cîteva clipe a adormit cu zîmbetul pe buze. Am plecat fără să-i tulbur somnul, dar inima care vreme de 92 de ani a bătut necontenit, a încetat să mai bată în ziua de 18 august 1980, orele 8.

A fost înmormîntat în satul natal, de sub Munţii Făgăraşului, în ziua de 21 august 1980.

Călătorul care trece prin Arpaşul de Sus va zări în dreapta Bisericii un singur mormînt, cu o cruce înaltă, albă, pe care e scris simplu, precum modestă i-a fost toată viaţa: „Aici odihneşte Aurel Popa, profesor de filozofie şi limba română". 1888—1980.

Pr. prof. Nicolae Neaga

ISTORIOGRAFIA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE ÎN PERIOADA 1948—1988*

Dintru început trebuie să menţionăm că asupra istoriografiei din perioada amintită au apărut pînă acum cîteva studii valoroase.

Astfel, în anul 1968, cu prilejul celei de-a XX-a aniversări a înscăunării Patriarhului Justinian Marina, Pr. Prof. Ioan Rămureanu a făcut o evaluare a istoriografiei bisericeşti, în studiul intitulat *„Preocupări şi studii de teologie istorică şi patristică"* (în rev. „Studii Teologice", anul XX, 1968, nr. 5—6, p. 364—388, precum şi în vol. *„Douăzeci de ani din viaţa Bisericii Ortodoxe Române, 1948—1968"*, Bucureşti, 1968, p. 284—306). După cum se poate observa, perioada investigaţiilor autorului este limitată la anii 1948—1968, problemele de Istoria Bisericii Ortodoxe Române fiind prezentate alături de studiile şi articolele de Istoria Bisericii Universale şi Patrologie.

Dar cel mai însemnat studiu a fost alcătuit de Diac. Prof. Mircea Păcurariu şi Pr. Prof. Al. I. Ciurea şi se intitulează *„Istoriografia Bisericii Române şi problemele ei"* (în rev. „Biserica Ortodoxă Română", anul LXXXIX, 1971, nr. 3—4, p. 355—381). În cadrul său, autorii prezintă etapele de dezvoltare (I. Perioada analelor şi cronicilor slave şi româneşti; II. Perioada cronicilor bisericeşti; III. Istoriografia bisericească în perioada iluminismului; IV. Istoriografia bisericească în prima jumătate a secolului al XX-lea; Istoriografia bisericească după 1948), consemnînd lucrările, studiile şi articolele apărute, precum şi „problemele actuale" tratate între anii 1948—1971. În finalul studiului autorii au specificat un număr de „teme de importanţă primordială sau secundară ce se cer tratate" (p. 380) pe viitor. După cum vom putea constata din cuprinsul lucrării noastre, cercetările istorice ulterioare au abordat tocmai temele enunţate de autori.

Tot Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu a făcut o prezentare generală cu titlul *„Istoriografia Bisericii româneşti din Transilvania"* în vol. *„Contribuţii transilvănene la teologia ortodoxă"*, Sibiu, 1988, p. 68—100, stăruind şi asupra studiilor apărute după 1948.

Trebuie să remarcăm faptul că, exceptînd studiul Pr. Prof. Ioan Rămureanu, toate celelalte au aceeaşi trasătură comună şi anume prezentarea cronologică a autorilor şi a scrierilor lor istorice.

Pentru a face însă cît mai util studiul nostru — căruia, în pofida imensului material adunat, îi vom acorda totuşi un spaţiu mai restrîns — asupra istoriografiei bisericeşti din perioada 1948—1988 (una din cele mai bogate în realizări în domeniul Istoriei Bisericii strămoşeşti) vom recurge la prezentarea tematică a valoroaselor contribuţii datorate unui număr însemnat de ierarhi, profesori de teologie de la Institutele din Sibiu şi Bucureşti şi de la seminarii, preoţi, istorici şi cercetători din afara Bisericii. Astfel, vom evidenţia faptul că, practic, lucră-

* Lucrare de seminar alcătuită şi susţinută în cadrul cursurilor pentru pregătirea doctoratului în Teologie la catedra de Istoria Bisericii Ortodoxe Române, sub îndrumarea Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, care a dat şi avizul pentru publicare.

rile, studiile și articolele apărute în această perioadă sînt tot atîtea mărturii despre bimilenara istorie a Bisericii noastre strămoșești, desfășurată neîntrerupt pe aceste meleaguri. Și, totodată, fără teama de a greși, vom putea afirma că toate acestea sînt rodul minții luminate a tuturor celor care — prin strădaniile lor neobosite — au reușit să creeze o adevărată școală de istorie bisericească românească, școală în care la loc de cinste stau profesorii așezămintelor de cultură teologică din Sibiu și București.

Perioada pe care o abordăm este marcată de apariția unor importante studii de sinteză.

Între cele mai de seamă realizări trebuie să consemnăm editarea manualului universitar de *Istoria Bisericii Române* (2 vol., București, 1957) alcătuit de profesorii Gheorghe Moisescu, Ștefan Lupșa și Alexandru Filipașcu.

Acestuia i-a urmat manualul pentru seminariile teologice — *„Istoria Bisericii Ortodoxe Române"* (Sibiu, 1972; ed. II, Sibiu, 1978; ed. III, București, 1988) — întocmit de Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu. Tot Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu este autorul manualului pentru Institutele teologice, intitulat *„Istoria Bisericii Ortodoxe Române"* (vol. I—III, București, 1980—1981). Acestea sînt ample sinteze alcătuite cu acrivie, cu rigurozitate științifică, în care autorul își aduce o seamă de contribuții personale la elucidarea unor probleme controversate din istoria Bisericii noastre. Ele oglindesc cu fidelitate nivelul înalt la care au ajuns cercetările de istorie eclesiastică în cadrul Bisericii noastre.

Pe lîngă aceste manuale, de-a lungul timpului au fost întocmite felurite monografii în care s-a prezentat istoria Bisericii strămoșești. Ultima ediție — alcătuită de un colectiv de autori, ierarhi și profesori de teologie — se intitulează *„Biserica Ortodoxă Română. Monografie album."* (București, 1987, 365 p.). A fost pusă în circulație în mai multe limbi, fiind lipsită, însă, de aparat critic.

Studiile publicate în această perioadă au avut, cu predilecție, drept obiect de cercetare introducerea și răspîndirea creștinismului la români, proces ce s-a desfășurat paralel cu etnogeneza. S-a reliefat faptul că creștinismul nostru este de origine apostolică, fiind propovăduit în Scythia Minor (Dobrogea de astăzi) de către Sf. Apostol Andrei, apoi de către unii misionari veniți din provinciile Asiei Mici, în limba greacă iar pentru populația geto-daco-romană în limba latină. S-a evidențiat, de asemenea și rolul important pe care Sf. Niceta, episcopul Remesianei l-a avut în secolul IV în răspîndirea creștinismului sud-dunărean.

În sprijinul vechimii creștinismului la români au fost cercetate și alte mărturii, între care cele filologice și cele arheologice de pe întreg cuprinsul țării. Toate acestea au demonstrat că, încă din primele secole, creștinismul a pătruns la noi, a îmbrăcat forme superioare de organizare, fiind cunoscute numele unor ierarhi, preoți, teologi însemnați ai vremii, martiri.

Existența dintru început a unor episcopii și mitropolii — prima cunoscută fiind cea a Tomisului — care au menținut permanente legături cu creștinii aparținînd romanității din sudul Dunării și cu episcopiile și arhiepiscopiile existente în această arie geografică (în care, pentru un timp, un rol însemnat l-a avut și Arhiepiscopia Justiniana Prima) demonstrează încă o dată că poporul român s-a născut dintru început ca popor creștin de limbă latină.

O mare atenție a fost acordată începuturilor de organizare a vieții bisericești a românilor din Țara Românească, Moldova și Transilvania în secolul al XIV-lea, evidențiindu-se faptul că în aceste țări românești existau ierarhi, călugări și clerici cu mult înainte de stabilirea relațiilor canonice dintre Patriarhia Ecumenică și Mitropolia Țării Românești, în anul 1359. Așa-zisa „întemeiere" a Mitropoliei Ungro-Vlahiei, prin mutarea mitropolitului Iachint de la Vicina la Curtea de Argeș, la insistențele voievodului Nicolae Alexandru Basarab (1352—1364), nu este, în fapt, decît recunoașterea oficială a unei forme de organizare bisericească ce a existat de mai înainte.

Istoricii bisericești au căutat să facă lumină asupra vieții spirituale din Țara Românească în timpul domnitorilor Mircea cel Bătrîn, Radu cel Mare, Neagoe Basarab, Mihai Viteazul, Matei Basarab, Șerban Cantacuzino, Constantin Brîncoveanu și Alexandru Ipsilanti.

S-a scris, cu multă dăruire, despre viaţa şi activitatea unor ierarhi ai Mitropoliei Ungrovlahiei care au avut un rol de seamă în viaţa bisericească şi în cea culturală a poporului nostru. Între aceştia, s-au bucurat de atenţia specialiştilor următorii mitropoliţi: Anania, Grigorie I, Teofil, Ştefan I, Ignatie Sîrbul, Teodosie, Varlaam, Antim Ivireanul, Neofit Cretanul, Mitrofan, Daniil II, Grigorie II, Cosma Popescu, Dositei Filitti, Ignatie şi Dionisie Lupu.

Un studiu vast a fost scris de către Pr. Niculae Şerbănescu despre Mitropolia Severinului, cu prilejul împlinirii a 600 de ani de la înfiinţarea acesteia.

Despre Episcopia Buzăului — sufragană a Mitropoliei Ungrovlahiei — s-au scris, de asemenea, numeroase studii, articole şi lucrări. La loc de cinste amintim lucrarea colectivă intitulată *„Spiritualitate şi istorie la întorsura Carpaţilor"* (2 vol., Buzău, 1983). Cuprinde studii de istorie şi civilizaţie, precum şi articole referitoare la viaţa bisericească, la trecutul Episcopiei Buzăului, la cultura şi arta religioasă. Numeroşi teologi, istorici şi cercetători — între care Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, prof. T. G. Bulat şi Pr. Gabriel Cocora — s-au aplecat cu pioşenie asupra trecutului acestei Episcopii şi a ierarhilor care au păstorit-o, între care amintim pe: Luca din Cipru, Serafim Slătineanu, Mitrofan, Damaschin, Misail, Metodie, Antim I., Chesarie, Filotei, Cosma Popescu, Constandie Filitti, Gherasim Rătescu, Dionisie Romano şi Inochentie.

Mitropolia şi episcopiile ortodoxe româneşti de Suceava, Roman şi Rădăuţi au constituit obiectul cercetării a numeroşi istorici, atît laici cît şi bisericeşti. Profesorul Ioan Barnea a cercetat creştinismul pe teritoriul Moldovei în sec. III—XIII. Au fost consacrate numeroase studii primelor menţiuni documentare asupra Mitropoliei Moldovei, precum şi situaţiei Bisericii Ortodoxe pe vremea domnitorilor Ştefan cel Mare, Bogdan al III-lea şi Ştefăniţă, Petru Rareş, Alexandru Lăpuşneanu, Mihai Viteazul, Dimitrie Cantemir şi Mihail Sturza.

S-au alcătuit lucrări, studii şi articole despre viaţa şi activitatea ierarhilor care au păstorit aceste eparhii, între care amintim pe mitropoliţii: Iosif, Teoctist I, Grigorie Roşca, Anastasie Crimca, Varlaam, Teodosie II, Dosoftei, Misail, Iacob Putneanu, Gavriil Callimachi, Leon Gheucă, Iacob Stamati, Veniamin Costachi, Iosif Naniescu, Pimen Georgescu, Irineu Mihălcescu şi arhiereii locotenenţi ai scaunului mitropolitan al Moldovei; pe episcopii Romanului: Macarie, Dosoftei, Pahomie şi Melchisedec Ştefănescu şi pe cei ai Huşilor: Mitrofan, Inochentie, Meletie Istrati şi Iacov Antonovici.

La cercetarea trecutului Bisericii româneşti din Transilvania şi-au adus contribuţii fundamentale profesorii Institutului Teologic Universitar din Sibiu, între aceştia remarcîndu-se Ştefan Lupşa, Milan Şesan, Sofron Vlad, Teodor Bodogae, Mircea Păcurariu, mitropoliţii: Dr. Antonie Plămădeală, Dr. Nicolae Corneanu, istoricul Ştefan Meteş, cercetătorii: Mihai Fătu, Victor Popa şi alţii. Au fost evocate şi momente însemnate din istoria, cultura şi viaţa bisericească a românilor din ţinuturile Bihorului şi Maramureşului.

Ierarhii ardeleni au suscitat un deosebit interes istoricilor, care le-au consacrat numeroase studii. Între ierarhii a căror viaţă şi activitate a constituit obiectul cercetărilor istorice amintim pe: Teoctist, Ilie Iorest, Sava Brancovici, Iosif Budai, Dionisie Novacovici, Vasile Moga, Andrei Şaguna, Miron Romanul, Ioan Meţianu, Nicolae Bălan, Roman R. Ciorogariu şi Nicolae Ivan.

Între cercetătorii trecutului Mitropoliei Olteniei şi al eparhiilor sufragane se remarcă Î. P. S. Nestor Vornicescu, mitropolitul Olteniei, Pr. D. Bălaşa, Pr. prof. N. Şerbănescu ş.a. Aceştia au dedicat lucrări şi studii Arhiepiscopiei Craiovei, Episcopiei Strehaiei, Episcopiei Rîmnicului şi Argeşului şi ierarhilor acestor eparhii.

Viaţa bisericească a românilor bănăţeni a fost cercetată de către Prot. Gh. Cotoşman (afirmaţiile acestuia trebuie primite cu anumite rezerve, multe din supoziţiile sale fiind infirmate de cercetările ulterioare), Pr. prof. Şt. Lupşa, Prot. Ion Geţia, Toma G. Bulat, I.D. Suciu, Ioan B. Mureşianu, Nicolae Cornean, Arhid. prof. Silviu Anuichi, Pr. Gheorghe Naghi şi alţii.

De istoria, viaţa culturală, monumentele bisericeşti din Episcopia Aradului s-au preocupat — dînd la iveală opere de referinţă pentru istoria noastră bisericească — Pr. Prof. Mircea Păcurariu, Prot. dr. Gheorghe Liţiu, Prof. Dr. Vasile Popeangă, Dr. Ioana Cristache-Panait, Dr. Radu Popa (autori ai unei monografii

intitulată „*Episcopia Aradului*", Arad, 1989) precum și numeroși alți cercetători.

De atenția istoricilor și cercetătorilor bisericești a beneficiat și studiul vieții Bisericii Ortodoxe Române în timpul prefacerilor de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, din timpul domniei lui Al. I. Cuza, precum și de la începutul secolului al XX-lea, respectiv de la dobîndirea autocefaliei și proclamarea Patriarhiei Române și pînă în contemporaneitate, analizîndu-se și situația diasporei Bisericii noastre.

Studii valoroase au fost dedicate legăturilor pe care Biserica Ortodoxă Română le-a întreținut cu celelalte Biserici surori din Orient (Patriarhia ecumenică, Patriarhia Ierusalimului, Alexandriei, Locurile Sfinte), cu Bisericile slave (rusă, ivirã, armeană, bulgară, sîrbă), cu Bisericile catolice și protestante, precum și relațiile pe care le întreține în cadrul mișcării ecumenice. Au fost studiate, de asemenea, legăturile interne ale Bisericii strămoșești, desfășurate între eparhiile din cele trei țări românești, contribuții valoroase în acest domeniu aducînd Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu.

De un interes deosebit s-au bucurat catagrafiile și conscripțiile bisericești, foarte folositoare în alcătuirea monografiilor bisericești și în reconstituirea situației preoțimii ortodoxe române din perioada în care acestea au fost întocmite. Pînă în prezent au fost editate catagrafii și conscripții din sec. XVIII—XIX referitoare la Biserica Ortodoxă din Țara Românească, Transilvania și Banat.

Un loc aparte în cadrul studiilor de istorie bisericească îl ocupă medalioanele dedicate clerului de mir și celui monahal, din rîndul cărora s-au ridicat acei „dascăli de cuget și simțire românească", după cum sugestiv își intitulează I. P. S. Dr. Antonie Plămădeală una din lucrările închinate acestora. Din lungul șir al acestora s-au ridicat numeroși cronicari (Dionisie Eclesiarhul, Mihail Moxa, Sava Ieromonahul, Naum Rîmniceanu, Pr. Nistor Socaciu) mari trăitori ai vieții în Hristos (Sf. Nicodim de la Tismana, Daniil Sihastru, Visarion Sarai, Sofronie de la Cioara, Paisie Velicicovschi, Gheorghe, starețul mănăstirii Cernica) și cărturari (Vartolomei Măzăreanu, arhimandritul Neonil, starețul de la Neamț, Eufrosin Poteca ș.a.).

Din rîndul clerului de mir consemnăm pe Gheorghe Lazăr, întîiul profesor al școlii sibiene de teologie, Pr. Sava Popovici Barcianu, Nicolae-Nifon Bălășescu, Zaharia Boiu, Petru Șpan, Ioan Crișan (ultimii trei profesori la Seminarul „Andreian" din Sibiu), istoricii bisericești Eusebiu Popovici, Matei Voileanu, Constantin Erbiceanu, Nicolae Dobrescu, Ioan Lupaș, Silviu Dragomir, Ștefan Meteș, Sebastian Stanca, Dimitrie Dan, Dumitru Furtună, Constantin Bobulescu, dr. Ioan Sîrbu, Pr. Ștefan Lupșa, Gheorghe Ciuhandu, Gheorghe Cotoșman, Milan Șesan. Amintim, de asemenea, un lung șir de slujitori ai învățămîntului teologic: arhim. Theoctist Scriban, Dimitrie Matcaș, Emilian Voiutschi, Vasile Gheorghiu, Theodor Tarnavschi, Vasile Găină, Cicerone Iordăchescu, Ioan Zugrav, Gala Galaction și alții.

S-a scris, de asemenea, și despre unii preoți care au desfășurat anumite activități artistice, între care amintim pe Simion Florea Marian și Teodor Bălășel (folcloriști) precum și pe preotul poet Alexie-Alecu Mateevici.

Umaniștii și iluminiștii români au intrat, de asemenea, în sfera cercetărilor istorice bisericești. Între aceștia enumerăm pe: Nicolae Olahus, Nicolae Milescu Spătarul, stolnicul Constantin Cantacuzino, Radu și Șerban Greceanu, Samuil Micu, Petru Maior și Gheorghe Șincai. Acestora li se adaugă cei care, de-a lungul vremii, au contribuit ei înșiși la cunoașterea trecutului Bisericii românești, și anume: Dimitrie Cantemir, Mihail Kogălniceanu, Vasile Pîrvan și Nicolae Iorga.

Și, alături de toate acestea, trebuie să amintim și studiile și articolele închinate celor patru mari patriarhi ai Bisericii noastre: Miron Cristea, Nicodim Munteanu, Iustinian Marina și Iustin Moisescu, în care s-a relifat activitatea pe care au depus-o în slujba altarului și a Patriei străbune.

Un capitol însemnat din istoriografia bisericească îl constituie contribuțiile aduse la cunoașterea rolului pe care preoții îl îndeplinesc în viața poporului român. La loc de cinste stau lucrările alcătuite cu acrivie de Î. P. S. Dr. Antonie Plămădeală, mitropolit al Ardealului, Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, Prof. dr. Teodor Bodogae, Pr. Gheorghe Lițiu și alții, care subliniază rolul Bisericii strămoșești

în lupta pentru unitatea spirituală şi naţională a poporului român. Lor li se adaugă alţi istorici şi cercetători care creionează profilul personalităţilor ce au participat la mişcările de eliberare naţională, de-a lungul vremii, şi anume:

— la revoluţia din 1784, condusă de Horea, Cloşca şi Crişan;
— la revoluţia din 1821;
— la revoluţia română din 1848—1849;
— la înfăptuirea Unirii Principatelor;
— la cucerirea independenţei de stat a României în 1877;
— la mişcarea memorandistă;
— la răscoala din anul 1907;
— la războiul pentru întregirea neamului (1916—1918) şi la înfăptuirea Marii Uniri de la 1 decembrie 1918;
— în timpul nedreptului Diktat de la Viena.

Despre carte ca mijloc de afirmare naţională şi propăşire culturală a poporului nostru s-a scris, de asemenea, foarte mult. Începuturile scrisului românesc — prin folosirea limbii slavone, apoi a celei române — au stat mult în atenţia specialiştilor. Aceştia au evidenţiat existenţa unor copişti care — şi după introducerea tiparului — au desfăşurat o intensă activitate de copiere şi răspîndire a cărţilor de slujbă, îndeosebi. Între cei care s-au remarcat în restituirea acestor inestimabile valori ale culturii româneşti şi universale se numără Pr. Chiril Pistrui, care s-a ocupat de manuscrisele slave ce au circulat în teritoriile intracarpatice, Prof. Atanasie Popa, care a efectuat cercetări asupra manuscriselor româneşti şi a copiştilor din Transilvania şi Banat, Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, Pr. Paulin Popescu, Pr. Paul Mihail, Pr Ioan Zugrav, Pr. Scarlat Porcescu, Virgil Molin, Pr. D. Fecioru, Barbu Teodorescu, N. N. Smochină şi N. Smochină şi alţii.

Dar, în toată această perioadă, în atenţia istoricilor şi cercetătorilor s-a aflat şi cartea tipărită. Astfel, a fost evidenţiat rolul tipografiilor din Ţara Românească (Tîrgovişte, Bucureşti, Cernica, Rîmnic şi Buzău), Transilvania (Braşov, Sibiu, Alba Iulia) şi Moldova (Suceava, Neamţ, Iaşi şi Rădăuţi). A fost evidenţiat, de asemenea, în special rolul ieromonahului Macarie şi al diaconului Coresi, cărora le revine un rol însemnat în menţinerea unităţii naţionale româneşti. Acest rol l-au îndeplinit şi cărţile bisericeşti tipărite, prin circulaţia permanentă în cele trei ţări româneşti, reliefată în studii de înaltă ţinută ştiinţifică de către Prof. dr. Vasile Netea, Barbu Teodorescu, Ioana Cristache-Panait, Pr. Ion B. Mureşanu, Virgil Molin, Florian Dudaş, Pr. prof. dr. Sofron Vlad, Pr. prof. Mircea Basarab, Pr. Nichifor Todor, Prof. Vasile Oltean, episcop Vasile Coman, Prof. Ioan C. Chiţimia, Prot. dr. Gh. Liţiu, Pr. prof. Al. I. Ciurea, Pr. drd. Ioan Băndean şi alţii. De o deosebită importanţă pentru studiul Istoriei Bisericii Ortodoxe Române sînt însemnările de pe vechile cărţi bisericeşti, multe din acestea fiind puse deja la îndemîna iubitorilor trecutului nostru. Acestea au fie caracter pur religios, fie se referă la diferite evenimente cu caracter naţional, politic sau social.

Un repertoriu general — cu valoroase consideraţii asupra cărţii vechi româneşti — a fost alcătuit de către Barbu Teodorescu. Dar cercetările ulterioare au scos la iveală noi cărţi vechi româneşti necunoscute şi semnalate de către Daniela Bratu-Bărbulescu, Prot. Ioan Beju, Nestor Vornicescu, Tit Simedrea, Pr. prof. N. Şerbănescu, Virgil Molin şi alţii.

Tot în această perioadă s-au publicat studii valoroase asupra unor monumente ale limbii şi culturii noastre bisericeşti şi naţionale: Palia de la Orăştie (1581—1582), Cazania lui Varlaam (1643), Noul Testament de la Alba Iulia (1648), Biblia de la Bucureşti (1688), ultimele două revăzînd lumina tiparului în condiţii grafice deosebite, precum şi Psaltirea mitropolitului Dosoftei (Iaşi, 1680).

Actul reîntregirii Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania în anul 1948 a prilejuit apariţia a numeroase studii, articole şi lucrări scrise de clerici ortodocşi sau foşti uniţi în care sînt arătate condiţiile silnice în care s-a înfăptuit actul de la 1700 şi strădaniile de refacere a unităţii de credinţă a clerului şi credincioşilor transilvăneni.

Un loc aparte în cadrul preocupărilor de istorie bisericească îl ocupă cercetările consacrate învățămîntului teologic — seminarial și universitar — din Transilvania (Sibiu, Arad și Timișoara), Țara Românească (București, Buzău, Craiova), și Moldova (Iași, Putna, Socola), evidențiindu-se strădaniile depuse pentru formarea unui cler cu o cît mai înaltă cultură teologică și laică, pentru ca preoții să fie drepți luminători ai neamului românesc. A fost reliefat, de asemenea, rolul Bisericii Ortodoxe Române în dezvoltarea învățămîntului național, cercetîndu-se trecutul unor școli care au împlinit rosturi însemnate în viața neamului românesc.

Și presei bisericești i-au fost consacrate diferite studii, referiri speciale făcîndu-se la ziarul „Telegraful Român", la revista „Biserica Ortodoxă Română", la calendarul (azi „Îndrumător") Arhiepiscopiei Sibiului, la presa buzoiană și la periodicele religioase ce au apărut în Moldova în secolul al XIX-lea.

În lucrări și studii de înalt nivel științific au fost reliefate contribuțiile clerului din Transilvania și Banat la spiritualitatea și teologia ortodoxă românească. Pentru activitatea științifică deosebită desfășurată în slujba Bisericii și neamului românesc, numeroși ierarhi și preoți s-au bucurat de cinstea de a fi aleși — pînă în anul 1948 — membri ai celui mai înalt for de cultură din țară: Academia Română.

Trebuie să menționăm faptul că din sfera cercetărilor noastre am exclus studiile, articolele și lucrările — impresionante ca număr — consacrate monumentelor de arhitectură bisericească (biserici, schituri și mănăstiri), toate acestea putînd alcătui un capitol aparte dintr-o viitoare lucrare.

Deși în istoriografia națională a fost impus materialismul ca metodă de investigare istorică, istoriografia Bisericii Ortodoxe Române s-a menținut pe linia tradițională a cercetărilor istorice bisericești.

Trebuie să menționăm însă că, pe lîngă succesele obținute, conjunctura politică nefavorabilă a determinat, totuși, restrîngerea domeniilor de investigație istorică. Din această cauză istoria vieții bisericești a românilor din secolele VII—XIII a fost mai puțin cercetată. Despre marele ierarh transilvănean Andrei Șaguna s-a scris foarte puțin. Doar istoricul american Keith Hitchins i-a pus în lumină adevărata dimensiune a personalității în valoroasa monografie intitulată *„Orthodoxy and Nationality. Andreiu Șaguna and the Romanians of Transilvania, 1846—1873"* (Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts and London, 1977, 332 p.).

Există, însă, și subiecte a căror cercetare a fost interzisă cu desăvîrșire, din considerente de ordin politic. Din rîndul acestora face parte și studiul istoriei vieții bisericești a românilor din Basarabia, a celor din Bucovina precum și a celor din diaspora românească. Toate aceste teme pot constitui obiectul unor cercetări viitoare, care să confere noi dimensiuni istoriografiei Bisericii Ortodoxe Române.

Din cele expuse se poate constata faptul că în perioada anilor 1848—1988 istoriografia Bisericii Ortodoxe Române — în pofida feluritelor îngrădiri la care au fost supuși cercetătorii trecutului Bisericii strămoșești — s-a bucurat de remarcabile realizări, fiind slujită cu devotament de prestigioși istorici, atît teologi, cît și laici, ale căror contribuții rămîn, în marea lor majoritate, lucrări de referință în istoriografia noastră bisericească și în cea națională.

*

* *

I. Trecutul Mitropoliei Ardealului oglindit în istoriografia din perioada 1948—1988

Străvechiul pămînt românesc al Transilvaniei a cunoscut încă din primele secole ale mileniului întîi — ca de altfel întreg teritoriul carpato-danubiano-pontic, locuit de strămoșii noștri — o intensă viață religioasă creștină, atestată prin numeroase mărturii lingvistice și arheologice.

Problema începuturilor organizării eclesiastice şi îndeosebi cea a înfiinţării Mitropoliei Ardealului a stat în centrul preocupărilor istoricilor şi cercetătorilor bisericeşti şi laici.

Cel dintîi care şi-a orientat cercetările în această direcţie, în perioada pe care am enunţat-o, continuîndu-le pe cele ale înaintaşilor, a fost profesorul sibian Pr. Ştefan Lupşa. La 29 februarie 1948, în cadrul unei conferinţe rostite la Institutul teologic din Sibiu, Pr. prof. Şt. Lupşa a relansat ipoteza — preluată şi în studiile sale anterioare[1] — originii Mitropoliei Ardealului în cea a Severinului. El a afirmat că Mitropolia Severinului, înfiinţată în 1370, a fost mutată la Feleac, probabil în anul 1479, în urma refugierii mitropolitului Marcu din cauza înaintării turcilor la nord de Dunăre. În timpul păstoririi mitropolitului Daniel, prin anii 1487—1533, ea a fost recunoscută de autoritatea politică a vremii. Scaunul Mitropoliei de Severin-Feleac ar fi fost mutat apoi la Alba Iulia, prin anul 1550.

Teza profesorului Lupşa — susţinută, între alţii, şi de istoricii Petru Maior, Samuil Micu, Evghenii Golubinski, Gheorghe Popovici, Eusebie Popovici — cu toate argumentele pe care le aduce pentru a demonstra că Mitropolia Ardealului este continuatoarea Mitropoliei Severinului, este lipsită de temei. Ea a fost susţinută ulterior doar de Pr. dr. Gheorghe Cotoşman[2] şi Roman Cotoşman,[3] fiind infirmată de cercetările istorice ulterioare.

O ipoteză aparte a fost susţinută de prof. Victor Popa,[4] care a afirmat că — în urma intervenţiilor lui Ştefan cel Mare — Matei Corvinul a înălţat Episcopia Feleacului la rang de mitropolie,[5] avînd „o existenţă de cel puţin un sfert de veac (1488—1516)".[6]

Opiniile acestor istorici bisericeşti, precum şi celelalte care au fost formulate în istoriografia românească de-a lungul vremii, au fost supuse unor ample şi temeinice analize de către Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, în lucrarea „*Începuturile Mitropoliei Transilvaniei*" (Bucureşti, 1980, 151 p). Autorul a demonstrat netemeinicia opiniilor unor istorici care, din superficialitate sau din interese confesionale, au susţinut teze eronate referitoare la începuturile Mitropoliei Transilvaniei şi la viaţa religioasă a locuitorilor acestor meleaguri.

Folosind argumente de ordin logic, istoric, arheologic şi mărturiile documentare ale vremii, autorul afirmă că şi în Transilvania s-au constituit comu-

---

1 Prof. Dr. Ştefan Lupşa, *Vechea Mitropolie a Ardealului. Contribuţii la istoria ei în secolele XV şi XVI*, Sibiu, 1948, 31 p; Idem, *Biserica Ortodoxă Română din Ardeal şi Ungaria în veacul lui Iancu de Hunedoara (XV)*, în rev. „Mitropolia Ardealui", anul I (1956), nr. 3—4, p. 268—277; „M.A.", anul II (1957), nr. 3—4, p. 219—229; „M.A.", anul III (1958), nr. 1—2, p. 71—86; Idem, *Mitropolia Ardealului în veacul XV*, în rev. „M.A.", anul V (1960), nr. 7—8, p. 573—598.

2 Prof. Dr. Gh. Cotoşman, *Contribuţii la începuturile Mitropoliei Ardealului şi la legăturile ei cu Mitropolia Banatului*, în vol. „Omagiu Î. P. S. Sale Dr. Nicolae Bălan, mitropolitul Ardealului, 1905—1955", Sibiu, 1956.

3 Roman Cotoşman, *O nouă teorie privitoare la originea Mitropoliei Ardealului pe baza izvoarelor străine. Privire generală asupra teoriilor despre originea Mitropoliei Ardealului pe baza izvoarelor străine. Privire generală asupra teoriilor despre originea Mitropoliei Ardealului*, în rev. „M.A.", anul X (1965), nr. 7—8, p. 547—564. În partea întîia a studiului autorul analizează teoriile istoricilor români Gh. Şincai, Nicolae Popea, Nicolae Iorga, Ştefan Lupşa şi Victor Popa. În partea a doua prezintă opiniile unor istorici maghiari (Pesty Frigyes, Marki Sandor, Böhm Lenhart ş.a.) şi sîrbi (Gh. Brancovici, Dimitrie Ruvaraţ şi Duşan I. Popovici) care susţin că episcopul Teodor Tivadorovici al Ienopolei (Ineu-Arad) s-a refugiat după 1594 la Teiuş (jud. Alba) sau la Sibiu, punînd bazele Mitropoliei Ardealului.

4 Prof. Dr. Victor Popa, *Consideraţii critice cu privire la Mitropolia Transilvaniei din secolul al XV-lea şi al XVI-lea şi a raporturilor ei cu Moldova*, în rev. „Mitropolia Banatului", anul VIII (1958), nr. 7—8—9, p. 387—436.

5 *Ibidem*, p. 420.

6 *Ibidem*, p. 411.

nități creștine încă din secolele II—III d. Hr. După retragerea aureliană (275) pînă în secolul IX, au activat horepiscopi și episcopi preiodeuți, care au menținut permanente legături cu episcopiile daco-romane sud-dunărene, precum și cu cele din Scythia Minor și chiar cu Patriarhia din Constantinopol. Din secolul IX au existat episcopi în cetățile conducătorilor politici la Dăbîca, Alba Iulia, Biharea și Morisena.

Deși nu avem mărturii documentare despre ierarhii care au păstorit în Transilvania în secolele XI—XIV, nu poate fi pusă la îndoială existența acestora. Primul ierarh transilvănean cunoscut cu numele este „arhiepiscopul Ghelasie", consemnat într-o inscripție din anul 1376, descoperită la mănăstirea Rîmeț. La mijlocul secolului al XV-lea este cunoscut episcopul Ioan de Caffa, cu sediul la Hunedoara. Apoi, în a doua jumătate a secolului al XV-lea este atestat mitropolitul Ioanichie „Nandoralbensis".

Sediul Mitropoliei Transilvaniei s-a stabilit apoi, înainte de 1488, la Feleac, unde au păstorit mitropoliții Daniil, Marcu, Danciu și Petru.

După 1541 scaunul mitropolitan s-a mutat, probabil, la Prislop (vlădica Ioan, în 1553), apoi la Geoagiu (Hristofor I, Sava I și Gheorghe),[7] Lancrăm (Sava I) și, după 1572, pînă în 1701, la Alba Iulia. Aici au păstorit mitropoliții: Eftimie (1572—1574), Hristofor II (1574—1579), Ghenadie I (1579—1585), Ioan III (1585—c. 1605),[8] Teoctist (1606—1623),[9] Dosoftei (1624—1627), Ghenadie II (1627—1640), Ilie Iorest (1640—1643),[10] Simion Ștefan (1643—1656), Sava Brancovici (1656—1680),[11] Iosif Budai (1680—1682),[12] Ioasaf (1682—1683), Sava III (1684—1685), Varlaam (1685—1692), Teofil (1692—1697) și Atanasie Anghel (1698—1701).

După dezbinarea Bisericii românești din Transilvania, prin unirea unei neînsemnate părți a clerului și credincioșilor transilvăneni cu Biserica Romei, la anul 1701, Mitropolia Ortodoxă cu sediul la Alba Iulia a fost desființată, în locul ei creîndu-se o episcopie unită. Vreme de 60 de ani credincioșii ortodocși transilvă-

---

7 Ștefan Meteș, *Episcopia Geoagiul de Sus (1557—1957) — comemorarea de 400 ani*, în rev. „M.A.", anul II (1957), p. 654—661. Autorul consideră că episcopia exista încă în prima jumătate a secolului XVI, prin ajutor material și influența politică a unui domn din Țara Românească.

8 În timpul păstoririi acestui ierarh, Mihai Viteazul a construit o nouă catedrală, o reședință și clădirile anexe pe seama Mitropoliei. Acest fapt i-a determinat pe unii istorici să afirme că Mihai Viteazul a înființat Mitropolia de la Alba Iulia. Opinia aceasta este greșită. Vezi: Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Mihai Viteazul și Biserica Ortodoxă românească din Transilvania*, în rev. „Mitropolia Olteniei" anul XXVII (1975), nr. 5—6, p. 350—356.

9 Prof. Gh. Anghel, *Un episcop necunoscut în scaunul Bălgradului în prima jumătate a sec. al XVII-lea?*, în rev. „M.A.", anul XV (1970), nr. 1—3, p. 167—171. Pe baza inscripției descoperite în biserica din Maieri-Alba Iulia, autorul consideră că este vorba de episcopul Teoctist II sau de Teoctist I care ar fi păstorit între anii 1607—1614 și 1620—1624; Diacon prof. Dr. Mircea Păcurariu, *În legătură cu Mitropolitul Teoctist al Transilvaniei*, în rev. „M.A.", anul XV (1970), nr. 11—12, p. 823—826. Autorul precizează că este vorba de mitropolitul Teoctist, care a păstorit înainte de 1606 — după 1622.

10 Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Mitropolitul Ilie Iorest al Transilvaniei*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română", anul XCVI (1978), nr. 9—10, p. 1149—1163.

11 Victor Cîmpineanu, *Mitropolitul Sava Brancovici*, în rev. „B.O.R.", anul LXXIII (1955), nr. 6, p. 551—570; Mihai Colotelo, *Zaconicul sfîntului ierarh Sava Brancovici*, în rev. „B.O.R.", anul LXXIX (1961), nr. 7—8, p. 755—774; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *300 de ani de la moartea mitropolitului Sava Brancovici*, în rev. „B.O.R.", anul CI (1983), nr. 3—4, p. 225—247; Pr. prof. T. Bodogae, *300 de ani de la moartea mitropolitului Sava Brancovici*, în rev. „B.O.R.", anul CI (1983), nr. 3—4, p. 225—247; Pr. prof. T. Bodogae, *300 de ani de la moartea mitropolitului Sava Brancovici-Brîncoveanu*, în rev. „M.A.", anul XXVIII (1983), nr. 5—6, p. 369—373; Pr. I. Mareș, *Sfîntul ierarh Sava Brancovici*, în rev. „Mitropolia Moldovei și Sucevei", anul LIX (1983), nr. 4—6, p. 226—233.

12 Pr. Gheorghe Cunescu, *Mitropolitul Iosif Budai, la 300 de ani de la moarte*, în rev. „M.A.", anul XXVII (1982), nr. 5—6, p. 553—571.

neni au rămas fără un cîrmuitor bisericesc, luptînd însă pentru apărarea credinţei strămoşeşti. Este cunoscut impresionantul număr al martirilor şi mărturisitorilor — clerici şi credincioşi — pentru legea străbună.

În urma repetatelor memorii adresate Curţii din Viena de către clerul şi credincioşii ortodocşi, a fost trimis în Transilvania episcopul sîrb Dionisie Novacovici (1761—1767),[13] care şi-a stabilit reşedinţa la Sibiu. În scaunul episcopiei sibiene au urmat apoi vlădicii: Sofronie Chirilovici (1770—1774), Ghedeon Nichitici (1784—1788), Gherasim Adamovici (1789—1796).

Scaunul episcopal a rămas vacant pînă în anul 1811, cînd a fost ales şi înscăunat Vasile Moga (+ 1845).[14]

Urmaşul său a fost vrednicul de pomenire, episcop apoi mitropolit, Andrei Şaguna (1846—1873), personalitate marcantă a vieţii bisericeşti şi naţionale a românilor transilvăneni. După cum am amintit, istoricul american Keith Hitchins i-a consacrat o amplă monografie. Dar, de-a lungul timpului, şi istoricii şi cercetătorii români i-au reliefat, în studii şi articole, activitatea organizatorică-bisericească — în special cea legată de reînfiinţarea Mitropoliei Ardealului în anul 1864 — culturală, gospodărească-economică, socială-patriotică şi cea de păstor de suflete.[15]

De atenţia unor cercetători s-au bucurat şi mitropoliţii transilvăneni Miron Romanul,[16] Ioan Meţianu[17] şi Nicolae Bălan.[18]

Viaţa bisericească a Mitropoliei Ardealului de la reînfiinţarea din 1864 pînă azi a fost prezentată în studiile semnate de Pr. prof. Sofron Vlad[19] şi Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu.[20]

---

13 Ştefan Meteş, *Episcopul Dionisie Novacovici (în anii 1761—1767)*, în rev. „M.A.", anul XVIII (1973), nr. 5—6, p. 553—575.

14 Prof. Partenie Popa, *Episcopul Vasile Moga, colaborator al oamenilor de cultură bănăţeni*, în rev. „M.B.", anul XXIII (1973), nr. 1—3, p. 116—122.

15 Asistent Mircea Păcurariu, *100 de ani de la reînfiinţarea Mitropoliei Ardealului*, în rev. „M.A.", anul IX (1964), nr. 11—12, p. 814—840; Idem *Mitropolitul Andrei Şaguna*, în rev. „M.A.", anul XIII (1968), nr. 11—12, p. 863—869; Idem, *100 de ani de la moartea mitropolitului Andrei Şaguna*, în rev. „B.O.R.", anul XCI (1973), nr. 7—8, p. 854—864; drd. Alexandru Găină, *Activitatea culturală a Mitropolitului Andrei Şaguna*, în rev. „Glasul Bisericii", anul XXXV (1976), nr. 1—2, p. 195—210; Ierom. Prof. Veniamin Micle, *Preocupările omiletice ale mitropolitului Andrei Şaguna* în rev. „Mitropolia Olteniei", anul XXV (1973), nr. 11—12, p. 926—942; Pr. Prof. Dr. T. Bodogae, *Andrei Şaguna şi autodeterminarea popoarelor*, în rev. „M.A.", anul XXIII (1978), nr. 7—9, p. 445—448; Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, *Momentul Andrei Şaguna în istoria şi cultura Transilvaniei — cu prilejul aniversării a 175 ani de la naştere*, în rev. „M.A.", anul XXIX (1984), nr. 1—2, p. 7—18; Mihai Sofronie, *Arhiereul Andrei Şaguna şi Astra*, în rev. „M.A.", anul XXXII (1987), nr. 2, p. 134—142.

16 Prof. Ioan Mircea Bogdan, *Un secol şi jumătate de la naşterea mitropolitului Miron Romanul (1828—1978)*, în rev. „M.A.", anul XXIII (1978), nr. 7—9, p. 600—604.

17 Prot. dr. Vasile Coman, *Mitropolitul Ioan Meţianu. La 50 de ani de la moarte*, în rev. „M.A.", anul XI (1966), nr. 1—3, p. 23—37; Pr. Zaharia Gh. Iova, *Episcopul Ioan Meţianu al Aradului, precursor al Marii Uniri*, în rev. „M.B.", anul XXXVI (1986), nr. 6, p. 95—99.

18 Pr. prof. Dr. Grigorie Marcu, *Un pătrar de secol de la încetarea din viaţă a mitropolitului dr. Nicolae Bălan*, în rev. „M.A.", anul XXV (1980), nr. 7—9, p. 692—702; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului. La 100 de ani de la naştere*, în rev. „B.O.R.", anul C (1982), nr. 5—6, p. 494—517;

19 Pr. Prof. Dr. Sofron Vlad, *Din viaţa Mitropoliei ardelene în cei 100 ani de existenţă*, în rev. „M.A.", anul IX (1964), nr. 11—12, p. 841—863.

20 Pr. prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Din viaţa Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania în ultimii 50 de ani (1925—1975). Cu prilejul Semicentenarului Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române*, în rev. „M.A.", anul XX (1975), nr. 11—12, p. 796—818.

La loc de cinste se înscrie editarea monografiei *„Arhiepiscopia Sibiului — pagini de istorie“* (Sibiu, 1981, 300 p.), alcătuită de un prestigios colectiv de istorici şi cercetători bisericeşti şi laici. În cuprinsul său sînt tratate, între altele, subiectele: „Ortodoxia, mărturie a vechimii şi factor de unitate spirituală a poporului român“ (Pr. prof. T. Bodogae), „Din trecutul Mitropoliei Ardealului şi Arhiepiscopiei Sibiului“ şi „Aspecte privitoare la cultura şi arta bisericească din Arhiepiscopia Sibiului“ (Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu). Monografia se înscrie ca o însemnată contribuţie la cunoaşterea vieţii religioase a românilor transilvăneni.

Un loc aparte în istoriografia bisericească îl ocupă cercetarea legăturilor bisericeşti dintre cele trei ţări româneşti. Importanţa acestora a fost reliefată de Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu în teza de doctorat în Teologie, intitulată *„Legăturile Bisericii Ortodoxe din Transilvania cu Ţara Românească şi Moldova în secolele XVI—XVIII“* (Sibiu, 1968, XI +201 p.). Aflaţi în permanent contact prin domnitori, ierarhi, preoţi, călugări, dascăli, copişti, zugravi, tineri trimişi la învăţătură, românii din Transilvania, Ţara Românească şi Moldova au apărat şi mărturisit aceeaşi credinţă ortodoxă, Biserica strămoşească devenind astfel şi un factor al unităţii. Menţionăm, de asemenea, şi contribuţia drd. Alexandru Găină, care a evidenţiat legăturile bisericeşti şi culturale între Transilvania şi Moldova în timpul domnitorului Ştefan cel Mare.[21]

Cercetările istorice din ultimii ani au reliefat însă şi suferinţele tragice care au marcat trecutul Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania, cauzate de îndelungata stăpînire străină, precum şi rezistenţa dîrză a românilor în faţa opresiunilor. Aceste aspecte au fost evocate de:

— Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, în lucrările *„Lupta împotriva deznaţionalizării românilor din Transilvania în timpul dualismului austro-ungar în vremea lui Miron Romanul. 1874—1898“* (Sibiu, 1986, 358 p.), *„Românii din Transilvania sub teroarea regimului dualist austro-ungar, 1867—1918“* (Sibiu, 1986, 546 p.);

— Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Politica statului ungar faţă de Biserica românească din Transilvania în perioada dualismului* (1867—1918), Sibiu, 1986, 201 p.;

— Conf. univ. dr. Mihai Fătu, *Biserica românească din nord-vestul ţării sub ocupaţia hortystă, 1940—1944,* Editura Institutului Biblic şi de Misiune, Bucureşti, 1985, 231 p.;

— Dr. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, *Biserica românească din nord-vestul ţării în timpul prigoanei hortyste,* Editura Institutului Biblic şi de Misiune, 1986, XLVI +211 p.

Pe baza numeroaselor mărturii, autorii au arătat că şi în aceste momente grele Biserica Ortodoxă din Transilvania, prin ierarhii, clerul şi credincioşii săi, s-a dovedit la înălţimea misiunii istorice pe care a îndeplinit-o întotdeauna: de păstrătoare a fiinţei naţionale şi promotoare a conştiinţei unităţii de neam a tuturor românilor.

Din cele expuse reiese că de cercetarea trecutului Mitropoliei Ardealului — de la începuturi pînă în contemporaneitate — s-au ocupat, între anii 1948—1988, un însemnat număr de istorici şi cercetători, între care se remarcă ierarhii Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, Dr. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului şi profesorii de teologie Pr. Dr. Mircea Păcurariu, Pr. dr. Sofron Vlad şi Pr. dr. Ştefan Lupşa.

Diacon drd. Pavel Cherescu

21 Drd. Alexandru Găină, *Legăturile bisericeşti şi culturale între Transilvania şi Moldova pe timpul lui Ştefan cel Mare (1457—1504),* în rev. „M.A.“, anul XX (1975), nr. 11—12, p. 865—874.

SFÎNTUL SIMEON NOUL TEOLOG
SPRE HRISTOS PE CALEA PORUNCILOR ȘI FERICIRILOR.
CATEHEZA II.*

Despre faptul de a fugi de oamenii molipsitori și stricători, de a respinge cuvintele lor și a ne scula spre lucrarea virtuții. Încă și despre faptul că trebuie să privim dacă avem în noi înșine fericirile lui Hristos. Și despre lacrimi și zdrobire.

Fraților și părinților, tot cel ce vrea să găsească pe Dumnezeu să se tăgăduiască pe sine însuși (Mt. 16, 24) și să nu-și cruțe sufletul, ci dușmănie să pună între el și toți cei ce umblă după trup (cf. Rom. 8, 4; II Cor. 10, 2). Să nu-l întoarcă vreunul din aceștia cu pretinsele sale cuvinte de mîngăiere și să nu șadă pe scaun împreună cu ei (Ps. 11), nici să se întrețină în conversații rele (cf. I Cor. 15, 33), prin care sufletul este otrăvit și silit să petreacă în gîndurile și simțămintele lui rele de la început. Omule, teme-te de cîrligul care însoțește momeala, ascultă-mă și ține-te departe de ei! Ca să nu-ți duci iarăși sufletul tău în iad (Ps. 29, 4). Fixează gîndul tău și nu îngădui să fie dus în rătăcire ascultînd cele deșarte. Nu te întoarce înapoi, nu lenevi sau nu te lăsa împovărat de ușurătate, nu da semn ochilor tăi (Ps. 131, 4), nici nu îndulci gîtlejul tău prin plăcerea vreunei mîncări pînă ce nu vezi lucrul prin care și pentru care ai fost chemat și scopul spre care te grăbești să ajungi (Fil. 3, 14). Nu primi gîndul care-ți sugerează: „Ce-ți trebuie această multă osteneală și această viață nenorocită fără de clipe favorabile? Să nu cazi, frate, în cursa aceasta, și să nu-ți trădezi mîntuirea ta, ci mai degrabă depune o rîvnă și un curaj mai energic în lucrarea virtuții, nearătîndu-te neîncrezător față de cuvintele și învățăturile Părinților tăi după Dumnezeu. Pune-ți în sufletul tău hotărîrea de a muri înainte de a te lepăda de această căutare făcătoare de viață; căci dacă ai fi făcut aceasta fără șovăială de la bun început, nu te-ar fi trecut cu vederea pînă acum bunul Dumnezeu, ci ți-ar fi dat în chip lămurit desfătarea de ceea ce dorești.

Așadar, dacă vrei să ajungi la cele pe care le dorești, adică la bunătățile lui Dumnezeu și să devii între oameni un înger pămîntesc, iubește, frate, strîmtoarea (și necazul) trupului, îmbrățișează pătimirea celor rele și iubește încercările ca pe unele ce ți se vor face cauze a tot binele. Căci ce este mai frumos, spune-mi, decît un suflet în necazuri care are cunoștința faptului că răbdînd va moșteni bucuria a toate? Ce este mai curajos decît o inimă înfrîntă și smerită (Ps. 50, 19) care întorcînd înapoi în derută falangele demonilor îi urmărește pînă la sfîrșit? Ce este mai slăvit decît sărăcia duhovnicească care procură Împărăția cerurilor (Mt. 5, 3), decît care ce altceva va fi mai scump fie acum, fie în veacul viitor? Dar faptul de a nu purta de grijă de tine însuți în vreunul din lucrurile pămîntești (Mt. 6, 25 sq.), ci de a avea întreaga minte la Hristos, cîte bunuri veșnice socoți că procură aceasta, cîtă stare îngerească? Iar faptul de a disprețui și toate lucrurile vremelnice, ba chiar și înseși nevoile absolut necesare ale trupului ca să nu se ajungă la certuri și sfădire pentru acestea cu cineva, pentru păstrarea păcii și iubirii într-o stare netulburată a sufletului, de ce fel de plată, de ce fel de cununi și premii nu este el vrednic? Cu adevărat mai presus de fire e porunca, dar mai presus de cuvînt este și plata: Hristos va deveni acestora toate în loc de toate. Auzind însă de „Hristos", ia seama nu la

---

* Traducere după Symeon le Nouveau Théologien, *Catéchèses* (1—5), Introduction, texte critique et notes par. Mgr. Basile Krivocheine (Sources chretiénnes" nr. 96), Cerf. Paris, 1963, p. 240—278.

simplitatea cuvîntului și scurtimea expresiei, ci gîndește-te la slava Dumnezeirii cea mai presus de minte și de cuget, la tăria ei negrăită, la mila ei nemăsurată, la bogăția ei necuprinsă, pe care din belșug și cu generozitate le dă acestora, iar acestea le sînt de ajuns lor în loc de toate ca unii ce L-au primit în ei înșiși pe Însuși Cel ce este cauza și răsplătitorul a tot binele; căci nu mai poftește vreodată altceva cel ce s-a învrednicit să-L vadă și să-L contemple, nici nu mai poate iubi mai mult pe un altul pe pămînt cel ce a fost odată umplut de iubirea lui Dumnezeu.

Așadar, să rîvnim, frații mei iubiți, să găsim pe Hristos și Să-L vedem pe El, cum este în frumusețea și farmecul Lui, fiindcă pe mulți oameni îi vedem răbdînd multe osteneli și chinuri și făcînd lungi călătorii pentru pofta unor lucruri vremelnice și nu numai aceasta, dar și disprețuind femeie, copii și orice altă slavă și desfătare și nepunînd nimic altceva mai presus de voia lui proprie, ca să nu eșueze în scopul lor. Și dacă unii oameni fac întreagă această luptă și-și pun însăși sufletul lor pentru lucruri vremelnice și stricăcioase, noi nu ne vom da sufletele și trupurile noastre pentru Împăratul împăraților și Domnul domnilor și Făcătorul și Stăpînul a toate? Și unde ne vom duce sau unde vom fugi fraților, de la fața Lui (Ps. 138, 7)? Căci de ne vom sui în cer, acolo Îl vom găsi fiind, de ne vom pogorî la iad și acolo este de față (Ps. 138, 8). Dacă vom ajunge la marginile mării, nu vom putea fugi de mîna Lui, ci dreapta Lui va ține sufletele și trupurile noastre (Ps. 138, 9—10). Neputînd, deci, fraților, să stăm împreună sau să fugim de la fața Domnului, veniți să ne dăm pe noi înșine robi Domnului Dumnezeu, Celui ce pentru noi S-a îmbrăcat în chip de rob (Fil. 2, 7) și a murit pentru noi! Veniți să ne smerim sub mîna Lui cea tare care face să țîșnească tuturor viață veșnică și o dă celor ce o caută cu bogăție prin Duhul.

O, frații mei iubiți, de cîtă durere și întristare se umple sufletul meu cînd vreau să spun minunile mîinii lui Dumnezeu și negrăita ei frumusețe, ca voi să cunoașteți și să aflați măreția ei și să căutați s-o primiți în voi înșivă, dar văd pe unii dintre voi că nu iau aminte cu dor și căldură la cele spuse sau că nu doresc să se bucure de o asemenea slavă. De aceea și rămîn cu totul fără glas neputînd nicicum să spun sau să explic cuiva slava lui Hristos Dumnezeul nostru, pe care a dăruit-o celor ce-L caută din tot sufletul. Dar ce uimire pentru mine și ce măreție a darurilor lui Dumnezeu, pentru multă și negrăită bunătate lăsînd cele înțelepte, puternice și bogate ale lumii. El a ales cele neputincioase, nebune și sărace ale ei (I Cor. 1, 27). Și cine este în stare a-I mulțumi cu vrednicie și numai pentru aceasta? Căci aproape toți oamenii se scîrbesc de cei neputincioși și săraci și un împărat pămîntesc nu suportă să-i vadă, nobilii se întorc de la ei, bogații se uită la ei de sus și trec pe lîngă ei cînd îi întîlnesc ca și cum n-ar exista, și nimeni nu socotește o fericire faptul de a petrece împreună cu ei. Dar Dumnezeu, Cel ce este slujit de zeci de mii și nenumărate puteri (îngerești) (Dan. 7, 10), Cel ce poartă toate cu cuvîntul puterii Lui (Evr. 1, 3), a Cărui măreție este de nesuportat pentru toți, n-a refuzat să se facă tată, prieten și frate al acestor lepădați, ci a vrut chiar să se întrupeze ca să Se facă pe Sine asemenea nouă în toate afară de păcat (Ev. 4, 15) și pe noi părtași ai Slavei și Împărăției Lui. Vai, ce bogăție a multei Lui bunătăți! Vai, ce negrăită pogorîre a Stăpînului și Dumnezeului nostru!

De ce nu alergăm, fraților, la milostivul Dumnezeu Care astfel ne-a iubit pe noi? De ce nu dăm sufletele noastre la moarte pentru Hristos Dumnezeu, Cel ce a înviat pentru noi? De ce sîntem fricoși și ne este frică de ieșirea noastră din trup? Oare iadul putea-va lua sau ține sufletele celor ce nădăjduiesc în Hristos? Oare moartea mai are putere asupra sufletelor care au fost pecetluite cu harul Prea Sfîntului Duh și Sîngele lui Hristos? Oare lucrul cel înțelegător mai îndrăznește să privească în față pecetea Păstorului celui Mare (I Pt. 5, 4) cu care pecetluiește oile Sale (In. 10, 3)? Desigur nu! frați credincioși și cugetători de Dumnezeu! Așadar, cîți sînteți nepecetluiți, alergați! Cîți sînteți neînsemnați, grăbiți-vă să fiți însemnați cu semnul Duhului! Cine este, însă, cel nepecetluit? Cel căruia îi este frică de moarte. Cine este cel neînsemnat? Cel ce nu cunoaște întocmai chipul peceții; căci cel ce a învățat care e întipăritura dumnezeiască îndrăznind prin credință are nădejde nerușinată. Să căutăm, deci, pe Hristos pe care

L-am îmbrăcat prin dumnezeiescul botez (Gal. 3, 27), dar pe care L-am dezbrăcat prin faptele rele, pentru că fiind noi sfinţi fără să o simţim *(Anaisthétos)*, fiind încă prunci şi în gîndire şi la vîrstă, ne-am întinat la tinereţe, ca să nu zic că în fiecare zi ne întinăm sufletele şi trupurile noastre prin călcarea poruncilor. De aceea, să ne întoarcem iarăşi prin pocăinţa mîntuitoare, toate făcîndu-le şi săvîrşindu-le cîte sînt bineplăcute lui Hristos ca, fiind pecetluiţi de El, să trăim în continuare fără teamă; si nu numai aceasta, dar să primim milă (Evr. 4, 16) din însăşi mîna Lui şi să ne învrednicim a ne face vrednici de cunoştinţa tainelor lui Hristos, nu însă a cunoştinţei predate numai prin cuvînt şi auz, ci a celei contemplate prin lucru şi prin faptă. Cum, însă, prin lucru şi prin faptă se contemplă tainele lui Hristos? Ia aminte!

Hristos Dumnezeul nostru strigă în fiecare zi prin Evanghelia Sa în chip răspicat aşa: „Fericiţi cei săraci cu duhul că acelora este Împărăţia cerurilor" (Mt. 5, 3). Auzind deci noi acestea, trebuie să ne privim şi să ne cercetăm cu grijă pe noi înşine dacă sîntem într-adevăr astfel de săraci încît într-atît de mult să fie a noastră Împărăţia cerurilor încît să avem ca sigură posesiunea ei în simţirea sufletului şi într-atît să deţinem bogăţia ei încît să simţim că sîntem fără nici o şovăială înlăuntrul ei şi că ne bucurăm desfătîndu-ne de frumuseţile de acolo. Căci „înlăuntrul nostru" este aceasta (Împărăţia), a arătat-o Însuşi Domnul, iar semne şi dovezi ale faptului că cineva este înlăuntrul ei este faptul de a nu mai pofti nimic din lucrurile văzute şi supuse stricăciunii, adică din lucrurile şi desfătările lumii acesteia, nici bogăţie, nici slavă, nici voluptăţi, nici orice altă desfătare trupească sau a vieţii, ci astfel a ne abţine de la toate acestea şi a încerca un astfel de dezgust în suflet şi voinţă faţă de ele cît îl încearcă şi cei ce strălucesc în putere şi cinste imperială faţă de cei ce vieţuiesc pe o scenă desfundată şi cît se întorc de la miasme neplăcute şi noroi cei îmbrăcaţi cu haine curate şi unşi cu mii de parfumuri plăcut mirositoare. Căci cel ce se întoarce spre unul din aceste lucruri văzute nici n-a văzut acea Împărăţie a cerurilor, nici n-a mirosit ori a gustat bucuria şi dulceaţa ei.

Şi iarăşi zice: „Fericiţi cei ce plîng, că aceia se vor mîngăia" (Mt. 5, 4). Să vedem, deci, iarăşi şi să ne cercetăm pe noi înşine dacă avem în noi înşine plînsul *(tè pénthos)* şi ce fel este mîngăierea care urmează plînsului. Căci mai întîi a zis că sînt fericiţi cei săraci cu duhul, că a acestora este Împărăţia cerurilor. Dar săracii cu duhul nu au, precum s-a zis, nici un ataşament pătimaş faţă de lucrurile prezente, nici nu-şi însoţesc în chip pătimaş gîndul cu ele nici chiar pentru a simţi o simplă plăcere. Dar cum şi de ce va plînge cel ce s-a scîrbit de toată lumea şi s-a îndepărtat de ea prin dispoziţia gîndului său mai mult decît este apropiat de ea prin trup? Cel ce nu are poftă de ceva din cele văzute, pentru ce oare se va întrista sau se va bucura, şi cum va plînge avînd Împărăţia cerurilor şi bucurîndu-se în fiecare zi de ea? pentru că a zis că cei ce plîng vor primi mîngăierea. Dar luaţi aminte, rogu-vă, la cele zise şi cunoaşteţi cunoştinţa şi raţiunea a ceea ce se spune!

Omul credincios, care ia aminte pururea şi întocmai la poruncile lui Dumnezeu, cînd va face toate poruncile dumnezeieşti şi-şi va îndrepta mintea lui spre înălţimea acestora, adică spre o vieţuire neîntinată şi curăţie, descoperindu-şi atunci măsurile lui proprii, se va găsi pe sine însuşi neputincios şi neputînd să ajungă la acea înălţime a poruncilor, ba chiar „sărac" foarte, adică nevrednic de primirea lui Dumnezeu, de mulţumirea şi slava Lui, ca unul ce nu a cîştigat încă nici un lucru bun propriu; iar cel ce gîndeşte aceasta despre sine însuşi întru simţirea sufletului, va plînge negreşit cu plînsul acela cu adevărat preafericit care primeşte şi mîngăierea şi face sufletul blînd.

Căci mîngăierea produsă de plîns este o arvună a Împărăţiei cerurilor. Căci credinţa este ipostasul lucrurilor nădăjduite (Evr. 11, 1) potrivit Apostolilor, iar mîngăierea este venirea lui Dumnezeu produsă în sufletele ce plîng prin iluminarea Duhului, venire care răsplăteşte smerita-cugetare şi care se numeşte şi sămînţă (Lc. 8, 5) şi talant (Mt. 25, 15—28); căci crescînd şi înmulţindu-se în sufletele celor ce luptă în proporţie de treizeci, şaizeci şi o sută la unul, aduce lui Dumnezeu rodul sfînt al harismelor Duhului. Căci acolo unde este o smerenie nemincinoasă, acolo e şi adîncul smeritei-cugetări; iar acolo unde este smerita-cugetare, acolo sînt şi iluminările Duhului. Iar unde sînt iluminările Duhu-

lui, acolo este şi revărsarea de lumină a lui Dumnezeu şi Dumnezeu (Insuşi) în înţelepciunea şi cunoştinţa tainelor Lui. Iar unde sînt acestea, acolo e Împărăţia cerurilor şi cunoştinţa Împărăţiei şi vistieriile cele ascunse ale cunoştinţei lui Dumnezeu (Col. 2, 3), între care este şi arătarea sărăciei duhovniceşti. Iar acolo unde e simţirea sărăciei duhovniceşti, acolo e şi plînsul cel plin de bucurie *(charmósynon pénthos)*, acolo şi lacrimile care curg neîncetat şi care curăţă sufletul celui ce le iubeşte şi-l face prealuminos în chip desăvîrşit.

Deci spălîndu-se sufletul prin acestea şi recunoscînd pe Stăpînul lui, începe să rodească cu rîvnă pentru sine însuşi şi Hristos şi celelalte virtuţi. Şi pe drept cuvînt. Căci udat şi îngrăşat pururea prin lacrimi şi strîngîndu-şi astfel în întregime partea poftitoare (concupiscenţa) a lui, sufletul se face, pe de o parte „blînd" şi cu totul nemişcat faţă de mînie, iar pe de alta pofteşte şi doreşte „flămînzind şi însetînd" să înveţe judecăţile dreptăţii lui Dumnezeu (Ps. 118, 71). Prin acestea însă se face şi „milostiv" şi compătimitor încît din toate acestea „inima" lui se face „curată" şi ajunge „să vadă pe Dumnezeu" şi vede limpede slava Lui potrivit făgăduinţei. Deci, cei ce au asemenea suflete sînt într-adevăr „făcători de pace" şi se numesc fii ai Celui Prea Înalt" (Ps. 81, 6); cunosc în mod limpede pe Tatăl şi Stăpînul lor şi-L iubesc din tot sufletul, răbdînd pentru El orice chin şi orice necaz, fiind ocărîţi, defăimaţi, strîmtoraţi din pricina poruncii Lui drepte pe care ne-a poruncit să o păzim „batjocoriţi" şi „prigoniţi" şi răbdînd cu „bucurie" tot cuvîntul rău rostit în chip mincinos împotriva lor din pricina numelui Său, şi „veselindu-se" pentru că s-au învrednicit a fi necinstiţi de oameni pentru iubirea Lui.

Învăţaţi, fraţilor, care e întipăritura adevărată a peceţii lui Hristos. Recunoaşteţi, credincioşilor, care sînt trăsăturile proprii ale întipăririi lui! Cu adevărat pecetea unică este iluminarea Duhului, chiar dacă multe sînt formele lucrărilor ei şi multe semnele distinctive ale virtuţilor ei, dintre care primul şi cel mai necesar este, ca început şi temelie, smerenia — „căci asupra cui îmi voi arunca privirile decît asupra celui blînd, liniştit, şi care tremură la cuvintele Mele" (Is. 66, 2) —; al doilea e plînsul şi izvorul lacrimilor, despre care vreau să spun multe şi îmi lipsesc cuvintele prin care să exprim cele ce aş vrea să grăiesc despre acestea. Căci negrăită minune este faptul că ele, ce curg din ochii sensibili, spală spiritual sufletul de noroiul păcatelor, eă ele, care cad la pămînt, ard şi doboară pe demoni şi fac sufletul liber de legăturile nevăzute ale păcatului. O, lacrimi care ţîşniţi din dumnezeiasca iluminare, deschideţi însuşi cerul şi-mi dăruiţi dumnezeiască mîngîiere! Căci iarăşi şi de multe ori, mişcat de plăcere şi de dor, voi găsi aceleaşi lucruri: acolo unde o mulţime de lacrimi, fraţilor, împreună cu adevărata cunoştinţă, acolo este şi scînteierea luminii dumnezeieşti. Iar acolo unde e scînteierea luminii, acolo e dăruirea tuturor celor bune şi pecetea Duhului Celui Sfînt sădită în inimă, din care provin toate roadele vieţii; de aici rodesc lui Hristos blîndeţea, iubirea, milostivirea, compasiunea, bunătatea, credinţa, înfrînarea; de aici iubirea pentru vrăjmaşi şi rugăciunea pentru ei, bucuria în încercări, lauda în necazuri, socotirea şi plîngerea căderilor altora ca pe ale tale proprii, expunerea cu osîrdie a sufletului la moarte pentru fraţi.

Aşadar, să vedem, fraţilor, şi să ne cercetăm întocmai (exact) pe noi înşine şi să observăm sufletele noastre dacă există în noi această pecete.

Vom recunoaşte dacă este Hristos în noi din semnele mai sus-zise. Ascultaţi, rogu-vă, fraţi creştini, sculaţi-vă şi priviţi dacă a strălucit lumina în inimile voastre, dacă aţi văzut lumina cea mare a cunoştinţei, dacă ne-a cercetat pe noi dintru înălţime Răsăritul cel de sus arătîndu-ni-se nouă, celor ce şedem în întuneric şi în umbra morţii, să înălţăm neîncetat slavă cu mulţumire bunului Stăpîn care ne-a dăruit-o şi să luptăm ca să hrănim în noi înşine şi să sporim focul dumnezeiesc prin lucrarea poruncilor, prin care lumina dumnezeiască obişnuieşte să strălucească şi crească în mareţie mai mult. Dar dacă nu am primit încă pe Hristos sau pecetea Lui şi nu recunoaştem în noi înşine semnele mai sus zise, ci dimpotrivă, în noi trăieşte mai degrabă lumea cea înşelătoare şi noi trăim din nefericire întru ea, socotind că cele vremelnice sînt lucrări mari, dacă sucombăm în necazuri şi în pagube ne simţim afectaţi, iar în

plăcere și bogăție ne bucurăm, vai, ce pagubă, vai, ce ignoranță și întunecare, vai, în ce sărăcie și nesimțire sîntem, ce ne stăpînește și ce ne trage în jos spre cele pămîntești! Cu adevărat sîntem vrednici de milă, preanenorociți și străini de viața veșnică și Împărăția cerurilor, necîștigînd în noi înșine pe Hristos, ci avînd în noi înșine trăind lumea și trăind la rîndul nostru în ea și cugetînd cele pămîntești! Dar cel ce este așa este dușman pe față al lui Dumnezeu; căci atașamentul pătimaș față de lume e dușmănie față de Dumnezeu după cum spune Apostolul: „Nu iubiți lumea, nici cele din lume“ (I In. 2, 15), pentru că nimeni nu poate să slăvească pe Dumnezeu și să trăiască după om, fiindcă toate cele ale lumii sînt piedici în calea iubirii față de Dumnezeu și bineplăcerii Lui.

Căci cine, iubind slava și cinstea de la oameni, se va socoti vreodată pe sine însuși cel din urmă și cel mai netrebnic dintre toți și se va face smerit cu duhul sau înfrînt cu inima (Ps. 50, 19) ori va putea vreodată plînge în genere? Sau cine, iubind bogăția și stăpînit de iubirea de argint și de agoniseală, se va face milostiv și compătimitor și nu va fi mai sălbatic și mai crud decît orice fiară? Cine, stăpînit de slava deșartă și posedat de părerea de sine, se va slobozi vreodată de pizmă și invidie? Iar cel alipit de patimile trupului și care se tăvălește în noroiul plăcerilor, cînd va deveni oare „curat cu inima“ sau cînd și cum Îl „va vedea pe Dumnezeu“, Care l-a făcut pe el? Sau cum va fi „făcător“ de pace“, cel ce s-a înstrăinat de Dumnezeu și nu ascultă pe cel ce zice: „Pentru numele lui Hristos vă rugăm, ca și cum Dumnezeu v-ar îndemna prin noi: împăcați-vă cu Dumnezeu!“ (II Cor. 5, 20)? Căci tot cel ce se împotrivește și luptă cu Dumnezeu prin călcarea poruncilor, acesta, chiar dacă face pace cu toți oamenii, să aibă pace întreolaltă, este vrăjmaș al lui Dumnezeu, pentru că nu face aceasta cum îi place lui Dumnezeu: căci, fiindcă el însuși este mai întîi dușman lui însuși și al lui Dumnezeu, îi face dușmani ai Lui și pe cei pe care i-a făcut să aibă pace întreolaltă prin unele ca acestea. Căci cel ce are dușmănie față de cineva nu știe, desigur, să sfătuiască în mod corect pe alții cele ce sînt plăcute dușmanului lui și să-i învețe de aceștia să facă voile aceluia, pentru că, chiar și faptul de a trăi el separat de acesta, face ca el să ignore dorințele aceluia, și nu numai atît, dar faptul de a avea o dispoziție pătimașă și ostilă față de acesta și, a avea o preocupare neîncetată din aceea de a merge împotriva voilor aceluia, creează o obișnuință în el și chiar dacă ar vrea să grăiască altora cele ce trebuiesc săvîrșite spre cinstirea aceluia, nu o mai poate face ușor. Și pe drept cuvînt. Căci un suflet neluminat, stăpînit de patimi și mai cu seamă de pizmă și preocupat să pizmuiască pe cineva, nu mai suportă nici măcar să audă pe altul vorbind în apărarea celui pizmuit de el, nicicum să mai facă sau chiar măcar să spună ceva spre cinstirea aceluia. Căci o patimă veche, preocuparea cu răul primesc tăria unei (a doua) naturi, astfel încît aceasta nu mai poate fi tămăduită vreodată. Căci unii ca aceștia din lumină se fac întuneric și, căzînd din bunătate în răutate, bolesc incurabil.

Dar cel unit cu Dumnezeu prin credință și care-l cunoaște prin făptuire (praxis), se învrednicește și să-L vadă prin contemplație *(theoria)*. Și vede lucruri pe care nu sînt în stare să le scriu. Căci mintea vede priveliști străine, este luminată cu totul și devine luminoasă, dar nu este în stare să înțeleagă sau să grăiască acestea. Căci însăși mintea este lumină și vede pe toate ca lumină, și lumina este vie și dă viață celui ce o vede. Se vede pe sine însăși unită în întregime cu lumina, și văzînd se strînge și este cum a fost. Înțelege că lumina e în suflet și iese, din sine și ieșită din sine vede lumina de departe, dar întorcîndu-se iarăși înăuntru se găsește din nou în lumină. Și astfel ce va putea spune sau ce va putea înțelege din ceea ce este văzut? Îi lipsesc cu totul și cuvintele și conceptele (înțelesurile).

Cine, deci, auzind aceste taine nu se va minuna și minunîndu-se nu va alerga la Hristos? Cine nu va dori să vadă lucrurile extraordinare ale lui Dumnezeu și nu va iubi pe Cel ce în dar dă aceste daruri și harisme străine? Cu adevărat nimic nu este mai bine, fraților, în lume decît a nu avea nimic din lume și de a nu voi altceva mai mult decît stricta necesitate a trupului. Iar ce este această strictă necesitate o știe Cuvîntul (Scripturii): pîine, apă, o haină și un acoperiș, potrivit dumnezeiescului Apostol: „ci avînd hrană și îmbrăcăminte, cu acestea vom fi îndestulați“ (I Tim. 6, 8). Iar dacă avem nevoie de ceva mai mult decît

acestea, negreșit ne va da nouă celor ce nădăjduim și nădăjduiesc în El, Cel ce ne-a dat cele mai mari și umple pe toți cei vii de bunăvoință (Ps. 144, 16). Numai să lăsăm toate celelalte lucruri ale vieții acesteia trecătoare, adică slava deșartă, pizma, sfada unii cu alții, înșelăciunea, murmurarea și toate cîte sînt neplăcute și provoacă aversiune lui Dumnezeu și duc sufletul în primejdii. Și să dorim din suflet cele ce Dumnezeu le poruncește să le îmbrățișăm: sărăcia duhovnicească, pe care Cuvîntul (Scripturii) o numește smerenie, plînsul neîncetat ziua și noaptea din care izvorăște bucuria sufletului și mîngăierea de fiecare ceas a celor ce-L iubesc pe Dumnezeu. Căci din aceasta toți cei ce luptă în adevăr cîștigă blîndețea, cei ce flămînzesc și însetoșează (cîștigă) dreptatea, iar cei ce caută pururea (cîștigă) Împărăția lui Dumnezeu care întrece toată mintea omenească (Fil. 4, 7). Dar nu numai aceasta, ci și faptul de a ajunge cineva milostiv, curat cu inima, plin de pace și făcător de pace, și curajos în ispite, și aceasta provine din plînsul de fiecare zi. De aici se naște în noi și ura față de cele rele, de aici se aprinde în suflet și zelul dumnezeiesc care nu-l lasă să se odihnească o clipă sau să încline spre cele rele împreună cu cei răi, ci îl umple de curaj spre a ține piept pînă la capăt acestora.

Să fugim, deci, de lume și de cele din lume (I In. 2, 15), fraților! Căci ce avem noi cu lumea și cu oamenii din lume? Să alergăm, să urmărim pînă ce vom ajunge la ceva din cele care stau și nu curg. Căci toate se strică (putrezesc) și trec ca un vis și nu există nimic statornic sau sigur în cele văzute. Soarele, stelele, cerul și pămîntul toate trec, singur dintre toate rămîne omul. Ce lucru din cele văzute ne poate fi de folos în ceasul morții, cînd noi plecăm de aici spre odihna de dincolo, iar pe acestea le lăsăm în urmă? Dar dacă așa vor trece cele văzute, care e cîștigul nostru al celor ce ne ducem și lăsăm trupul mort? Căci din clipa în care sufletul lasă trupul lui nu mai poate nici vedea prin el, nici să fie văzut de un alt (trup), ci va fi în afara lor privind numai spre cele nevăzute și nu va mai avea nici o grijă despre lucrurile de aici, de acum încolo va avea două feluri de viață și luptă: fie cea a Împărăției cerurilor și a slavei veșnice, fie cea a gheenei și osîndei focului. Căci una din acestea îl va primi de la Dumnezeu spre moștenirea veșnică, după vrednicia celor pe care le-a făcut aici.

Așadar să fugim, rogu-vă, deci, de lume și de cele din lume. Să fugim de amăgirea vieții acesteia și de pretinsa fericire a ei și să alergăm numai spre Mîntuitorul sufletelor, Hristos. Pe acesta să ne străduim să-L găsim, pe El care e pretutindenea de față (prezent) și găsindu-L, Să-L ținem cu tărie, căzînd la picioarele Lui și îmbrățișîndu-le cu căldura sufletului. Da, rogu-vă, să rîvnim încă fiind în această viață, să-L vedem și să-L contemplăm. Căci dacă ne-am învrednicit să-L vedem încă de aici în chip simțit *(aisthetôs)*, nu vom mai muri, moartea nu mai are stăpînire peste noi (Rom. 6, 9). Căci noi nu așteptăm să-L vedem numai în veacul viitor, ci luptăm încă de acum să-L vedem pe El, pentru că și Ioan Teologul așa zice: „Știm că avem pe Dumnezeu în inimile noastre din Duhul Sfînt, pe care L-am primit de la El" (I In. 3, 24; 2, 27). Deci, cîți ați arătat prin fapte credința în El neînfrîntă și sigură, judecînd bine și exact cele grăite de noi mai sus, vedeți să nu vă amăgiți pe voi înșivă prin faptul de a crede că aveți pe Hristos în voi înșivă neavînd de fapt nimic și astfel să plecați din această viață cu mîinile goale și să auziți — lucru de care mă rog să fim cruțați — acel glas care spune: „Luați ceea ce crede că are cel rău și dați-l celui ce are mai mult" (Mt. 13, 12; 25, 28—39 par.), și atunci veți plînge și vă veți tîngui și vă veți întrista în vecii nesfîrșiți.

Dar fie să nu auzim un astfel de glas și să nu pățim aceasta noi cei ce am tăgăduit toată lumea și cele din lume (I In. 2, 15) și am alergat la Hristos. Facă-se, însă ca, păzind poruncile lui Dumnezeu, să ne curățim inimile prin lacrimi și pocăință, ca să vedem încă de aici *(entoûthen)* lumina dumnezeiască, pe Hristos Insuși și să-L avem rămînînd întru noi, hrănind și dînd viață sufletelor noastre prin Duhul Lui Prea Sfînt și făcîndu-ne să gustăm dulceața cea plăcută a acelor bunătăți ale Împărăției Lui, căreia fie să ne învrednicim noi toți în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia este slava în vecii vecilor. Amin.

Traducere de
Diacon Asist. Ioan I. Ică

Spiritualitatea ortodoxă

CUVIOSUL SILUAN ATONITUL
(1866—1938)

ÎNSEMNĂRI DUHOVNICEȘTI*

VIII. DESPRE CUNOAȘTEREA LUI DUMNEZEU

Tatăl ne-a iubit atît de mult încît ne-a dat pe Fiul Său. Dar și Fiul Însuși a voit de asemenea aceasta: El S-a întrupat și a trăit cu noi pe pămînt. Sfinții Apostoli și o mulțime de oameni au văzut pe Domnul în trup, dar nu L-au recunoscut ca pe Domnul, dar mie, care sînt un mare păcătos, Duhul Sfînt mi-a dat să cunosc că Iisus Hristos e Dumnezeu.

Domnul iubește pe om și se descoperă lui precum vrea El. Cînd sufletul vede pe Domnul, cu smerenie el se bucură de milostivirea Lui și, de acum înainte, el nu mai poate iubi atît de mult nimic altceva decît pe Ziditorul său; va putea, desigur, să vadă totul și să iubească pe toți oamenii, dar el iubește pe Domnul mai mult decît toate.

Omul cunoaște această iubire, dar nu o poate exprima în cuvinte: numai omul căruia Domnul i-a dat pe Duhul Sfînt va putea cunoaște, prin El, această iubire.

Deodată sufletul vede pe Domnul și-l recunoaște. Cine va putea tîlcui această bucurie și această veselie?

Domnul este recunoscut în Duhul Sfînt, iar Duhul Sfînt umple *omul întreg: suflet, minte și trup.*

Așa este cunoscut Dumnezeu în cer și pe pămînt.

În marea Lui bunătate, Domnul mi-a dat acest har, mie, păcătosului, ca oamenii să cunoască pe Dumnezeu și să vină la El.

Scriu în numele milostivirii lui Dumnezeu.

Da, într-adevăr Martorul Meu este Domnul Însuși.

*

Domnul ne iubește ca pe proprii Lui copii. Iubirea Lui e mai mare decît cea a unei mame, căci o mamă își poate uita copilul, dar Domnul nu ne uită niciodată. Și dacă Domnul Însuși nu ar fi dat Duhul Sfînt poporului ortodox și sfinților noștri păstori, n-am fi putut ști cît de mult El ne iubește.

Slavă Domnului și marii lui milostiviri căci unor oameni păcătoși El le-a dat harul Duhului Sfînt. Bogații și împărații nu cunosc pe Domnul, dar noi, monahi săraci și păstori, Îl cunoaștem pe Domnul prin Duhul Sfînt.

Pentru a cunoaște pe Domnul, nu e nevoie să fii bogat și savant, dar trebuie să fii ascultător, înfrînat, să ai duh umilit și să-l iubești pe aproapele tău. Domnul va iubi un astfel de suflet. Se va descoperi lui, îl va învăța iubirea și smerenia și-i va da tot ceea ce are nevoie pentru a-și găsi pacea în Dumnezeu.

*

Oricît de savanți am fi, ne va fi totuși cu neputință să cunoaștem pe Domnul cîtă vreme nu vom viețui după poruncile Lui, căci nu prin știință, ci prin Duhul Sfînt Îl cunoaștem cu adevărat pe Domnul. Mulți filosofi și savanți au ajuns la convingerea că Dumnezeu există, dar pe Dumnezeu nu L-au cunoscut. Noi,

---

* Arhim. Sophrony, *Starets Silouane. Moine du Mont Athos. Vie-Doctrine-Ecrits.*, Paris, 1973, p. 324—330.

monahii, ne nevoim ziua și noaptea în Legea Domnului, dar trebuie ca toți să-L cunoască, măcar că toți au credința în El.

A crede că Dumnezeu există e un lucru, dar a-L cunoaște pe Dumnezeu e altceva.

Iată o taină: există suflete care au cunoscut pe Domnul, există oameni care nu L-au cunoscut dar cred în El, și, în fine, oameni care nu numai că n-au cunoscut pe Dumnezeu, dar care nici măcar nu cred în El, iar printre aceștia din urmă există mulți oameni învățați.

Mîndria împiedică pe om să aibă credință. Omul mîndru vrea să înțeleagă totul prin mintea și prin știința lui, dar nu-i este dat să cunoască pe Dumnezeu, pentru că Domnul nu se descoperă decît sufletelor smerite. Sufletelor smerite Domnul le arată lucrurile Sale care sînt de neînțeles pentru înțelegerea noastră dar care sînt descoperite prin Duhul Sfînt. Numai prin mintea lui omul nu poate cunoaște decît ceea ce e pămîntesc și aceasta încă numai în parte, în vreme ce cunoașterea lui Dumnezeu și a lumii cerești nu vine decît de la Duhul Sfînt.

Există oameni care în viața lor suferă pentru a ști ce se află pe soare sau pe lună sau aiurea, dar aceasta nu e de nici un folos pentru suflet. Dacă, dimpotrivă, ne vom strădui să știm ce există înăuntrul inimii omului, iată ce vom vedea: în sufletul unui Sfînt, Împărăția Cerurilor, în sufletul unui păcătos, întuneric și chin. E folositor să știm aceasta pentru că vom locui veșnic fie în Împărăție, fie în chinuri.

Cel căruia nu-i place să se roage e curios să cerceteze și iscodească (exploreze) tot ceea ce e pe pămînt și în cer, dar despre Domnul nu știe nimic și nici nu se străduiește să învețe. Atunci cînd aude învățătura despre Dumnezeu, spune: „Cum poate fi cunoscut Dumnezeu? Și tu, de unde Îl cunoști?"

Iar eu îți voi spune: „Duhul Sfînt dă mărturie despre Dumnezeu. El Il cunoaște și ne învață pe noi".

„Dar Duhul, poate fi El văzut?"

„Apostolii L-au văzut pogorînd în chip de limbi de foc, dar noi simțim prezența Lui în noi. Este mai dulce decît tot ce e pe pămînt. Pe El L-au gustat Prorocii și ei au vorbit poporului care îi asculta. Apostolii au primit și ei Duhul Sfînt și au propovăduit oamenilor mîntuirea fără nici o frică, căci Duhul îi întărea. Guvernatorului din Patras care-l amenința cu răstignirea dacă va continua să propovăduiască, Apostolul Andrei i-a răspuns: „Dacă m-aș teme de Cruce, n-aș mai propovădui-o".

La fel, toți ceilalți Apostoli, apoi Mucenicii și, mai apoi, Sfinții Asceți, erau gata cu bucurie să îndure mucenicia și suferințele. Toate acestea pentru că Duhul Sfînt, Care e bunătate și dulceață, atrage sufletul să iubească pe Domnul, și, din pricina dulceții Duhului Sfînt nu se teme de încercări.

*

Mulți Sfinți Mucenici au cunoscut pe Domnul și ajutorul Lui în mijlocul chinurilor. Mulți monahi săvîrșesc mari isprăvi ascetice și suportă munci grele din iubire pentru Domnul. Și se roagă pentru întreaga lume și harul lui Dumnezeu îi învață să iubească pe vrăjmașii lor. Cel ce nu-i iubește nu poate să cunoască pe Domnul Care a murit pe Cruce pentru vrăjmașii Lui. El ne-a lăsat în El însuși un exemplu de urmat și ne-a dat porunca de a-i iubi pe vrăjmașii noștri.

Domnul este Iubire. El a poruncit să ne iubim unii pe alții și să iubim pe vrăjmașii noștri, și această descoperire ne-o face Duhul Sfînt.

Sufletul care n-a cunoscut pe Duhul Sfînt nu înțelege cum poți iubi pe vrăjmașii tăi și nu primește acesta. Dar Domnul are milă pentru toți oamenii și cel ce vrea să fie împreună cu Dumnezeu trebuie să iubească pe vrăjmașii lui.

Cel ce a cunoscut pe Domnul prin Duhul Sfînt devine asemenea Domnului, cum a zis Sfîntul Ioan Teologul: „Vom fi asemenea cu El căci Îl vom vedea așa cum este", și vom vedea Slava Lui.

Tu zici că mulți sînt cei ce îndură tot felul de rele și au de suferit răutatea oamenilor. Eu însă, îți cer: smerește-te sub mîna cea tare a lui Dumnezeu și atunci harul te va învăța și tu însuți vei voi să suferi de iubire pentru Domnul. Iată ce-ți va descoperi Duhul Sfînt pe Care L-am cunoscut în Biserică.

Dar cel ce osîndeşte pe oamenii răi şi nu se roagă pentru ei nu cunoaşte niciodată harul lui Dumnezeu.

*

Dacă vrei să ştii cît de mult ne iubeşte Domnul, urăşte păcatul şi gîndurile rele, roagă-te din adîncul inimii ziua şi noaptea şi atunci Domnul îţi va da harul Lui şi vei cunoaşte pe Domnul prin Duhul Sfînt; după moarte, cînd vei ajunge în Rai, şi acolo vei cunoaşte pe Domnul prin Duhul Sfînt, aşa cum L-ai cunoscut pe pămînt.

În cer şi pe pămînt, Domnul nu poate fi cunoscut decît prin Duhul Sfînt şi nu prin ştiinţă. Şi copiii, care n-au învăţat absolut nimic, şi ei cunosc pe Domnul prin Duhul Sfînt. Sf. Ioan Botezătorul a simţit, încă pe cînd era în pîntecele maicii lui, venirea Domnului. Sf. Simeon Stîlpnicul de pe Muntele Minunat n-avea decît şapte ani atunci cînd i S-a arătat Domnul şi el L-a recunoscut. Sf. Serafim era de vîrstă adultă cînd Domnul i S-a arătat în vremea Sf. Liturghii. Iar Bătrînul Simeon era la vîrstă foarte înaintată atunci cînd L-a recunoscut pe Domnul şi l-a luat în braţele Lui.

Astfel, Domnul Se adaptează nouă ca să mîngîie fiecare suflet.

*

Iubirea Domnului nu poate fi cunoscută decît prin Duhul Sfînt. Contemplînd zidirea, un om bun şi care are o conştiinţă curată cunoaşte pe Dumnezeu, Ziditorul Cerului şi al pămîntului. Şi aceasta e o lucrare a harului, deşi încă slabă; lipsită de har, mintea noastră nu poate cunoaşte pe Dumnezeu, ci este neîncetat atrasă spre cele pămînteşti, spre bogăţii, spre slavă, spre plăceri.

*

Atît iubirea lui Iisus Hristos cît şi suferinţele Lui sînt prea mari ca noi să le putem cuprinde, şi aceasta pentru că iubim prea puţin pe Domnul. Dar cel a cărui iubire e mai mare poate înţelege şi simţi mai bine suferinţele Domnului. Iubirea poate fi sau slabă, sau mijlocie, sau desăvîrşită, şi cu cît mai desăvîrşită e iubirea, cu atît mai desăvîrşită e şi conştiinţa.

În mod general, fiecare din noi nu poate cugeta asupra lui Dumnezeu decît în măsura în care a cunoscut harul Duhului Sfînt; căci cum am putea gîndi şi reflecta asupra a ceea ce n-am văzut, n-am auzit, şi n-am cunoscut. Iată: Sfinţii zic că ei au văzut pe Dumnezeu; şi există oameni care zic că Dumnezeu nu există. Este evident că ei vorbesc aşa pentru că n-au cunoscut pe Dumnezeu, dar aceasta nu înseamnă deloc că Dumnezeu nu există.

Sfinţii vorbesc despre ceea ce ei au văzut şi au cunoscut efectiv. Ei nu vorbesc despre ceea ce nu au văzut. Nu spun, de exemplu, că au văzut un cal lung de un kilometru sau un vapor de zece kilometri — ceea ce nu există. Cred că dacă Dumnezeu n-ar exista, nu s-ar mai vorbi despre El pe pămînt. Dar oamenii vor să trăiască după bunul lor plac şi de aceea zic că Dumnezeu nu există, fapt prin care însă demonstrează că El există.

Chiar şi la păgîni, sufletul a simţit existenţa lui Dumnezeu, dar ei n-au ştiut cum să cinstească pe Adevăratul Dumnezeu. Dar Duhul Sfînt i-a insuflat pe Prooroci, apoi pe Apostoli, apoi pe Sfinţii Părinţi şi pe sfinţii noştri Episcopi, şi aşa credinţa cea adevărată a ajuns pînă la noi. Şi noi am cunoscut pe Domnul prin Duhul Sfînt; şi atunci cînd L-am cunoscut, sufletul nostru s-a întărit întru El.

*

Sufletul care a cunoscut pe Domnul simte în chip nevăzut prezenţa Ziditorului lui şi rămîne întru El plin de pace şi bucurie. Şi cu ce s-ar putea asemăna această bucurie? Este asemenea celeia pe care a simţit-o, după o lungă despărţire, un fiu care revine dintr-o ţară îndepărtată în casa părintească şi vorbeşte la nesfîrşit cu tatăl, mama, fraţii şi surorile lui.

*

Oameni, făpturi ale lui Dumnezeu, cunoaşteţi pe Făcătorul vostru! El ne iubeşte. Cunoaşteţi iubirea lui Hristos şi trăiţi în pace şi aşa Îl veţi bucura pe Domnul. Cu îndurare El aşteaptă ca toţi oamenii să vină la El.

Apropiați-vă de Dumnezeu, popoare ale pămîntului, aduceți-I rugăciunile voastre. Atunci rugăciunile întregului pămînt se vor înălța la Cer ca un nor măreț, liniștit, luminat de soare; toate Cerurile se vor bucura și vor cînta un imn înălțînd pe Domnul pentru Patimile Lui prin care ne-a mîntuit.

Cunoașteți aceasta, popoare: am fost zidiți pentru a vedea Slava lui Dumnezeu în ceruri. Nu vă alipiți de pămînt, căci Dumnezeu este Tatăl nostru și ne iubește ca pe propriii lui copii.

*

Domnul a dat pe Duhul Sfînt pe pămînt și prin Duhul Sfînt a fost întărită Biserica.

Duhul Sfînt nu ne-a descoperit numai ce e pe pămînt ci și ceea ce este în Cer.

Prin Duhul Sfînt am cunoscut iubirea Domnului. Iubirea Domnului arzătoare. Sfinții Apostoli erau plini de iubire, ei au străbătut lumea întreagă și duhul lor n-avea odihnă ca toți oamenii să cunoască pe Domnul.

Proorocii, acești oameni iubiți de Dumnezeu, au fost insuflați de Duhul Sfînt și de aceea cuvîntul lor era puternic și plăcut, căci tot sufletul dorește să audă cuvîntul Domnului.

O, minune! Chiar și pe mine, care sînt un mare păcătos, Domnul nu m-a disprețuit, ci mi-a dat să-L cunosc prin Duhul Sfînt.

Dă-mi, Doamne, duh umilit ca să-Ți mulțumesc pururea pentru a fi trimis pe pămînt Duhul Sfînt. Îmi aduc aminte de El. Și El Însuși mă ajută să-mi aduc aminte în chip statornic de El.

O, Duhule Sfinte! Împărate mare! Ce-Ți voi da în schimb, eu care nu sînt decît pămînt și păcat? Tu mi-ai descoperit taine de nepătruns. Mi-ai dat să cunosc pe Domnul, Ziditorul meu. M-ai făcut să cunosc cu ce mare iubire El ne iubește.

*

Este cu neputință de tîlcuit felul cum ne iubește Domnul. Numai prin Duhul Sfînt poate fi cunoscută această iubire și sufletul o simte în chip neînțeles. Prin fire Domnul este bun și milostiv și bunătatea Lui nu poate fi zugrăvită în cuvinte; dar, fără nici un cuvînt, sufletul simte această iubire și dorește să rămînă pururea într-o atît de mare pace.

El a zis: „Nu vă voi lăsa orfani." Și noi vedem că, într-adevăr, nu ne-a părăsit, ci ne-a dat pe Duhul Sfînt.

Duhul Sfînt dă sufletului cunoștința în chip insesizabil. În Duhul Sfînt, sufletul își află odihna. Duhul Sfînt bucură sufletul și-l umple de bucurie pe pămînt. Ce fel de bucurie și ce veselie vor fi, deci, în Ceruri? Prin Duhul Sfînt am învățat să cunoaștem iubirea lui Dumnezeu, dar acolo el va fi desăvîrșit. Ce om slab sînt! Am cunoscut numai iubirea lui Dumnezeu în desăvîrșirea ei, dar nu ajung să o dobîndesc. În fiecare zi sufletul meu plînge și mă gîndesc fără încetare: „N-am dobîndit încă ceea ce caută sufletul meu".

*

Atunci cînd Duhul Sfînt s-a pogorît peste Apostoli, ei au cunoscut prin experiență ce este iubirea de Dumnezeu și iubirea de oameni.

„Copiii mei, pentru voi sufăr durerile nașterii voastre pînă ce Hristos va lua chip în voi", zice Apostolul (Gal. 4, 19).

O, cît aș fi de fericit dacă toate popoarele L-ar cunoaște pe Domnul!

Doamne, dă-le Tu Însuți să Te cunoască prin Duhul Sfînt. Tu ai dat Apostolilor pe Duhul Sfînt și ei Te-au cunoscut; prin Duhul Sfînt.

Traducere de
Pr. Prof. Dr. Ioan I. Ică

PREDICĂ LA DUMINICA A PATRA DIN POST

Rînduiala tipicului bisericesc prevede ca în această a patra Duminică a marelui Post să fie citite pericopele de la Matei IV, 25 — V, 12 şi Marcu IX, 17—23. Cer voie să mă opresc în acest scurt cuvînt de învăţătură asupra referatului din Evanghelia Sfîntului Marcu, depăşind însă textul prescris cu încă un verset, al 24-lea. Pentru că tocmai el mi se pare esenţial şi de natură a ne permite să dezvăluim în parte misterul credinţei, care va constitui însăşi tema vorbirii noastre de astăzi.

Credinţa, aşa cum reiese din numeroasele locuri ale Sfintei Scripturi şi din exegezele principalilor ei comentatori, ni se prezintă ca un mister şi un paradox. Ca pe un mister şi ca pe un paradox ne este înfăţişat actul de credinţă — mai acut şi mai tainic decît oriunde altundeva — la Marcu IX, 24. Căci răspunsul tatălui la mustrarea Domnului (i s-a atras atenţia că acelui ce crede toate îi sunt cu putinţă): „Cred, Doamne, ajută necredinţei mele" nu pare mai puţin contradictoriu şi indescifrabil decît „problema încuietoare" cunoscută în logică drept paradoxul cretanului. Toţi cretanii sînt mincinoşi este premisa de la care se porneşte; o afirmă un cretan. Dar de vreme ce este cretan, înseamnă că şi el minte şi că — prin urmare — afirmaţia sa nu este adevărată ori, altfel spus, nu toţi cretanii sînt mincinoşi. Dacă însă cretanul căruia i se pune întrebarea: cu adevărat sînt toţi cretanii mincinoşi? dă un răspuns negativ, ce deducem? Că, fiind şi el mincinos ca toţi cretanii, răspunsul lui negativ înseamnă că de fapt cretanii toţi rostesc neapărat neadevăruri.

Descurcă-se cine poate!

Paradoxul acesta logic a dat mult de furcă filosofilor de-a lungul veacurilor. Chestiunea e pe larg expusă de logicianul român Anton Dumitriu într-un studiu din anul 1965, reprodus în volumul *Ştiinţă şi cunoaştere* (1984). Nu vom intra în amănunte şi nici nu vom arăta cum ajung specialiştii cotemporani să afle o soluţie a problemei prin teoria zisă a nivelelor de vorbire logică.

Reţinem doar că fraza rostită de tatăl copilului în versetul al 24-lea din capitolul IX al Evangheliei Sfîntului Marcu nu este şi ea decît un teribil paradox înzestrat cu toate aparenţele insolubilităţii. Căci din două una: ori crezi, şi atunci la ce bun să mai ceri să ţi se dăruiască credinţă, ori nu crezi şi atunci cum de îndrăzneşti să zici fără pic de ruşine: „cred"! Ce fel de credinţă este aceasta care este şi nu este, care se afirmă dar se şi recunoaşte nevoită a cere ajutor? Ce joc mult prea subtil ori din cale afară de făţarnic se desfăşoară aici? Nu cumva răspunsul tatălui întăreşte argumentarea filosofului ateist Jean-Paul Sartre care îi învinovăţeşte pe credincioşi a fi de rea credinţă fiindcă textul de la Marcu IX, 24 aceasta chiar vădeşte: incertitudinea, subrezenia, duplicitatea lăuntrică a pretinsului act de neclintită credinţă? Pentru Sartre şi existenţialiştii din şcoala sa credinţa nu poate fi decît un limbaj confuz, auto-amăgire (auto-sugestie), vorbă lipsită de acoperire (în sensul în care aurul din depozitul băncilor de Stat acoperă, garantează moneda de hîrtie) sau, pur şi simplu, neadevăr (inconştient ori, mai adeseori, de rea credinţă).

Textul evanghelic de astăzi ne aminteşte însă nu numai de acuza lui Sartre, ci şi de o altă celebră spusă a filosofului, francez şi el, Blaise Pascal. Acesta, precursor al existenţialismului nu ateu ci profund creştin, pune în gura Mîntuitorului care se adresează necredinciosului dornic să creadă însă neizbutind să-şi împlinească dorinţa, necutezînd a face pasul hotărîtor, un răspuns cu totul neaşteptat: nu M-ai căuta dacă nu M-ai fi găsit! Răspuns şi el teribil, paradoxal, tainic şi ameţitor. Să cauţi ceea ce ai şi găsit! Să însemne căutarea ta, strădania ta, an-

goasa ta nimic altceva decît dovada inutilității întregii tale frămîntări — ba și a orbirii tale — de vreme ce L-ai găsit pe Cel căutat! (Dar și ce bucurie: drahma era în buzunar, oaia zisă pierdută nu fusese decît o greșeală de numărătoare!).

Răspuns teribil, paradoxal și tainic totuși deopotrivă lămuritor și definitiv, punînd pentru totdeauna capăt validității ispitelor unei logici a dilemelor strîngente. Ni se cere numai curajul de a constata că omul frămîntat, chinuit, obsedat de vocația credinței a devenit prin însăși starea sa căutătoare un credincios. Cine pornește spre Hristos — și cît de lungă, de întortochiată, de nesigură i se arată a fi calea — L-a și întîlnit! Oare *încă departe fiind el, nu l-a văzut și, alergînd, nu i-a căzut pe grumaz, sărutîndu-l?*

Sartre de altfel recunoaște că acel care merge să ceară sfatul unui ofițer dacă să urmeze ori ba cariera militară, a și luat în sinea sa hotărîrea. Tot așa omul care își expune îndoielile cu privire la vocația sa ecleziastică unui preot; el a și ales: nu ar solicita avizul unui slujitor al lui Hristos dacă nu L-ar fi aflat pe Acesta.

Un caz recent și edificator este al ilustrului nostru compatriot, Eugen Ionescu, scriitor de limbă română și franceză, trăit de peste patruzeci de ani în Franța, membru al Academiei Franceze. A fost o bună parte a vieții sale cu totul străin de preocupări religioase. Cu timpul însă problema existenței (folosesc substantivul acesta deoarece este de uz curent; mult mai corect ar fi să spunem: ființării) lui Dumnezeu i s-a impus din ce în ce mai stăruitor, mai aprig, parcă și mai impacient. Citirea atentă a Sfinților Părinți și misterul fenomenului care i se părea cel mai ciudat din cîte sînt în Univers — lumina — l-au apropiat (cu încetul, anevoie, și nu fără pași înapoi, rezistențe, ioniri ale deznădejdii și intervale în care biruința se arăta a fi de partea deprimării) de rîvnita credință în Dumnezeu. Iată că acum, la bătrînețe (e născut în anul 1912, ca și mine) a făcut actul echivalent cu arderea punților lăsate în urmă de oastea care nu mai vrea să știe de verbul a da înapoi. „S-a declarat", cum îi plăcea lui Jean Giraudoux să spună. În recenta sa carte *La quête intermittente* (cuvîntul *quête* l-aș tălmăci printr-un complex de termeni românești: investigație, cercetare, cale, căutare, pelerinaj), apărută la sfîrșitul anului trecut, după ce expune cum mai deschis nici că se poate lunga-i călătorie către Hristos, încheie afirmîndu-și credința, nuanțînd-o totuși cu verbul a nădăjdui. În cine cred? zice. Și-și formulează, ca mare dramaturg ce este, o replică scurtă axată pe una din virtuțile teologale: în Iisus Hristos, sper!

Acum că autorul a dat lucrurile pe față, îmi este îngăduit, cred, să divulg și eu că în 1930, la Paris, mi-a cerut să mă rog pentru el ca Dumnezeu să-i dăruiască harul credinței. În volumul pe care l-am citat se mai întreabă încă, plin de îngrijorare și potrivit exigentei corectitudini care-l caracterizează: oare nu cumva cred doar că eu cred? nu cumva credința mea e o părere, o iluzie, o făurire a minții mele obosite, ceea ce englezii numesc *wishful thinking*, adică o certitudine ce-și află temeiul într-o năzuință a spiritului, în voința insului, într-un soi de visare a sa, într-o irealitate luată drept realitate?

Mi-am îngăduit să-i scriu lui Eugen Ionescu și să-i spun că formula „dar poate că doar cred că eu cred" este varianta frazei pascaliene și a textului de la Marcu IX, 24. „Poate că doar cred că eu cred" este tot una cu „Nu M-ai căuta dacă nu m-ai fi găsit" și cu „Cred, Doamne, ajută necredinței mele". De ce se teme sau rușina, Eugen Ionescu nu are, se alătură cîtorva mari artiști și gînditori biruiți de Hristos: Dostoievski, Claudel, J.K. Huysmans, Bergson, Péguy, Werfel, Papini, Chesterton.

Dar cripticului fundamental verset 24 trebuie să-i mai dăm un răspuns, se cuvine să-l decodăm și din punct de vedere practic. Cum depășim punctul critic, incertitudinea, acuza de rea-credință, cum efectuăm saltul de la necredință, orbecăială și tumult interior la credință, liniște și fermitate? Drumul ni-l dă (în sensul vechi al sintagmei, cel preferat de Constantin Noica: ni-l arată) același verset 24: *Și îndată strigînd tatăl copilului, a zis cu lacrimi.*

Iată cheia, iată cifrul, iată dezlegarea. Însăși inferioritatea condiției noastre omenești decăzute supune chiar și credința incertitudinii, fluctuațiilor, acediei, trecerii prin conuri de umbră. Sîntem ființe osîrduitoare dar și slabe, oricînd pre-

dispuse a ne poticni, de nu și a pica. Fer. Filip Nerri n-a grăit oare: ține-mă Doamne de urechi că altfel te vînd ca Iuda! Dar dacă strigăm, ca tatăl copilului demonizat, dacă într-adevăr ne *rugăm* cu *lacrimi*, altfel spus din străfundurile ființei noastre, dacă realizăm că nu sîntem decît trestii firave și biete feștile fumegînde, ieșim din capcana trufiei, din chinurile incertitudinii și din labirintul paradoxelor. Strigătul însoțit de lacrimi al tatălui e mai înainte de toate un act de *smerenie:* el recunoaște și mărturisește ticăloșia condiției sale omenești; îngîmfarea nu-l mai oprește să ceară ajutorul interlocutorului său. Prin smerenie, lacrimi și rugă, el (și odată cu el tot omul) trece de la starea complexă (dubioasă, apăsătoare) de credință-necredință la starea stabilă de credință.

Ce dovedește aceasta? Că e nevoie de har. Ființa omenească nu este îndeajuns de puternică pentru a putea ieși singură din paradoxalitate, dispersiune și fluctuație. Îi este însă larg deschisă poarta smereniei (rugăciune + lacrimi + „strigare"); ea duce la credință, spre deosebire de ferecata poartă a marelui, tragicului Kafka (pentru a cărui mîntuire nu mă îndoiesc că se vor fi rugat și Pascal și Kierkegaard și Dostoievski).

Acum că Mircea Eliade a murit, pot mărturisi că și el mi-a adresat aceeași rugăminte ca și Eugen Ionescu. Își dorea să fie nu numai — cum l-a numit Emil Cioran — cel mai activ propagandist al lui Dumnezeu, ci și un umil credincios al Său. Acest neîntrecut istoric al religiilor jinduia să fie, după modelul lui Claudel („un poet la picioarele Crucii") mai mult decît naratorul unei evoluții: să fie încredințat că istoria sentimentului religios se încheie pe Golgota. Modestia, bunătatea și mărinimia îl pregăteau pentru aceasta.

Cît privește pe un alt ilustru reprezentant al generației mele (am fost: Eliade, el și eu, elevi ai aceluiași liceu bucureștean: Spiru Haret), mă refer la Constantin Noica, sînt sigur, după cele auzite din gura Î. P. S. Sale Mitropolitul Antonie Plămădeală la înmormîntarea săvîrșită într-o zi de iarnă senină și blîndă în imediata apropiere a schitului de la Păltiniș, că marele meu prieten și binefăcător, părinte de călugăr ortodox, a murit împăcat cu Dumnezeu. Cred că și lor, cîteșitrei, întocmai ca în pericopa zilei de astăzi, Domnul le-a dat răspuns tămăduitor: de neliniști lui Eugen Ionescu, de întuneric și îndepărtare lui Eliade și Noica. Pentru că au strigat — fiecare în felul său, în graiul intelectualității sale specifice, potrivit matriței talentului său și tonalității inimii sale: Cred, Doamne, ajută bietei mele necredințe omenești.

Și mă încumet a crede că întregii generații „trăiriste" a tinereților mele — care a luat viața în serios, a disprețuit fățărnicia, a luptat, a nădăjduit, a greșit, a suferit — Domnul îi va arăta nu Fața Sa dreaptă și aspră, ci Fața-I blîndă și milostivnică.

Să ne fie și nouă tuturor de folos cele ce — poate în mod prea personal și dezlînat — am tîlcuit și povestit. Să ne străduim a ne întări mereu credința, oricît am socoti-o de nestrămutată, să o consolidăm prin rugăciune stăruitoare, prin smerenie, prin chemarea dulcelui Nume al lui Iisus, prin păstrarea în adîncul sinei noastre celei mai intime a pildei consemnate de Sfîntul evanghelist Marcu în capitolul IX al referatului său, adevărată piatră unghiulară a creștinismului.

Monahul Nicolae Delarohia

PREDICĂ LA DUMINICA A V-A DIN POST

„Căci Fiul Omului a venit nu ca să i se slujească, ci ca El să slujească și să-și dea viața pentru răscumpărarea multora"
(Mc. 10, 45)

Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos era împreună cu ucenicii Săi în drum spre Ierusalim, fiind cea din urmă călătorie mai înainte de patimile, răstignirea, moartea și învierea Sa. Căutînd să pregătească pe ucenicii Săi, pentru cele

ce erau să se întîmple cu El, le vestește pentru a treia oară patimile Sale, adică prinderea, batjocoririle, bătăile, judecata și osîndirea Sa la moarte, dar le amintește și de învierea Sa cea de a treia zi, ca să-i pregătească sufletește, să le întărească credința și să-i prevină să nu se descurajeze, să nu fie dezamăgiți și să nu deznădăjduiască atunci cînd se vor întîmpla cele voite de Tatăl, prezise de prooroci și de bună voie primite de El. „Iată, ne suim la Ierusalim și Fiul Omului va fi dat în mîinile arhiereilor și cărturarilor... și-L vor omorî, dar după trei zile va învia" (Mc. 10, 33—34). Cuvintele acestea nu puteau fi înțelese de ucenici, ci mai multă uimire, nedumerire îi cuprindea și se temeau să-l întrebe. Era greu de înțeles la această vreme drumul crucii, al jertfei, al răstignirii de bunăvoie a Celui pe care ei Îl urmau de mai bine de trei ani participînd la mari minuni, în care Învățătorul lor își manifestase puterea Sa dumnezeiască. La aceste constatări văzute de ochii lor, se adăuga opinia greșită pe care a aveau ei și cei mai mulți dintre conaționalii lor, care așteptau prin Mesia o înălțare și o recunoaștere a trecutului glorios al poporului ales; așteptau o scuturare a jugului stăpînirii romane, un stat independent și o înflorire a puterii politice și naționale a poporului evreu. Cît erau gîndurile și judecățile ucenicilor cu totul străine și lipsite de simțămintele și judecățile Mîntuitorului, se observă mai ales din faptul că în timp ce le vorbește despre suferința și moartea Sa, ei se certau între ei pentru mărire, care ar fi mai mare între ei. Ba mai mult, doi dintre cei mai apropiați ai lui Iisus, frații Iacob și Ioan, vin cu o cerere cu totul nepotrivită și neadecvată situației în care se găsea Învățătorul lor. Stăpîniți de o oarecare mîndrie și îndrăzneală pentru apropierea lor de Domnul, îi cer locurile cele mai de sus în împărăția care, nădăjduiau ei, se va arăta curînd. „Doamne, dă-ne nouă să stăm unul de-a dreapta și altul de-a stînga în slava Ta" (Mc. 10, 37).

Cererea nesocotită a lui Iacob și Ioan este prilejul nimerit pentru ca Mîntuitorul să expună cîteva învățături sau principii cu totul noi și fundamentale ale Evangheliei Sale privind adevărata mărire. Din acestea rezultă și greșita înțelegere a oamenilor de totdeauna asupra sensului măririi omenești, care în judecată omenească stă strîns legată de forță, bogăție, dorința de a domina și stăpîni pe alții. „Dar între voi — le zice ucenicilor și prin ei tuturor creștinilor — să nu fie așa, ci care va vrea să fie mare între voi, să fie slujitor al vostru, iar cel care va vrea să fie primul între voi, să fie slugă tuturor" (Mc. 10, 35—36).

Și la aceste dumnezeiești cuvinte, adaugă Iisus pilda Sa personală: „Că Fiul Omului a venit nu ca să i se slujească, ci ca El să slujească și să-și dea viața pentru răscumpărarea multora". (Mc. 10, 45).

Spre a înțelege semnificația și marea însemnătate a acestei învățături, se cuvine să amintim, că una din cele mai mari amăgiri și ispite care stăpînesc pe oameni de la începutul istoriei și cît va fi lumea, constă în setea după mărire, glorie și putere. Protopărinții neamului omenesc au călcat porunca Creatorului, dorind să fie ca Dumnezeu, îndemnați de gîndul și mîndria ispititorului. Și de atunci amăgirea mîndriei; a slavei și puterii omenești ne atrage pe toți ca un miraj, punînd stăpînire prin anumiți conducători și pe popoare. Așa se explică faptul că există unii, care stăpîniți de această vanitate, grandomanie, fac orice, folosesc orice mijloace, bune sau rele, cinstite sau josnice, lingușesc și laudă pe cei care îi ajută să se înalțe și defaimă și lovesc pe cei care le pun obstacole. Mărirea îi atrage, îi îmbată și le întunecă mintea, încît se gîndesc cu satisfacție numai la poziția care o vor avea cu locuri de cinste, în fața cărora toți se vor pleca, îi vor asculta și lăuda. Astfel viața lor se va scurge din plăcere în plăcere și mărirea va fi mijlocul de a-și putea satisface egoismul, orgoliul și puterea. Dar ceea ce este mai rău rezultă din urmările nefaste și tragice ale acestei amăgitoare porniri omenești. Și anume: invidiile, rivalitățile, deslănțuirea urei și a luptelor între oameni și chiar a războaielor nimicitoare între popoare.

Pentru a aduce un remediu, o tămăduire și izbăvire de acest păcat, de această luciferică ispită, a venit Însuși Fiul lui Dumnezeu pe pămînt și prin smerenia și iubirea Sa slujitoare ne-a învățat în ce constă adevărata mărire. Toată viața Sa a fost o revărsare necontenită de fapte ale dragostei dăruitoare și milostive față de toți cei suferinzi sufletește și trupește. Slujirea întru cea mai deplină smerenie și iubire dăruitoare a culminat cu jertfirea propriei Sale vieți, spre a ajunge

la biruința binelui asupra răului, a luminii asupra întunericului, a vieții asupra morții.

Una din cele mai semnificative și pilduitoare fapte din viața Domnului, mai înainte de răstignirea Sa, este cea de la Cina cea de Taină. Cunoscînd că a sosit ceasul cînd trebuia să înceapă calvarul patimilor, al răscumpărării și mîntuirii noastre, Domnul s-a sculat de la masă, s-a încins cu ștergarul și a început să spele picioarele ucenicilor Săi. Sfîrșind aceasta, a zis ucenicilor: „Înțelegeți voi ce v-am făcut? Voi mă numiți Domnul și Învățătorul vostru și bine ziceți că sînt. Deci dacă Eu, Domnul și Învățătorul vostru, v-am spălat picioarele și voi sînteți datori să faceți unii altora" (In. 13, 12—14).

Aceasta-i porunca Mîntuitorului, acesta-i testamentul care trebuie să-l împlinim toți cei care dorim și ne silim să fim creștini, nu numai cu numele ci și cu fapta smereniei și iubirii slujitoare, mai ales față de cei bolnavi, lipsiți, necăjiți și greu încercați.

„Acesta-i marele adevăr, marea și surprinzătoarea poruncă și noutate a Evangheliei — zice un teolog și preot — Dumnezeu vine la noi, în chipul omului care așteaptă fapta dragostei noastre".

Sf. Ioan Gură de Aur spune că omul în suferință este mai prețios decît altarul bisericii pe care este jertfit Hristos în Sf. Liturghie. Altarul de piatră este sfințit prin jertfa nesîngeroasă a Domnului, prin Trupul și Sîngele lui Hristos în Taina Sf. Euharistii, pe cînd omul nostru în suferință este chiar Hristos Insuși".

În zilele trecute, am fost chemat să împărtășesc o femeie bolnavă, de o suferință foarte grea. De opt ani nu poate să se folosească de picioarele ei care sînt anchilozate. Cunoscînd că este cercetată de unele femei credincioase care o mai ajută cu fapta milei creștine, am apelat la două-trei spre a merge mai înainte ca să o spele, să-i facă o oarecare curățenie. N-am reușit să găsesc aceste ajutoare în zilele premergătoare. M-am dus totuși să o mărturisesc și s-o împărtășesc. Am găsit o bunicuță de 80 de ani, care o spălase și-i făcuse curățenie. „Am venit azi aici, auzind că veniți cu Domnul Hristos să o împărtășiți, nu m-am dus la biserică unde se face Sf. Liturghie și Sf. Maslu, fiind vineri. Am socotit că-i mai bine și mai de lipsă să vin aci."

M-au impresionat pînă la lacrimi cuvintele acestei bunici și mi-am zis: Doamne, se mai găsesc și azi asemenea suflete, care să gîndească, să simtă și să făptuiască creștinește, în aceeași gîndire și judecată exprimată de Sf. Ioan Gură de Aur. Și anume, că omul bolnav este mai prețios decît masa Sf. Altar, căci aceasta se sfințește prin Sf. Jertfă nesîngeroasă, pe cînd în aproapele nostru în suferință noi întîlnim pe însuși Iisus Hristos, Domnul, care a zis: „Ceea ce ați făcut pentru acești mai mici frați, Mie mi-ați făcut".

Iubiți credincioși,

Noi oficiem sau participăm la Sf. Liturghie, care înseamnă de fapt o *slujire* a Domnului, o continuare și actualizare a jertfei, morții și învierii Domnului Hristos. Prin aceasta se cuvine să cîștigăm în inimă, în sufletele noastre dorul și năzuința fierbinte de a sluji și a ajuta întru smerenie și dragoste celor cu care trăim, în familie, societate, mai ales celor lipsiți și bolnavi. Aceasta este ceea ce se zice azi în limbaj creștin-teologic și ecumenic: Liturghia după liturghie.

La aceasta ne îndeamnă vremea acestor zile însemnate ale Sfîntului și Marelui Post al Paștilor. Să intensificăm și să împreunăm rugăciunea cu postul și înfrînarea, căința și mărturisirea păcatelor, împărtășindu-ne cu Domnul în Sf. Cuminecătură și să-i urmăm Lui prin credință lucrătoare în fapte de iubire. Să nu socotiți că ni se cere săvîrșirea unor fapte și lucruri mai presus de puterile noastre. Biserica ne cheamă prin glasul Evangheliei, ca în întîmpinarea marelui praznic al Învierii Domnului să ne înnoim sufletește și viața noastră creștină prin virtutea și fapta care este „o cale mai presus de orice altă cale", izvorul și ținta tuturor virtuților creștine: dragostea de Dumnezeu și de Biserica Sa, dragoste slujitoare față de oameni, de împlinirea lipsurilor lor, și de înmulțirea bucuriilor lor și ale noastre, ale tuturor.

Așadar, să facem din viața noastră „liturghie după liturghie", slujirea Domnului și slujirea omului, slujirea Bisericii și slujirea familiei și societății în care viețuim și muncim.

Slujirea după pilda Evangheliei este „liturghie" rezervată tuturor creștinilor buni, prin care aducem jertfe bineplăcute lui Dumnezeu, pentru care ne vom învrednici să primim cuvintele Domnului, la Învierea cea de obște: Intrați întru bucuria Domnului vostru. Căci orice ați făcut unuia din acești frați ai Mei mai mici, Mi-e Mi-ați făcut. (Cf. Mt. 25, 34, 40).

Pr. F. Costea

IISUS HRISTOS — PAȘTILE NOASTRE

„Ziua învierii, popoarelor să ne luminăm! Paștile Domnului, Paștile!"

Cu aceste inspirate cuvinte, Sf. Părinți alcătuitori ai Canonului Învierii dau expresie bucuriei negrăite care a cuprins cerul și pămîntul, în fața minunatei lucrări mîntuitoare săvîrșite în măreața și sfînta zi a Învierii Domnului.

Urmînd Sf. Ap. Pavel care numește pe Hristos însuși „Paștile noastre care s-a jertfit pentru noi" (I Cor. 5, 7), Sf. Grigorie de Nazianz și Ioan Damaschin exprimă și tîlcuiesc în Canonul Învierii bogăția de înțelesuri ale misterului Învierii din morți a Domnului, nu mai puțin de 20 de ori, ca fiind: „Paștile Domnului", „Paștile cele mari și sfinte", „Paștile cele noi", „Paștile cele de taină", „Paștile Hristos Mîntuitorului", „Paștile care sfințesc pe toți credincioșii" ș.a.

Moștenit din Vechiul Testament, cuvîntul „Paști" (evreește „Pesah", grecește „Pascha") înseamnă *trecere*. Folosindu-l, Sf. Părinți au scos în evidență înțelesul teologic și duhovnicesc mai adînc al Învierii Domnului. Căci în această Înviere ei n-au văzut doar simpla sculare din morți a omului Hristos, ci însuși „Paștile noastre", *trecerea* noastră minunată și definitivă în Hristos cel răstignit și înviat: de la moarte la viață, și de pe pămînt la cer, a drepților din iad în rai, de la stricăciune la nestricăciune, de la întuneric la lumină, de la neascultare la împăcarea cu Dumnezeu, de la robia păcatului la libertate, de la vrăjmășie la dragostea care-i îmbrățișează pe toți și toate, de la întristare și disperare la bucurie.

Învierea Domnului este înțeleasă și tîlcuită, așadar, de Sf. Părinți din perspectiva Paștelui iudaic al Vechiului Testament, care a prefigurat numai, fără să-l realizeze adevăratul Paște. Evreii numeau Paști sărbătoarea anuală în amintirea *ieșirii* lor din robia egipteană și *trecerii* minunate prin Marea Roșie, sărbătoare în care mîncau mielul pascal cu azime și ierburi amare care să le aducă aminte de ieșirea lor minunată din Egipt și de necazurile și amărăciunile suferite de ei în timpul robiei de 400 de ani din Egipt și a celor 40 de ani de peregrinare prin pustie în drum spre pămîntul făgăduinței.

Dar Paștele iudaic nu realizează adevăratul Paște, trecerea adevărată și definitivă din robia păcatului și a morții la viața veșnică cu Dumnezeu, ci doar o trecere dintr-o țară în alta, spre pămîntul făgăduinței. Moise a orientat de fapt poporul evreu și toate popoarele lumii spre adevăratul și unicul Paște real — Hristos. Pentru această „trecere" omenirea a avut nevoie nu de un nou Moise, ci de Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat, care în persoana Sa divin-umană este și realizează *un îndoit Paște*, adică *o dublă trecere*, a lui Dumnezeu în noi și a noastră în Dumnezeu, El fiind în același timp, atît *Paștile lui Dumnezeu*, ca pogorîre deplină a lui Dumnezeu în om, cît și *Paștile noastre cele de taină*, ca ridicare a noastră la viața de comuniune cu Dumnezeu în Treime.

„În acest sens, Iisus Hristos este *ultimul* Paște, Paștele *desăvîrșit*, Care a realizat în Sine, prin jertfa și învierea Sa, trecerea noastră desăvîrșită, din moarte la viață și de pe pămînt la cer". Pentru că numai El a putut înlătura în Sine — zice N. Cabasila — cele trei mari piedici care stăteau în calea *trecerii* noastre la comuniunea cu Dumnezeu: firea noastră, păcatul și moartea. Și anume: pe cea a firii umane mărginite, prin *întrupare*, unind adică firea noastră omenească cu firea dumnezeiască în ipostasul Său, nimicind astfel distanța dintre om și Dumnezeu; pe cea a păcatului prin *răstignirea* Sa, nimicind păcatul prin jertfa Sa de

bunăvoie pentru păcatele lumii; iar zidul cel din urmă al morţii l-a surpat prin *Învierea* Sa, omorînd moartea cu moartea Sa.

Dar Iisus Hristos — Paştile noastre, în care s-a realizat îndoita minune a trecerii şi strămutării lui Dumnezeu în om şi a omului în Dumnezeu, nu este numai un eveniment istoric trecut, ci şi un *eveniment viu, actual, un Paşte continuu*, care se petrece continuu în Biserică, prin împărtăşirea reală de Hristos cel răstignit şi înviat în Sf. Taine. Ca Paşte continuu, Biserica — trupul tainic al lui Hristos — este marele „laborator al Învierii" universale (D. Stăniloae), locul trecerii şi strămutării neîncetate a lui Dumnezeu în noi şi a noastră în Dumnezeu. Întreagă *viaţa creştină*, unită cu Hristos prin harul Sf. Taine, este *un permanent Paşte, o viaţă pascală*, dar nu numai *ca sărbătoare a biruinţei* asupra păcatului şi morţii, ci şi *ca nevoinţă*, de împreună jertfă, moarte şi înviere cu Hristos, repetînd în noi, sacramental dar şi etic-ascetic, drumul pe care l-a parcurs firea Sa omenească de la întrupare pînă la înălţare, pătimind, murind şi înviind împreună cu El. Numai aşa toate ale lui Hristos devin efectiv ale noastre, adică moartea şi învierea Lui. Puterile crucii şi învierii lui Hristos devin ale noastre numai dacă le punem în lucrare, prin împlinirea tuturor poruncilor Lui, dacă murim cu totul păcatului şi înviem cu totul lui Hristos, aducîndu-ne pe noi ca „o jertfă vie, sfîntă şi bine plăcută lui Dumnezeu" (Rom. 12, 1). Fără această răstignire zilnică a trupului şi omorîre a păcatului, puterile Învierii, de care ne-am împărtăşit prin Sf. Taine, zac în noi ascunse, nevalorificate, iar păcatul pune din nou stăpînire pe noi, ajungînd iarăşi „robi ai păcatului" (Rom. 6, 16).

Aşadar, *„Paştile Domnului"* devin cu adevărat *„Paştile noastre"*, zice ava Dorotei, „cînd sufletul *trece* cu adevărat de la păcat la virtute", curăţindu-şi simţurile şi strămutîndu-se de pe pămîntul patimilor şi păcatului la viaţa şi cerul dumnezeiesc al virtuţilor şi desăvîrşirii lui Hristos. „Trecerea" aceasta de pe pămînt la cer, care constituie fiinţa Paştelui creştin, nu înseamnă însă o trecere dintr-un loc în alt loc, ci trecerea de la modul de existenţă „pămîntesc", supus robiei păcatului, la modul de existenţă „ceresc", adică „dumnezeiesc", ducînd o viaţă „duhovnicească", ca fii ai Luminii şi ai Învierii lui Hristos. „Creştinii — se spune în „Epistola către Diognet" — sînt în trup, dar nu vieţuiesc după trup. Locuiesc pe pămînt, dar sînt cetăţeni ai cerului". Trăiesc pe pămînt dar nu „trupeşte", robiţi poftelor trupului, ci „duhovniceşte", ca „fii ai Învierii". Viaţa în păcat sfîrşeşte în tristeţe, disperare şi moarte, viaţa în Hristos este o viaţă în lume, dar mai presus de lume, o viaţă duhovnicească în care sufletul omorînd păcatul, prin lucrarea şi nevoinţa ascetică a împlinirii tuturor poruncilor lui Hristos, înfăptuieşte taina Paştelui cel nou al lui Hristos, regăsind libertatea, pacea şi bucuria Învierii pe care „nimeni nu o va lua de la noi" (Ioan 16, 22) şi care ne umple de o dragoste nemărginită faţă de toţi şi de toate.

Pe de altă parte, trăirea duhovnicească a Învierii dă credincioşilor simţirea, certitudinea şi bucuria anticipată a Învierii finale şi a întîlnirii lor depline cu Hristos, faţă către faţă, în Împărăţia Sa. Toate încercările, insuccesele, necazurile, suferinţele, bolile şi chiar moartea, nu ne mai sperie, căci prin ele ne împărtăşim de fapt de suferinţele lui Hristos şi ajungem mai repede la El (II Cor. 1, 8; 5, 9). „Căci ştim că dacă acest cort al trupului se va strica, avem zidirea nefăcută de mînă, veşnică în ceruri. De aceea şi suspinăm, dorind să ne îmbrăcăm cu totul în locuinţa noastră din cer... Ştim că, petrecînd în trup, sîntem departe de Domnul şi am vrea mai bine să plecăm din trup şi să petrecem în Domnul" (II Cor. 5, 12; 6—8). De aceea, „toate suferinţele din vremea de acum nu sînt vrednice faţă de slava viitoare ce se va descoperi nouă" (Rom. 8, 18). Deşi în viaţa aceasta noi am primit *arvuna* şi gustăm ceva din „Slava viitoare" a Învierii, această pregustare ne dă putere să biruim toate suferinţele de aici şi ne umple de dorul de a ne împărtăşi mai deplin, în cer, de Hristos-Paştele definitiv al vieţii veşnice, deschis de Învierea Sa din morţi, dar a cărui desăvîrşire o va aduce abia a doua Lui venire întru slavă. De aceea în ultima strofă a Canonului Învierii, atît de bogat în înţelesuri, suspinăm şi strigăm: „O, Paştile cele mari şi preasfinţite, Hristoase. O, înţelepciunea şi puterea şi cuvîntul lui Dumnezeu! Dă-ne nouă să ne împărtăşim cu Tine mai adevărat în ziua cea neînserată a Împărăţiei Tale".

Pr. prof. Ioan I. Ică

CUVÎNT LA DUMINICA TOMII

„Pentru că m-ai văzut, Tomo, ai crezut; fericiți cei ce n-au văzut și au crezut"
(Ioan 20, 29)

Dacă ne uităm în calendarele noastre de perete, pe care le avem fiecare procurate de la biserică, vom vedea, iubiți credincioși, că Duminica de astăzi poartă numele de Duminica Sf. Apostol Toma. Aceasta pentru că în pericopa evanghelică de la Sf. Liturghie din Duminica de astăzi se vorbește de o întîmplare legată îndeosebi de Sf. Apostol Toma. Spre a ne da seama mai bine de acest lucru și avînd în vedere că unii dintre Dvs. ați venit la biserică după citirea Sf. Evangheliii, cu voia Dvs. voi citi din nou acest text evanghelic...

Precum vedem, textul evanghelic pe care l-ați ascultat ne îndatorează, într-o oarecare măsură, să reconstituim pe scurt marile evenimente religioase pe care le-am retrăit cu toții în ultimele zece zile mai ales.

Să ne întoarcem, așadar, cu ochii minții înapoi la Vinerea Mare.

*

După o noapte de chinuri trupești și sufletești, de bătăi, de scuipări, de batjocuri diverse, de coroană de spini pusă pe capul Său, de purtare de colo-colo, de la arhiereul Ana la arhiereul Caiafa, ceea ce a intrat și în vorbirea noastră de toate zilele și de atîtea alte suferințe, ceea ce cîntarea auzită în seara Joii Mari exclamă atît de potrivit: „Poporul meu ce am făcut eu vouă și cu ce mi-ați răsplătit mie", vineri dimineața Iisus-Domnul este dus la Pilat, procuratorul roman, spre a întări sentința de condamnare la moarte dată de mai-marii poporului evreu din acel timp.

Am reținut cum, convins de nevinovăția Sa, Pilat a căutat să-l scape pe Iisus și crezînd că îi va îndupleca pe pîrîșii Săi, Pilat a poruncit și el soldaților să-l bată pe Iisus. Văzînd că nu răzbește cu aceștí pîrîși, Pilat recurge la o nouă cale și anume la obiceiul evreesc de a slobozi un pușcăriaș cu prilejul Paștilor. Dar, spre surpriza lui, pîrîșii, între care vor fi fost de bună seamă și dintre cei ce în Duminica Floriilor strigau: Osana, îl cer pe Varava. Văzînd acest lucru, încolțit fiind și cu o problemă cu aspect politic: Nu ești prieten cu împăratul dacă dai drumul Acestuia care s-a făcut pe Sine împărat, Pilat, spălîndu-se pe mîini, încuviințează răstignirea lui Iisus.

Către ora 9—10, dimineața, începe deci calvarul Golgotei, care s-a terminat vineri, către ora 12, cînd Iisus se afla răstignit între doi tîlhari. Din aceste clipe se cuvine să reținem cel puțin două momente:

Primul este acela că, deși, ca om, copleșit de groaznicele dureri ale răstignirii, pătruns de dragostea Sa cu adevărat dumnezeiască față de cei ce-l răstigniseră, și față de noi toți, Iisus-Domnul nostru spune neuitatele cuvinte: „Părinte, iartă-le lor că nu știu ce fac".

Al doilea moment este legat de cei doi tîlhari. Cel de-a stînga, crezînd că dacă face jocul celor ce-l răstigniseră va fi dat jos de pe cruce, a început să-și bată joc și el de Iisus, josnicie în care, din nefericire, cădem uneori și unii dintre noi; cel de-a dreapta însă îl mustră și, găsind în el resurse sufletești, puteri lăuntrice neașteptate parcă își depășește durerea și, recunoscîndu-și vina pentru care pe drept suferea, declară fățiș nevinovăția lui Iisus. O lecție de mare omenie, de mare forță morală, demnă de urmat de noi toți în astfel de situații.

Ne aflăm deci tot în Vinerea Mare, cînd, către ora 3 d.m., a avut loc moartea trupească a Mîntuitorului Iisus Hristos, dar care nu a fost ca a unui om de rînd, ci a fost însoțită de o seamă de semne: cutremure, învieri din morți etc., ceea ce l-a făcut pe ofițerul roman, Longhin pe nume, să recunoască și el dumnezeirea lui Iisus (Matei 27, 54), ofițer care mai tîrziu a primit botezul creștin, intrînd chiar în rîndul sfinților din calendar.

A urmat sîmbăta, care nu a fost o zi seacă, o zi fără înțeles pentru noi, o zi moartă, cum am fi înclinați să credem, Iisus-Domnul nostru nu numai om adevărat fiind, ci și Dumnezeu adevărat, atotțiitor, așadar, atotputernic ș.a.m.d. In mormînt deci El a stat numai cu trupul Său omenesc, căci cu sufletul a coborît la iad, ale cărui încuietori le-a zdrobit, precum arată unele icoane, propovăduind

și drepților Vechiului Testament, care au așteptat veacuri de-a rîndul venirea lui Mesia, a unui Răscumpărător. Referindu-se la această lucrare, la această realitate a zilei de sîmbătă, cu anevoie de pătruns cu mintea noastră desigur, o rugăciune din Liturghier spune atît de potrivit: „În mormînt cu trupul, în iad cu sufletul ca un Dumnezeu, în rai cu tîlharul și pe tron împreună cu Tatăl și cu Duhul ai fost Hristoase, toate umplîndu-le, cela ce ești necuprins".

A treia zi, adică Duminică, a urmat, după cum știm, negrăitul eveniment al Învierii, în legătură cu care de asemenea este potrivit să reținem cel puțin:

Că Mîntuitorul Iisus Hristos a ieșit din mormînt prin propriile Sale puteri, mormîntul rămînînd pecetluit;

Că a înviat cu un trup transfigurat, cu un trup spiritualizat, cu care putea să apară și să dispară, asemănător cumva cu al omului invizibil din filmele de altădată, trup asemenea căruia vor fi și trupurile noastre la învierea de obște;

Că răsturnarea pietrei de pe ușa mormîntului este un act ulterior Învierii Domnului, răsturnare care s-a produs pentru ca soldaților încredințați cu paza mormîntului să nu li se pară că au avut halucinații sau vedenii și pentru ca femeile mironosițe și cei ce vor mai veni după ele să vadă mormîntul gol.

De aceea, putem spune că primii martori ai Învierii Domnului au fost acești soldați de la mormînt, care au venit „în cetate și au vestit arhiereilor toate cele ce s-au făcut" — cum ne încredințează Sf. Evanghelist Matei (Matei 28, 11), ostași care au fost mituiți spunîndu-li-se: „Spuneți că ucenicii Lui venind noaptea l-au furat pe El pe cînd voi dormeați. Și de va ajunge (vestea) aceasta la procurator, noi îl vom potoli pe el și pe voi fără de grijă vă vom face. Iar ei luînd banii — ne spune tot Sf. Evanghelist Matei — au făcut cum i-au învățat și s-a lățit cuvîntul acesta printre iudei pînă în ziua de astăzi" (Matei 28, 13—15), informație extrem de importantă, care explică într-o oarecare măsură neîncreștinarea evreilor decît în mică proporție.

Cele care s-au bucurat primele de vederea lui Iisus cel înviat au fost femeile mironosițe, pe care Iisus le-a întîmpinat cu cuvintele: „Bucurați-vă!" (Matei 28, 9), tot ele fiind cele care au rostit pentru prima dată adevărul fundamental al credinței noastre, adevăr care luminează și străbate veacurile pînă la sfîrșitul lumii: *„Hristos a înviat!"*

Acest adevăr era așa de mare, încît se cuvine să reținem că la început toți Apostolii s-au îndoit de el. Iată ce ne spune Sf. Evanghelist Luca în această privință: „Spusele acestea (ale femeilor mironosițe) li se păreau ucenicilor ca niște povești și nu le-au dat lor nici o crezare" (Luca 24, 11), cuvinte care ne ajută să înțelegem mai bine și îndoiala Sf. Apostol Toma.

În aceeași zi a Învierii, Duminică, Iisus-Domnul nostru s-a arătat lui Luca și Cleopa în drumul lor spre Emaus, care, în aceeași noapte, s-au întors la Ierusalim, spunînd Sf. Apostoli cele ce au văzut.

Între timp, tot în prima zi, către seară, Iisus-Domnul nostru s-a arătat Sf. Apostoli, fără Toma, intrînd la ei prin ușile încuiate, cu care prilej a instituit Sf. Taină a Spovedaniei, prin cuvintele rostite cu acest prilej: „Luați Duh Sfînt; cărora veți ierta păcatele, le vor fi iertate, iar cărora le veți ține, vor fi ținute" (Ioan 20, 22—23), așa cum am reținut din Sf. Evanghelie de astăzi, care ne mai spune că, atunci cînd i s-a vorbit de această arătare, Apostolul Toma a răspuns: „De nu voi vedea în mîinile lui semnul cuielor și de nu voi pune mîna mea în coasta sa, nu voi crede" (Ioan 20, 25).

Iată însă că a opta zi, ne spune tot Evanghelia de astăzi, deci în această Duminică, Iisus-Domnul nostru se arată din nou Sfinților Săi Apostoli, de data aceasta fiind prezent și Toma, căruia adresîndu-i-se în chip special, cu dragostea Sa de totdeauna, dar parcă și cu un ton puțin dojenitor, Iisus îi spune: „Adu-ți degetul tău încoace și vezi mîinile mele și adu mîna ta și o pune în coasta mea, și nu fii necredincios, ci credincios" (Ioan 20, 27).

Sf. Evanghelie nu ne spune dacă Toma a pipăit ranele Mîntuitorului; noi credem că nu a mai fost nevoie, căci, auzindu-i glasul, Toma a exclamat plin de bucurie: *„Domnul meu și Dumnezeul meu!"* (Ioan 20, 28), mărturisire care întrece tot ce s-a spus pînă la el despre Iisus, adică numirea sau declararea Sa directă ca Dumnezeu adevărat, așa cum spunem în Crez.

Iisus-Domnul îi răspunde cu celebrele cuvinte care de asemenea răzbat veacurile: „Pentru că m-ai văzut pe mine, Tomo, ai crezut; fericiţi cei ce n-au văzut şi au crezut!" (Ioan 20, 29).

*

„Fericiţi cei ce n-au văzut şi au crezut!" În legătură cu aceste cuvinte este necesar, iubiţi credincioşi, să reţinem din nou cel puţin două aspecte: unul negativ şi altul pozitiv.

În legătură cu primul aspect, cel negativ, ne amintim mulţi dintre noi cum propaganda atee-materialistă spunea nu numai că religia este opiul poporului, adică un fel de otravă, şi Dvs. vedeţi cît de mult vă „otrăveşte" Biserica prin tot ce face ea, ci şi aceea că Biserica ar învăţa: Crede şi nu cerceta, ceea ce de asemenea este o mare eroare, o foarte mare minciună. Noi v-am mai spus de aici din faţa acestui sf. altar, cu cuvintele pe care le găseam potrivite altă dată, iar acum v-o spunem cu toată tăria că în nici o carte a Bisericii noastre, cît şi în întreaga Sf. Scriptură nu există cuvintele: Crede şi nu cerceta, dimpotrivă: „Caută şi vei afla" şi altele asemănătoare, încredinţaţi fiind mereu că multa ştiinţă duce totdeauna la Dumnezeu. Socotim însă că cuvintele: Crede şi nu cerceta — reprezintă o răstălmăcire a cuvintelor Mîntuitorului rostite către Apostolul Toma: „Fericiţi cei ce n-au văzut şi au crezut", ceea ce este cu totul altceva.

Ne simţim îndatoraţi totodată să vă spunem că în aceste zile a apărut, ceea ce auziţi şi vedeţi şi Dvs. de altfel, un fenomen care se situează la polul opus celor spuse mai sus, adică nişte fenomene religioase care nu sînt în concordanţă cu realităţile istorice şi dogmatice legate de lucrarea Mîntuitorului Iisus Hristos în lume, ceea ce duce la credinţe greşite, în afara a ceea ce noi numim credinţă creştină dreaptă, mîntuitoare. Au apărut tot felul de „evanghelişti" veniţi din toată lumea, aceştia atribuindu-şi titluri care nu li se cuvin, pentru că noi ştim că au fost şi sînt numai patru Evanghelişti. Aceşti „evanghelişti", care se declară unii şi făcători de minuni, pe cînd noi ştim că nici Mîntuitorul n-a făcut minuni la comandă, ne cheamă la diverse adunări ca şi cînd noi am fi nişte păgîni şi trebuie să fim convertiţi acum la creştinism, noi care cunoaştem învăţătura Evangheliei de aproape două mii de ani. Aceşti aşa-zişi „evanghelişti" să meargă în Africa şi în Asia unde mai sînt poate neamuri care nu cunosc Evanghelia şi acolo să propovăduiască. I-am întreba apoi pe aceşti „evanghelişti" care vin să-şi facă adepţi pe meleagurile noastre, pentru ce nu propovăduiesc lupta împotriva poluării în ţările de unde vin, poluare care ameninţă planeta noastră, pentru ce nu-şi moralizează proprii lor concetăţeni, lăsîndu-ne pe noi în pace, în Legea în care au trăit moşii şi strămoşii noştri şi care ne asigură cele necesare mîntuirii.

Se face apoi mult caz de Biblie, de Sf. Scriptură, ca şi cînd această Carte acum ar fi fost descoperită. Ori noi ştim că Biblia, Sf. Scriptură, această Carte a cărţilor este o Carte a Bisericii, căci Biserica a păstrat-o, ea a ales cărţile inspirate de cele neinspirate, adică cele aşternute de Dumnezeu de cele provenite numai de la oameni; Biserica a tradus-o şi tipărit în limbile diverselor popoare, ceea ce a fost şi la noi, prin Noul Testament al mitropolitului Simion Ştefan de la Alba Iulia din 1648 şi întreaga Sf. Scriptură în 1688, la Bucureşti, tipărituri care cinstesc iată de peste trei veacuri Biserica noastră.

„Fericiţi cei ce n-au văzut şi au crezut", pentru noi însă în chip special, aşa cum am spus, au un înţeles pozitiv, constructiv, ziditor. Prin aceste cuvinte Mîntuitorul Iisus Hristos fericeşte toate generaţiile de creştini adevăraţi care au urmat Sfinţilor Apostoli, martori ai Învierii Sale, ne fericeşte, aşadar, şi pe noi cei de astăzi şi pe cei ce vor primi mărturia Bisericii pînă la sfîrşitul veacurilor. Şi cu adevărat, peste neajunsurile de care ne izbim zilnic, peste durerile, peste încercările la care viaţa ne supune pe fiecare într-un fel sau altul, noi, fiii Bisericii, avem suficiente motive să spunem că în fiinţa noastră lăuntrică sîntem bucuroşi, ba chiar fericiţi. Prin Învierea Ta „toate le-ai umplut de bucurie, Mîntuitorul nostru", spunem într-o rugăciune liturgică. Din astfel de motive ne îndeamnă şi Sf. Apostol Pavel cînd zice: „Bucuraţi-vă pururea întru Domnul şi iarăşi zic bucuraţi-vă" (Fil. 4, 4).

Sîntem fericiţi pentru că ne-am găsit, ca creştini adevăraţi, pacea lăuntrică, pentru că ştim cine sîntem şi care sînt rosturile noastre în lume, pentru că

avem o viziune, o privire clară, limpede și temeinică asupra destinului nostru vremelnic și veșnic, că avem nădejdea mîntuirii noastre. Această credință a dat echilibru și tărie poporului nostru pentru a supraviețui în istorie, ceea ce se vede și în faptul că, de pildă, sinuciderea la români era aproape necunoscută pînă în deceniile ultime.

Această viziune senină, optimistă asupra vieții o exprimă și un poet de-al nostru de astăzi, Ioan Alexandru, în versurile următoare:

E-atît de sigur să nu mai este moarte
Că voi pleca de-aici fără să mor
Mă-ntorc la tine mamă de departe
Cu Fiul Tău la chip nemuritor.

*

În urmă cu aproximativ 20 de ani eram la o sfințire de biserică în parohia Căptălan din părțile Aiudului, împreună cu adormitul în Domnul mitropolit Nicolae Mladin. După slujba de sfințire și după Sf. Liturghie, o femeie din mulțime, ca oarecînd aceea de pe vremea Mîntuitorului care i-a spus: Fericit este pîntecele care te-a purtat..., apropiindu-se de ierarh i-a spus: Înalt Prea Sfințite, nu știu cum va fi în rai, dar cred că nu va fi cu mult mai frumos decît am văzut și am trăit noi astăzi aici.

De bună seamă că într-o măsură mai mică sau mai mare astfel de simțăminte trăim fiecare dintre noi și aceasta datorită în primul rînd faptului că Ortodoxia este clădită pe Învierea Domnului, confirmată astăzi și de Sf. Apostol Toma, și desigur învierea noastră, înviere care străbate toate fibrele vieții sale liturgice, ca și întreaga sa învățătură de credință și morală. Poate tocmai de aceea Ortodoxia se așterne atît de bine pe sufletul omului, corespunzînd întru totul cerințelor și aspirațiilor sale. Ortodoxia, bătrîneasca, curata și cinstita noastră Lege, cum bine i-a spus cineva, este, cum s-a zis, Cerul pogorît pe Pămînt și Pămîntul urcat la Cer. „Acum, puterile cerești împreună cu noi nevăzut slujesc", spune o rugăciune de la Sf. Liturghie a Darurilor mai înainte sfințite, iar la sfîrșitul Sf. Liturghii a Sf. Ioan Gură de Aur cîntăm: „Am văzut lumina cea adevărată, am primit Duhul cel ceresc...", prin darurile ei, așadar, Biserica ajutîndu-ne să urcăm duhovnicește la Cer, să fim împreună cu puterile cerești, să gustăm în mic bucuria cea negrăită a trăirii cu Dumnezeu.

Să ne cunoaștem deci credința, Biserica ai cărei fii sîntem, s-o prețuim și s-o iubim, urmîndu-i învățăturile, spre binele nostru vremelnic și veșnic. Amin.

Pr. Gh. Papuc

DESPRE MONAHISM

Monahul este un ostaș al lui Hristos căruia și-a dedicat viața și pentru care trăiește.

Privind prin prisma Sfintei Evanghelii monahismul este forma cea mai superioara din viața creștină.

Deși este inspirat din revelația divină, el nu e o poruncă, ci un sfat. Pentru cel ce a îmbrăcat haina monahală, Hristos și împărăția Lui se cuvine să devină centrul preocupărilor lui.

Afirmăm că monahismul este o coordonată specifică a spiritualității evanghelice a lui Iisus Hristos. El a existat de la începutul creștinismului. Adepții lui căutau să imite viața Mîntuitorului, a Maicii Domnului și a Sf. Apostoli.

Pe la mijlocul secolului al III-lea unii credincioși dornici de o trăire creștină mai înaltă au părăsit satele, orașele retrăgîndu-se în pustie, punînd bazele vieții monahastice adică a vieții singuratice.

Născut din îndemnul Mîntuitorului, monahismul s-a dezvoltat prima dată în pustiul Orientului unde viețuiau persoane alese ca Antonie cl Mare, Pavel Tebeul și alții. Dar cel care a organizat prima dată viața monahală a vieții de obște a fost Cuviosul Pahomie cel Mare pe la anul 239—348. Cel care a dat cea mai desăvîrșită regulă de organizare a vieții monahale este Sfîntul Vasile cel Mare.

Mijloacele de a-l putea urma pe Iisus Hristos, în viaţa monahală se concentrează în cele trei voturi monahale, ce sînt opuse celor trei patimi care caută să ne răscolească: „pofta trupului, pofta ochilor şi trufia vieţii" (I Ioan 2, 16).

Foarte succint vom zăbovi asupra acestor trei legăminte monahale.

1. *Ascultarea* e temelia vieţii călugăreşti. Ea răsare, înfloreşte, rodeşte numai în inimile bunilor monahi. Acest vot taie o patimă grea care stă la rădăcina multor păcate şi care a dus la pierderea atîtor suflete ce s-au încrezut în propriile puteri: mîndria. Votul ascultării ne cere să urmăm pe Mîntuitorul care n-a făcut voia Lui, ci voia Tatălui. Noi dorim să facem voia noastră şi cu greu primim să renunţăm la această voie şi să ne supunem voii altuia. Deşi pare cel mai uşor vot, el este totuşi cel mai greu. Sfinţii Părinţi spun că ascultarea e miezul călugăriei.

2. *Fecioria* este o radiere de parfum dumnezeiesc, o răspîndire de forţe ale sfinţeniei care ies din darurile ce coboară asupra celor fecioreinici. Fecioria e roua Duhului Sfînt. Frumoasa virtute a fecioriei trupeşti trebuie încununată cu nimbul fecioriei sufleteşti.

Virtutea fecioriei îndreptăţeşte cinul monahal să se numească „chipul îngeresc". Acest legămînt cere lepădarea totală de propriile noastre dorinţe trupeşti. Sfîntul Ambrozie de Milan zice: „Dacă patria cuiva este locul unde s-a născut, patria fecioriei este în cer, pentru că aici pe pămînt ea este străină. In cer este întemeietorul ei împreună cu toate cetele cereşti. Prin acest vot călugărul îşi oferă de bunăvoie trupul şi sufletul jertfă lui Dumnezeu, îşi oferă întreaga lui inimă plină de iubire numai lui Dumnezeu, el nu trebuie să cunoască o altă iubire afară de Dumnezeu.

3. *Votul sărăciei.* Prin acest vot călugărul renunţă de bunăvoie la orice bunuri personale, oferindu-se chiar şi pe sine jertfă lui Dumnezeu cu trupul şi cu sufletul deodată.

Odată depus acest vot, monahul nu mai trebuie să se lipească de nici un bun material. Numai atunci cînd vei simţi că nu ai nimic şi nu eşti legat de nimic şi nu doreşti nimic din bunurile materiale, simţi că mergi pe urmele Mîntuitorului, atunci cînd simţi că ţi-ai pus încrederea în Dumnezeu. Renunţînd cu adevărat la toate, Dumnezeu îţi va da de toate. Bogăţia înseamnă griji, zbuciumuri şi pierdere de timp. Prin lepădarea de bogăţii monahii îşi netezesc drumul spre desăvîrşire.

Arhimandrit Serafim Man
Mănăstirea Rohia

ASPECTE PRIVITOARE LA VIAȚA BISERICEASCĂ ÎN ARHIEPISCOPIA SIBIULUI

După cum s-a arătat și în numerele precedente ale revistei noastre, după Revoluția română din decembrie 1989 viața bisericească s-a diversificat foarte mult. Din acest motiv și de data aceasta ne limităm în a consemna doar unele aspecte ale activității bisericești din ultima perioadă în Arhiepiscopia Sibiului.

*

Nesemnalată la timpul său a rămas Conferința preoțească desfășurată în luna octombrie 1990 în întreaga Patriarhie Română, în Arhiepiscopia Sibiului această conferință desfășurîndu-se în zilele de: 15 octombrie la prot. *Sibiu,* prezidată de P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul însoțit de P. C. vicar A. Răduleț; 16 octombrie la prot. Săliște, prezidată de P. C. vicar A. Răduleț însoțit de P. C. cons. E. Oancea, în aceeași zi și la prot. *Mediaș,* prezidată de P. C. cons. Gh. Papuc; 18 octombrie la prot. *Avrig,* prezidată de P. C. cons. Gh. Papuc însoțit de P. C. cons. S. Săsăujan; 22 octombrie la prot. *Făgăraș,* prezidată de P. S. Episcop-vicar Serafim însoțit de P. C. prof. I. Moldovan; 23 octombrie la prot. *Brașov,* prezidată de P. S. episcop-vicar Serafim; 25 octombrie la prot. *Sf. Gheorghe,* prezidată de P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul însoțit de P. C. cons. S. Săsăujan; 29 octombrie la prot. *Agnita* și 30 octombrie la prot. *Rupea,* ambele conduse de P. C. vicar A. Răduleț.

Conferințele au fost deschise de P. C. protopopi: D. Luca — la Sibiu, R. Roșca la Săliște, I. Găban — la Mediaș, M. Lupu — la Avrig, R. Zaharie — la Făgăraș, Z. Moșoiu — la Brașov, Gh. Rățulea — la Sf. Gheorghe, Gr. Cernea — la Agnita și Gh. Opriș — la Rupea.

Intitulată *„Participarea credincioșilor la viața religios-morală a parohiilor"*, tema conferinței a fost lucrată de toți preoții, în plenul conferinței fiind susținută de C. preoți: Popa Savu (Ocna Sibiului) și Buta Nicolae (Sibiu-Lazaret) — la prot. Sibiu; Urdă Nicolae — (Dîrlos) și Loniță Paraschiv (Calvaser) — la prot. Mediaș; Avram Ioan (Săcădate) și Bucurenciu Eugen (Avrig) — la prot. Avrig; Chifăr Nicolae (Brașov) — la prot. Brașov; Munteanu Vasile (Bruiu) și Lehene Iosif (Ighișul Vechi) — la prot. Agnita; Halmaghi Remus (Crihalma) și Imbru Octavian (Cața) — la prot. Rupea.

După ce în introducere s-a vorbit despre desăvîrșirea religios-morală prin Biserică și în Biserică și despre rolul parohiei în acest scop, în tratarea temei s-au avut în vedere capitole, ca: *Parohia ca spațiu de dezvoltare și afirmare a vieții religios-morale a credincioșilor; Conștiința de enoriași a credincioșilor și cultivarea ei,* în primul rînd prin participarea credincioșilor la Sf. Liturghie, la Sf. Taine și ierurgii, capitol la care P. S. Episcop-vicar Serafim a adus o substanțială contribuție prin sublinierea valorilor Ortodoxiei, apreciate și căutate acum și în Apus.

Un capitol important din tratare l-a constituit desigur cel privitor la *căile și mijloacele pentru angajarea credincioșilor în promovarea vieții religios-morale în parohie,* unde, pe lîngă participarea la Sf. Liturghie, s-a mai vorbit de necesitatea pregătirii unor predici bine gîndite, despre importanța catehizației în școală, la biserică și cu fiece prilej, despre folosirea bibliotecilor parohiale și intensificarea în fiecare parohie a colportajului religios, acum cînd dispunem de cărți de rugăciuni și alte cărți de zidire lăuntrică, icoane etc., despre reactualizarea protocolului bunei-învoiri, despre întrajutorarea în cazuri de calamități naturale, incendii, boli sau alte neajunsuri care apar în viața unor fomilii etc.

În discuțiile care au urmat au fost aduse în atenție și alte folositoare aspecte legate de tema de mai sus, subliniindu-se, între altele, importanța vizitelor pastorale, cercetarea bolnavilor, bătrînilor, infirmilor, a tuturor handicapaților.

Mulți preoți au ridicat problema prozelitismului sectar și greco-catolic care se resimte în unele parohii, protestînd cu indignare împotriva acestor provocări sălbatice la viața sufletească a credincioșilor noștri, pe care vor să-i cumpere pur și simplu, în care scens s-au dat o seamă de exemple concrete.

S-a luat de asemenea atitudine împotriva unor edituri particulare care, de dragul cîștigului, iau și stîlcesc o seamă de texte religioase elaborate de Biserică și care aparțin Bisericii noastre, ca de exemplu calendarele de perete, ca și împotriva literaturii pornografice care a inundat piața, cu efecte nocive asupra tineretului nostru îndeosebi, tineret care trebuie ajutat să-și vină în fire, nu împins în continuare în mocirla în care propaganda materialist-atee i-a aruncat pe mulți dintre ei. Aceasta cu atît mai mult cu cît s-a afirmat că sînt țări, ca Israelul de pildă, în care literatura pornografică, ca și filmele de acest gen, sînt interzise cu desăvîrșire.

*

Sfinții Trei Ierarhi: Vasile cel Mare, Grigorie Teologul și Ioan Gură de Aur, sărbătoriți în 30 ianuarie, sînt luați și ca patroni ai învățămîntului teologic ortodox de pretutindeni.

Astfel, miercuri, 30 ianuarie 1991, în catedrala mitropolitană din Sibiu Sf. Liturghie a fost săvîrșită de P. S. arhiereu-vicar Ioan Mihălțan-Crișanul de la Episcopia Oradiei, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, răspunsurile fiind date de corul studenților teologi, condus de P. C. arhid. prof. I. Popescu.

La priceasnă, predica zilei a fost rostită de P. S. arhiereu-vicar Ioan Crișanul, gînduri de zidire sufletească rostind la sfîrșitul Sf. Liturghii și Î. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului.

În continuare, în aula Institutului Teologic Andrei Șaguna din Sibiu a avut loc o festivitate închinată evenimentului menționat, care a fost deschisă de P. C. arhid. C. Voicu, rectorul Institutului.

În cadrul programului, P. Cuv. ierod. Visarion Bălțat, secretar eparhial, a susținut conferința: „Aspecte sociale și morale în opera Sf. Trei Ierarhi: Vasile, Grigorie și Ioan".

Corul studenților teologi a interpretat apoi un mănunchi de compoziții religioase și naționale, ca de exemplu: Rugăciune — text de M. Eminescu și muzica de T. Teodorescu; Troiță de arhierei, de P. Gherman; Ce vă vom numi pe voi Sfinților — de I. Brie; Mama — de I. Chirescu; Doina — text de M. Eminescu, muzica de T. Popovici ș.a.

La sfîrșit a luat cuvîntul P. S. arhiereu-vicar Ioan Crișanul, care, între altele, a apreciat ca total dăunătoare, lor și Bisericii, tendințele unor studenți teologi de a nu participa la cursuri și chiar la programul liturgic din capelă și catedrală.

Un ziditor cuvînt de învățătură pentru studenții teologi a rostit apoi Î. P. S. Mitropolit Antonie, care, între altele, a reliefat laturi mai puțin cunoscute din viața Sf. Trei Ierarhi, pe care le-a legat de nevoile vieții noastre bisericești de astăzi și, desigur, ale studenților teologi.

Programul sărbătoririi Patronilor de la Institutul Teologic Andrei Șaguna din Sibiu s-a încheiat printr-un cuvînt de mulțumire rostit de P. C. prorector D. Abrudan.

*

Sîmbătă, 13 aprilie 1991, la vremea vecerniei, P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul, ajutat de un sobor de preoți și diaconi, a săvîrșit slujba așezării pietrei fundamentale pentru o nouă biserică în Brașov-Bartolomeu, biserică extrem de necesară în acest cartier lipsit de decenii de un lăcaș de cult pentru credincioșii noștri, care se va ridica prin purtarea de grijă a C. pr. paroh Vasile Zărnescu și a credincioșilor din acest cartier.

Sîmbătă, 30 aprilie 1991, din încredințarea Î. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului, P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul a pus piatra de temelie pentru schitul, cu hramul Sf. Gheorghe, care se va ridica într-un loc retras din preajma parohiei Bunești, prot. Rupea, prin grija C. pr. Gh. Lup și a credincioșilor din această zonă, dornici să aibă un asemenea așezămînt spiritual, de care, după cum

se știe, Transilvania a fost văduvită la 1760, cînd tunurile generalului austriac catolic Bukow au distrus aproape 200 de mănăstiri, schituri și biserici parohiale ortodoxe.

Tot din încredințarea Î. P. S. Mitropolit Antonie, Duminică, 28 aprilie 1991, P. S. Episcop-vicar Serafim a săvîrșit slujba punerii pietrei fundamentale pentru biserica nouă din Sibiu-Hipodrom IV, str. Siretului, pr. paroh I. Popa, slujbă urmată de Sf. Liturghie săvîrșită sub cerul liber.

Tot pe această linie informăm pe stimații cititori ai revistei noastre că, tot în cadrul Arhiepiscopiei Sibiului, sînt în plină desfășurare, la unele fiind chiar avansate, lucrările de construire a bisericilor noi din Sibiu-Piața Prahovei, pr. paroh A. Răduleț; Sibiu-Calea Poplăcii, pr. paroh D. Luca; Orașul Victoria II, pr. paroh Oct. Smădu; Brașov-Valea Cetății, pr. paroh Cornel Gîrbacea; Predeal, pr. paroh Ioan Herda, construcții care, alături de contribuția parohienilor locului, au nevoie de ajutorul și al altor inimi iubitoare de Dumnezeu care au putința să le ajute.

*

Deși binele, ca să fie cu adevărat bine, trebuie săvîrșit cu toată discreția, adică nu trebuie trîmbițat, „să nu știe stînga ce face dreapta", cum ne învață Mîntuitorul Iisus Hristos, socotim totuși potrivit să arătăm că, asemenea altor instituții și oameni cu inima și mîna deschisă spre nevoile și durerile semenilor, și Centrul mitropolitan din Sibiu, pe lîngă ajutoarele permanente pe care le acordă unor văduve, unor cîntăreți bisericești fără pensie, ca și altor persoane avizate la acest lucru, a oferit substanțiale sume în favoarea handicapaților psihici de la Spitalul neuropsihiatrie din Sibiu, Asociația handicapaților din Sibiu, Asociației surzilor din România, Asociației urmașilor eroilor din decembrie 1989 ș.a.

În sîmbăta Sfintelor Paști 1991, spre exemplu, s-au alcătuit pachete cu cozonac, pîine, cărți, vin etc., care au fost predate la peste 30 de familii din Sibiu ale eroilor sau răniților din Revoluția română din decembrie 1989.

Acte de caritate creștină au făcut și o seamă de parohii mai avute din Arhiepiscopie.

De asemenea, la sfîrșitul lunii februarie 1991, de la Centrul mitropolitan din Sibiu a plecat la Chișinău, pentru Societatea cultural-bisericească „Mitropolitul Varlaam" din Basarabia, un nou transport cu peste 17 000 cărți bisericești, teologice și mai ales manuale școlare, manuale adunate de pe la diverse școli din Sibiu de către domnul C. Cojan de la Asociația Pro-Basarabia și Bucovina, filiala Sibiu.

Mai încrestăm faptul că o parohie din Brașov a donat suma de 50 000 lei pentru zidirea unei școli.

*

La Centrul nostru arhiepiscopesc din Sibiu s-a primit o adresă de la școala generală nr. 10 din Sibiu, semnată de d-na directoare Doina Vîlceanu, în care se spune între altele: „Pe această cale se exprimăm mulțumirea de a constata că orele de religie pe care elevii le frecventează cu plăcere (urmare firească a măiestriei și dăruirii părintelui Dionisie Turcu) vin în sprijinul procesului de instruire și educare a copiilor noștri, lărgindu-le bagajul de cunoștințe și îmbunătățind disciplina elevilor".

Ne bucură astfel de vești și, după informațiile pe care le avem, asemenea adieri — care ne prevestesc, în mic, desigur, apariția razelor redresării noastre spirituale, după care vor urma cu siguranță și celelalte însănătoșiri pe care le așteptăm și le dorim — se resimt și în alte localități din Arhiepiscopie. De altfel, cele de mai sus sînt confirmate și de multele manifestări religioase, organizate de preoții noștri în preajma Crăciunului și după aceea, nu numai în biserică, ci și în cadrul unor școli și în multe săli publice, manifestări care au încălzit inimile și au înălțat sufletește pe părinții copiilor, ca și pe ceilalți spectatori.

De aceea, Centrul arhiepiscopesc Sibiu, Î. P. S. Mitropolit Antonie, urmăresc cu mult interes această problemă, punînd cu fiece prilej la inima preoților noștri împlinirea cu maximă conștiinciozitate a îndatoririlor canonice și de conștiință pe care le au în catehizarea copiilor, nu numai din clasele I—VIII, ci, pe măsura posibilului, și a celorlalți în cadrul sf. slujbe sau pe alte căi. Aceasta a fost

şi raţiunea pentru care, pe lîngă părinţii protopopi, au fost instituiţi la fiecare protopopiat din arhiepiscopie inspectori şcolari protopopeşti, numiţi dintre preoţii cu experienţă şi mai cu vocaţie în această latură.

Pe această linie se înscriu şi consfătuirile care, potrivit *Comunicatului* Ministerului Învăţămîntului şi Ştiinţei, nr. 9176/1991, şi Secretariatului de Stat pentru Culte, nr. 768/1991, au avut loc împreună cu Inspectoratele şcolare judeţene: In 19 martie a.c. la Braşov, în 20 martie la Sf. Gheorghe, iar în 21 martie 1991 la Sibiu, cu participarea, din partea Bisericii noastre, a părinţilor protopopi, a preoţilor inspectori, a P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărăşanul şi a P. C. consilier cultural, la Braşov şi Sf. Gheorghe, iar la Sibiu a Î. P. S. Mitropolit Antonie, cu care prilej a fost analizat modul în care se desfăşoară învăţămîntul religios-moral în şcoală, aducîndu-se în atenţie problemele multiple pe care le ridică această extrem de importantă acţiune, între care insuficienţa pe de-a rîndul a cadrelor care să predea această materie.

Menţionăm că o asemenea dezbatere, cu participarea şi a celorlalte culte din municipiu, la Sf. Gheorghe a avut loc şi în 22 aprilie 1991, de la Sibiu luînd parte P. S. Episcop-vicar Serafim, P. C. pr. prof. I. Moldovan şi P. C. cons. Gh. Papuc.

Între altele, toţi participanţii la consfătuirile mai sus arătate au exprimat necesitatea introducerii în orarul şcolilor şi în cataloage a orelor de educaţie religios-morală, începînd cu anul şcolar viitor.

Pe lîngă cele „Şapte cărţi de religie" şi „Hristos în şcoală", ale vrednicului de pomenire preot-profesor Dumitru Călugăr, puse la dispoziţia preoţilor şi a altor catehefi, la îndemîna copiilor Centrul arhiepiscopesc Sibiu a tipărit şi pus la începutul acestui an cartea: *„Lăsaţi copiii să vină la mine"*, scrisă de P. C. pr. prof. Dr. Sebastian Şebu de la catedra de Omiletică şi Catehetică de la Institutul Teologic „Andrei Şaguna" din Sibiu.

„Dumnezeu este creatorul cerului şi al pămîntului. El este nevăzut — reţinem din Cuvîntul înainte semnat de Î. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului — dar mintea limpede îl vede în tot ce a creat, căci, dacă nu Dumnezeu, Atotputernicul, le-a creat pe toate, atunci cine le-a creat?...

Dumnezeu îi iubeşte pe copii. Cînd Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, s-a întrupat pe pămînt, El s-a întrupat în chip de copil. Iar cînd a crescut mare şi a început propovăduirea, s-a adresat în chip deosebit copiilor, zicînd: „Lăsaţi copiii să vină la mine şi nu-i opriţi, căci a unora ca aceştia este Împărăţia Cerurilor" (Matei 19, 14).

„Copii! — se spune în acelaşi Cuvînt înainte — din această carte veţi afla multe despre Dumnezeu-Tatăl, despre Dumnezeu-Fiul şi despre Dumnezeu-Duhul Sfînt. Veţi afla ce trebuie să faceţi ca să rămîneţi pururea în dragostea lui Dumnezeu, pentru ca El să vă poarte de grijă şi să vă ajute în toate. Veţi învăţa cum să vă rugaţi, cum să credeţi şi ce fapte să săvîrşiţi ca să fiţi plăcuţi lui Dumnezeu. Să învăţaţi cu sîrguinţă toate acestea şi veţi vedea cîtă bucurie şi cîte succese vă vor aduce în toată viaţa voastră".

Într-adevăr, cartea a fost primită cu bucurie de copii, căci ea s-a epuizat foarte repede, fiind acum în pregătire o nouă ediţie.

*

Pe lîngă activitatea internă, bogată şi variată pe care o cunoaştem, fie direct, fie din presa noastră bisericească, fie chiar şi din unele emisiuni de radio şi televiziune, unde a apărut de mai multe ori, Î. P. S. Mitropolit Antonie al Transilvaniei a avut în ultima perioadă şi două ieşiri în interes bisericesc peste hotare. Astfel, între 3—10 martie a.c. Î. P. S. Sa s-a aflat la Roma, unde a participat la lucrările Subcomisiei de dialog dintre Biserica Ortodoxă şi Biserica Romano-catolică, în cadrul cărora, între altele, s-a convenit că astăzi fosta Biserică Unită este o Biserică Catolică Orientală de rit bizantin, deci de credinţă catolică. S-a convenit de asemenea să nu se mai exercite presiuni de nici un fel asupra conştiinţelor, să se renunţe la prozelitism şi, pentru rezolvarea litigiilor, să se creeze comisii mixte de dialog care să constate care este voinţa credincioşilor şi, potrivit acestei voinţe, să li se atribuie bisericile.

În 7 martie a.c., Î. P. S. Sa a fost primit într-o audienţă de Papa Ioan-Paul al II-lea cu care s-au discutat teme ca cele de mai sus, Papa declarîndu-se îm-

potriva oricăror siluiri ale conștiințelor, exprimîndu-și dorința ca „episodul uniat" să nu ajungă să blocheze Dialogul dintre Ortodoxie și Catolicism, început în 1980.

Se pare însă că confrații noștri catolici de rit oriental nu cunosc sau nu vor să știe de astfel de înțelegeri, încît unii dintre ei se dedau, în unele localități, la acțiuni care îi așează sub nivelul nu al creștinului, ci chiar al omului fără Dumnezeu, cum a fost în seara zilei de sîmbătă, 4 mai 1991, cînd cîțiva fanatici, sfidînd voința majorității absolute din parohia Bradu, prot. Avrig, au încercat să ocupe cu forța biserica, insultînd grosolan și gata să lovească pe P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul și însoțitorii P. S. Sale, fapte emanate dintr-o ură incalificabilă împotriva neamului românesc și a Legii sale străbune, asemănătoare cu cea a celor de la Eger (Ungaria), de care au luat cunoștință toți românii.

Între 23—28 aprilie 1991, Î. P. S. Sa s-a aflat la Liebfrauenberg, localitate de lîngă Strasbourg, Franța, unde a participat la lucrările Prezidiului și Comitetului consultativ al Conferinței Bisericilor Europene.

Între 7—10 martie 1991, și P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul s-a aflat la Geneva — Bossey, unde a participat la întîlnirea anuală a Comitetului mixt format din reprezentanți ai Conferinței Bisericilor Europene și ai Consiliului Conferințelor Episcopale Europene, cu care prilej s-a examinat activitatea din ultimul an a celor două organisme și pregătirea unei întîlniri europene, avînd ca temă: „Misiune și evanghelizare în Europa", întîlnire care se va ține în toamna anului în curs în Spania.

Să sperăm că cu acel prilej delegații noștri vor aduce în atenție și deșănțatul prozelitism făcut în aceste zile în țara noastră de tot felul de „evangheliști" și pretinși făcători de minuni veniți din toată lumea, care produc atîta tulburare și derută în sînul credincioșilor noștri, dar care compromit totodată și învățătura creștină în general, cînd se știe că Mîntuitorul însuși, ca Dumnezeu Atotputernic, a făcut minunile Sale în anumite contexte speciale, nu la comandă, cum trîmbițează că le pot face unii dintre acești „evangheliști".

*

Pe lîngă lucrarea: „Lăsați copiii să vină la mine", amintită mai sus, în ultimele luni ale anului în curs la Centrul mitropolitan din Sibiu au mai apărut încă două cărți de interes obștesc, din care motiv le și semnalăm cititorilor noștri:

„Rugăciuni și învățături de credință ortodoxă", o ediție bogată, așadar, a cărții de rugăciuni, tipărită într-un tiraj de 30 000 exemplare, cuprinzînd rugăciuni de peste zi, pe care orice fiu al Bisericii noastre este bine să le rostească, ca, desigur, și alte rugăciuni; Sf. Liturghie a Sf. Ioan Gură de Aur, cu unele mici explicații ale unor momente mai importante; Acatistul Domnului nostru Iisus Hristos; Acatistul Bunei-vestiri; Pagini de catehism; De vorbă cu credincioșii ș.a., cartea avînd peste 300 de pagini.

„Îndrumătorul bisericesc", editat de Arhiepiscopia Sibiului pe anul 1991, reprezentînd al 139-lea an de apariție a acestei publicații sibiene.

Scăpat de sub chingile cenzurii de altă dată, Îndrumătorul din acest an are un cuprins mult mai bogat și, după opinia celor ce l-au parcurs, și folositor atît pentru preoții și cîntăreții bisericești, cît și pentru credincioșii noștri care zăbovesc asupra lui, fiecare găsind în el cîte ceva pentru zidirea sa lăuntrică și, de ce să n-o spunem, și pentru întărirea dragostei sale față de pămîntul nostru străbun.

Tot în editura Centrului mitropolitan din Sibiu sînt în curs de apariție: *Psaltirea,* precum și o lucrare semnată de venerabilul nostru dascăl de Teologie, academician, preot-profesor Dr. Dumitru Stăniloae, intitulată: *„Chipul evanghelic al lui Iisus Hristos"*. Cînd va apare, desigur că această lucrare va fi semnalată cititorilor într-un mod în care trebuie făcute cunoscute asemenea cărți.

Pr. Gh. Papuc

PREOTUL PROFESOR Dr. TEODOR BODOGAE LA 80 DE ANI

Pentru mulţi dintre cei care-l cunosc va fi greu de crezut că părintele profesor Teodor Bodogae a împlinit venerabila vîrstă de 80 de ani! În adevăr, cine şi-ar putea închipui că omul atît de entuziast, înzestrat cu o energie permanent tinerească, cu o dorinţă nestăvilită de a lucra, de-a scrie şi de-a lumina pe alţii a atins o asemenea vîrstă?! Şi totuşi, ne plecăm în faţa iureşului năvalnic al anilor care vin necruţător peste noi, mulţumind Părintelui luminilor care ne trimite „toată darea cea bună şi tot darul cel desăvîrşit", că i-a hărăzit sănătate şi lungime de zile, spre binele Bisericii, al preoţimii şi al studenţilor pe care i-a pregătit pentru slujirea la altar.

Părintele Teodor Bodogae s-a născut la 11 martie 1911, într-o familie de ţărani harnici, cinstiţi şi cu frică de Dumnezeu, în Cetatea de Baltă, străveche aşezare românească, consemnată de documente încă din veacul al XIV-lea şi care, mai tîrziu, făcea parte din „feudele" transilvane ale lui Ştefan cel Mare şi ale urmaşilor săi imediaţi. A făcut şcoala primară în sat, apoi a urmat cursurile Liceului din Blaj (1922—1929), unde s-a dovedit un elev cu remarcabile însuşiri intelectuale şi morale, fiind calificat mereu întîiul între colegii săi. A fost deosebit de activ în cadrul societăţii de lectură „Timotei Cipariu" a elevilor Liceului. După obţinerea diplomei de bacalaureat, în 1929, dînd urmare înclinaţiilor sale fireşti şi educaţiei religioase din familie, s-a înscris la Academia teologică „Andreiană" din Sibiu. În cei patru ani de studii (1929—1933), sub îndrumarea unor dascăli distinşi (rectorul Nicolae Colan, viitorul episcop apoi mitropolit, profesorii Ilie Beleuţă, Nicolae Terchilă, Nicolae Neaga, Dumitru Stăniloae, Nicolae Popoviciu, viitorul episcop), şi-a pus bazele unei alese pregătiri teologice. În anul universitar 1933—1934 îşi completează studiile la Facultatea de Teologie din Cernăuţi, care-i conferă titlul de licenţiat în 1934.

Remarcat de marele mitropolit Nicolae Bălan (1920—1955), sub îndrumarea căruia s-au format atîţia teologi, i s-a oferit o bursă pentru studii de specializare la Facultatea de Teologie din Atena (1935). Aici a audiat cursurile unor profesori de mare prestigiu, ca Hristu Andrutsos, Panaiot Bratsiotis, Gh. Sotiriu, K. Dioivuniotis, V. Stefanidis ş.a. În vara anului 1935 a cercetat arhivele de la Muntele Athos, pentru a strînge material documentar în vederea elaborării tezei de doctorat în teologie. În 1938, Facultatea de Teologie din Cernăuţi i-a conferit titlul de doctor, pe baza tezei *Ajutoarele româneşti la mănăstirile din Sfîntul Munte Athos*, lucrată sub îndrumarea profesorului Simeon Reli (tipărită la Sibiu în 1940). Era prima lucrare în româneşte care se ocupa cu această problemă, bazată pe o vastă informaţie, mai ales pe izvoare inedite, culese din arhivele Athosului. Lucrarea s-a bucurat de aprecieri elogioase atît în ţară, cît şi peste hotare.

După reîntoarcerea din Grecia, a funcţionat timp de trei ani ca profesor de Religie în învăţămîntul secundar de atunci: la Liceul de stat din Sighişoara (1936/37), Liceul „Andrei Şaguna" din Braşov (1937/38) şi Liceul „Mihai Viteazul" din Alba Iulia (1838/39). În septembrie 1939, a fost hirotonit preot în Catedrala mitropolitană din Sibiu.

În toamna anului 1939, pe baza Convenţiei culturale sîrbo-române, mitropolitul Nicolae Bălan îi oferă posibilitatea de a face studii de Slavistică la Universitatea din Belgrad şi la Facultatea de Teologie de acolo. Are acum prilejul să audieze cursurile profesorilor G. Ostrogorski, I. Kulbakin, L. Mirkovici, P. Georgici, Iustin Popovici ş.a., adîncind limbile slave, care îi vor fi de folos în cercetările sale istorice de mai tîrziu.

În 1940, în urma pensionării venerabilului profesor Ilie Beleuţă, titularul catedrei de Istorie bisericească de la Academia teologică „Andreiană", mitropolitul Nicolae îl numeşte suplinitor al acestei catedre. Dar peste un an (1941/42), este tri-

mis din nou la studii peste hotare, de data aceasta la Berlin și Tübingen, pentru desăvîrșirea cunoștințelor de limbă germană și pentru audierea unor cursuri de teologie și istorie (îndeosebi H. Lietzmann, A. Koberle, K. Adam ș.a.).

În 1942, în urma ridicării Academiei teologice la rang universitar, a fost numit profesor agregar, iar în 1944 confirmat ca profesor titular la catedra de Istorie bisericească universală și Patrologie, funcționînd, la aceeași catedră, și după ce Academia a devenit Institut Teologic Universitar, în 1948, pînă în 1952. Notăm că în anii școlari 1940—1946 a predat și Istoria Bisericii Române, în 1943—1946 Istoria artei creștine, iar în 1948—1951 Limba rusă.

Între anii 1940—1948 a condus Biblioteca mitropolitană din Sibiu, izbutind să achiziționeze o serie de lucrări de valoare din țară sau de peste hotare. In 1943—1945 a fost director de secție la Institutul de Istorie Națională al Universității din Cluj, refugiată atunci la Sibiu.

În calitate de profesor, a publicat numeroase cărți, traduceri din Sfinții Părinți și scriitorii post-patristici, studii și recenzii în „Revista Teologică" de la Sibiu, articole de popularizare în „Telegraful Român", „Lumina Satelor" ș.a., a rostit numeroase conferințe și predici.

În septembrie 1952 a fost numit preot-paroh la biserica Sf. Nicolae din Sibiu-Lazaret, unde a păstorit pînă în 1973. În această nouă slujire, s-a dovedit a fi nu numai un bun păstor de suflete, ci și un priceput gospodar. Sub îndrumarea sa neobosită, s-au terminat lucrările de pictură în frescă (de pictorul Emil Ivănescu), de sculptură, ca și de împrejmuire, încît biserica se prezintă azi ca una dintre cele mai izbutite realizări ale artei românești contemporane, atît sub raport arhitectonic, cît și pictural.

A fost un destoinic păstor de suflete, apreciat de credincioșii săi, cărora le-a adus, în atîtea împrejurări, cuvînt de mîngîiere și de încurajare. În lunga sa slujire la altar, s-a remarcat și ca iscusit cuvîntător bisericesc, avînd pregătite pentru tipar două volume de predici. A susținut numeroase referate în cadrul conferințelor de orientare a clerului din protopopiatul Sibiu. Dar în toți acești ani n-a nesocotit nici preocupările cărturărești, fiind mereu prezent în presa noastră bisericească, cu diferite studii, traduceri, articole, recenzii, predici și alte materiale, pe care le vom consemna mai jos.

În 1973 a revenit la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, ca titular al nou createi catedre de Bizantinologie. Deși la o vîrstă cînd alții se gîndesc la odihnă, părintele Teodor Bodogae și-a reluat munca la catedră cu o vigoare tinerească, însuflețit de rîvna de a fi cît mai folositor noilor generații de preoți ai Bisericii noastre strămoșești. A fost pensionat pentru limită de vîrstă, în septembrie 1981.

Pe lîngă activitatea la catedră, a rostit o serie de conferințe cu caracter istoric și patriotic în fața studenților teologi sau a preoților chemați la cursurile de îndrumare misionară și socială, a avut numeroase intervenții la Conferințele teologice interconfesionale de la București, Cluj și Sibiu, a prezidat numeroase conferințe de orientare a preoțimii din protopopiatele aparținătoare Arhiepiscopiilor Sibiului și Timișoarei sau Episcopiei Oradiei. A făcut parte din felurite comisii de lucru la Patriarhie, elaborînd numeroase lucrări de specialitate. În 1978 a fost cooptat în Comisia națională de Istorie eclesiastică comparată de la București, în cadrul căreia a prezentat mai multe referate, deosebit de apreciate. Din același an este membru în Comisia de editare a operelor Sfinților Părinți în românește, acțiune pornită din inițiativa și sub directa îndrumare a Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin. În această ultimă calitate, a făcut mai multe traduceri din Sfinții Părinți.

A participat la cîteva Congrese și alte întruniri cu caracter istoric, fie în țară, fie peste hotare, prezentînd o serie de comunicări. Așa au fost:

— Al XIV-lea Congres internațional de studii bizantine de la București (septembrie 1971), unde a avut trei intervenții;

— Al III-lea Congres internațional de studii sud-est europene de la București (septembrie 1973), cu o comunicare: „Moderne Ansichten im pedagogischen Denken eines sud-ost europaischen Schriftstellers D. Kantemir";

— Colocviul internațional de Istoria Transilvaniei, ținut la Sibiu în august 1977, cu comunicarea: „Contribuția clericilor ortodocși la lupta pentru eliberarea

națională în Balcani" (publicată în volumul: „Forschungen zur Volka — und Landeskunde, 1977").

— Al XIV-lea Congres internațional de istorie de la București (august 1980), cu comunicarea: „Quelques traits caracteristiques de la vie spirituelle roumaine entre 1500—1650 par rapport à d'autres peuples européens contemporains".

— A participat și la cîteva întruniri cu caracter istoric și ecumenist de peste hotare și anume: la Seminariile IV și V sud-est europene (organizate de profesorul dr. Friedrich Heyer de la Facultatea de Teologie a Universității din Heidelberg, la Sibenik în Jugoslavia, în septembrie 1978 și la Tesalonic în septembrie 1980, la care a prezentat comunicări în limba germană și a avut numeroase intervenții. A participat la simpozioanele consacrate Sf. Grigorie de Nissa, la Maintz, în 1982 și Londra 1990, la care de asemenea, a prezentat comunicări. Cu ocazia acestor Congrese și întruniri, a avut prilejul să cunoască numeroși teologi și istorici din diferite țări, cu care întreține relații de colaborare pe tărîm științific-istoric.

Înzestrat cu o cultura generală temeinică, bun cunoscător al limbilor germană, franceză, greacă, sîrbă, maghiară, ca și al celor clasice, greaca și latina, slavona, cu o putere de muncă puțin obișnuită, cu o sete adîncă de cunoaștere, dar și cu dorința sinceră de a-i face și pe alții să cunoască tainele istoriei, părintele Teodor Bodogae a înzestrat literatura noastră istorică cu o serie de lucrări valoroase, care îl așează în rîndul marilor noștri istorici bisericești.

Pentru rodnica și îndelungata sa activitate cărturărească, părintele profesor Teodor Bodogae a fost și este apreciat nu numai de ierarhii și preoții Bisericii noastre, ci și de cărturarii din afara Bisericii.

În încheierea acestor rînduri, menționăm și faptul că profesorul Teodor Bodogae, ca om, este însuflețit de un profund umanism, de o caldă iubire de patrie și de poporul din care face parte, de un optimism viguros, care l-a făcut să înfrunte cu seninătate durerile și amărăciunile care i-au tulburat uneori viața. In raporturile cu studenții, s-a arătat nu numai ca un dascăl luminat, înzestrat cu largi cunoștințe, avînd darul de a expune faptele istoriei într-o formă vie, însuflețită și atrăgătoare, cu un limbaj curat românesc ci și un suflet larg, o inimă caldă și deschisă, un preot integru, iubitor de dreptate și de adevăr. A știut să aibă pentru fiecare student sau credincios — o vorbă bună și înțeleaptă, un cuvînt de mîngîiere și de încurajare.

Ca preot, poate fi văzut aproape în fiecare duminică și sărbătoare în Catedrala mitropolitană, în biserica Sf. Nicolae din Sibiu-Lazaret sau în capela Institutului, slujind de fiecare dată cu evlavia preoților pătrunși de adevărurile veșnice pe care le propovăduiesc din fața altarului. Adeseori poate fi auzit vorbind credincioșilor, fie din amvonul Catedralei fie în alte biserici, cu însuflețirea care-l caracterizează, împărtășindu-le din comoara învățăturilor dobîndite de-a lungul unei vieți de neîncetate strădanii de „autodepășire" a orizontului său cultural.

Iată atîtea motive care ne îndreptățesc, la acest popas aniversar, să aducem Părintelui Profesor Teodor Bodogae omagiul nostru de cinstire și de prețuire pentru toate strădaniile de o viață, rugînd pe Părintele ceresc sa-l învrednicească de darurile Sale cele bogate, cu ani mulți de viață, cu sănătate, cu alese bucurii și cu noi realizări în munca de cercetare a trecutului Bisericii strămoșești și a neamului nostru.

A N E X E*

Bibliografie selectivă din opera Pr. Prof. Teodor Bodogae

TRADUCERI DIN SFINȚII PĂRINȚI ȘI SCRIITORII POST PATRISTICI

— Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos.* Traducere și studiu introductiv, Sibiu, Tipografia Arhidiecezană, 1946, XV + 221 p. (Seria Teologică nr. 21); reeditată la București, 1989.

* Folosim următoarele abrevieri: BOR = Biserica Ortodoxă Română, București; ST = Studii Teologice, București; GB = Glasul Bisericii, București; MA = Mitropolia Ardealului, Sibiu; MB = Mitropolia Banatului, Timișoara; MMS = Mitropolia Moldovei și Sucevei, Iași; MO = Mitropolia Olteniei, Craiova; RT = Revista Teologică, Sibiu.

— Sf. Grigorie de Nissa, *Viaţa fericitei Macrina*, Sibiu, Tipografia Arhidiecezană, 1947, 67 p. (Colecţia „Veniţi la Hristos", nr. 24).

— *Ce înseamnă să te numeşti şi să te făgăduieşti creştin*. Traducere din Sf. Grigorie de Nissa, în B.O.R., an XCI, nr. 1—2, 1973, p. 178—182.

— *O scrisoare de exil a patriarhului Fotie. Studiu şi traducere*, în MB, an XXVII, nr. 4—6, 1977, p. 342—346.

— *O epistolă dogmatică a Sfîntului Vasile cel Mare*, în MA, an XXIII, nr. 10—12, 1978, p. 807—812.

— *O importantă epistolă a Sfîntului Vasile cel Mare. Epistola CCIV către locuitorii din Neocezareea*, în MMS, an LV, nr. 1—2, 1979, p. 118—122.

— *Din scrisorile Sfîntului Vasile cel Mare către Sfîntul Atanasie al Alexandriei*, în MO, an. XXXI, nr. 1—3, 1979, p. 70—78.

— *Patru epistole ale Sfîntului Vasile cel Mare şi tîlcul lor*, în MA, an. XXIV, nr. 10—12, 1979, p. 824—830.

— *Apologeţi de limbă greacă*. Traducere, introducere, note şi indice, Bucureşti, 1980, 389 p. (în colaborare cu Olimp Căciulă şi Dumitru Fecioru).

— Origen, *Scrieri alese*, 4 volume, I. *Din lucrările exegetice la Vechiul Testament*, Bucureşti, 1981, 472 p. (în colaborare cu Nicolae Neaga şi Zorica Laţcu); II. *Exegeze la Noul Testament. Despre rugăciune. Filocalia*, Bucureşti, 1982, 528 p. (în colaborare cu Nicolae Neaga şi Zorica Laţcu); III. *Despre principii şi Convorbiri cu Heraclide* (un alt capitol tradus de Constantin Galeriu), Bucureşti, 1982, 408 p. IV. *Contra lui Celsus*, Bucureşti, 1984, 586 p. La toate cele patru volume din Origen a întocmit studiul introductiv şi notele.

— Eusebiu de Cezareea, *Scrieri*. Partea întîia. Istoria bisericească şi Martirii din Palestina. Traducere, studiu, note şi comentarii, Bucureşti, 1987, 451 p.

— Sfîntul Vasile cel Mare, *Scrieri*. Partea a treia. Bucureşti, 1988, 640 p. (în colaborare cu Pr. Constantin Corniţescu).

— *Probleme sociale în operele Sfinţilor Părinţi, în Anuarul XXV (VII) al Institutului Teologic Universitar Sibiu, 1949*, p. 49—64 (şi extras, Sibiu, Tipografia Arhidiecezană, 1949, 16 p.).

— *Strădaniile Sfîntului Vasile cel Mare pentru unitatea Bisericii*, în MB, an XIII, nr. 11—12, 1963, p. 494—506.

— *Un mare protagonist al apostolatului social: Sfîntul Ioan cel Milostiv, patriarhul Alexandriei*, în ST, an. XXVI, nr. 9—10, 1974, p. 697—706.

— *Actualitatea mesajului Sfinţilor Trei Ierarhi*, în MB, an. XXV, nr. 1—3, 1975, p. 38—41.

— *Pagini celebre din activitatea de păstor a Sf. Vasile cel Mare*, în MA, an XXIV, nr. 1—3, 1979, p. 51—57.

— *Tîlcul unei scrisori părinteşti a Sf. Vasile cel Mare*, în MB, an. XXIX, nr. 4—6, 1979, p. 314—319.

— *Un apel fierbinte la solidaritatea creştină: predica Sf. Vasile cel Mare la vreme de foamete şi secetă*, în GB, an XXXVIII, nr. 5—6, 1979, p. 479—488.

— *File dintr-o prietenie statornică: Sf. Vasile cel Mare şi Sf. Eusebie, episcop de Samosata*, în MA. an XXIV, nr. 7—9, 1979, p. 637—642.

— *Corespondenţa Sf. Vasile cel Mare şi strădania sa pentru unitatea Bisericii creştine*, în vol.: *„Sfîntul Vasile cel Mare. Închinare la 1600 de ani de la săvîrşirea sa"*, Bucureşti, 1980, p. 265—283.

STUDII DE ISTORIE BISERICEASCĂ UNIVERSALĂ

— *Contribuţii la originea şi istoricul hainei clericale*, în RT, an. XXV, nr. 7—8, 1935, p. 323—334.

— *De ce nu s-a putut face unirea Bisericilor la Florenţa?*, în RT, an XXIX, nr. 7—8, 1939, p. 295—322.

— *Vechea autonomie bisericească şi centralismul papal* (prelucrare după Fr. Heiler), în RT, an. XXXIII, nr. 3—4, 1943, p. 201—216.

— *Doi teologi romano-catolici despre schisma cea mare*, în RT, an. XXXVI, nr. 1—2, 1946, p. 116—128.

— *Prezenţa Bisericii în nevoile vremii*, în vol. „Biserica şi problemele vremii", Sibiu, 1947, p. 89—107 (şi extras, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1947, 20 p.).

— *Un luptător pentru progres: Maxim Grecul*, în MMS, an. XXXIV, nr. 3—4, 1958, p. 228—240.

— *Istoria bisericească universală*. Manual pentru Institutele teologice, 2 vol., Bucureşti, 1956, 398 + 467 p. (în colaborare cu profesorii Teodor M. Popescu de la Bucureşti şi Gheorghe G. Stănescu de la Cluj). Vol. I a apărut într-o nouă ediţie la Bucureşti, în 1975 (467 p.), în colaborare cu profesorii Ioan Rămureanu de la Bucureşti şi Milan Şesan de la Sibiu (îi aparţin 13 lecţii, plus listele cronologice de papi şi împăraţi ai Romei şi Bizanţului).

LUCRĂRI DIN ISTORIA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE: LEGĂTURILE ROMÂNILOR CU ATHOSUL

— *Ajutoarele româneşti la mănăstirile din Sfîntul Munte Athos*, Sibiu, Tipografia Arhidiecezană, 1940, LII + 354 p. (Seria Didactică, nr. 11), Aprecieri în Süd-ost Forschungen, München, 1941 (G. Petranu) şi Fr. Dolger, Das Mönchsland Athos, Berlin, 1943.

— *Mănăstirea Cutlumuş din Sfîntul Munte Athos, ctitorie românească*, în RT, an. XXVII, nr. 1, 1937, p. 17—21 şi nr. 2, p. 56—64.

— *Tradiţia Sfîntului Munte în viaţa popoarelor*, în *Ortodoxia*, an. V, nr. 2, 1953, p. 206—219.

— *Consideraţiuni istorice privind legăturile Bisericii Ortodoxe cu mănăstirile din Muntele Athos*, în MB, an. XIII, nr. 3—4, 1963, p. 160—171.

— *Athosul. Teme de arheologie şi artă* (după lucrarea cu acelaşi titlu a prof. Kalokiru), în MA, an. IX, 1—2, 1964, p. 133—140.

LEGĂTURI BISERICEŞTI ROMÂNO-RUSE

— *Petru Movilă şi Sinodul de la Iaşi*, în RT, an. XXXII, nr. 9—10, 1942, p. 385—395.

— *Un capitol din relaţiile româno-ruse: mitropolitul Petru Movilă*, în RT, an. XXXVI, nr. 9—10, 1946, p. 403—419 (extras: Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1946, 19 p.).

— *Un mare teolog al veacului nostru: patriarhul Serghie*, în *Anuarul XXV (VII) al Institutului Teologic Universitar Sibiu*, Sibiu, 1949, p. 33—48 (şi extras: Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1949, p. 16).

— *Opera teologică a patriarhului Serghie*, tradusă în româneşte, menţionată mai sus.

LEGĂTURI BISERICEŞTI ROMÂNO-BULGARE

— *Din activitatea ştiinţifică a profesorilor Facultăţii de Teologie din Sofia*, în Ortodoxia, an. III, nr. 1, 1951, p. 147—151.

— *200 de ani de la apariţia „Istoriei slavo-bulgare" a lui Paisie de la Hilandar*, în MO, an. XV, nr. 11—12, 1963, p. 878—888.

— *Profesorul Ştefan Ţancov* (1881—1965), în MO, an. XVII, nr. 9—10, 1965, p. 809—810.

— *Contribuţia clericilor ortodocşi la lupta pentru eliberarea naţională în Balcani*, în GB, an XXXVII, nr. 7—8, 1978, p. 916—921.

LEGĂTURI BISERICEŞTI ROMÂNO-SÎRBE

— *Activitatea culturală şi politică a mitropolitului sîrb Ştefan Stratimirovici (1790—1836)*, în MA, an. IV, nr. 5—6, 1959, p. 383—395.

— *Peripețiile unei traduceri a Noului Testament. Considerații pe marginea centenarului lui Vuk Karagici.* în *Ortodoxia*, an. XVIII, nr. 2, 1966, p. 246—252.
— *Documente inedite privitoare la istoria învățămîntului teologic din Transilvania*, în BOR, an. XC, nr. 11—12, 1972, p. 1217—1226.
Alte lucrări privitoare la legăturile culturale și bisericești româno-sîrbe se găsesc în capitolul următor, închinat lui Andrei Șaguna.

MITROPOLITUL ANDREI ȘAGUNA

— *100 de ani de la venirea lui Șaguna în Ardeal. Cîteva știri inedite*, în RT, an. XXXVII, nr. 1—2, 1947, p. 57—79 (și extras: Tip. Arhidiecezană, Sibiu, 1947, 32 p.).
—*Cum a ajuns Șaguna vicar și episcop în Ardeal*, în RT, an. XXXVII, nr. 3—4, 1947, p. 150—156.
— *Un „ex libris" al mitropolitului Andrei Șaguna*, în MA, an. II, nr. 11—12, 1957, p. 887—889.
— *Dintr-o corespondență timișoreană de acum 100 de ani, 15 scrisori de la Andrei Șaguna către prot. Meletie Drăghici*, în MB, an. IX, nr. 3—4, 1959, p. 27—40.
— *Două scrisori ale lui Șaguna către Vuk Karagici*, în MA, an. X, nr. 9—10, 1965, p. 678—682.
— *Aus dem Briefwechsel Schaguna's mit Vuk Karadzic, in Revue des Etudes Sud-Est Européennes*, București, 1966.
— *Un capitol din istoria relațiilor culturale sîrbo-române. Acte inedite din corespondența lui Șaguna*, în MA, an. XV, nr. 7—8, 1970, p. 525—556.
— *Neue Angaben hinsichtlich der Beziehungen A. Șaguna's mit B. Sina în Revue des Etudes Sud-Est Européennes*, București, 1971.
— *O ctitorie șaguniană: biserica din Gușterița (1877—1977)*, în MA, an. XXIII, nr. 1—3, 1978, p. 20—26 (în colaborare cu pr. I. Mihu).
— *Andrei Șaguna și autodeterminarea popoarelor*, în MA, an. XXIII, nr. 7—9, 1978, p. 445—448.

ALȚI IERARHI ȘI CĂRTURARI ROMÂNI

— *Mitropolitul Varlaam ca teolog*, în MMS, an. XXIII, nr. 10—12, 1957, p. 775—790.
— *Un autograf din 1687 al Mitropolitului Dosoftei*, în MMS, an. XXXIV, nr. 11—12, 1958, p. 882—886.
— *Personalitatea mitropolitului Antim Ivireanul*, în MB, an. XVI, nr. 7—9, 1966, p. 467—482.
— *Mitropolitul Antim Ivireanul. Omul și opera*, în MA, an. XI, nr. 9—10, 1966, p. 591—603.
— *Dimitrie Cantemir, apărător al tradițiilor ortodoxe*, în MA, an. XVIII, nr. 9—10, 1973, p. 954—960.
— *Dimitrie Cantemir: Loca obscura (traducere și comentar)*, în BOR, an. XCI, nr. 9—10, 1973, p. 1063—1111 (recenzie în Sudost Forschungen, München, 1975).
— A făcut traducerea — cu comentar — a lucrării lui Dimitrie Cantemir: *Sacrosanctae scientiae indepingibilis imago*, pregătită pentru tipar.
— *Gheorghe Lazăr, 200 de ani de la nașterea lui*, în MA, an. XXIV, nr. 7—9, 1979, p. 708—712.

ALTE PROBLEME DE ISTORIA BISERICII ROMÂNE

— *Din istoria Bisericii Ortodoxe de acum 300 de ani. Sinodul de la Iași*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1943, IV + 153 p. (colecția Seria Didactică, nr. 13).
— *Despre cunoștințele teologice ale preoților noștri de acum 200 de ani. Semnificația unui manuscris*, în *Anuarul XX (II) al Academiei Teologice „Andreiene"*, Sibiu, 1944, p. 117—306 (și în extras: Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1944, LXX + 70 p.). (Colecția „Seria Teologică" nr. 28).

— *Importanța monumentelor de artă bisericească și grija pentru păstrarea lor. Îndatoririle preoțimii*, în MA, an. X, nr. 4—6, 1965, p. 265—274.

— *450 de ani de la sfințirea mănăstirii Curtea de Argeș*, în MA, an. XII, nr. 8—9, 1967, p. 639—648.

— *Contribuții documentare privitoare la istoria Bisericii arădene în veacul XVIII*, în MB, an XVII, nr. 1—3, 1967, p. 122—138.

— *Lupta clerului ortodox român pentru credința strămoșească și pentru drepturile poporului român din Transilvania*, în MA, an. XIII, nr. 11—12, 1968, p. 844—853.

— *Și totuși prima carte românească s-a tipărit la Sibiu (Considerații asupra Evangheliarului slavo-român din 1551—1553)*, în MA, an. XVII, nr. 1—2, 1972, p. 82—89.

— *Monumente de seamă privind începuturile vieții religioase a românilor pînă la organizarea Mitropoliilor din țara noastră*, în MA, an. XVII, nr. 5—6, 1972, p. 386—397.

— *Despre „legea a treia"*, în MB, an. XIII, nr. 10—12, 1967, p. 648—657.

— *Grija Patriarhiei Române pentru lăcașurile sale de cult în ultimii 50 de ani*, în BOR, an XCIII, nr. 11—12, 1975, p. 1453—1460.

— *Mănăstirea Hodoș-Bodrog*, Arad, 1980, 225 p. (în colaborare).

PROBLEME DE ISTORIA PATRIEI (politice, sociale, economice)

— *Un document în legătură cu căsătoria doctorului Ioan Piuariu Molnar*, în *Anuarul Institutului de Istorie Națională (1943—1944)*, Sibiu, 1944, p. 518—523 (și în extras Sibiu, Tipografia Cartea Românească din Cluj, 1944, 9 p.).

— *Un document din 1769 în legătură cu emigrarea peste munți a românilor ardeleni*, în vol. *„Prinos Patriarhului Nicodim"*, București, 1946, p. 109—112.

— *Cîteva documente în legătură cu frămîntările sociale la românii ardeleni în vara anului 1848*, în vol. *Omagiu Î. P. S. Sale Dr. Nicolae Bălan, mitropolitul Ardealului, la 50 de ani de activitate*, Sibiu, 1956, p. 281—292.

— *Cînd a intrat Hagi Petru Luca Craioveanu în Compania de Comerț a Sibiului*, în MO, an. XVII, nr. 1—2, 1966, p. 132—135.

— *Le privilege Commercial accordé en 1636 par G. Rákoczy aux marchands grecs de Sibiu*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, 1972, p. 647—653.

— *După întoarcerea de pe Cîmpia Libertății. Acte inedite din vara anului 1848*, în vol. *Acta Musei Nicolae Bălcescu*, Bălcești pe Topolog, 1972, p. 437—463.

— *Cucerirea Independenței de Stat a României reflectată în presa germană din Transilvania*, în BOR, an. XCV, nr. 5—6, 1977, p. 490—497.

TRADUCERI DIN TEOLOGI CONTEMPORANI

— W.A. Wissert Hooft, *Ortodoxia văzută de un protestant*, Sibiu, 1933, 58 p. (colecția „Problemele vremii", nr. 3).

— Patriarhul Chiril al Bulgariei: *Două predici*, Traducere din bulgărește, împreună cu prot. At. Magiarov, în MO, an XII, nr. 9—12, 1960, p. 665—680.

— *Rolul credinței în opera de mîntuire*, studiu și traducere din limba rusă, după patriarhul Serghie: „Învățătura ortodoxă despre mîntuire", în MA, an. IX, nr. 9—10, 1964, p. 623—653 (întreaga lucrare, cu 250 p., tradusă în colaborare cu pr. V. Miteu-Țelna, jud. Alba).

— Prof. Stelian Papadopol, *Mersul gîndirii teologice a Sfîntului Vasile cel Mare*, traducere din limba greacă, în MA, an. XXIV, nr. 1—3, 1979, p. 15—32.

Pe lîngă aceste studii, a publicat o serie de articole de popularizare în paginile *Îndrumătorului Bisericesc de la Sibiu*, în *Telegraful Român* sau în unele buletine ale comunităților române de peste hotare, fie cu caracter istoric, fie cu caracter teologic. La acestea se adaugă zeci de recenzii în *Revista Teologică* și aproape în toate periodicile bisericești de azi, note, comentarii, predici, articole, în *Telegraful Român, Foaia Bunului Creștin* și altele.

Pr. prof. Mircea Păcurariu

A VII-A ADUNARE GENERALĂ A CONSILIULUI ECUMENIC AL BISERICILOR

Între 7—20 februarie 1991 s-au desfășurat la Canberra, capitala Australiei, lucrările celei de-a 7-a Adunări generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor. La lucrări au participat 826 delegați, reprezentînd 316 Biserici și grupări religioase.

Delegația Bisericii Ortodoxe Române a fost condusă de către Î. P. S. Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei. Ea a fost alcătuită din: P. S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal; P. C. Pr. prof. Dumitru Gh. Popescu, rectorul Institutului Teologic Universitar din București, P. C. Arhid. dr. Constantin Voicu, rectorul Institutului Teologic Universitar „Andrei Șaguna" din Sibiu, P. C. Pr. Alexandru Moraru, Rectorul Institutului Teologic Universitar din Cluj, P. C. Pr. Petre Semen, profesor la Institutul Teologic Universitar din Iași, P. C. Pr. Ioan Sauca, consilier patriarhal la Serviciul de presă și comunicații al Patriarhiei Ortodoxe Române, P. C. Pr. Constantin Coman, redactor responsabil la „Vestitorul Ortodoxiei Românești", P. C. Pr. Mircea Basarab, de la parohia ortodoxă română din München, P. C. Pr. Ioan Ioniță, de la parohia ortodoxă română din Lansing, Illinois (S.U.A.), monahia Filoteia Cosma de la Mănăstirea Agapia, Drd. Ioan Munteanu, Drd. Mihai Săsăujan și student Ciprian Niță de la Institutul Teologic Universitar „Andrei Șaguna" din Sibiu, Drd. Florea Duță, student Cristian Popescu de la Institutul Teologic Universitar din București, student Petru Florea de la Institutul Teologic Universitar din Cluj, student Alexandru Ailenei de la Institutul Teologic Universitar din Iași, student Cristian Cioconea, președintele Asociației Studenților Creștini Ortodocși, studentă Anișoara Carcl, vicepreședintă a Ligii Tineretului Ortodox.

Tema dezbătută la cea de-a 7-a Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor se intitulează „Vino, Duhule Sfinte și înnoiește întreaga creație!". Tema generală a fost dezbătută în patru secții de lucru, în următoarele patru subteme:

1. „Duhule Sfînt, izvor al vieții, păzește creația Ta!"
2. „Duhule al adevărului, eliberează-ne!"
3. „Duhule al unității, reconciliază poporul Tău!"
4. „Duhule Sfînt, transfigurează-ne și ne sfințește!".

La încheierea lucrărilor celei de-a 7-a Adunări Generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor a fost lansat — sub titlul „Vino, Duhule Sfinte!" — *următorul mesaj:*

1. A șaptea Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, reunită la Canberra, Australia, între 7—20 februarie 1991, salută Bisericile, creștinii și popoarele lumii. Consiliul Ecumenic al Bisericilor este o comunitate a Bsericilor din lumea întreagă care mărturisesc pe Iisus Hristos ca Domn și Mîntuitor și se străduiesc să răspundă împreună vocației lor comune spre slava lui Dumnezeu cel Unul, Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh.

2. Adunarea Generală a fost găzduită de către populația indigenă, de către Bisericile, guvernul și poporul Australiei. Tuturor le exprimăm recunoștința noastră pentru primire, ospitalitate și ajutorul lor.

„Vino, Duhule Sfinte, înnoiește întreaga creație!", aceasta a fost tema celei de a șaptea Adunări a C.E.B. Noi, participanții la această Adunare, am încercat — prin intermediul rugăciunii, al reflecției teologice și al trăirii în comun — să înțelegem speranțele, provocările timpului nostru, recapitulîndu-le în următoarele cereri:

„Duhule, izvor de viață, păstrează creația Ta!
Duhule al adevărului, eliberează-ne!
Duhule al unității, reconciliază poporul Tău!
Duhule Sfinte, transfigurează-ne și ne sfințește!"

3. Am primit cu bucurie și gratitudine diversitatea culturilor, tradițiilor și expresiilor credinței creștine. Mulțumim lui Dumnezeu pentru conștiința crescîndă a unității care însoțește această diversitate. Aducem laudă lui Dumnezeu, aflînd de progresele ecumenismului în diferite locuri din lume. Pe parcursul acestei Adunări am fost mișcați de diversitatea vizibilă a rugăciunilor, a spiritualităților, a teologiilor și a eforturilor creștine. Această bogăție am dori să o împărtășim Bisericilor noastre și oamenilor din lumea întreagă. Recunoaștem vigoarea și inspirația pe care Bisericile și Adunarea generală prezentă le datorează participării femeilor. Reafirmăm, cu acest prilej, sprijinul nostru față de propunerile formulate în cadrul deceniului ecumenic „Bisericile solidare cu femeile". Salutăm înnoirea mișcării ecumenice a tinerilor și ne bucură proiectul Întîlnirii ecumenice mondiale a tinerilor și studenților, prevăzută pentru anul 1992. Afirmăm, o dată în plus, importanța persoanelor care au daruri diferite de ale noastre și dorim ca acestea să poată participa activ la întreaga viață a Bisericilor.

4. Prezența la Adunarea noastră a invitaților, reprezentanți ai altor religii ale lumii, ne-a reamintit că este din ce în ce mai necesar să respectăm în fiecare om chipul lui Dumnezeu, să ne primim unii pe alții ca semeni și să recunoaștem responsabilitatea pe care trebuie să ne-o asumăm împreună față de creația lui Dumnezeu și față de umanitatea care face parte integrantă din aceasta.

5. Ne-am întîlnit într-un timp în care amenințările la adresa creației întregi și a supraviețuirii umanității nu încetează să se agraveze. În momentul în care mediul nostru înconjurător fragil este în criză, ne dăm seama de faptul că ființa umană nu este rege al creației, ci face parte dintr-un tot independent. Ne-am angajat să lucrăm împreună pentru salvgardarea creației. Ne-am declarat solidari cu un mare număr de populații autohtone, minorități, oameni de culoare, victime ale opresiunii de orice fel. Am reafirmat că toți au dreptul la justiție, în fața prăpastiei care se adîncește între bogați și săraci. Acum cînd războiul face ravagii în diferite puncte ale globului, mai cu deosebire în regiunea Golfului, noi am organizat priveghieri cu rugăciuni pentru pace și am lansat apeluri pentru ca să se pună un termen imediat de încetare a ostilităților din Golf și pentru a se găsi soluții drepte conflictelor din lume.

6. Lumea noastră cunoaște încă multe feluri de diviziuni, dintre care multe sînt datorate factorilor economici și politici. Femeile, copiii, tinerii și persoanele handicapate sînt primele victime ale relațiilor tensionate și ale nedreptăților. Sfîntul Duh îndeamnă Bisericile să se angajeze în relații de dragoste și de solidaritate. El le cheamă să caute unitatea vizibilă și o eficacitate mai mare în misiunea lor. Receptivi la chemarea Duhului, invităm Bisericile să stabilească relații noi de reconciliere între popoare, să pună în valoare darurile tuturor membrilor lor.

7. Noi, Bisericile Consiliului, trăim încă dezbinarea. Reconcilierea între Biserici nu s-a împlinit încă. Totuși, în sînul mișcării ecumenice, ne-a fost dat să ieșim din izolarea noastră pentru a intra într-o comunitate solidară: ne simțim din ce în ce mai responsabili unii față de ceilalți, în bucurie și în suferință. Conduși de Duhul Sfînt, căutăm să fim mai adevărați unii față de alții și față de Hristos Domnul nostru, care se roagă neîncetat „ca toți să fim una". Noi știm, de asemenea, că plenitudinea reconcilierii este un dar de la Dumnezeu și că sîntem chemați a intra în această reconciliere transformați și sfințiți de Sfîntul Duh.

8. Dumnezeu și omenirea au fost împăcate prin Crucea lui Hristos, jertfă scumpă. Asumîndu-ne această slujire a reconcilierii (II Cor. 5, 18), îi vom descoperi prețul. Devenim, astfel, un popor misionar, nu pentru a domina popoare și națiuni, cum s-a întîmplat prea adeseori în activitatea misionară, ci pentru a lua parte la însăși misiunea lui Dumnezeu care conduce umanitatea la comuniunea cu Sine prin Hristos și pentru a împărtăși cu toți credința noastră și binefacerile ei.

9. Adunarea roagă pe Duhul Sfînt să dea creștinilor o viziune reînnoită a împărăției lui Dumnezeu, care să ne permită să percepem „taina Evangheliei" (Ef. 6, 19) care ne-a fost încredințată. Ne rugăm să ne fie dat a aduce „roadele Du-

hului", care fac văzută voia lui Dumnezeu: dragostea și adevărul, dreptatea și libertatea, reconcilierea și pacea.

10. Noi afirmăm că pocăința, iertarea lui Dumnezeu, iertarea reciprocă fac parte integrantă dintr-o viziune nouă a împărăției lui Dumnezeu. Conștienți de schimbările rapide și profunde care afectează numeroase din regiunile lumii, ne angajăm a pune în lucrare noile propuneri privitoare la datoriile mondiale, militarism, ecosistem și rasism. Noi afirmăm că Duhul Sfînt ne dă speranță în fața acestor probleme obsedante și ne dă forța necesară pentru a rezolva conflictele profunde care dezbină comunitățile umane. Ne-am angajat să nu încetăm a arăta pocăință. Chemăm și pe ceilalți să se angajeze alături de noi, să ne rugăm pentru ca puterea Sfintului Duh să refacă integritatea noastră și a comunităților noastre.

11. Pe calea aceasta care ne conduce spre Împărăția lui Dumnezeu, spre unitatea Bisericii și a umanității, ne rugăm împreună cu oamenii din întreaga lume:

Vino, Duhule Sfinte!
Vino, Duhule Sfinte!
Tu care înveți pe cei smeriți și judeci pe cei mîndri.
Vino, speranță a săracilor,
mîngîietor al celor obosiți,
mîntuitor al celor naufragiați.
Vino, minunat acoperămînt al tuturor celor vii,
singură scăpare a tuturor celor morți.
Vino, Duhule Sfinte, ai milă de noi,
umple cu puterea Ta goliciunea noastră.
Răspunde la slăbiciunea noastră cu plenitudinea harului Tău.
Vino, Duhule Sfinte, înnoiește toată Creația!

(*Vestitorul Ortodoxiei Românești*, nr. 29—30/1991, p. 1 și 3)

Diacon P. Cherescu

A VENIT, OARE, MOMENTUL SĂ REVEDEM RELAȚIILE NOASTRE CU CONSILIUL ECUMENIC?

Declarația delegațiilor ortodoxe la cea de-a 7-a Adunare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor

Ultima zi a celei de-a 7-a Adunări generale a CEB a fost marcată de publicarea unei declarații prin care delegațiile ortodoxe au ținut să-și împărtășească preocupările lor motivate, atît de anumite aspecte ale Adunării de la Canberra, cît și de evoluția generală a CEB după Adunarea de la Vancouver în 1983. Chiar dacă nu pune în cauză participarea ortodocșilor la CEB, acest text pune totuși — sau reamintește — problemele de fond care, în concepția ortodocșilor, determină în mare parte continuarea dialogului.

Delegații și participanții Bisericilor Ortodoxe și Ortodoxe orientale necalcedoniene, la cea de-a șaptea Adunare a Consiliului Ecumenic al Bisricilor, reunite la Canberra, (Australia), doresc să aducă prezenta declarație în atenția tuturor participanților săi pentru a exprima unele din preocupările lor. Ne-ar place să începem aceste considerații exprimîndu-ne gratitudinea față de Consiliul Ecumenic al Bisericilor pentru numeroasele aporturi de care a beneficiat dialogul dintre Biserici și pentru maniera în care a susținut eforturile tuturor membrilor săi în vederea surmontării dezbinării. Ca ortodocși noi apreciem ajutorul adus în cursul deceniilor procesului de dialog care vizează deplina comuniune a Bisericilor Ortodoxe și Ortodoxe orientale necalcedoniene.

Recunoaștem de asemenea aportul CEB prin intermediul comisiilor sale de Credință și Constituție și de Misiune și Evanghelizare, contribuția sa la renașterea și viața parohială, acțiunile sale de ajutor în cadrul Comisiei de într-ajutorare și sprijinire a Bisericilor și de asistență a refugiaților, fără a uita programul „Dreptate, pace și apărarea creației".

Cu toate acestea, ceea ce noi am trăit cu ocazia acestei Adunări a întărit un număr de preocupări care nu au încetat să fie prezente în sufletul ortodocșilor

după Vancouver. Ne-ar face plăcere să le împărtăşim Adunării de la Canberra şi să vă arătăm ce reflexii ne inspiră ele astăzi.

Preocupările ortodocşilor pe care le vom formula, nu trebuie înţelese ca expresia implicită a unei reticenţe în continuarea dialogului. Prezenta declaraţie nu decurge din dezinteres, nici din indiferenţă, faţă de surorile şi fraţii noştri din celelalte Biserici şi comunităţi creştine, ci numai din atenţia profundă pe care o acordăm viitorului Mişcării ecumenice, cît şi la ceea ce se va întîmpla cu obiectivele şi idealurile sale aşa cum le-au definit fondatorii săi.

Preocupări ortodoxe

1. Bisericile Ortodoxe ţin să sublinieze că, pentru ele, principalul scop al CEB trebuie să fie *restabilirea unităţii Bisericii*, ceea ce nu exclude voinţa de a lega unitatea Bisericii de unitatea umanităţii şi a creaţiei. Dimpotrivă, unitatea creştinilor va constitui un aport real la unitatea umanităţii şi a lumii. Totuşi, aceasta nu trebuie să se realizeze în detrimentul reglementării problemelor de Credinţă şi Constituţie, care divizează creştinii. *Unitatea vizibilă*, atît în credinţă cît şi în structura Bisericii, constituie un scop specific şi nu trebuie considerată ca dobîndită.

2. Ortodocşii constată că există o *deviaţie crescîndă faţă de Baza C.E.B.* Or, aceasta defineşte cadrul în care ortodocşii participă la viaţa Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Să ne reamintim cuprinsul ei: „Consiliul Ecumenic al Bisericilor este o comunitate frăţească a Bisericilor care mărturiseşte pe Iisus Hristos ca Dumnezeu şi Mîntuitor, potrivit Scripturilor şi se străduieşte să răspundă împreună vocaţiei comune pentru slava unicului Dumnezeu, Tatăl, Fiul şi Sfîntul Duh" (Constituţie). Dacă CEB nu-şi va orienta în viitor activităţile sale în acest sens, va risca să înceteze de a mai fi un instrument în serviciul restabilirii unităţii creştine şi va tinde să devină atunci un loc al schimbului de idei, o tribună fără fundament teologic creştin specific. Într-un asemenea loc ar fi din ce în ce mai dificil şi în cele din urmă imposibil să ne rugăm împreună pentru că n-am mai avea în comun nici măcar o viziune teologică de bază.

3. Tendinţa de a îndepărta Baza în afara activităţilor C.E.B. este la originea tendinţelor periculoase care se manifestă în aceasta. Afirmaţia că Iisus Hristos este Mîntuitorul lumii este absentă din numeroase documente ale C.E.B., ceea ce este regretabil. Avem sentimentul că ele se îndepărtează din ce în ce mai mult de concepţiile creştine întemeiate pe Biblie şi anume cele ale:

a) Dumnezeului treimic
b) mîntuirii
c) „veştii celei bune", a Evangheliei înseşi
d) fiinţei umane create după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu şi în fine
e) a Bisericii.

Sperăm că rezultatele Comisiei Credinţă şi Constituţie vor primi un loc mai mare în diversele expresii ale C.E.B. şi că tendinţele mergînd în sens contrar nu vor fi încurajate. Ortodocşii acordă în fine o importanţă cu totul specială lucrărilor Comisiei Credinţă şi Constituţie a C.E.B. şi privesc cu nelinişte tot ceea ce tinde să-i diminueze poziţia în structura C.E.B.

4. Ei urmăresc cu interes, dar nu fără o anume nelinişte, lărgirea obiectivelor C.E.B. în domeniul *relaţiilor cu celelalte religii*. Desigur, ei susţin iniţiativele de dialog, în special cele care vizează promovarea relaţiilor pătrunse de sinceritate, respect mutual şi de colaborare cu credincioşii de alte religii. Atunci cînd există dialog, creştinii sînt chemaţi să mărturisească integritatea credinţei lor. Un dialog autentic presupune să se intensifice eforturile teologice pentru exprimarea mesajului creştin sub forme care să vorbească diverselor culturi ale lumii. Credinţa biblică în Dumnezeu trebuie să fie imuabilă. Definirea acestor criterii depinde de studiul teologic şi trebuie să fie prioritatea pentru C.E.B., dacă el doreşte să-şi lărgească obiectivele.

5. Astfel, ortodocşii au ascultat cu o vie nelinişte anumite prezentări pe tema acestei Adunări. În ce priveşte tema, ei aşteaptă încă textele finale. Totuşi, ei relevă tendinţa anumitor persoane de a afirma cu uşurinţă şi fără discernămînt, prezenţa Sfîntului Duh în numeroase mişcări şi evenimente. Ortodocşii ţin să pună în evidenţă elementul de păcat şi eroare care există în orice acţiune

umană și să nu amestece în aceasta Sfîntul Duh. Avem datoria să denunțăm tendința care constă în a *substitui un spirit „privat", spiritul lumii sau alte spirite, Duhului Sfînt,* care purcede de la Tatăl și odihnește în Fiul. Tradiția noastră respectă profund culturile locale și naționale, dar ne este imposibil să invocăm duhurile „creaturilor pămîntului, aerului, apei și mării". Pnevmatologia este inseparabilă de hristologie sau de doctrina Sfintei Treimi, mărturisită de Biserică pe baza Revelației divine.

6. Ortodocșii regretă că poziția lor față de comuniunea euharistică nu a fost înțeleasă de numeroși membri ai C.E.B., care consideră că ortodocșii insistă fără motive valabile să se *abțină de la comuniunea euharistică.* Odată în plus, ortodocșii îi invită pe frații și surorile lor din C.E.B. să înțeleagă că în joc se află *unitatea în credință și ecclesiologia ortodoxă fundamentală* și că nu este vorba de o atitudine triumfalistă.

Pentru ortodocși euharistia este expresia supremă a unității și nu un mijloc de a ajunge la ea. Ei trăiesc situația actuală în sînul Mișcării ecumenice ca pe o experiență a crucii divizării creștinilor. În această privință, problema hirotonirii de femei în Taina preoției și a episcopatului, trebuie de asemenea înțeleasă într-un context teologic și ecclesiologic.

7. În fine, noi sîntem preocupați deopotrivă de *schimbarea procesului de decizie* în sînul C.E.B. Dacă sistemul de procentaje prezintă anumite avantaje, el poate crea și probleme. Ca ortodocși noi distingem anumite schimbări care par să restrîngă din ce în ce mai mult posibilitățile pe care le au ortodocșii de a depune mărturie în sînul unei organizații internaționale care, fără ei, este protestantă. Noi credem că această tendință este nefastă eforturilor ecumenice.

8. Pentru ortodocșii reuniți la această Adunare, aceste tendințe, ca și alte fapte, pun în chestiune *natura și identitatea însăși a Consiliului Ecumenic,* așa cum au fost ele definite în Declarația de la Toronto, adoptată de Comitetul Central al C.E.B. în 1950 [Declarația de la Toronto stipulează că Consiliul Ecumenic nu se identifică cu nici o concepție particulară despre Biserică și că „nici o Biserică nu este obligată să-și schimbe eclesiologia prin apartenența sa la Consiliu"]. În acest sens, prezenta Adunare de la Canberra apare ca o turnantă în istoria Mișcării ecumenice.

De aceea, noi trebuie să ne punem această întrebare: „A venit momentul pentru Bisericile Ortodoxe și pentru celelalte Biserici membre să-și revizuiască relațiile cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor?"

Rugăm pe Sfîntul Duh să-i ajute pe toți creștinii să-și înnoiască hotărîrea lor în favoarea unității vizibile.

(Traducere după S.O.P., nr. 156, martie 1991, p. 31—33)

Documentar

IMPORTANȚA STUDIULUI PĂRINȚILOR BISERICII ÎN FORMAREA PREOȚEASCĂ DE ASTĂZI

I.

„Instrucțiunea asupra studiului Părinților Bisericii în formarea sacerdotală", aprobată în 10 noiembrie 1989 și dată publicității în ianuarie 1990 și pe care o predăm în traducere mai jos, după versiunea franceză din „Osservatore romano", nr. 3, 16 ianuarie 1990, p. 7—11, reluată în „La documentation catholique" nr. 2001 din 4 martie 1990, p. 262—274, este unul din cele mai interesante, din punct de vedere ortodox, documente oficiale ale Vaticanului din ultimii ani.

Desigur, ea a fost gîndită și elaborată în perspectiva Sinodului episcopatului romano-catolic din octombrie 1990, avînd ca temă tocmai *„formarea sacerdotală astăzi"*. Dar este îmbucurător pentru ortodocși faptul că un amplu document este dedicat exclusiv scopului promovării în seminariile și facultățile de teologie catolice a studiului vieții, operelor și învățăturii Sfinților Părinți — moștenire comună a Bisericii nedivizate —; ceea ce, pe termen lung va avea, credem, efecte benefice asupra relațiilor ecumenice, destul de tensionate astăzi, dintre cele două Biserici. Este un fapt plin de speranță că oficialitățile Bisericii Catolice vor să relanseze, să continue și aprofundarea renașterii studiilor patristice în catolicism din prima jumătate a secolului nostru, legată de numele prestigioase ale unui Henri de Lubac, Jean Danielou, Hans Urs von Balthasar ș.a., care au avut influențe atît de benefice asupra reorientărilor operate de Consiliul II Vatican și să reacționeze, de data aceasta pozitiv, prin apelul la Tradiție, nu la autoritate pur și simplu, la excesele „sola scripturistice" ale unei bune părți a teologilor din aripa „liberal-progresistă".

Căci, așa cum se spune în „nota" însoțitoare a „Instrucțiunii" pe care o reproducem aici in extenso, „Studiul Părinților are o mare importanță în pregătirea intelectuală, spirituală și pastorală a viitorilor preoți și, deci, în întreaga viață a Bisericii. Prin urmare, căutîndu-se a da o mai mare importanță Părinților în studiile teologice, se vrea să se confere o mai mare vigoare, o mai mare plenitudine și o mai mare profunzime întregii teologii și se vrea ameliorarea formării preoțești. Cum s-a remarcat deja încă de la începuturile trezirii patristice — începute în cursul primelor decenii ale secolului nostru și valorizate în mod foarte semnificativ de Conciliul Vatican II — scrierile Parinților conțin prețioase valori doctrinare, spirituale, culturale și pastorale insuficient exploatate și asimilate pînă astăzi în seminarii. Se poate spune că după o perioada de interes și de entuziasm foarte viu mai ales în anii 50, după Conciliu s-a putut observa o scădere a interesului față de Părinți scădere care s-a generalizat în ultimul timp, simultan cu decăderea studiilor umaniste și unele fenomene puțin reconfortante în domeniul teologic și pastoral. E vorba de tendințe uneori prea împinse care favorizează o anume detașare de tradiția bisericească și care, dacă astazi par să se atenueze, sînt încă departe de a fi depășite. Prezenta Instrucțiune reprezintă, deci, într-un anume sens o confruntare cu aceste tendințe: ea caută să le înțeleagă și explice cauzele, și mai ales, să propună soluții adecvate. În acest sens trebuie subliniate, referințele făcute la situația teologică actuală..., indicațiile cu caracter metodologic, prescripțiile privitoare la programe și organizare. Însă, mai cu seamă, trebuie subliniate referințele numeroase și explicite la anumite atitudini și exemple tipice date de Părinți care sînt considerați ca adevărați Dascăli ai metodei teologice, înzestrați cu o prudență pastorală clarvăzătoare. S-a vrut să se sublinieze unele caracteristici ale activității lor de păstori care, marcînd dintru început ori-

ginile orientării bisericești, rămîn încă pentru noi reguli valabile și foarte actuale. Aceste constante au marcat profund înnoirea teologică, pastorală și spirituală promovată de Conciliu; ele trebuie, deci, să se afle la baza oricărei înnoiri autentice ulterioare. Într-adevăr, Scrierile Părinților reflectă în mod deosebit de fericit diferitele aspecte specifice ale credinței noastre și pot fi, deci, considerate ca martori autentici și garanți ai identității noastre creștine" („Osservatore romano", 16 ianuarie 1990, p. 1 și 4).

După o scurtă dar importantă Introducere (§§ 1—4), Instrucțiunea se deschide cu un prim capitol care evidențiază situația Părinților în studiile teologice actuale (§§ 5—12). Capitolul II, cuprinzînd ideile cheie ale Instrucției, schițează succint o foarte frumos sistematizată motivație a necesității studierii actuale a Părinților Bisericii din trei considerente principale: ca martori și reprezentanți privilegiați ai Tradiției Bisericii (§§ 18—24), pentru bogăția culturală, spirituală și pastorală a scrierilor lor (§§ 26—40) și, mai ales, ca modele pentru *metoda lor teologică* (§§ 26—40). În fine — și aici ortodocșii mai au încă multe de învățat, căci de multe ori la ei studiul real, științific, și efortul autentic, de înțelegere și pătrundere a sensului și mesajului operelor lor este prea adesea înlocuit de o simplă retorică encomiastică, lipsită de conținut și care trădează o înțelegere superficială sau chiar o ignoranță îngrijorătoare a textelor lor —, capitolul III și cele cîteva dispoziții practice finale trasează succint principiul unei studieri științifice aprofundate și moderne a disciplinelor patrologiei și patristicii în facultățile de teologie și relevă metodele, obiectivele și natura expunerii pedagogice a materiei lor (§§ 49—60 și, respectiv, 61—66). Pe ansamblu, un text dens, concis și clar din a cărui lectură și ortodocșii nu vor avea decît de profitat.

II.
INTRODUCERE

1. Invitația de a cultiva mai intens patristica în seminariile și facultățile teologice ar putea surprinde poate pe unii. De ce — s-ar putea întreba unii — profesori și elevi sînt invitați să se întoarcă spre trecut cînd astăzi în Biserică și societate există atît de multe și de grave probleme care pretind să fie urgent rezolvate? Un răspuns convingător la această întrebare poate fi găsit aruncînd o privire globală asupra istoriei teologiei, luînd în considerare cu atenție unele caracteristici ale climatului cultural de astăzi și dînd atenție necesităților profunde și noilor orientări ale spiritualității și pastoralei.

2. Examinarea diferitelor etape ale istoriei teologiei relevă faptul că reflexia teologică n-a renunțat niciodată la prezența liniștitoare și orientatoare a Părinților. Dimpotrivă, ea a avut întotdeauna conștiința vie că la Părinți există ceva singular, unic și perpetuu valabil care a continuat să reziste trecerii timpului. Biserica trăiește și astăzi din viața scoasă din izvoarele Părinților; ea este și astăzi în bucuriile și durerile, ca și în ostenelile ei zilnice, zidită pe temeliile puse de acești primi constructori.

3. Considerarea climatului cultural actual face apoi să iasă în evidență analogiile care leagă timpul prezent de epoca patristică, cu toate diferențele evidente. Ca și atunci și astăzi o lume trece, în timp ce o alta este pe cale de a se naște. Ca și atunci și astăzi Biserica este angajată într-un delicat discernămînt al valorilor spirituale și culturale, într-un proces de asimilare și purificare care-i permite să-și mențină identitatea și să ofere în complexitatea panoramei culturale de astăzi, bogățiile pe care puterea de expresie umană a credinței poate și trebuie să le dea lumii noastre. Toate acestea constituie o provocare pentru viața întregii Biserici și mai cu seamă pentru Teologie care, pentru a se achita adecvat de datoriile ei, nu poate să nu-și scoată inspirația din operele Părinților, așa cum își scoate inspirația în mod analog din Sfînta Scriptură.

4. În fine, observarea realității ecleziale de astăzi arată cum exigențele pastoralei generale a Bisericii și, îndeosebi, noile curente de spiritualitate reclamă o hrană solidă și surse de inspirație sigure. În fața sterilității atîtor eforturi, îți vine în mod spontan gîndul la acel suflu proaspăt de adevărată înțelepciune și autenticitate creștină care emană din operele patristice. Este un suflu care a contribuit deja la aprofundarea a numeroase probleme liturgice, ecumenice și pasto-

rale care, după ce au fost primite de Conciliul Vatican II, sînt considerate de Biserica de azi ca sursă de încurajare şi lumină.

Părinţii, deci, dau întotdeauna dovada vitalităţii lor şi au întotdeauna multe lucruri de spus celui ce studiază şi predă teologia. Din acest motiv, ne adresăm către responsabilii cu formarea preoţească pentru a le propune cîteva reflexii utile asupra situaţiei actuale a studiilor patristice (I), asupra motivaţiilor lor celor mai profunde (II), asupra metodelor actuale (III) şi asupra programei lor concrete (IV).

I. Aspecte ale situaţiei actuale

Orice discurs asupra temelor indicate mai sus presupune ca punct de plecare cunoaşterea situaţiei în care se găsesc astăzi studiile patristice, şi ce loc le este rezervat astăzi în pregătirea viitorilor preoţi.

1. Părinţii în studiile teologice de astăzi

5. Starea actuală a patristicii în institutele de formare preoţească este în raport de strînsă dependenţă de condiţiile generale ale învăţămîntului teologic: de organizarea lui, structura lui, inspiraţia lui fundamentală; de calitatea şi pregătirea specifică a dascălilor, de nivelul intelectual şi spiritual al elevilor, de starea bibliotecilor şi, în genere, de disponibilitatea mijloacelor didactice. Situaţia ei nu este totuşi peste tot aceeaşi; ea diferă nu numai de la o ţară la alta, dar şi în diferitele dioceze ale aceleiaşi naţiuni. Se pot, totuşi, repera pe această temă la nivelul Bisericii universale atît aspecte pozitive, cît şi anumite situaţii şi tendinţe care pun uneori probleme pentru studiile ecleziatice.

6. a) Inserţia dimensiunii istorice în munca ştiinţifică a teologilor survenită la începutul secolului nostru a atras, între altele, atenţia şi asupra Părinţilor Bisericii. Acest fapt s-a arătat extraordinar de profitabil şi fecund, pentru că a făcut posibilă o mai bună cunoaştere a originilor creştine, a genezei şi evoluţiei istorice a diferitelor chestiuni şi doctrine, dar şi pentru că studiul Părinţilor a găsit unii specialişti cu adevărat erudiţi şi competenţi care au ştiut să pună în evidenţă legătura vitală existentă între tradiţie şi problemele cele mai urgente ale momentului prezent. Graţie unui atare acces la surse, lungile şi obositoarele lucrări ale cercetării istorice n-au rămas fixate pe o pură investigaţie a trecutului, ci au influenţat şi asupra orientărilor spirituale şi pastorale ale Bisericii de azi, indicînd calea spre viitor. E firesc ca teologia să fi scos de aici cel mai mare profit.

7. b) Acest interes pentru Părinţi continuă încă şi astăzi, deşi în condiţii puţin diferite. În pofida unei decadenţe generale considerabile a culturii umaniste se notează ici şi colo un reviriment în domeniul patristicii care angajează nu numai eminenţi cercetători, ci şi clerul monahal şi diocezan ca şi numeroşi reprezentanţi ai laicatului. În ultimul timp sînt pe cale de a se înmulţi publicaţii ştiinţifice, excelente colecţii patristice şi monografii ştiinţifice care sînt poate semnul cel mai evident al unei adevărate foame după patrimoniul spiritual al Părinţilor; un fenomen consolant care nu a întîrziat să se repercuteze pozitiv şi în facultăţile şi seminariile teologice. Cu toate acestea, evoluţia care s-a verificat în domeniul teologic şi cultural, în general pune în evidenţă şi anumite insuficienţe şi diverse obstacole aflate în calea muncii serioase care nu trebuie ignorate.

8. c) Nu lipsesc în zilele noastre concepţiile şi tendinţele teologice care acordă puţină atenţie mărturiei Părinţilor şi, în genere, Tradiţiei bisericeşti, limitîndu-se la confruntarea directă a datelor biblice cu realitatea socială şi cu problemele concrete ale vieţii analizate cu ajutorul ştiinţelor umane. E vorba de curente teologice care lasă deoparte dimensiunea istorică a dogmelor şi pentru care imensele eforturi ale epocii patristice şi Evului mediu nu par să aibă o importanţă veritabilă. În atari cazuri, studiul Părinţilor e redus la minimum şi e practic înglobat în refuzul general al trecutului.

Cum se vede din exemplul diverselor teologii ale epocii noastre detaşate de curentul Tradiţiei, activitatea teologică este redusă în aceste cazuri la un pur „biblicism" sau devine prizoniera propriului ei orizont istoric, adaptîndu-se dife-

ritelor filosofii și ideologii în vogă. Abandonat practic lui însuși, și crezînd că face teologie, teologul nu face în realitate decît istorisme, sociologisme, etc., aplatizînd dimensiunile Crezului la o dimensiune pur pămîntească.

9. d) Se reflectă, de asemenea, negativ asupra studiilor patristice o anumită atitudine unilaterală ce se observă în diverse cazuri în metodele exegetice. Exegeza modernă care recurge la ajutorul criticii istorice și literare aruncă o umbră asupra contribuțiilor exegetice ale Părinților care sînt considerate simpliste și, în esență, inutile pentru o cunoaștere aprofundată a Sfintei Scripturi. Aceste orientări, în același timp cu faptul că sărăcesc și denaturează exegeza însăși prin ruptura de unitatea ei naturală cu Tradiția, diminuează neîndoielnic stima și interesul pentru operele patristice. Exegeza Părinților, dimpotrivă, ne-ar putea deschide ochii asupra altor dimensiuni ale exegezei spirituale și hermeneuticii care ar completa dimensiunea istorico-critică, îmbogățind-o cu intuiții profund teologice.

10. e) Fără dificultățile provenind din anumite orientări exegetice, trebuie menționate și cele născute din concepții deformate asupra Tradiției. În unele cazuri, în locul concepției unei Tradiții vii care progresează și se dezvoltă odată cu înaintarea istoriei, se găsește o alta prea rigidă, numită uneori „integristă", și care reduce Tradiția la repetiția modelelor trecutului și face din ea un bloc monolitic și fix care nu lasă nici un loc dezvoltării legitime și necesității pentru credință de a răspunde situațiilor noi. În acest mod se creează ușor prejudecăți față de Tradiția ca atare și care nu favorizează un acces senin la Părinții Bisericii.

În mod paradoxal, se repercutează defavorabil asupra aprecierii epocii patristice însăși concepția Tradiției bisericești vii, atunci cînd, în insistența lor pe valoarea egală a tuturor momentelor istorice, teologii nu țin suficient seama de specificitatea contribuției furnizate de Părinți la patrimoniul comun al Tradiției.

11. f) În plus, mulți studenți în teologie astăzi, provenind din școli de tip tehnic, nu dispun de cunoașterea limbilor clasice, cerută pentru o aprofundare serioasă a operelor Părinților. În consecință, starea patristicii în instituțiile de formare preoțească se resimte considerabil de schimbările culturale actuale, caracterizate de un spirit științific și tehnologic crescînd, care privilegiază aproape exclusiv studiile științelor naturale și umaniste, neglijînd cultura umanistă.

12. g) În fine, în diversele instituții de formare preoțească, programele de studiu sînt atît de supraîncărcate de disicipline noi reținute ca mai necesare și mai „actuale" că nu mai rămîne spațiu suficient pentru patristică. În consecință, aceasta trebuie să se mulțumească cu un mic număr de ore pe săptămînă sau cu soluții paleative în cadrul Istoriei Bisericii vechi. La aceste dificultăți se adaugă adesea lipsa din biblioteci a colecțiilor patristice și a materialelor bibliografice adecvate.

II. Pentru ce studiul Părinților?

17. Este evident că studiile patristice nu vor putea atinge un nivel științific convenabil și să aducă roadele sperate decît cu condiția de a fi întreprinse cu seriozitate și iubire. Experiența ne învață că Părinții nu-și vor deschide comorile doctrinare și spirituale decît celui ce se străduiește să intre în profunzimea lor printr-o familiarizare continuă și asiduă cu ei. Trebuie, deci, din partea dascălilor și elevilor, un adevărat angajament pentru care se pot invoca motivele principale următoare: 1) Părinții sînt martori privilegiați ai Tradiției; 2) ei ne-au transmis o metodă teologică, în același timp luminoasă și sigură; și 3) scrierile lor prezintă o bogăție culturală, spirituală și apostolică care face din ei mari dascăli ai Bisericii de ieri și de astăzi.

1. Martori privilegiați ai Tradiției

18. Printre diferitele calificări și roluri atribuite de Magisteriu Părinților figurează pe primul loc cel de martori privilegiați ai Tradiției. În fluxul Tradiției vii care se continuă de la începuturile creștinismului de-a lungul secolelor pînă în zilele noastre, ei ocupă o poziție cu totul specială care-i face unici în raport

cu alți protagoniști ai istoriei Bisericii. Ei sînt cei care au făcut să se nască primele structuri purtătoare ale Bisericii ca și atitudinile doctrinare și pastorale care rămîn valabile pentru toate timpurile.

19. a) În conștiința noastră creștină Părinții apar întotdeauna legați de Tradiție pentru faptul de a-i fi fost în același timp protagoniști și martori. Ei sînt mai aproape de puritatea originilor; unii dintre ei sînt martori ai Tradiției apostolice, sursă din care își trage obîrșia însăși credința bisericească; mai cu seamă cei din primele veacuri pot fi considerați autori și reprezentanți ai unei tradiții „constitutive" care va fi conservată și explicată în mod continuu în epocile următoare. În orice caz, Părinții au transmis ceea ce ei au primit, „au învățat Biserica, ceea ce au în Biserică" (Augustin, Opus. imp. c. Jul. *1, 117; P.L. 4—5, 1125), „au păzit ceea ce au găsit în Biserică, au învățat pe alții ceea ce au învățat ei înșiși, au transmis fiilor ceea ce au primit de la Părinți" (idem.* Contra Jud. *2, 10 34; P. L. 44, 698).*

20. b) Din punct de vedere istoric, epoca Părinților este perioada unor prime roade importante ale vieții Bisericii. Ei au fost cei ce au fixat canonul integral al Cărților Sfinte ale Scripturii, au compus mărturisirile fundamentale ale credinței („regula fidei"), au precizat depozitul credinței în fața ereziilor și a culturii contemporane, făcînd astfel să se nască teologia. În plus, tot ei au pus bazele disciplinei canonice („statuta patrum", „traditiones patrum") și au creat primele forme ale Liturghiei care rămîn un punct de referință obligatoriu pentru toate reformele liturgice posterioare (în Occident — n. tr.). În acest mod, Părinții au dat primul răspuns conștient și reflectat Sfintei Scripturi; formulîndu-l nu atît ca pe o teorie abstractă, ci ca pe o practică pastorală zilnică de experiență și învățătură în inima adunărilor liturgice reunite pentru a mărturisi credința și a celebra cultul Domnului Celui înviat. Ei au fost astfel autorii primei mari cateheze creștine.

21. c) Tradiția ai cărei martori sînt Părinții este o Tradiție vie, care arată unitatea în diversitate și continuitatea în progres. Aceasta se vede în pluralismul familiilor liturgice, al tradițiilor spirituale, disciplinare și exegetico-teologice existente în primele secole (de ex. școlile din Alexandria și Antiohia, eac.); tradiții diverse dar unite și înrădăcinate toate în temeiul ferm și imuabil al credinței.

22. d) Tradiția, așa cum a fost înțeleasă și trăită de Părinți, nu este deci ca un bloc monolit, imobil și sclerozat, ci ca un organism pluriform și palpitînd de viața. E o practică a vieții și învățaturii care cunoaște, pe de o parte, incertitudini, tensiuni, căutări tatonate, iar, pe de alta, decizii oportune și curajoase, care s-au dovedit de mare originalitate și de importanță decisivă. A urma Tradiția vie a Părinților nu înseamnă a te crampona de trecut ca stare, ci a adera cu un sentiment de securitate și o libertate de elan la linia credinței menținînd o orientare constantă spre temei, spre ceea ce e esențial, durează și nu se schimbă. Este vorba de o fidelitate absolută, susținută și dovedită în numeroase cazuri pînă la vărsarea sîngelui, față de dogmă și principiile morale și disciplinare care-și arată funcția lor de neînlocuit și fecunditatea proprie în momentele în care lucruri noi sînt pe cale să apară.

23. c) Părinții sînt, deci, martori și garanții ale unei autentice Tradiții universale și de aceea autoritatea lor în chestiunile teologice a fost și este întotdeauna mare. Cînd a fost necesară denunțarea devierii unor anumite curente de gîndire, Biserica s-a referit întotdeauna la Părinți ca la o garanție a adevărului. Diferite Sinoade, ca d. ex. cele de la Calcedon și Trident, își încep declarațiile solemne ale credinței utilizînd formula: „Urmînd Sfinților Părinți...". S-a făcut referire la ei de asemenea în cazul în care chestiunea a fost deja rezolvată prin ea însăși prin recursul la Sfînta Scriptură. La Conciliile de la Trident și Vatican I s-a enunțat explicit principiul potrivit căruia consimțămîntul unanim al Părinților constituie o regulă de interpretare a Scripturii, principiu care a fost întotdeauna trăit și practicat în istoria Bisericii și se identifică cu cel al caracterului normativ al Tradiției formulat de Vicențiu de Lerini (Comm. primum 2, 10; *P.L. 50, 539, 650) și, mai înainte, de Sfîntul Augustin.*

24. f) Exemplele și învățăturile Părinților, martori ai Tradiției, au fost cu deosebire apreciate și valorizate la Conciliul Vatican II; grație lor acesta a putut sesiza cu mai multă acuitate conștiința pe care o are Biserica despre ea însăși și

determina calea sigură mai cu seamă pentru înnoirea liturgică, pentru un dialog ecumenic fructuos și pentru întîlnirea cu religiile necreștine, fructificînd în circumstanțele actuale vechiul principiu al unității în diversitate și al progresului în continuitatea Tradiției.

2. Metoda teologică

25. Delicatul proces al grefării creștinismului pe lumea culturii antice și necesitatea de a defini conținuturile misterului creștin în fața culturii păgîne și a ereziilor au stimulat pe Părinți să aprofundeze și ilustreze rațional credința cu ajutorul categoriilor de gîndire mai bine elaborate în filosofiile epocii lor, mai cu seamă în filosofia rafinată a elenismului. Una din sarcinile lor istorice cele mai importante a fost de a da viață științei teologice și de a stabili în serviciul ei cîteva coordonate și norme de procedură care s-au revelat valabile și fructuoase și pentru veacurile viitoare, cum o va arăta în opera sa Thoma d'Aquino, fidel prin excelență doctrinei Părinților.

În această activitate de teologi, se desenează la Părinți cîteva atitudini și situații particulare de mare interes și care trebuie ținute prezente și în zilele noastre în studiile sacre:

a) recursul continuu la Sfînta Scriptură și simțul Tradiției;

b) conștiința originalității creștine deopotrivă cu recunoașterea adevărurilor conținute în cultura păgînă;

c) apărarea credinței ca bine suprem și aprofundarea continuă a conținutului Revelației;

d) simțul misterului și experiența divinului.

a) Recursul la Sf. Scriptură, simțul Tradiției

26.1) Părinții sînt în primul rînd și în esență comentatori ai Sfintei Scripturi: divinorum librorum tractatores (Augustin, De lib. arb. III, 21, 59; De Trinitate II, 1, 2; P.L. 32, 1300; 42, 845). În această muncă, e adevărat, din punctul nostru de vedere actual, metoda lor prezintă anumite limite incontestabile. Nu cunoaștem și nu putem cunoaște resursele de ordin filologic, istoric, antropologico-cultural, nici tematicile de cercetare, documentare și elaborare științifică aflate la dispoziția exegezei moderne, și pentru aceasta o parte a muncii lor exegetice trebuie considerată caducă. Dar, cu toate acestea, meritele lor pentru o mai bună înțelegere a Cărților Sfinte sînt incalculabile. Ei rămîn pentru noi adevărați maeștrii și, se poate spune fără a greși, în numeroase aspecte superiori exegeților Evului Mediu și epocii moderne printr-un fel de suavă intuiție a lucrurilor cerești, printr-o admirabilă pătrundere a minții prin care au înaintat mai mult în profunzimile cuvîntului dumnezeiesc" (Pius XII, Encicl. Divino afflante Spiritu, 30 sept. 1943; AAG 35, 1943, p. 312). Exemplul Părinților poate, într-adevăr, învăța pe exegeții moderni o abordare cu adevărat religioasă a Sfintei Scripturi, ca și o interpretare inspirată constant din criteriul comuniunii cu experiența Bisericii, care călătorește prin istorie sub conducerea Sf. Duh. Cînd aceste două principii de interpretare, religioase și specific „catolice" (universale), nu sînt acceptate sau sînt uitate, studiile exegetice moderne se relevă adeseori sărăcite și deformate.

Sfînta Scriptură era pentru Părinți obiect de venerație necondiționată, temei al credinței, subiect constant al propovăduirii, hrană a evlaviei, suflet al teologiei. Ei au susținut întotdeauna originea divină, lipsa de greșeală, caracterul normativ, bogăția vigorii ei inepuizabile pentru spiritualitate și doctrina credinței. E de ajuns să amintim aici ce scria Sf. Irineu despre Scripturi: ele „sînt desăvîrșite pentru că sînt dictate de Cuvîntul lui Dumnezeu și de Duhul Lui" (Adv. haer. 2, 28, 2; P.G. 7, 805) iar cele patru Evanghelii sînt „stîlpul și întărirea credinței noastre" (Ibid. 3, 1, 1; P.G. 7, 844).

27.2) Teologia s-a născut din activitatea exegetică a Părinților, „în mijlocul Bisericii", și mai cu seamă în adunările liturgice, în contact cu nevoile spirituale ale Poporului lui Dumnezeu. Această exegeză, pe care se bazează viața spirituală

și reflexia teologică, vizează întotdeauna esențialul, în fidelitate față de întreg depozitul sacru al credinței. Ea este centrată în întregime pe misterul lui Hristos la care raportează toate adevărurile particulare într-o admirabilă sinteză. Mai curînd decît să se disperseze în numeroase problematici marginale, Părinții căutau să îmbrățișeze totalitatea misterului creștin urmărind mișcarea fundamentală a Revelației și Iconomiei mîntuirii care merge de la Dumnezeu prin Hristos către Biserică, sacramentul unirii cu Dumnezeu și dispensatoarea harului divin, pentru a se întoarce la Dumnezeu. Grație acestei intuiții, datorate simțului lor viu al comuniunii ecleziale, promiximității lor față de originile creștine și familiarității lor cu Scriptura, Părinții privesc în centrul lui făcînd acest întreg prezent în fiecare din părțile lui și legînd de el orice chestiune periferică. Astfel, deci, a urma Părinților în itinerarul lor teologic înseamnă a sesiza mai ușor nucleul esențial al credinței noastre și „specificul“ identității noastre creștine.

28.3) Venerația și fidelitatea Părinților față de Cărțile sfinte merg mînă în mînă cu venerația și fidelitatea lor față de Tradiție. *Ei se consideră nu proprietarii ci slujitorii Sf. Scripturi, primind-o de la Biserică, citind-o și comentînd-o în Biserică și pentru Biserică potrivit regulei de credință propuse și explicate de Tradiția bisericească și apostolică. Sf. Irineu, deja citat, mare pasionat și mare cunoscător al Cărții sfinte, susține că cel ce vrea să cunoască adevărul trebuie să ia în considerare Tradiția Apostolilor* (Adv. haer, *3, 3, 1; P.G. 7, 848) și adaugă că, chiar dacă aceștia din urmă nu ne-ar fi lăsat Scripturile, Tradiția ar fi suficientă pentru învățătura și mîntuirea noastră* (ibid. *3, 4, 1; P.G. 7, 855). Origen însuși care a studiat cu atîta iubire și pasiune Scripturile și care a lucrat atît de mult pentru a ajunge la înțelegerea ei, declară deschis că trebuie crezute ca adevăruri de credință numai cele ce nu se îndepărtează nicidecum de „Tradiția bisericească și apostolică“* (De principiis, *1, praef.; 1; cf.* In Matth. comm *46; P.G. 11, 116; cf. 13, 1667), făcînd astfel din Tradiție norma interpretativă a Scripturii. Ulterior, Sf. Augustin, ale carei „desfătari“ erau în meditația Scripturilor* (Confess, *11, 2, 3; P.L. 32, 809), enunță acest principiu în chip minunat de clar și ferm, reclamîndu-se de la Tradiție; „N-aș crede Evangheliei dacă nu m-ar împinge autoritatea Bisericii Universale“ (Contra ep. fund. 5,6; P.L. 42, 176).*

29.4) Prin urmare, atunci cînd Conciliul Vatican II a declarat că „Tradiția și Sfînta Scriptură constituie un singur depozit sfînt al Cuvîntului lui Dumnezeu încredințat Bisericii“ (Const. dogm. Dei Verbum *nr. 10), ea n-a făcut nimic altceva decît să confirme un vechi principiu teologic practicat și profesat de Părinți. Acest principiu care a luminat și dirijat întreaga lor activitate exegetică și pastorală rămîne desigur valabil încă pentru teologi și păstorii de suflete de azi. Urmează de aici concret că întoarcerea la Sf. Scriptură, care e una din caracteristicile majore ale vieții actuale a Bisericii, trebuie însoțită de întoarcerea la Tradiție atestată de scrierile patristice dacă se vrea ca ea să producă roadele sperate.*

b) Originalitate creștină și inculturare

30.1) O altă caracteristică importantă și foarte actuală a metodei teologice a Părinților e de a aduce lumină „pentru a se înțelege mai bine după ce criterii, ținînd cont de filosofia și înțelepciunea popoarelor, se poate pune în acord credința cu inteligența“ (Conc. Vat. II, Decr. Ad gentes *nr. 2). Părinții au scos din Scriptură și Tradiție conștiința clară a originalității creștine, adică ferma convingere că învățătura creștină conține un nucleu esențial de adevăruri revelate care constituie norma pentru judecarea înțelepciunii omenești și pentru distingerea adevărului de eroare. Dacă o astfel de convingere a adus pe unii dintre ei să respingă aportul acestei înțelepciuni și să considere filosofii ca „patriarhi ai ereticilor“, ea n-a împiedicat cea mai mare parte să primească această contribuție cu interes și recunoștință, ca purcezînd din unica sursă a înțelepciunii care e Cuvîntul. E suficient să amintim în acest sens pe Sf. Justin martirul și filosoful, Clement Alexandrinul, Origen, Sf. Grigorie de Nyssa și Sf. Augustin care, în opera sa* „De doctrina christiana“, *a trasat un program pentru această activitate: „Dacă cei ce sînt numiți filosofi au spus lucruri adevărate și în consonanță cu credința noastră nu numai că nu trebuie să suscite motiv de teamă, ci trebuie să*

fie revendicate în avantajul nostru. Nu tocmai aceasta au făcut un mare număr din bunii noştri credincioşi? Ciprian, Lactanţiu, Victorin..., Optat, Ilarium ca să nu vorbim decît de cei morţi şi o mulţime nenumărată de greci“ (40, 60—61; P.L. 34, 63).

31.2) Acestui proces de asimilare i se adaugă un altul, nu mai puţin important şi inseparabil de el, pe care l-am putea numi proces de dezasimilare. Ancoraţi în norma credinţei, Părinţii au primit numeroase aporturi ale filosofiei greco-romane, dar i-au respins gravele erori evitînd îndeosebi pericolul sincretismului atît de răspîndit în cultura elenistică dominantă pe atunci, ca şi cel al raţionalismului care ameninţa să reducă credinţa doar la aspectele acceptabile de raţionalitatea elenică. „Contra marilor lor erori, scrie Sf. Augustin, trebuie apărată învăţătura creştină“ (Retract. *1, 1, 4; P.L. 32, 587).*

32.3) Graţie acestui discernămînt avizat al valorilor şi limitelor ascunse în diferitele forme ale culturii antice, au fost descoperite căi noi spre adevăr şi noi posibilităţi pentru vestirea Evangheliei. Instruită de Părinţii greci, latini, sirieni, Biserica „încă de la începuturile istoriei ei a învăţat să exprime mesajul lui Hristos servindu-se de coceptele şi limbile diverselor popoare şi, mai mult, s-a străduit să-l pună în valoare prin înţelepciunea filosofilor: aceasta pentru a adapta, în limitele convenabile, Evanghelia şi la înţelegerea tuturor şi exigenţelor celor înţelepţi (Const. past. Gaudium et spes, *nr. 44). Cu alte cuvinte conştienţi de valoarea universală a Revelaţiei, Părinţii au început marea operă de inculturare creştină cum se numeşte de obicei astăzi. Au devenit exemplul unei întîlniri fecunde între credinţă şi cultură, între credinţă şi raţiune, rămînînd călăuze pentru Biserica din toate timpurile angajată în a predica Evanghelia unor oameni de culturi atît de diferite şi să lucreze în mijlocul lor.*

Cum se vede graţie acestor atitudini ale Părinţilor, Biserica, de la începuturile ei, s-a revelat ca „misionară prin natura ei“ (Dcr. Ad. gentes, *nr. 2) chiar la nivelul gîndirii şi culturii, şi de aceea Consiliul Vatican II prescrie că „un astfel de mod potrivit de proclamare a cuvîntului trebuie să rămînă legea oricărei evanghelizări“ (Const. past.* Gaudium et spes, *nr. 44).*

c) Apărarea credinţei, progres dogmatic

33.1) În interiorul Bisericii, întîlnirea între raţiune şi credinţă a dat ocazia la numeroase şi lungi controverse care au privit marile teme ale dogmei trinitare, hristologice, antropologice şi eshatologice. În aceste împrejurări, în apărarea adevărurilor care ating însăşi esenţa credinţei, Părinţii au fost autorii unui mare progres în înţelegerea adevărurilor dogmatice făcînd un serviciu valabil încă dezvoltării teologiei.

Funcţia lor apologetică, exercitată cu solicitudine pastorală conştientă de binele spiritual al credincioşilor, a fost mijlocul providenţial pentru maturizarea trupului întregii Biserici. Cum spunea Sf. Augustin în faţa înmulţirii ereziilor: „Dumnezeu a îngăduit răspîndirea lor ca hrana noastră să nu fie numai luptele (învăţăturii) şi să nu rămînem în starea de pruncie“ (Tract. in Joh. *36, 6; P G. 35, 1666); într-adevăr, „atunci cînd ereticii ridică cu agitaţie şi fierbere multiple întrebări privitoare la credinţa universală, ele sînt examinate cu mai multă grijă în vederea apărării lor, sînt sesizate cu mai multă claritate, sînt proclamate cu mai mult zel; problema astfel ridicată de adversar devine prilej de instruire“* (De civit. Dei *16, 2, 1; P.L. 41, 477).*

34.2) Astfel Părinţii au devenit iniţiatorii procedeului raţional aplicat datelor Revelaţiei, promotorii luminaţi ai acestei „intellectus fidei“ *ce ţine de esenţa oricărei teologii autentice. Sarcina lor providenţială a fost nu numai de a apăra creştinismul, ci şi de a-l regîndi în mediul cultural greco-roman; de a găsi formule noi pentru a exprima o învăţătură veche, formule nebiblice pentru o doctrină biblică, într-un cuvînt, de a prezenta credinţa sub forma unui discurs uman pe deplin catolic (sobornicesc) şi capabil să exprime conţinutul divin al Revelaţiei, salvgardîndu-i în acelaşi timp întotdeauna identitatea şi transcendenţa. Numeroase concepte introduse de ei în teologia trinitară şi hristologică (d. ex.* ousia, hypóstassis, phýsis, ageonesia, génnesis, ekpóreusis, *etc.) au jucat un rol*

determinant în istoria Sinoadelor și au intrat în formule dogmatice devenind componente ale terminologiei noastre curente.

35.3) Progresul dogmatic realizat de Părinți nu ca un proiect abstract pur intelectual ci, în majoritatea cazurilor, în omilii, în mijlocul activităților lor liturgice și pastorale, constituie un excelent exemplu de înnoire în continuarea Tradiției. Pentru ei, credința catolică (sobornicească) provenind din învățătura Apostolilor și primită printr-o serie întreagă de succesiuni trebuia „transmisă sănătoasă urmașilor“ (Augustin, Tract. in Joh. *37, 6; P.L. 35, 1672). Pentru aceasta ea a fost tratată cu maximum de respect, cu deplină fidelitate față de temeiul ei biblic și, în același timp, cu o dreaptă deschidere a minții față de noile necesități și noile circumstanțe culturale, cele două caracteristici proprii Tradiției vii a Bisericii.*

36.4) Aceste prime schițe de teologie transmise de Părinți pun în evidență unele din atitudinile lor fundamentale tipice față de datele revelate, atitudini care pot fi considerate cu valoare permanentă și deci valabile și pentru Biserica de azi. E vorba de o bază pusă odată pentru totdeauna la care fiecare teologie posterioară trebuie să se refere și prin urmare, să revină. E vorba de un patrimoniu care nu aparține exclusiv nici unei Biserici particulare ci este drag tuturor creștinilor. El urcă, într-adevăr, în timpurile care au precedat ruptura între Răsăritul și Occidentul creștin și transmite tezaure comune de spiritualitate și doctrină; o masă bogată în jurul căreia teologii diverselor confesiuni se pot întîlni întotdeauna. Părinții sînt, într-adevăr, Părinții atît ai Ortodoxiei răsăritene cît și ai teologiei latine catolice sau ai teologiei protestanților sau anglicanilor, obiect comun de studiu și venerare.

d) Simț al misterului, experiență a Divinului.

37.1) Dacă Părinții au dat în atîtea ocazii dovadă de responsabilitatea lor de gînditori și creștini față de Revelație, urmînd programul lui credo ut intelligam *și al lui* intelligo ut credam, *ei au făcut-o întotdeauna ca oameni autentici ai Bisericii cu adevărat credincioși, fără a compromite nicidecum puritatea sau, cum se exprimă Sf. Augustin, „fecioria“ credinței* (Serm. *93, 4; 341, 5 etc.; P L 38, 574; 39, 1496). Într-adevăr, ca teologi, ei nu se sprijineau exclusiv pe resursele rațiunii, ci și pe cele, mai religioase, pe care le oferea cunoașterea de caracter afectiv și existențial onorată în unirea intimă cu Hristos, hrănită de rugăciune și susținută de harul și darurile Duhului Sfînt. În atitudinile de teologi și păstori s-au manifestat într-un grad foarte înalt simțul profund al misterului și experiența divinului care îi apărau de tentațiile mereu renăscînde ale unui raționalism excesiv ca și ale unui fideism plat și resemnat.*

38.2) Primul lucru care frapează în teologia lor e simțul viu al transcendenței. Adevărului divin conținut în Revelație. Spre deosebire de mulți alți gînditori antici și moderni, ei fac dovadă de o mare smerenie în fața misterului lui Dumnezeu conținut în Sfintele Scripturi ai cărei simplii comentatori, atenți să nu adauge nimic ce i-ar putea altera autenticitatea, preferau să fie. Se poate spune că această atitudine de respect și smerenie nu e altceva decît conștiința vie a limitelor de nestrăbătut pe care intelectul uman le încearcă în fața transcendenței divine. E suficient să amintim aici, afară de omiliile Sf. Ioan Hrisostom asupra „Incomprehensibilității lui Dumnezeu“, *ceea ce scria textual Sf. Chiril, episcop al Ierusalimului, catehumenilor lui: „Cînd e vorba de Dumnezeu, marea știință e de a-ți mărturisi ignoranța“* (Cath. *6, 2; P.G. 33, 542); la fel, după el, Sf. Augustin, episcopul Hipponiei, spunea lapidar poporului său: „E preferabil o ignoranță credincioasă unei științe îndrăznețe“* (Serm. *27, 4; P.L. 38, 179). Iar înainte de ei, Sf. Irineu afirma că nașterea Cuvîntului e de netîlcuit și cei ce pretind să o explice „și-au pierdut uzul rațiunii“* (Adv. haer. *2, 28, 6; P.G. 7, 809).*

39.3) Dat fiind acest viu simț spiritual, imaginea pe care Părinții ne-o oferă despre ei înșiși e cea a unor oameni care nu numai învață ci și, mai presus de toate, experiază lucrurile divine, cum spunea Dionisie Pseudo-Areopagitul despre dascălul său, Ierotei: non solum dicens sed et patiens divina (De divinis nominibus *II, 2; P.G. 3, 674 cf. 648 citat și de S. Thomas d'Aquino in* S. Th. *II-a II-ae, qu. 45*

a. 2.). Ei sînt în majoritatea cazurilor specialişti ai vieţii supranaturale care comunică ceea ce au văzut şi gustat în contemplaţia lucrurilor divine, ceea ce au cunoscut pe calea iubirii, per quandam connaturalitatem, *cum spunea S. Thomas d'Aquino* (S. Th *II-a — II-ae 2.45 a.2). În modul lor de a se exprima e adeseori perceptibil accentul de savoare al misticilor care lasă să transpară o mare familiaritate cu Dumnezeu, o experienţă trăită a misterului lui Hristos şi al Bisericii şi un contact cu toate resursele autentice ale vieţii teologice considerate de ei ca situaţia fundamentală a vieţii creştine. Se poate spune că, pe linia augustiniană a lui* intellectum valde ama (Ep. *120, 3, 3; P L 33, 459), Părinţii apreciază desigur utilitatea speculaţiei, dar ştiu că ea nu e suficientă. În însuşi efortul intelectual pentru înţelegerea credinţei, ea practică iubirea care, făcînd cunoscătorul prieten cu cunoscutul (Clem. Alex.* Strommata *2, 9; P.G. 8, 975—982), devine prin însăşi natura ei, sursa unei noi înţelegeri. Într-adevăr, „nici un bine nu este cunoscut în mod desăvîrşit dacă nu e iubit în chip desăvîrşit"* (De div. qq LXXXIII, *qu. 35, 2; P L 40, 24).*

40.4) Aceste principii metodologice urmate şi trăite practic înainte de a fi fost expres enunţate, au fost şi obiect al unor reflexii explicite ale Părinţilor. E suficient să ne referim, în acest sens, la Sf. Grigorie de Nazianz; în primul din cele 5 celebre Discursuri teologice *ale sale, consacrat modului de a face teologie, tratează despre necesitatea măsurii, smereniei, purificării interioare, a rugăciunii. La fel face şi Sf. Augustin care, amintind locul credinţei în viaţa Bisericii şi vorbind de funcţia pe care o împlinesc în ea teologii, scrie că ei trebuie să fie „învăţaţi cu evlavie şi cu adevărat duhovniceşti"* (Ep. *118, 32; P.L. 42, 819). El însuşi dă exemplul cînd scrie* De Trinitate *direct pentru a răspunde „obiectatorilor raţionalişti flecari", care „depreciind smeritele începuturi ale credinţei se lasă rătăciţi de o iubire imatură şi perversă de raţiune"* (De Trinit. *1, 1, 1; P.L. 42, 819). Pentru motivele arătate se poate spune că activitatea teologică a Părinţilor e pentru noi mereu actuală. Ei rămîn maeştrii pentru teologi, ca reprezentanţi ai unui moment important, decisiv şi cu neputinţă de eliminat al teologiei Bisericii, ca modele pentru modul în care au realizat activitatea lor teologică, ca surse autorizate şi martori de neînlocuit pentru conţinuturile pe care au ştiut să le scoată prin reflexia şi meditaţia lor asupra datului revelat.*

3. Bogăţia culturală, spirituală şi apostolică

41. Scrierile patristice se disting nu numai prin profunzimea teologică dar şi prin marile valori culturale, spirituale pe care le conţin. Sub acest aspect ele sînt, după Sfînta Scriptură, unul din principalele surse ale formării preoţeşti şi o „hrană rodnică" ce trebuie să însoţească pe preoţi pentru întreaga lor viaţă.

42. a) Părinţii latini, greci, sirieni, armeni... pe lîngă faptul că au contribuit la patrimoniul literar al naţiunilor respective sînt — fiecare în modul lui şi în proporţii diferite — clasicii culturii creştine care, întemeiate şi zidite de ei, poartă semnul indelebil al paternităţii lor. Spre deosebire de literaturile naţionale care exprimă şi modelează geniul fiecărui popor, patrimoniul cultural al Părinţilor e un adevărat „catolic" (sobornicesc), universal, pentru că învaţă felul cum oamenii devin drepţi şi creştini autentici şi cum să se comporte în consecinţă. Prin simţul lor viu al supranaturalului şi discernămîntul valorilor umane în raport cu specificitatea creştină, operele lor au fost în secolele trecute un excelent instrument de formare pentru generaţii întregi de preoţi şi rămîn încă indispensabile Bisericii de azi.

43. b) Din punct de vedere cultural e de mare importanţă faptul că numeroşi Părinţi au primit o excelentă formaţie în disciplinele culturii greco-romane antice de la care au împrumutat înaltele cuceriri civile şi spirituale pentru a îmbogăţi cu ele tratatele lor, catehezele lor şi predica lor. Imprimînd anticei humanitas *clasice pecetea creştină, ei au fost cei dintîi care au aruncat puntea între Evanghelie şi cultura profană şi au trasat pentru Biserică un bogat şi important program cultural care a influenţat profund secolele următoare şi îndeosebi ansamblul vieţii spirituale, intelectuale şi sociale a Evului Mediu (după opere ale Sf. Augustin mai cu seamă:* De Civitate Dei *şi* De doctrina christiane, *au exercitat în acest sens o mare influenţă). Graţie învăţăturii lor, numeroşi creştini din*

primele veacuri au avut acces la diversele sfere ale vieții publice (școli, administrație, politică) și creștinismul a putut pune în valoare tot ceea ce era valabil în lumea antică, să purifice ceea ce era mai puțin desăvîrșit și să contribuie cu partea sa la crearea unei noi culturi și civilizații inspirate de Evanghelie. A reveni la operele Părinților înseamnă pentru viitorii preoți a se alimenta de la rădăcinile înseși ale culturii creștine și a înțelege mai bine propriile lor sarcini culturale în lumina de azi.

44. c) Cît despre spiritualitatea Părinților s-a revelat, deja în subcapitolul anterior, cum întreaga lor teologie este eminent religioasă, o adevărată „știință sacră" care, luminînd mintea, zidește în același timp inima. Afară de elementele și aspctele propriu-zis teologice e bine să punem aici în evidență cîteva comportamente și atitudini de ordin moral ce reies din operele lor ca factori fundamentali ai expansiunii progresive, adesea tăcute, a fermentului evanghelic în societatea păgînă și rămași apoi imprimați pentru totdeauna în conștiința și pe fața însăși a Bisericii. Mulți Părinți erau „convertiți", simțul noutății creștine se unea în ei cu certitudinea credinței. Din această pricină, în comunitățile creștine ale epocii lor se degaja, „o vitalitate explozivă", o fervoare misionară, un climat de iubire care purta sufletele spre eroismul vieții cotidiene personale și sociale, mai cu seamă prin practica faptelor de milostenie, îngrijirea bolnavilor, văduvelor și orfanilor, stimarea femeii și persoanei umane, educația copiilor, respectul vieții nășcînde, fidelitatea conjugală, respectul și generozitatea în tratamentul sclavilor, libertatea și responsabilitatea față de puterea publică, apărarea și sprijinul săracilor și oprimaților, și prin toate formele de mărturie evanghelică reclamate de împrejurările de loc și de timp, mărturie împinsă uneori pînă la sacrificiul suprem al martiriului. Printr-o conduită inspirată din învățăturile Părinților, creștinii se distingeau de lumea păgînă înconjurătoare și exprimau noutatea vieții lor țîșnite din Hristos îmbrățișînd idealurile ascetice ale fecioriei propter regnum coelorum, *ale detașării de bunurile pămîntești, ale pocăinței, vieții monahale eremitice sau comunitare, pe linia „sfaturilor evanghelice și în așteptarea trează a lui Hristos Cel ce vine. Multiplele forme de pietate privată (ca rugăciunea în familie, rugăciunile zilnice, practica postului) și comunitare (d. ex. serbarea duminicii și principalele sărbători liturgice ca participare la evenimentele istoriei mîntuirii, venerarea Prea Sfintei Fecioare Maria, privegherile, agapele, etc.) urcă de asemenea la epoca patristică și-și primesc semnificația lor teologică spirituală precisă din învățătura Părinților.*

Pentru aceasta e clar că familiaritatea asiduă a seminariștilor (și studenților) cu operele Părinților nu va putea decît să întărească viața lor spirituală și liturgică, aruncînd o lumină deosebită asupra vocației lor, înrădăcinînd această viață spirituală și liturgică în Tradiția milenară a Bisericii și punînd-o în comunicare directă cu bogăția și puritatea originilor. Această familiaritate cu operele Părinților îi va ajuta în același timp să descopere omul și unitatea și totalitatea lui: să recunoască și urmeze acest ideal superior al umanității unificate și integrate în dezvoltarea armonioasă a valorilor naturale și supranaturale care e modelul antropologiei creștine.

45. d) Un alt motiv care explică farmecul și interesul operelor Părinților e că ele sînt net pastorale: adică compuse în scopuri de apostolat. Scrierile lor sînt cateheze și omilii sau respingeri ale ereziilor, sau răspunsuri la consultări, sau exhortații spirituale, sau manuale destinate instrucțiunii credincioșilor. Prin aceasta se vede cît de mult se simțeau implicați Părinții în problemele pastorale ale epocii lor. Ei exercitau sarcina de dascăli și păstori căutînd în primul rînd să păstreze unit poporul lui Dumnezeu în credință, cult, morală și disciplină. Uneori procedau în mod colegial schimbînd reciproc scrisori cu caracter doctrinar și pastoral cu scopul de a promova o linie de conduită comună. Ei se preocupau de binele spiritual nu numai al Bisericilor lor particulare ci și al întregii Biserici. Unii dintre ei au devenit apărători ai Ortodoxiei și puncte de referință și pentru ceilalți episcopi din lume (ca d. ex. Sf. Atanasie în luptele antiariene și Sf. Augustin în controversele antipelagiene), personificînd oarecum conștiința vie a Bisericii.

46. e) Nu putem lăsa în umbră faptul că oferind în lucrarea lor pastorală observatorilor o bogată panoramă a problematicilor celor mai diverse de ordin

cultural şi social care le erau contemporane, Părinţii le situează totuşi, întotdeauna, ca să zicem aşa, pe coordonate net supranaturale. Le era cu deosebire la inimă integritatea credinţei, temei al îndreptării, ca ea să se dezvolte în iubire, legătură a desăvîrşirii, ca ea să creeze omul nou şi istoria nouă. Totul în lucrarea lor pastorală şi învăţătura lor se reduce la iubire şi iubriea la Hristos, calea universala a mîntuirii (Augustin, De civit. Dei *10, 32, 1—3; P L 41, 312 sq.). Ei raportează totul la Hristos, recapitulare a tuturor lucrurilor create (Irineu), îndumnezeire a omului (Atanasie), întemeietor şi rege al cetăţii lui Dumnezeu care e societatea celor aleşi (Augustin). În perspectiva lor istorică, teologică şi eshatologica, Biserica e* Christus totus *care „parcurge calea sa şi urmînd calea ei îşi împlineşte pelerinajul ei în persecuţiile lumii şi mîngăierile lui Dumnezeu, din vremea lui Abel, întîiiul drept ucis de fratele lui neevlavios, pînă la sfîrşitul veacurilor" (Augustin,* De civit. Dei *18, 51, 2; P L 41, 614) cf. Const. Dogm.* Lumen gentum *nr. 8).*

47. Dacă vrem acum să reluăm motivele care ne împing să studiem operele Părinţilor, putem spune că ei au fost, după Apostoli, cum bine spunea Sf. Augustin, săditorii, udătorii, ziditorii, păstorii, hrănitorii Bisericii care a putut creşte graţie lucrării lor veghetoare şi neîncetate (Contra Jul. *2, 10, 34; P L 44, 698). Pentru ca Biserica să continue să crească, e indispensabil să cunoască temeinic învăţătura şi opera lor, care se distinge ca fiind în acelaşi timp pastorală şi teologică, catehetică şi culturală, spirituală şi socială, într-un mod excelent şi unic în raport cu tot ceea ce s-a întîmplat în celelalte epoci istorice. Tocmai această unitate organică a diferitelor aspecte ale vieţii şi misiunii Bisericii face pe Părinţi atît de actuali şi fecunzi şi pentru noi.*

III. Cum să se studieze Părinţii

48. Din precedentele reflecţii asupra situaţiei actuale şi raţiunilor mai profunde ale studiilor patristice se iveşte spontan chestiunea naturii lor, a obiectivelor lor şi metodei de urmat pentru a promova calitatea lor. Atît profesorilor cît şi studenţilor le revin în acest domeniu numeroase datorii ce trebuie clarificate şi explicitate mai mult ca să poată fi realizată o operă de formare solidă şi corespunzător exigenţelor de înnoire dorită şi promovată pe baza directivelor Consiliului Vatican II.

1. Natura studiilor patristice şi obiectivele lor

49. a) Este foarte important ca acest sector al studiilor bisericeşti să fie clar delimitat în conformitate cu natura şi finalităţile lui şi înserat organic în contextul disciplinelor teologice. El se articulează în două sfere comunicante între ele care se interesează de acelaşi obiect sub aspecte diferite: pe de o parte patristica *care se ocupă de gîndirea teologică a Părinţilor, iar, pe de alta,* patrologia *care are drept obiect viaţa şi scrierile lor. În vreme ce prima are un caracter propriu-zis doctrinar şi are numeroase raporturi cu dogmatica (dar şi cu teologia morală şi teologia spirituală, Sf. Scriptură şi liturghia), cea de-a doua se situează mai degrabă la nivelul cercetării istorice şi informării biografice şi literare şi are o legătură naturală cu istoria Bisericii vechi. Prin caracterul lor teologic, patristica şi patrologia se disting de* literatura creştină antică, *disciplină neteologică şi propriu-zis literară care studiază aspecte stilistice şi filologice ale scriitorilor creştini antici.*

50. b) Pentru a aborda studiile patristice trebuie înţeleasă înainte de toate autonomia patristicii-patrologiei ca disciplină aparte, cu metoda ei, în cadrul corpului disciplinei care e obiectul învăţămîntului teologic. Autonomia ei, ca sector al teologiei, în care se aplică riguros principiile metodei istorico-critice, e un element cîştigat şi trebuie percepută ca atare de student.

51. c) În particular, de la patrologie *se aşteaptă ca ea să prezinte o bună vedere panoramică a Părinţilor şi operelor lor, cu caracteristicile lor individuale, situînd în contextul lor istoric activitatea lor literară şi pastorală. Dat fiind carac-*

terul ei informativ și istoric, nimic nu împiedică ca patrologia să poată utiliza colaborarea profesorului de istorie bisericească cînd aceasta e cerută de exigențele unei mai bune economii a timpului disponibil sau de lipsa de personal didactic. În această împrejurare se poate de asemenea rezerva un spațiu mai mare studiului privat al elevilor, trimițîndu-i la consultarea manualelor bune, dicționarelor și a celuilalt material bibliografic.

52. d) Patristica, *de partea ei, pentru ca să-și poată realiza satisfăcător sarcinile, trebuie să figureze ca disciplină aparte, în strînsă colaborare cu dogmatica. Cele două discipline sînt invitate de decretul* Optatam totius *(nr. 16) să se ajute și îmbogățească reciproc, cu condiția ca ele să rămînă autonome și fidele metodelor lor specifice. Dogma efectuează mai cu seamă o slujire a unității. Ca tuturor disciplinelor teologice, ea oferă și patristicii perspectiva unificatoare a credinței, ajutînd-o să-și sistematizeze rezultatele parțiale, indicînd calea cercetărilor și activitații didactice a profesorului. Serviciul patristicii în raport cu dogmatica constă în delimitarea și precizarea operei de meditație a Revelației lui Dumnezeu realizate de Părinți în Biserica și lumea epocii lor. E vorba de a descrie, cu întreg respectul specificității metodei istorico-critice, cadrul teologiei și vieții creștine a epocii patristice în realitatea ei istorică. Din acest motiv, așa cum se exprimă documentul asupra „Formării teologice a viitorilor preoți", predarea patristicii trebuie să tindă, între altele, „să dea simțul continuității în doctrina teologică care ține de datele fundamentale și, în același timp simțul relativității care corespunde aspectelor și aplicațiilor particulare".*

2. Metoda

53. a. Studiul patrologiei și patristicii presupune, în prima lui fază informativă, recursul la manuale și celălalt material bibliografic, dar cînd ajunge să trateze problemele delicate și complexe ale teologiei patristice, nici unul din aceste auxiliare nu poate înlocui recursul direct la textele Părinților. Patristica trebuie predată și învățată, mai ales la nivel academic și în cursurile speciale, prin contactul direct al profesorului și studentului cu sursele. Totuși, dat fiind dificultățile în care se zbat adeseori studenții, va fi bine să se pună la dispoziție textele bilingve ale edițiilor cunoscute prin ținuta lor științifică serioasă.

54. b) Studiul științific al textelor trebuie abordat cu metoda istorico-critică, în mod analog cu aplicarea ei în științele biblice. E, însă, necesar în uzul acestei metode a indica și limitele ei și a integra în ea, cu prudență, metodele analizei literare moderne și hermeneuticii, cu o adecvată manducatio *a studentului în înțelegera, evaluarea și utilizarea ei. Fiind vorba de o disciplină teologică care în toate fazele ei purcede* ad lumen fidei, *libertatea de cercetare nu trebuie să reducă obiectul ei de studiu la domeniul filologiei pure sau criticii istorice. Teologia pozitivă trebuie să recunoască, ca primă premiză, caracterul supranatural al obiectului ei și necesitatea de a face referire la magisteriu. Studenții trebuie să-și dea seama că rigoarea metodei, indispensabilă pentru validitatea obiectivă a întregii cercetări patristice, nu exclude o direcție de drum calculată dinainte, nici nu împiedică o participare activă a cercetătorului credincios care, în conformitate cu* sens fidei, *se plasează într-un climat de credință.*

55. c) Puritatea metodei sus-amintite reclamă pe de altă parte ca atît cercetătorul cît și studentul să fie liber de prejudecăți și prezumții care în domeniul patristicii se manifestă de obicei prin două tendințe: cea de a înfeuda în mod anacronic scrierilor Părinților, desprețuind Tradiția vie a Bisericii și considerînd Biserica post-patristică, pînă în zilele noastre, ca o decădere progresivă, și cea de a se servi de datul istoric pentru o actualizare arbitrară care nu ține cont de progresul legitim și obiectivitatea situației.

56. d) Motive științifice ca și practice, ca de ex. o folosire mai rațională a timpului, sugerează convenienţa unei colaborări între disciplinele care se interesează mai direct de Părinți. Contactul interdisciplinar își are locul prim în dogmatica unde se face sinteza, dar de el pot beneficia numeroase alte discipline (teologia morală, spirituală, liturgică și îndeosebi, cea biblică) care au nevoie să se îmbogățească și înnoiască prin recursul la sursele patristice. Modalitățile concrete

ale acestei colaborări vor varia după împrejurări și gradele învățămîntului: unele vor fi posibilitățile și exigențele la nivelul cursurilor medii și superioare, altele în cursurile academice de specializare.

3. Expunerea materiei

57. a) Materia obiect al cursului de patristică-teologie este cea codificată de practica școlară și tratată de cărțile de texte clasice: viața, scrierile și doctrina Părinților și scriitorilor bisericești ai antichității creștine, sau, cu alte cuvinte, profilul biografic al Părinților și expunerea literară, istorică și doctrinară a scrierilor lor. Vastitatea materiei impune, deci, în această privință necesitatea limitării amplorii ei recurgînd la unele alegeri.

58. b) Profesorul va trebui să transmită înainte de toate elevilor iubirea de Părinți și nu numai cunoașterea lor. Pentru aceasta, va fi necesar să insiste nu atît pe noțiunile bio-bibliografice cît pe contactul cu sursele. În acest scop va trebui făcută o alegere între diferitele moduri de prezentare a materiei care, în esență, sînt următoarele patru:

1. Modul de prezentare analitic care comportă studiul fiecărui Părinte în parte; mod aproape imposibil dat fiind numărul lor și timpul cu necesitate restrîns rezervat predării acestei materii.

2. Modul panoramic care-și propune să dea o privire generală asupra epocii patristice și reprezentanților ei, mod util pentru o introducere inițială, dar nu pentru un contact cu sursele și aprofundarea lor.

3. Modul monografic care insistă asupra unor Părinți printre cei mai reprezentativi, mod adaptat îndeosebi pentru învățarea concretă a metodei pentru a-i aborda și aprofunda gîndirea lor.

4. În fine, modul tematic care examinează un subiect fundamental și-i urmează dezvoltarea în scrierile patristice.

59. c) După această primă alegere, va trebui făcută o alta, cea a textelor de citit, examinat, explicat. E preferabil ca alegerea să cadă într-o primă fază pe texte care tratează chestiuni spirituale sau pastorale, catehetice sau sociale care sînt în general cele mai atractive și cele mai ușoare și să fie lăsate pentru o a doua fază textele doctrinare care sînt mai dificile. Textele vor fi studiate cu grijă prin contact continuu între profesori și studenți, la cursuri, colocvii, seminarii etc. Astfel se va naște această familiaritate cu Părinții care e cel mai important rod al predării patrologiei (patristicii). Adevărata încoronare a muncii de formare e deci atinsă numai atunci cînd studentul ajunge să-și facă unii prieteni printre Părinți și să-i asimileze spiritual.

60. d) Studiile patristice nu se pot dispensa de o solidă cunoaștere a istoriei Bisericii care face cu putință o viziune unitară a problemelor, evenimentelor, experiențelor, achizițiilor doctrinare, spirituale, pastorale și sociale din diversele epoci. În acest mod se realizează faptul că, dacă începe cu Părinții, gîndirea creștină nu sfîrșește cu ei. Urmează de aici că studiul patristicii și patrologiei nu poate face abstracție de tradiția patristică, inclusiv cea a scolasticii, îndeosebi în ce privește prezența Părinților în această tradiție. Numai în acest mod se va putea vedea unitatea și dezvoltarea care este în ea și înțelege, de asemenea, sensul recursului la trecut. Acesta va apare nu ca un arheologism, ci ca un studiu creator care ne ajută să cunoaștem mai bine epoca noastră și să pregătim viitorul.

IV. Dispoziții practice

Așa cum rezultă din tot ce-a fost expus mai sus, studiile patristice constituie o componentă esențială și tematică stimulantă a învățămîntului teologic și întregii formări preoțești. E însă necesar să se ia măsuri oportune pentru a le promova, ca ele să poată ocupa în seminariile și facultățile teologice un loc care să corespundă importanței lor.

61.1. Privind nemijlocit scopul învățămîntului teologic, aceste studii trebuie considerate ca o disciplină principală de predat aparte, cu metoda lor și materia

care le e proprie. Această materie nu se poate identifica nici cu istoria Bisericii, nici cu istoria dogmei și, mai puțin încă, cu literatura creștină veche.

62.2. Institutele de formare preoțească și programele de studii corespunzătoare să consacre patrologiei-patristicii atenția datorată definindu-le cu grijă conținuturile și metodele, și fixîndu-le un număr suficient de ore săptămînale. O predare de minimum trei semestre, cu două ore pe săptămînă nu pare exagerată.

63.3. În facultățile de teologie să se organizeze afară de cursurile obișnuite de ciclul I, seminarii cu exerciții corespunzătoare și să se favorizeze lucrările scrise pe teme patristice. Cît despre ciclul 2 de specializare se va avea grijă de stimularea interesului științific al studenților prin cursuri speciale și lucrări practice prin care candidații să poată dobîndi o cunoaștere aprofundată a diferitelor teme metodologice și doctrinare și să se pregătească pentru viitoarea lor funcție de profesori. Aceste calificări vor putea fi ulterior perfecționate în ciclul 3 cu pregătirea de teze pe teme patristice.

64.4. În Institutele de formare preoțească va trebui afectat predării patrologiei — patristicii cel ce a obținut specializarea în această materie în institutele înființate anume pentru acest scop, ca d. ex. Institutul patristic „Augustinianum" din Roma. Trebuie ca profesorul să aibă capacitatea de a avea acces direct la surse, cu o metodă exactă în vederea unei expuneri complete și echilibrate a gîndirii Părinților și de a putea judeca după un criteriu matur lucrările colegilor în materie, și să fie în posesiunea calităților umane și religioase care sînt fructul frecventării Părinților spre a comunica și altora.

65.5. Trebuie notat că această specializare nu e valabilă numai pentru predarea patrologiei-patristicii, ci este foarte utilă și pentru predarea teologiei dogmatice, pentru a dezvolta cu eficacitate lucrarea catehetică, spirituală și liturgică, cu caracteristica înțelepciunii și echilibrul etico-spiritual al Părinților.

66.6. Este clar că studiul Părinților reclamă și instrumente de lucru și un material adecvat, ca d. ex. o bibliotecă bine echipată din punct de vedere patristic (colecții, monografii, reviste, dicționare), ca și cunoașterea limbilor clasice și moderne. Date fiind deficiențele cunoscute ale studiilor umaniste în școlile de azi, vor trebui puse în lucrare toate posibilitățile pentru a întări în Institutele noastre de formare preoțească studiul limbilor greacă și latină.

CONCLUZIE

67. Studiul nostru a vrut să atragă atenția episcopilor și superiorilor ordinelor (monahale) asupra unui subiect de mare importanță pentru o solidă formare a preoților, seriozitatea studiilor teologice și eficacitatea lucrării pastorale în lumea contemporană. Ea încredințează responsabilității lor conștiente și iubirii lor față de Biserică considerațiile făcute și dispozițiile luate, pentru ca să se încerce pe cît cu putință realizarea idealului formării adecvate pentru preoții vremii noastre și sub acest aspect. În fine, ea formulează dorința ca un studiu mai atent al Părinților să aducă toată lumea la o mai bună asimilare a Cuvîntului lui Dumnezeu și să conducă la o tinerețe înnoită a Bisericii care a avut în ei dascălii și modelele ei.

Traducere și prezentare
de
Pr. prof. Dr. Ioan I. Ică

DANIIL SANDU TUDOR — POET, SCHIVNIC, NEOIMNOGRAF ŞI MARTIR

IMN ACATIST LA „RUGUL APRINS"

I.

Se împlinesc anul acesta 30 de ani de la moartea tragică în acea teribilă „insulă" a „arhipelagului" concentraţionar al „gulag"-ului comunist românesc care a fost închisoarea de la Aiud, a celui ce a fost poetul şi scriitorul Sandu Tudor şi mai apoi a devenit ieroschimonahul Daniil (1899—1960).

Născut în 1899 la Bucureşti, Sandu Tudor a fost una din cele mai interesante figuri ale vieţii intelectuale româneşti din deceniile trei şi patru ale acestui secol. Adept al unui tradiţionalism ortodoxist, a polemizat, a colaborat şi scris la numeroase reviste literare ale vremii: „Convorbiri literare", „Contemporanul", „Cuvîntul literar şi artistic", „Sinteza" şi, mai ales, între anii 1925—1932 la „Gîndirea" unde a făcut, în acest interval, parte din „gruparea revistei" înainte de a se despărţi de ea şi a-i deveni adversar în 1933, cînd a scos un ziar propriu: „*Credinţa*". Ziar independent de luptă politică şi spirituală", Director: Sandu Tudor (1933—1938) şi o revistă literară proprie — supliment literar al „Credinţei", „*Floarea de foc*", apărută neregulat între 1933—1935. La această revistă (ca şi la pagina de atitudine şi luptă spirituală din „Credinţa" intitulată „Duh şi slavă") în care S. Tudor polemiza cu Arghezi şi Lovinescu, au colaborat intens Eugen Ionescu, Mircea Eliade, Constantin Noica, dar şi intelectuali declaraţi de stînga, ca Al. Sahia şi Zaharia Stancu. De altfel, spre deosebire de ortodoxismul „gîndirist" căruia N. Crainic i-a dat o tentă clar de dreapta, naţionalist-corporatistă, făcînd elogiul Italiei fasciste şi Germaniei naziste, Sandu Tudor înclina mai degrabă spre stînga dar respingea net toate extremismele, de dreapta sau de stînga, militînd pentru un regim politic inspirat din tradiţionalismul ortodox cel mai pur, dar situat net, cum scria, „dincolo de dictatură şi democraţie".

Încă înainte de colaborarea la „Gîndirea", Sandu Tudor a scris poezie lirică de inspiraţie istoric-românească şi religios-bisericească, dar şi simbolistă, extrem de elaborată tehnic şi stilizată parnasian, cuprinsă în placheta de versuri „Comornic" din 1925. La „Gîndirea", Sandu Tuodr a scris, alături de Paul Sterian, poezie „tipic ortodoxă" total diferită de maniera poeziei religioase a unui Crainic sau Voiculescu, „religiozitatea" fiind la ei „stil" iar „ortodoxismul" „manieră". „Sistematizînd procedee folosite de Voiculescu şi Crainic, aplicînd programatic articole de credinţă, ei abordează cu perseverenţă teme sacrale, limbajul este artificios şi livresc, fiind adesea răsucite după modul stilului vechi bisericesc, lexicul presărat cu termeni arhaici, colectaţi din jargonul ecleziastic, din literatura veche religioasă. Cerebrali prin excelenţă, mai mult artizani decît cîntăreţi, respectivii autori sînt poeţi nu atît religioşi cît bisericoşi" (D. Micu, „*Gîndirea şi gîndirismul*", Minerva, Bucureşti, 1975, p. 641). Atît stihurile de inspiraţie istoric-voinicească (*Balada cneazului tîlhar, Plecare în voinicie*, ş.a.) cît şi cele de inspiraţie religioasă (*Stihuri de psalt, Suire lăuntrică, Pentru marea trecere a Fecioarei, Mic canon pentru Maica Domnului, Ultima auzire a unui cuvios pe năsălie gata întru adormire sub glie*, ş.a.) sînt compoziţii extrem de elaborate, într-un stil cărturăresc, cînd nu sînt pastişe de texte din cărţile de cult, „nu neizbutite, dar rigide şi monotone, obositoare prin repetiţie", „construcţii de o virtuozitate remarcabilă în cuprinsul cărora stilizarea parvine uneori să compenseze într-o oarecare măsură absenţa lirismului" (*ibidem*, p. 643).

Tot în „Gîndirea", Sandu Tudor a publicat în același stil bisericesc, de paterice și proloage, cîteva remarcabile povestiri duhovnicești cum sînt: „*Pentru Alonie cuviosul cu straie mîndre sau cum înfățișarea făloasă sfințenie poate să dosească*" (IX, 1929, nr. 6—7) sau „*Gleb*" (XII, 1932, nr. 4 și 5—6). Extrem de bine scrise și pătrunzătoare spiritual sînt și primele două capitole din relatarea unei călătorii la Atos sub titlul „*Cartea Muntelui Sfînt*" (X, 1930, nr. 3 și 4). În *această* literatură, și *nu* în poezia religioasă care nu poate evita impresia de manierism, se relevă forța și originalitatea scriitoricească a lui Sandu Tudor; în *aceasta* și în extraordinara sa creație de poezie imnică, de fapt *imnografică*, strict bisericească, alcătuită după toate canoanele tradiționale ale imnografiei bizantine. Aici, creația lui Sandu Tudor atinge piscuri neîntrecute în literatura noastră chiar dacă această producție poetică a lui Sandu Tudor „aparține" pe drept cuvînt „mai mult literaturii cultice decît literaturii și studiul ei și intră în consecință de drept mai curînd în atribuția teologilor decît a istoricilor literari" (*ibidem*, p. 646).

În *această* producție „cultică", genială tocmai prin absența originalității lirice subiective, superficiale și identificarea totală cu acel liric, obiectiv-colectiv al Tradiției Bisericii prin asumarea și varierea creatoare a motivelor, a imaginilor ei simbolice și arhetipale de mare profunzime religioasă, în care poezia se transfigurează în rugăciune, și arta în spiritualitate, se situează cele două „acatiste" cunoscute pînă acum ale lui Sandu Tudor: *Acatistul preacuviosului părintelui nostru Sf. Dimitrie cel Nou, bouarul din Basarabov*, București, 1942, și *Imnul acatist la „Rugul aprins"* din anii '50 publicat acum, după știința noastră, pentru prima dată în țară. (Genul „acatistului" a mai fost cultivat la noi, nu însă cu aceeași strălucire, de Paul Sterian, *Acatistul Sfintei Cuvioase Paraschiva*, București, 1932, și a fost reluat recent, mai liber însă, de păr. Valeriu-Bartolomeu Anania în remarcabilele sale *File de acatist*, București, 1981, închinate Sfinților Ioan Valahul și Calinic Cernicanul).

Înainte de aceasta, redăm portretul făcut lui Sandu Tudor de un coleg de generație, Arșavir Acterian, în „Criterion", serie nouă, an I, 1990, nr. 3, p. 3: „Cînd îl vedeai plimbîndu-se zilnic pe Calea Victoriei, între Corso și Capșa — elegant înțolit, proaspăt ras, cu nelipsita carte sub braț, pe care înclinai să crezi că o poarta în spirit de făloșenie cărturărească mai mult decît din nevoia de a citi, băiat frumos și arătos, aveai impresia că ai de-a face cu un filfizon. Impresie întemeiată în mică măsură, întrucît acest om care voia să joace rol de atlet al lui Hristos, nu disprețuia o îmbrăcăminte bună, chiar strălucitoare, nici bunătățile și taifasul de la Capșa. Dar cunoscut mai îndeaproape, Sandu Tudor era un vajnic credincios, un pasionat răsfoitor de cărți, un poet de talent, poet ce împletea poezia cu religia ortodoxă. Cu o cultură generală nu prea solidă, dar cu multe cunoștințe în materie de teologie ortodoxă (trecuse pe la Athos), fără elocuție fluentă dar cu mult ifos și patos în propovăduirea credinței și apărarea valorilor ei neaoș tradiționale, el se lua des la harță cu oamenii pe chestii de Ortodoxie. Neîndoindu-se ca e pe calea cea dreaptă, el repezea oamenii, indiferent de poziție și de seriozitate, dacă și atunci cînd aceștia contraziceau cît de puțin dreapta lui credință. Repezea adeseori cu violență, uneori cu agresivitate, pe contrazicătorii săi. Altfel, în comerțul zilnic de idei, era molcom și nespus de cumsecade. Ca poet, publica, îndeobște, la „Gîndirea", poeme de inspirație religioasă. Ca prozator, în „Floarea de foc" — propria lui revistă literară (ca și în „Credința", al cărei director a fost) scrisul lui se lungea peste normal, cu accente vaticinante și profetice, cu iz de cronica, de scriere veche religioasă. Prezent în piața literară cu prozelitismul lui ortodox, el pendula între ambiții gazetărești și afirmații călugărești, semna și lansa manifeste cu caracter de apărare a drepturilor omului, precum și acatiste, ca de exemplu acela al Sfîntului Dimitrie Basarabov, respectînd cu rigoare tipicul și regulile prozodiei religioase. Se spunea că e fiu de magistrat, fost marinar și fost aviator (...). Făcînd rost de fonduri nu știu cum și de unde, Sandu Tudor a lansat la un moment dat cu trîmbițe și surle ziarul „Credința" care în intenția lui materializată și în titlu, trebuia să devină o foaie de luptă pentru adevărurile creștine și care, în scurtă vreme, a devenit o fițuică de scandal. Abandonînd cariera gazetărească, Sandu Tudor s-a călugărit la un moment dat, ba chiar s-a retras la munte pe Rarău, devenind schivnic. Omul se ruga singur departe de lume și avea grijă de mica și izolata comunitate călugărească de la Rarău. După

1947 venind ateii la putere, l-au înhățat de la mănăstire și l-au întemnițat la Aiud unde, supus unui regim „umanist" proletar Sandu Tudor și-a dat duhul ca nenumărați alți credincioși întemnițați".

Puțini mai știu însă astăzi că în anii '50 Sandu Tudor, devenit părintele Daniil, a inițiat și condus — alături de alți părinți duhovnicești îmbunătățiți ca: Sofian, Benedict etc. mișcarea filocalică și isihastă din jurul Mănăstirii Antim din București: cenaclul „Rugul aprins". Axat pe inițierea în teoria și practica isihastă a rugăciunii lui Iisus sau a rugăciunii inimii, el își propunea să facă vie între intelectualii români ai vremii, căutători de Dumnezeu, credința ortodoxă în expresia ei filocalică și practica ei isihastă (cf. père Romul Joantă, *Roumanie: tradition et culture hèsychaste*, coll: Spiritualité Orientale nr. 46, Abbaye Bellefontaine, 1987, p. 226).

Iată cum își amintește de această inedită și unică în felul ei experiență de la Antim, păr. Bartolomeu-Valeriu Anania în evocările sale din *Rotonda plopilor aprinși*, Cartea Românească, București, 1983, p. 240—241: „În ctitoria Ivireanului se strămutase, nu de mult, poetul Sandu Tudor, fost director de gazetă, polemist, pamfletar, devenit acum Agaton, pentru ca nu mult după aceea să se schimbe în Daniil, nume destinat să transpară prin șortul schismei celei mari deseori pogorît din sihăstria Rarăului și purtat cu ostentație pe străzile Capitalei într-o superbă atitudine de cabotinism cenobit. Instalat în chilia clopotniței, anume mobilată pe gustul și banii lui, (...), următor unor îndemnuri lăuntrice mai vechi, el se voia un fel de mentor al unei școli spirituale în centrul căreia se situa literatura filocalică, parte cunoscută prin traducerile tipărite la Sibiu ale părintelui profesor D. Stăniloae, parte recoltată de prin manuscrise. Vara sub nucul cel mare din grădina Antimului, zelosul neofit ținea lungi și stufoase prelegeri despre doctrina palamită, noutate — mai întîi tematică — menită să atragă interesul nu numai al celor din tagmă, dar și pe al unor scriitori, dintre care n-au lipsit Al. Mircnescu, Ion Marin Sadoveanu și, pentru foarte scurtă vreme, Ion Barbu. Se pare că atunci și acolo a avut Voiculescu revelația unei alte dimensiuni a spiritului și de acolo și-a desprins noile sale lecturi și meditații, cu efecte radicale în poezia lui de mai tîrziu. Mai mult, cred că el a fost, pînă la urmă, singurul beneficiar al acelui început de inițiere isihastă; Ion Barbu s-a speriat și a fugit, Al. Mircnescu și Ion Marin Sadoveanu s-au refugiat într-un ritualism aproape bigot, ceilalți s-au păstrat în limitele decente ale onorabilității; cît despre Daniil Sandu Tudor, care știa foarte multe lucruri și vorbea enorm, el nu a izbutit niciodată să fie pe deplin convingător, poate și din pricina temperamentului său aproape imposibil, de duhovnic artăgos, ale cărui opinii excelau prin agresivitate și intoleranță. Voiculescu a luat noutatea în serios și s-a angajat întru ea de unul singur, pe cont propriu, cum s-ar spune, într-o uriașă aventură a spiritului. Aceasta a durat cîțiva ani buni, în timpul cînd l-am cunoscut eu, cînd a scris *Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare*, adevărata și marea lui poezie". „Față de meditativul Arghezi și de ritualistul Ion Marin Sadoveanu, Voiculescu era un contemplativ, pe o treaptă mult superioară. Nici contemplația nu avea un sens comun; el nu trăia starea de extaz, de revărsare a spiritului în afară, ci pe aceea de enstaz, înmănunchere a sufletului în propriul lui interior, perpetuă angajare în urcușul lăuntric. E o experiență de excepție, la care se ajunge printr-o inițiere de lungă durată, răbdătoare și deloc lipsită de riscuri, mai ales că treptele ei mai de jos presupun și un atent proces de mortificare. Eu, de pildă, n-am fost niciodată un inițiat în isihie, dar Voiculescu era. El nu numai că o căutase, dar a și dobîndit-o, fapt pentru care vorbea atît de puțin despre experiențele lui lăuntrice. Marea lui poezie, cea din ultimii săi ani de viață, nu poate fi înțeleasă altfel. Cîtă vreme poetul s-a aflat în faza de inițiere, pregătitoare, adică prin anii 1948—1953, poezia lui se resimte de un oarecare descriptivism, isihia îi era o *sursă* de inspirație. Mai tîrziu, cînd a ajuns la plenitudinea contemplației, isihia îi devenise *inspirația însăși*. Tocmai de aceea cred că e impropriu să se vorbească de o poezie de „inspirație" religioasă la Voiculescu, însăși rugăciunea lui era artă. Contemplația lui avea drept rezultat poezia" (p. 258—259).

Toate aceste aprecieri sînt valabile la superlativ și despre capodopera emblematică prin excelență a creației și mișcării spirituale inițiate de atît de umilitorul scriitor-schivnic și neoimnograf părintele Daniil Sandu Tudor: extraordinarul

Imn acatist la „Rugul aprins“. Închinat Maicii Domnului în ipostaza ei mai puțin cunoscută de Maică și prototip mariolog desăvîrșit al rugăciunii neîncetate“, al rugăciunii și contemplației isihaste de „Rugăciune întrupată“ în care „ca niciodată, inima omului cu inima Domnului au bătut laolaltă“ (condacul 8), „Mireasă“ urzitoare de nesfîrșită rugăciune“, — acest uluitor poem imnografic ale cărui bogății duhovnicești necesită pentru revelarea lor un amplu comentariu și o interpretare teologică și spirituală detaliată, strofă cu strofă, dar pe care-l înțelege cu adevărat numai cel care se roagă neîncetat — este „incontestabil creația cea mai scînteietoare și măiestrit închipuită și șlefuită din cununa poeziei religioase și neo-imnografiei ortodoxe românești moderne.

Textul lui îl reproducem din primul număr închinat Maicii Domnului, al frumoasei „reviste teologice“ a Episcopiei Ortodoxe Române din America și Canada editate de arhimandritul Roman Braga de la Mănăstirea Adormirii Maicii Domnului, Rives Junction, Michigan: „Lumină lină“ vol. I, nr. 1, oct. 1989, p. 60—76.

Diacon asist. Ioan I. Ică

II.

IEROSCHIMONAHUL DANIIL SANDU TUDOR

IMN ACATIST LA „RUGUL APRINS“

Condac 1

Cine este aceasta ca zorile de albă și curată?
E Împărăteasa rugăciunii, e Rugăciunea întrupată.
Stăpîna Porfirogenetă și Doamnă a Dimineții
Logodnica Mîngîietorului, Preschimbător al vieții.
Spre Tine și noi alergăm, arși, mistuiți de dor!
Fă-ne și pe noi părtași ai sfîntului Munte Tabor.

Și fă-te și nouă
Umbră și rouă,
Tu, adumbrirea de dar,
Să-și afle și firea noastră înnoirea
Din plămada de Har,

Ca să-ți strigăm cu toată făptura
Dintr-o deplină închinăciune:
Bucură-te, Mireasă, urzitoare de nesfîrșită rugăciune!

Icos 1

Cincizeci de veacuri să-mplinească,
Prin Avraam și prin David
Spița Ta prooroocească;
Cerurile au obosit,
Cu lacrimi și plecăciune
Hărăzind neprihănit
Trupul tău din rugăciune
Vajnic rug nemistuit.
Focul sfînt în tine cîntă
Ca-ntr-o floare de slăvire,
Firea prin tine cuvîntă
Dorul ei de izbăvire.
Și ești, Doamnă, Ipostasul
Laudei suprafirești
Încît noi prinși de extazul
Dragostei Dumnezeiești,
Așa să ne sune glasul:

Bucură-te, Rod învăluit cu sinaitic soroc!
Bucură-te, Tu ce-ai zămislit Zălogul de foc,
Bucură-te, Vohod de Scripturi al Unicului Cuvînt,
Bucură-te, Organ muzical al Duhului Sfînt!
Bucură-te, Meșteșugul ceresc de mînecată mîntuire,
Bucură-te, Filosofia cea vie de dreaptă îndumnezeire,
Bucură-te, Rug al răpirii cum altul nu se mai poate,
Bucură-te, Unitate și salbă a simboalelor toate
Bucură-te, Strună și sunet, arcuș și lăută,
Bucură-te, Trup și întrupare de veselie neîncăpută;
Bucură-te, Încîntare ce ai învins a lumii deșertăciune,
Bucură-te, Mireasă, urzitoare de nesfîrșită rugăciune!

Condac 2

Precistă prea mîngîioasă,
Doamnă, pruncă cuvioasă!
Cu streină cuviință
A cuvîntului Tău cald
Și chiemarea cu credință
Dintr-a minții rugăciune,
Cea dintîi tu ai intrat
La Pristolul de minune,
Sfînta Sfintelor din om,
Locul nostru de smarald.
Cu-ndrăzniță-nțelepciune.
Tu ai spart cerul robirii,
Greul vieții noastre domn,
Prin puterea curățirii;
Pentru care pururea,
Celuia ce ni te-a dat
Să-i rostim înflăcărat: Aliluia!

Icos 2

Fecioară a neînseratului veac, Sfîntă Maică a Luminii!
Ascultă-ne și pe noi cei din păcat,
Nevrednicii fii ai tinii!
Prea blîndă, bună, prea Sfîntă Fecioară!
Polata Domnului Iisus!
Dezleagă-ne blestemul ce ne-nzăvoare,
Deschide-ne „Calea de sus",
Ca din aprinsă descoperire,
Arcana doritului Mire,
Și noi să putem așijderea cînta,
Așa cum Moise dezlegat de sanda,
Cu fața-n văpaia de Rug,
Fierbinte de har, ție îți striga
Unele ca acestea, în amurg:

Bucură-te, Tulpină de lumină a Rugului nemistuit,
Bucură-te, Pridvorule de smirnă prin care Dumnezeu s-a ivit!
Bucură-te, Inel al unui foc ce-i mai presus de cer!
Bucură-te, Deslegare care topește tot lăuntricul ger!
Bucură-te, Toiag cu floare întru a inimii călătorie!
Bucură-te, Fir de răcoare, izvorît în lăuntrica pustie!
Bucură-te, Pecete de jar pînă-n suflet pătrunsă!
Bucură-te, Zăpadă a minții de nici o patimă ajunsă!
Bucură-te, Măsură a opta a Împărăției din noi!

Bucură-te, Învățătură scoasă din Bucuria de apoi!
Bucură-te, Mirare sărutată de duhovnicească minune!
Bucură-te, Mireasă, urzitoare de nesfîrșită rugăciune!

Condac 3

Peste veacuri, Fecioară, eu te aud
Prin gura lui Isaia, proorocul de jar.
Și-n cerul Scripturii vorba ta sună
Cu toate înălțimile de dar:
„Că iată, prunc ni se naște și un fiu nouă s-a dat
Pe umăr cu semnul stăpînitor, iar numele lui minunat,
Îngerul Marelui Sfat, Dumnezeul cel biruitor,
Domnul păcii depline, și Părinte al veacului viitor"
Acesta e numele Lui,
Numele celor cince cuvinte,
Sfînt Numele Domnului,
Pe care Iisus îl va purta.
Suflete al meu, ia aminte!
Cu toții să putem striga:
Aliluia, Aliluia, Aliluia!

Icos 3

Dintr-o Maică de-a pururi fecioară
Așa s-a zămislit, s-a întrupat
Cel ce a păzit nevătămat
Trupul rugului de pară.
Cuvîntul de rostit s-a făcut,
Numele Domnului de slavă.
Dumnezeu cel nevăzut
Ce-n inima focului s-a ghicit,
Fața frumuseții cerești,
Chipul cel nemărginit,
Pre Sine s-a încăput,
Cu măsura s-a măsurat
Și Aievea Cel numit
Aci. printre noi s-a arătat
În biruitor smerit
Călare pe o asină.
Cercați dară, și voi,
Puterile Numelui de Lumină.
Și de la moarte la viață veți trece
Cu firea îndumnezeită,
Ca să cîntăm cu toții laolaltă,
Limpede și fără ispită:

Bucură-te, Temeiul prin care și în noi Dumnezeu se încape!
Bucură-te, Putere, prin care umblăm cu Iisus peste ape!
Bucură-te, Milostivire prin care Hristosul ni s-a dăruit!
Bucură-te, Umblare prin care Aminul în noi a venit!
Bucură-te, Răgazul în care Logosul în noi se ascultă!
Bucură-te, Pătrundere și împăcare cu firea noastră tăcută!
Bucură-te, Blîndețe prin care am ajuns Emanuilului frate!
Bucură-te, Tăcere în care Duhul în sînge ne bate!
Bucură-te, Însingurare-n care Cerul din inimă izbucnește!
Bucură-te, Limpezime în care Îngerul în trup ni se urzește!
Bucură-te, Curăție prin care numele de Slavă e în lume!
Bucură-te, Mireasă, urzitoare de nesfîrșită rugăciune!

Condac 4

Cum să ne mai aflăm odihna dela gînduri?
Maică Fecioară! Prea Sfîntă Fecioară!?
Cum să ne rupem de ale patimilor rînduri,
Necovîrșitele ispite ce ne-nfășoară?
Fă-te tu nouă „zicere" rîvnită
„Măiestria cea bună a înduhovnicirii"
Cu ea să biruim firea robită
Pînă la scrumul despătimirii.
Și furați întru Tine, „Apatie luminoasă",
Să putem și noi ridica
Dintr-o laudă întreagă și nemincinoasă,
Un psaltic și adevărat: Aliluia!

Icos 4

Aprinsă Floare a necovîrșitei văpăi,
De Dumnezeu Născătoare,
Tu, chip al păcii văzut în foc,
Într-un ocol nemăsurat de răcoare!
Apleacă-te, acum, Prea Bună, peste noi
Și, sub blînda Ta îndrumare,
Darnic ne dă să putem afla dorul cel rar al Sfîntului Fior
Din pieptul Porumbiței de argint,
Pe care și Împăratul Prooroc o vedea
Peste culmile Vasanului plutind.
Și ne trece în făptura fiecăruia, în parte
Acest aprins tain de bunătate
Rupt chiar de la suflarea Ta;
Și ne pune pe buzele noastre întinate
Măsura pîlpîirii celei curate,
Ca să putem în văpăi a-ți cînta:

Bucură-te, Răsuflul cel cast de pașnică înfiorare,
Bucură-te, Suflet odihnit sub cuvioasă răsuflare.
Bucură-te, Lancie de cuvînt în cugetatul văzduh.
Bucură-te, Întoarcere cu avînt a porumbiței de Duh.
Bucură-te, Zare arcuită cu heruvice aripe,
Bucură-te, Vecie oprită în încăperea unei clipe.
Bucură-te, Vîslă uriașă întru suișul cel ales,
Bucură-te, Sorbire a cerului cu subțiatec înțeles.
Bucură-te, Fîntînă acoperită, cu unduiri de apă vie,
Bucură-te, Căldură iscusită, crescută în Filocalie.
Bucură-te, Măiestrita Aflare a tîlcului de închinăciune,
Bucură-te, Mireasă, urzitoare de nesfîrșită rugăciune!

Condac 5

„Foc am venit să cobor pe pămînt"
Zice Hristos cu arzător cuvînt.
Și, Preacurată, furtuna dragostei Lui
Să ne prindă cu tot răscolul pîrjolului
Și să ne umple de lumină nemăsurat
Ca pe Tine, Fecioară, care L-ai purtat.
Dragostea Lui să ne fie de nelipsit,
Cu numele de slavă de suflet lipit,
Și cu fir smerit de răsuflare
Să se aprindă în noi a Numelui chiemare.
Să ardem de pară în Dumnezeu,

Din toată dragostea Numelui Său.
Şi-nvăpăiaţi de sărbătoare, în Domnul, aşa
Cu flăcările dragostei să strigăm: Aliluia!

Icos 5

De la Tine înţelegem, Fecioară, stăruinţa cea neînţeleasă
Şi puterea pomenirilor line de rugă smerită şi ştearsă.
Aşa firea apei e moale,
A pietrei nespus de vîrtoasă,
Dar urciorul de deasupra de piatră,
Cu prelingerea lui din atîrnare
Din picurul boabei de apă,
Găureşte piatra cea tare.
Fecioară, şi Tu, aşadar,
Străluceşte cu a Ta milostivire
Peste aspra noastră împietrire.
Şi, biruindu-ne cu picul de Har,
Să-ţi cîntăm un imn de slăvire:

Bucură-te, Îndrăzneala gingăşiei din „Zicerea" Sfîntului nume!
Bucură-te, Ulcior al picurării cu stăruinţă anume!
Bucură-te, Înfiorare de sceptru din piatra albă a Domnului,
Bucură-te, Fagure dulce al lui Iisus Fiul Omului.
Bucură-te, Danie de gînd cea a Hristosului meu,
Bucură-te, Împărtăşanie de Cuvînt, din Întruparea lui Dumnezeu!
Bucură-te, Revărsare de mir pe care Fiul ne-o dăruieşte,
Bucură-te, Metanie în fir a lui „Doamne miluieşte".
Bucură-te, Iureş ce mă răpeşte şi pre mine prea păcătosul,
Bucură-te, Noian de pomenire, care-şi sporeşte prinosul,
Bucură-te, Harica Depănare a unei chemări de minune,
Bucură-te, Mireasă, urzitoare de nesfîrşită rugăciune!

Condac 6

Fecioară Prea Sfîntă, în faţa Ta
Pururi, în veac, de ruşine se vor da
Cugetarea şi ritorii înţelepciunii
Că Tu eşti sigiliul nestricăciunii
Poarta, pentru cei isteţi, încuiată
Şi pilda vie de trăirea minunii.
Tu cunoşti că viaţa nu ne-a fost dată
Să fie numai răstălmăcită:
Că ea se cere cu mult mai bogată
Decît să fie numai trăită.
Ea e a minţii de dincolo de gînd şi dincolo de loc,
Dincolo de şirul de clipe a dăinuirii.
Ea e vădirea unui cer lăuntric de foc,
Peste adîncurile inimii şi înfăptuirii,
E a Cuvîntului lumii ce pentru ea se vrea
Cale şi Întrupare, spre veşnic — Aliluia!

Icos 6

Fecioară şi Maica noastră Curată,
Tu eşti într-adevăr Tresvia;
Voinţa frunţii în mir adunate,
Ochiul cel dinlăuntru deschis în rotundul zărilor toate,
Inima cu centrul învins de străvezimea stărilor curate,

Tu ești cea mai dreaptă luare aminte
Care puterea agerimii unește dincolo de cuvinte
Într-un fulger al minții,
Ascuțimea gîndului de gheață
Cu înflăcărarea iureșului de viață,
Caldul și recele făcut cruce
Care pe Înțelesul cel înalt îl aduce.
Dar Tresvia aceasta este Tresvia de prunc,
Clară cheie de adînc
Cu repeziș iute și strein
Ce nimic nu clintește în sufletul tău lin,
Ci dimpotrivă îți dă Sfînta Simplicitate
De care pururi noi ne uimim,
Și față de care,
Pe cît se poate, ne plecăm să cîntăm
Întreaga suflare:

Bucură-te, Cruce a înflăcărării și agerimii alesului,
Bucură-te, Osia Cerului cu Luceafărul Înțelesului.
Bucură-te, Spargerea gîndurilor și a zadarnicului stup,
Bucură-te, Oglindirea cea nevăzută de dincolo de trup.
Bucură-te, Cleștarul cel mai dinlăuntru al sufletului meu,
Bucură-te, Străpungerea strălucită a pomenirii lui Dumnezeu.
Bucură-te, Vioara inimii sub arcușul de gînd.
Bucură-te, Strigăt de cinci strune într-una chiemînd,
Bucură-te, Muzică negrăită a celei de a doua nașteri,
Bucură-te, Înălțime unică a desăvîrșitei cunoașteri.
Bucură-te, Logodna la Numele cel plin de înțelepciune,
Bucură-te, Mireasă, urzitoare de nesfîrșită rugăciune!

Condac 7

La iscusința Ta cea sfîntă, Maică, noi venim,
Sub palmele Tale să ne primenim.
Fiindcă la slăvita nuntă a Marelui Mire
E cerută o grijă de întreagă neprihănire.
Nu e îngăduită necurăția ochilor și hainelor.
Nimeni dar, dintre cei ce sînt „neînvățați tainelor"
De unele ca acestea să nu se atingă.
Cine va lăsa porcii din mărgăritare să se hrănească
Și în vasele sfinte cîinii să lingă?
Îndemnarea ca și privirea este numai duhovnicească,
Numai de la Tine Maica noastră cerească.
Vino, dar, suflete smerit, împăcat și curat,
Și cu toții laolaltă ne vom avînta
Din bucuria cea curată și întreagă a unui Aliluia!

Icos 7

Prea Sfîntă, Prea Mărită, Prea Frumoasă,
Prea Filocalică Mireasă!
A nimburilor toate Împărăteasă,
Tu ești Maică binevoitoare și dăruitoare
A tuturor celor sfinte:
Zestrea cea vie a bunelor haruri:
Celor din Taine, celor din daruri
Din odoare, din palme și din cuvinte.
Ești Marea Predanie îmbietoare
A toată Iconomia de binecuvîntări
Ca un policandru cu șapte lumînări

Înaintea marelui tron dumnezeiesc,
Pentru care toţi îngerii şi sfinţii Te preamăresc:

Bucură-te, Blagoslovenie pascală a împlinirilor noi,
Bucură-te, Virtute patriarhală, în creştet pusă peste noi
Bucură-te, Înfiere iscusită spre îndumnezeirea tuturor
Bucură-te, Scumpătate dăruită cu atingere de har curăţitor
Bucură-te, Lumină miruită peste minţile cele smerite.
Bucură-te, Hărăzire cumplită de puteri sufleteşti negrăite.
Bucură-te, Sporire vitează ce se dă inimilor întemeiate.
Bucură-te, Unire în cuget a Bisericilor toate împăcate.
Bucură-te, Adevăr de safir, întru simţirea noastră încrustat
Bucură-te, Sechină însufleţită, ce ne dai linişte de Sabat
Bucură-te, Voroavă înveşnicită peste tăcerea de minune,
Bucură-te, Mireasă, urzitoare de nesfîrşită rugăciune!

Condac 8

Împărătească, Cucoană Prea Sfîntă,
Maică neispitită de nuntă
Tu eşti singura inimă de om întru care, nescăzut
Numele de mărire cîntă
Din tot rostul Lui cel viu şi neprefăcut.
Cununa laudelor o ai, pentru aceasta, Preacurată;
Fiindcă în Tine doar, ca niciodată,
Inima omului cu inima Domnului
Au bătut şi bat laolaltă
Rugăciunea ca un ornic al gîndului şi al Cerului
Curge înlăuntrul Tău şi se îngemănează acolo
Limpede ectenia misterului
Lîngă dragostea lui Dumnezeu.
O, Tu, Căruţă de lumină neîntinată, neîntrecută, neînserată,
Îmbunează-ne şi pe noi cu darurile inimii, Binecuvîntată,
Şi, aşa, îngenunchiaţi şi nevrednici
Ca unei Biserici,
Din toată făptura, Ţie ne vom da,
Ca drept şi Sfînt să putem cînta: Aliluia!

Icos 8

Maica Domnului! Inimă de Lumină!
Maica Domnului! Inima Pămîntului!
Maica Domnului! Inimă fără-de-Vină!
Maica Domnului! Inimă a Cuvîntului!
La Tine venim, ruşinaţi şi căzuţi
Cu trupul apus şi genunchi înfrînţi
Că din nepricepere, inima noastră s-a întunecat nespus.
Lăsatu-ne-a pe căile minţii noastre Domnul să umblăm.
Dar, iată, acum la tine venim, Maica lui Iisus!
Primeşte-ne ca pe nişte pietre ale vieţii
Dornice de bucuriile dimineţii,
Dimineţii celei neînserate;
Şi zideşte-ne cu inimi noi şi curate,
Ca să-ţi cîntăm:

Bucură-te, Tu, arca de Alianţă a sufletului meu,
Bucură-te, Cufăr cu Numele lui Dumnezeu,
Bucură-te, Corabie vie ce pluteşte peste tainile Lumii,
Bucură-te, Sicriaş ferit de toate zădărniciile humii
Bucură-te, Tronule pe care viaţa se întemeiază

Bucură-te, Cutie de cîntec prin care sună o rază
Bucură-te, Tu, Ladă lăuntrică a tuturor comorilor de har
Bucură-te, Chivot de gînd al prea duhovnicescului Altar.
Bucură-te, Naos al Cerurilor, în care mintea-i liturghisitor
Bucură-te, Sipet de foc din pieptul nostru al tuturor,
Bucură-te, Biserică prea doritoare cu Hristos să se cunune,
Bucură-te, Mireasă, urzitoare de nesfîrşită rugăciune!

Condac 9

Doamne Iisuse Hristoase,
Mirele inimii noastre cel blînd,
Sînt şi eu din neamul Preacuratei,
Vlăstar înfiat de curînd.
Ca Toma îmi pun mîna pe locul cel sfînt,
Strîns şi oprit în mine, fără cuvînt,
Aştept ca orbu-n puntea
Luminii din adînc, cea fără înserare
Şi care în tot omul, ca un lăuntru soare
Se luminează întreg în încăperea fiinţei.
Cum nu te văd de noaptea grosimei de păcate,
Te pipăi cu sfială
Cu degetul nădejdii, cu degetul credinţei,
Cu deget de bănuială,
Cu deget de dorire şi chiar de îndoială,
Şi neajuns aş pune şi cealaltă mînă.
Dar inima străpunsă de fulger de arsură
Îndurerat şi dulce, cu răsuflarea-ngînă
Chemarea Ta întreagă şi fără voia mea,
Bătaia rugăciunii aleargă spre lumină într-un: Aliluia!

Icos 9

Prea Sfîntă Fecioară Atotfolositoare,
Tu eşti mai Înalt-străvăzătoare
Decît tot vîrful munţilor cereşti,
Şi cunoşti tot chipul rînduielii suprafireşti
Pentru schimbarea la faţă cea izbăvitoare,
Tu eşti măiestria, eşti meşteşugul, eşti hărnicia
Şi toată sfînta migală omenească
Care la un loc ne fac stihia
Prielnică să ne mîntuiască
Şi pentru care gura noastră stăruie atît să te proslăvească:

Bucură-te, Încuviinţată Cunoştinţă a sfinţeniei la amănunt.
Bucură-te, Sofianică Ştiinţă a lucrării prin cuvînt,
Bucură-te, Dumnezeiască Îndulcire a Numelui vărsat,
Bucură-te, Monahicească Iscusire în cîntecul de lacrimi udat.
Bucură-te, Măsură pe picătură pentru o serafică pruncie.
Bucură-te, Asprimea cea de aur de pe rogojina din pustie.
Bucură-te, Cununa de litanii din nodul metaniilor de pază
Bucură-te, Isvod de scăunel pentru isihia rugătoare
Bucură-te, Tu, soborul palmelor la răpirea cea drept în picioare.
Bucură-te, Surîs de engolpion pentru a inimii uscăciune,
Bucură-te, Mireasă, urzitoare de nesfîrşită rugăciune!

Condac 10

O, Doamna cea harnică şi fără cusur,
Fecioară cu Înariparea Marelui Vultur
Lemnul de Apocalipsă al neprihănitului pîntec,

Biserică, născătoare a omului lăuntric,
Ajută-mă să mă zidesc în negrăita fire
Din depănarea litaniei cu chemare subțire
Și dă-mi nașterea cea luminoasă, Duhovnica mea,
Ca din măsura Învierii, să strig și eu: Aliluia!

Icos 10

Tu, darnică Maică, Povățuitoare de taină,
Doamna nădejdii, a înserării albastre,
Stăpînă cu trei luceferi pe haină
Și sfîntă anghiră a neputințelor noastre,
Către tine, din nou, iată am silit!
Răpus sînt de lume, de gînduri zdrobit,
Ca după sfatul cel sfînt și Binecuvîntare, Părtaș m-am făcut la izbăvirea mea.
Hotărîre am pus, îndreptată și tare
Să nevoiesc toată clipa în a mă ruga,
Dar idol de țărînă, cugetul meu,
Nu-mi lasă răgazul să mă cuceresc,
Să fac din rugăciune cristelnița lui Dumnezeu,
În lin zdrobirea inimii spre care rîvnesc.
Ajută-mi dară, Ajutătoarea mea
Și dă-mi darul de lacrimi, sarea pocăinței,
Ca să-mi spăl cu ele duhul neputinței,
Și învrednicit, iară să-ți pot cînta:

Bucură-te, Trandafirul cel plîns al întoarcerii de taină,
Bucură-te, Duioșia pocăinței ce ai lumina drept haină,
Bucură-te, Bogoslovia lacrimii, desvăluirea Înțelepciunii,
Bucură-te, Discernămînt potrivit la suspinele lumii.
Bucură-te, Raiule, dăruit cu toate ploile izbăvirii,
Bucură-te, Uimire umezită din privirea copilăriei.
Bucură-te, Profira sudorilor împărătești ale Aminului,
Bucură-te, Cristalul cel de har din lacrimile suspinului,
Bucură-te, Bunăvoința de rouă, ce pe credincioși îi întărești,
Bucură-te, Ajutorință și în cădere a celor neduhovnicești.
Bucură-te, Omofor, care Te așterni peste orice slăbiciune,
Bucură-te, Mireasă, urzitoare de nesfîrșită rugăciune!

Condac 11

Mulțumesc Ție, Prea Milostivă, Maică Fecioară,
Ce m-ai scăpat de moartea cea de a doua oară.
Primejdia și ispita sînt doară spre cercare,
Și prin chemările cele fără de încetare
Ale prea luminosului Nume de putere,
Simțurile și voia inimii mele
Au intrat în praguri de tăcere.
Slobod de ele
Aștept să mă năpădească
Auzul, văzul și graiul cel dumnezeiesc.
În mine de acum doar acestea să se rostească
Si iubitul meu, Însuși Iisus cel ceresc
Să vadă, să vorbească și să înțeleagă,
Prin chiar văzul, auzul și voia mea întreagă.
Hristos să viețuiască așa
Prin toată vlaga mea,
Ca Domnul Însuși să strige prin mine: Aliluia!

Icos 11

O! Tu, inimă și minte și cuget al meu,
Rănește-te cu întrebările la fața lui Dumnezeu:
Oare ce semn de adeverire au roadele cerești?
Și, ca răspuns, să auzi și tu, în răspicări duhovnicești:
De rourează peste tine chipul vederii nezărite
Întru lărgimea cea de aur a-nchipuirilor sfințite,
Adînc cu duhul tu vei fi pe strălucire adunat,
Cum a fost duhul Precistei în Sfînta Sfintelor curat,
Și ai să ajungi atît de-nalt-răsunător și potrivit,
Cum e o trîmbiță de laudă în care îngerii s-au rostit.
Și întru simțiri gingaș vei fi ca floarea Dreptului Iesei,
Care tresare în patru zări, în așteptarea Celor Trei.
Spre acest semn flămînzi sîntem și Sfînta Doamnă să ni-l dea
Ca-n mijlocirea-i milostivă toți să-i strigăm cu un stih așa:

Bucură-te, Tu, scară cu pragul în inima ce se închină
Bucură-te, Ascetică Neprihănire de rugăciune senină
Bucură-te, Căldură de har ce pînă în carne năpădești,
Bucură-te, streină lucrare ce din urzeli ne sfințești,
Bucură-te, Tu, apă cerească izvorîtă în gene, din adînc.
Bucură-te, Pace dezlegată de toată puzderia de gînd,
Bucură-te, Luminiș suitor al unei minți nedestărmurite,
Bucură-te, Vedere în duh a tainelor necovîrșite.
Bucură-te, Ciudată străfulgerare spre capul scării negrăit,
Bucură-te, Iluminare din inimă, ce ești de nedestăinuit,
Bucură-te, nemărginirea desăvîrșirii în trup de nestricăciune,
Bucură-te, Mireasă, urzitoare de nesfîrșită rugăciune!

Condac 12

Tu ești Amma împărătească a sufletului meu
Odihnește-mă sub adăpostul chipului Tău;
Ca sub privirile Tale de auriu cărbune
Să ard și eu nemistuit,
Din plămada arcanei de negrăit,
A trăirii de rugăciune.
Și dintru inelul Tău de răcoare,
Izvorul pecetluit,
Din nou, mereu să-mi pot împrospăta
Cu unda harului Tău de nelipsit
Marea Pace a odihnei săltătoare.
Și mă încinge, Sfînta Amma, așa
Cu veselia cea vie a biruinței
Ca învăpăiat la ochi să pot cînta
Din toată isihia cunoștinței: Aliluia!

Icos 12

Maica Domnului, Duhovnica iubitoare a pămîntului,
Odrăsluitoarea Predaniei de taină a Cuvîntului,
Tu ești dumnezeiește, lină și smerită,
Dar precum vorbește Cîntarea Cîntarilor,
Tu ești și nespus de dreaptă și cumplită
„Ca niște oștiri sub steagurile lor".
Ești clară, ești senină, ești ascuțită,
Ca un paloș neîmblînzit;
Și ai la Ierusalimul cerului, grabnici ajutători
Pe toți cei ce sînt ai „lepădării de sine" fiii Tăi sîrguitori,

Toți ai cetelor de asceți, de pustinici, de anahoreți,
Spița Ta toată de duhovnici înțelepți
Ce au îngrija lor comori de binecuvîntare
Toate cele lămuritoare, curățitoare și îndreptătoare,
Ale neprihănirii și ale milostivirii Tale nețărmurite,
Toate cele ce la un loc sînt numite
„Gnoza cea curată" sau „Moștenirea Sfinților"
Și pe care ni le pui la îndemînă vădite
Prin slovele puține și vorbele părinților,
Pentru care de-apururi nu vom ști a te lăuda,
A te cinsti, a te preamări, decît numai cîntînd așa:

Bucură-te, Spada oblăduitoare a predaniei isihaste,
Bucură-te, Garanta nemuritoare a înfierilor noastre,
Bucură-te, Năstrapa unde odihnește binecuvîntarea Domnului,
Bucură-te Isvod care străjuiește Sfînta prefacere a omului,
Bucură-te, Destoinica lucrătoare a măiestriilor tăcute,
Bucură-te, arhistratega cea mare a războaielor nevăzute,
Bucură-te, Ochi care ocrotești dintru dulcea asprime.
Bucură-te, Pavăză ce păzești pămîntul celor vii,
Bucură-te, Portal care oprești tot chipul de necurății,
Bucură-te, Roata de spulberare a duhului de urîciune,
Bucură-te, Mireasă, urzitoare de nesfîrșită rugăciune!

Condac 13

O! Maica Domnului, de-apururi curată!
Și Maică a omului binecuvîntată!
Ca douăzeci și patru de alăute și potire,
Această închinăciune a noastră să fie,
În revărsarea ei necurmată,
Și către Prea Sfînta Treime, suită bucurie,
Aducerea ei de bine meritată.
De pe palmele tale către Hristosul mire,
Să-și treacă prinosul de dreaptă slăvire,
Ca să putem cu cerurile toate striga
Într-o îmbrățișată necovîrșire,
Cel mai presus: Aliluia!

(se repetă condacul 13 de trei ori)

(Se repetă Icosul 1 și Condacul 1):

Însemnări, note, comentarii

ÎNSEMNĂRI

COMUNICATUL MINISTERULUI ÎNVĂŢĂMÎNTULUI ŞI ŞTIINŢEI. CABINETUL MINISTRULUI
Nr. 9176/1.02.1991
Secretariatul de Stat pentru Culte. Cabinetul Secretariatului de Stat.
Nr. 768/1.02.1991

Conducerile Ministerului Învăţămîntului şi Ştiinţei şi Secretariatului de Stat pentru Culte, împreună cu reprezentanţii cultelor din România, au analizat, în cadrul Consfătuirii din ziua de 25.01.1991, modul cum s-a organizat şi desfăşurat educaţia moral-religioasă a copiilor din învăţămîntul de stat primar şi gimnazial în trim. I al anului şcolar 1990/1991.

Cu acest prilej s-au stabilit următoarele măsuri:

1. Începînd cu trim. II-al anului şcolar 1990—1991, educaţia moral-religioasă din învăţămîntul primar şi gimnazial se poate desfăşura timp de o oră pe săptămînă, facultativ, în funcţie de opţiunea elevilor şi a fiecărui cult religios, ţinîndu-se cont şi de posibilităţile ce le poate asigura fiecare şcoală.

2. În lunile februarie şi martie a.c., inspectoratele şcolare judeţene, în colaborare cu conducerile cultelor religioase interesate şi cu alţi factori educaţionali, vor organiza pe judeţe, întîlniri şi dezbateri în vederea unei cît mai bune desfăşurări a orelor de educaţie moral-religioasă în şcoli.

3. La nivelul şcolilor, conducerile acestora, împreună cu reprezentanţii desemnaţi ai cultelor, vor organiza în trim. II activităţi metodice şi lecţii deschise, cu participarea tuturor persoanelor care predau această disciplină în şcoala respectivă.

4. În vederea fundamentării psiho-pedagogice a programelor analitice şi a manualelor de educaţie moral-religioasă a elevilor, cultele religioase vor prezenta Ministerului Învăţămîntului şi Ştiinţei, prin Secretariatul de Stat pentru Culte, pînă la sfîrşitul trim. II 1991, programele analitice ale obiectului de învăţămînt respectiv pentru anul şcolar 1991/1992, precum şi manualele şcolare pe măsura realizării lor.

5. În cadrul inspectoratelor şcolare judeţene va fi desemnată o persoană, eventual inspectorul pentru disciplina istorie sau limba şi literatura română, care va controla şi coordona activitatea didactică a personalului ce va preda orele de educaţie moral-religioasă în şcoli, în conformitate cu Protocolul stabilit de Ministerul Învăţămîntului şi Ştiinţei şi Secretariatul de Stat pentru Culte din 11.09.1990 pentru introducerea acestei discipline de învăţămînt în şcolile de stat.

6. Pentru optimizarea predării acestui obiect de învăţămînt în şcoli, Ministerul Învăţămîntului şi Ştiinţei şi Secretariatul de Stat pentru Culte, în colaborare cu Institutul de Ştiinţe al Educaţiei şi Casele corpului didactic de pe lîngă inspectoratele şcolare judeţene, vor efectua analize de specialitate în acest domeniu.

7. Revista „Tribuna învăţămîntului" va publica articole referitoare la scopurile acestei discipline şcolare şi va populariza experienţa din şcoli.

8. Începînd cu anul şcolar 1991/1992, Ministerul Învăţămîntului şi Ştiinţei, împreună cu Secretariatul de Stat pentru Culte, va asigura posibilitatea înfiinţării de facultăţi teologice cu profil pedagogic complex în cadrul instituţiilor de învăţămînt de grad universitar ale cultelor religioase, la cererea acestora; se va analiza posibilitatea pregătirii prin această formă de învăţămînt superior a unor absolvenţi cu dublă specializare — atît în domeniul religiei, cît şi în cel al unei alte discipline de învăţămînt precum istoria, limba română, limba latină, limbi moderne etc. — necesară asigurării unor cadre de predare cu nivel corespunzător, îndeosebi în mediul rural, unde constituirea de catedre şi stabilitatea personalului didactic constituie probleme încă nerezolvate optim.

Ministrul Învăţămîntului
şi Ştiinţei
Gheorghe Ştefan

Secretar de Stat
pentru Culte
Gheorghe Vlăduţescu

*

Revista „22", anul II, nr. 17 (67) din 3 mai 1991 publică în p. 7, interviul realizat de Sorin Faur cu Sorin Dumitrescu, sub titlul *RELIGIA ÎN ŞCOALĂ — articularea cu substanţa dogmelor*". Răspunsurile date sînt o pledoarie în favoarea învăţămîntului moral-religios în şcoala românească, din care a lipsit timp de 45 de ani. D-l Dumitrescu — membru al Grupului de reflecţie pentru înnoirea Bisericii — afirmă următoarele: „Fără îndoială că învăţămîntul religios trebuie introdus, motivaţia acestui lucru e acoperită de tradiţia poporului român. Toate izbînzile de neam — de la naştere la ponderea istorică şi spiritualitate, pînă la detaliile politicului se datorează creştinismului ortodox." Sau „... pentru noi, deprinderea, familiaritatea cu tematica explozivă a religiei creştine înseamnă nu numai informare — asta ignoră Ministerul Învăţămîntului — ci înseamnă revenirea în firescul neamului, odată ce structura sa de profunzime îşi are temeiul în creştinismul ortodox".

La întrebarea dacă „după 45 de ani de comunism, există credinţă în România?", d-l Dumitrescu răspunde că, după cum se ştie, creştinismul nostru este de origine apostolică. „Aici, creştinismul e consubstanţial populaţiei... forţa credinţei, forţa subliminală are o temeinicie extraordinară." „... la noi s-a dezvoltat un creştinism trăirist; orice creştinism e existenţial, trebuie trăit, dar aceasta se impune a fi dublat de facultatea cunoaşterii dogmelor. Învăţămîntul religios în şcoală prepară viitoarea articulare cu substanţa dogmelor."

*

Secretariatul de Stat pentru Culte organizează o sesiune ştiinţifică naţională avînd tema „Religia în societatea românească. Trecut, prezent, viitor". Sesiunea se va desfăşura sub egida Academiei Române şi a Ministerului Învăţămîntului şi Ştiinţei. Participă toţi şefii de culte din România, cadre didactice de la Institutele teologice (ortodoxe, protestante şi neoprotestante), Institutele de Cercetare ale Academiei, catedrele de specialitate ale centrelor universitare din ţară, specialişti de la Ministerul Culturii. După 53 de ani, oamenii lumii creştine şi laice se vor întîlni pentru a dezbate problema religiei în România de azi. Sînt invitate organizaţii cultural-religioase din Basarabia şi Bucovina. Sesiunea va avea loc la Muzeul Naţional de Istorie.

*

Ziarul „România liberă", nr. 363/23 martie 1991, publică, sub titlul *„Nu răstălmăciţi apelurile Bisericii"*, o replică a Biroului de Presă şi Comunicaţii al Patriarhiei Române.

Urmare articolului „Biserica în sprijinul F.S.N." publicat în ziarul „România liberă" din 16 martie 1991 în care, cu răutate, un apel al Prea Fericitului Părinte Patriah Teoctist este interpretat forţat şi răstălmăcit tendenţios pentru a se da impresia că, în prezent, Biserica Ortodoxă Română este antrenată în politica de partid şi sprijină F.S.N.-ul, Biroul de Presă şi Comunicaţii al Patriarhiei Române face următoarele clarificări:

1. Apelul cu pricina nu este de dată recentă, cum tendenţios lasă autorul să se înţeleagă, ci a fost adresat în zilele fierbinţi ale Revoluţiei din decembrie 1989 cînd Frontul Salvării Naţionale nu era un partid politic ci o coaliţie postrevoluţionară în care, la loc de frunte, activau şi dizidenţi şi opozanţi notorii ai regimului Ceauşescu.

2. După constituirea partidelor politice şi înaintea alegerilor, la data de 3 mai 1990, printr-un comunicat de presă, Biserica Ortodoxă Română şi-a declarat în mod ferm şi clar, neutralitatea politică, iar clericii au fost sfătuiţi să nu se înscrie şi să nu activeze în vreun partid politic întrucît ei sînt părinţii spirituali ai tuturor credincioşilor. Cazurile cu totul sporadice de clerici care, în ciuda îndemnurilor adresate de Patriarhia Română, sînt totuşi, implicaţi în diferite formaţiuni şi partide politice, nu reprezintă poziţia şi atitudinea politică a întregii Biserici.

3. În septembrie 1990, prin eliminarea din Statutul şi Regulamentele de organizare şi funcţionare a Bisericii Ortodoxe Române a prevederilor impuse, în mod abuziv, de regimul comunist ateu prin care acesta şi-a luat, cu de la sine putere, dreptul de control asupra Bisericii şi de imixtiune în treburile interne,

Biserica Ortodoxă Română și-a recîștigat autonomia ei plenară, punîndu-se bazele unor relații noi între Biserică și Stat: de respect reciproc și de slujire liberă a aceluiași popor.

Așadar, Biserica Ortodoxă Română nu face și nu sprijină vreo politică de partid și este autonomă față de stat. Ca mamă a neamului românesc, ea își iubește și se îngrijește în aceeași măsură de toți fiii și fiicele ei, indiferent de opiniile sau orientările lor politice și se străduiește să rămînă ca și în trecutul istoric al neamului, factorul de unitate națională".

*

Din convorbirea consemnată de d-l Boris Buzilă cu d-l Daniel Barbu, pe tema *„Căile creației" în iconografie* (I, *România liberă*, nr. 358 din 16 martie 1991; II, *România liberă*, nr. 363 din 23 martie 1991; III, *România liberă*, nr. 368 din 30 martie 1991), reținem opinia pe deplin îndreptățită a distinsului istoric de artă, potrivit căruia: „... cea mai simplă și mai „productivă" cale pentru a asigura perpetuarea în contemporaneitate a icoanei, a tipului de icoană la care ne referim este cea a replicii, a copiei interpretate după modele foarte vechi, foarte cunoscute, foarte venerate. Această cale este, în fond, una parcursă cu foarte bune rezultate, de generații întregi de iconografi. Atît în Bizanț, cît și mai tîrziu în Rusia și în alte țări ortodoxe, dar tot prin filieră bizantină, s-au impus, ceea ce am putea numi icoane prototip. Cunoaștem bunăoară, din istoria artei, asemenea tipuri iconografice cum sînt Hodighitria sau Eleusa. Ele au dat naștere, prin copiere, prin replici, la serii de icoane subsumate unui anumit tip care la origine fusese accidental. Prin faptul că nu semănau cu imaginile preexistente, bucurîndu-se deci de o compoziție inconfundabilă, au avut un succes fulgerător și au început să fie multiplicate în copii fidele sau replici. Deci, calea replicii interpretate este o cale legitimă și potențial fructuoasă pe care au parcurs-o iconografii, din evul mediu pînă în zilele noastre.

Să nu pierdem însă din vedere un fapt fundamental: că iconografia, de la începuturile sale, cel puțin pînă în secolele XVII—XVIII, cînd a devenit un artizanat urban, sau, așa cum a fost cazul la noi, în Transilvania chiar un meșteșug rural, n-a fost doar un meșteșug. În epocile clasice, de mare tradiție creștină, iconograful nu era un simplu meșteșugar, chiar dacă nu se număra, întotdeauna, printre călugări sau clerici. El lucra după un anumit rit, trebuia să postească, să se cufunde în rugăciune, să aibă față de faptul creștin o adeziune personală. Este interesant de remarcat că adesea puținele semnături pe icoane, care ni s-au păstrat în spațiul românesc — ca să ne mărginim doar la acesta — pentru că o lungă perioadă de timp zugravii s-au menținut în anonimat, sunau așa: nu Constantin zugravul, să zicem, ci „mîna lui Constantin". Acest tip de semnătură spune multe: în primul rînd, că nu este suficientă doar mîna pentru a face o icoană. Adică este necesar un proces reflexiv, de tip teoretic, în fond, și o apropiere sufletească de această îndeletnicire, mîna jucînd rolul doar al unui vehicul de transpunere a ceva ce trebuie să existe mai dinainte în mintea și în inima zugravului, acel *ceva* urmînd să fie transpus de această mînă pe suprafața respectivă".

Este o pledoarie pentru păstrarea tradiției în iconografie — în fața tendințelor crescînde de încălcare a canonului iconografic — pe deplin argumentată de către unul din cei mai avizați specialiști români contemporani, în acest domeniu.

Diacon Pavel Cherescu

ÎNALT PREA SFINŢITULUI MITROPOLIT ANTONIE CUVÎNTĂTORUL

Între numele mari ale teologiei româneşti contemporane, un loc de frunte îl ocupă cel al Mitropolitului de azi al Transilvaniei, Î. P. S. Sa Dr. ANTONIE PLĂMĂDEALĂ.

Lucrările Î. P. S. Sale, nu numai multe şi deosebit de valoroase, ci şi acoperind un larg evantai de preocupări teologice, constituie o dungă luminoasă în existenţa mult încercată a Bisericii noastre din ultimele decenii.

Două noi volume vin să se adauge unei liste bibliografice deja impresionantă: *Tîlcuri noi la texte vechi* (Sibiu, 1989, 479 pagini) şi *Cuvinte la zile mari* (Sibiu, 1989, 365 pagini).

Sînt volume care au fost aşteptate cu multă nerăbdare. Toţi cei care au avut şansa de a-l asculta pe dăruitul cuvîntător care este Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Antonie, au sperat să poată avea cîndva în faţa ochilor şi astfel de cărţi ale sale. Cele două volume satisfac cu prisosinţă această aşteptare, atît prin ţinuta lor exterioară, cît şi, mai ales, prin cuprinsul lor bogat şi luminos şi prin maniera cu totul deosebită şi cuceritoare a expunerii subiectelor.

Primul volum, *Tîlcuri noi la texte vechi*, cuprinde după un bogat cuvînt înainte, care este şi un îndemn stăruitor şi convingător adresat preoţilor de a predica, şi de a predica bine (intitulat sugestiv: „Mergînd, învăţaţi!"), un număr de 51 predici.

Ce bogăţie şi ce frumuseţe! Titlurile înseşi te invită la lectură. Iată numai cîteva exemple: *Dileme aparente — opţiuni categorice; Lecţie de logică într-o şcoală de orbi la minte; Argumente de piatră şi de inimă într-o dispută pe viaţă şi pe moarte; Logica nicodimică — logica imediatului terestru; Lacrima inimii — cheia împărăţiei; O gazdă bănuitoare şi un musafir care îi dă lecţii; Nu ai om? — Ai Dumnezeu; Evanghelia întrebării esenţiale* ş.a. Iar odată ce ai început citirea unei predici, nu mai laşi cartea din mînă pînă ce o termini! Căci ceea ce citeşti este cum nu se poate mai interesant. Iar logica argumentării — căci de fiecare dată e vorba de argumentare — e desăvîrşită. Şi la tot pasul întîlneşti pilde, minunate pilde — cele mai multe inedite în literatura noastră omiletică, iar unele, inspirate din experienţele marilor trăitori din vechime, constituind neîntrecute pagini de Pateric —, care adaugă un plus de frumuseţe acestor predici întru totul frumoase.

Cele 51 predici din primul volum acopăr o bună parte din duminicile de peste an — pentru unele duminici fiind cîte două sau chiar cîte trei predici, rostite în ani diferiţi. Succesiunea lor nu este cea obişnuită în cărţile de predici, adică cea după calendarul bisericesc, ci după criteriul unei apropieri între temele tratate. Căci autorul urmăreşte un scop teologic şi catehetic. O şi mărturiseşte în cuvîntul înainte: „Am gîndit aceste predici şi ca pe un tratat teologic despre adevărurile fundamentale de credinţă, şi nu fără intenţia de a-l oferi şi ca pe un catehism care să-i ajute pe cititori, aşa cum i-a ajutat şi pe ascultători, să se înarmeze şi cu argumente pentru apărarea credinţei lor ortodoxe, în faţa celor care ar încerca să-i ademenească spre alte credinţe şi grupe sectare. E o carte de teologie pentru teologi şi pentru neteologi"(p. 9).

Dar acesta nu este singurul scop şi nici singura reuşită a volumului. El e şi „o carte de întrebări pentru cei ce îşi pun întrebări şi nu le răspunde nimeni: pentru cei care nu ştiu să-şi pună întrebări, dar le au pe suflet...". Iar pentru textele evanghelice abordate, „e o carte de exegeză lucrată în stilul predicilor", de folos chiar şi pentru specialişti (p. 9). La toate acestea, se mai adaugă o intenţie, şi ea strălucit împlinită: „Multe din predici sînt intenţionate şi ca fragmente ale *Vieţii lui Iisus*" (p. 8).

Volumul al doilea, cum o arată şi titlul, înmănunchează o serie de *Cuvinte la zile mari*. După un interesant cuvînt de lămurire, privind mai ales raportul dintre două mari praznice creştine, cel al Naşterii Domnului şi cel al Invierii Domnului, urmează un număr de 53 de cuvîntări. Cele mai multe se referă la marile sărbători ale Bisericii noastre: Naşterea Domnului (17 cuvîntări), Anul Nou, Botezul Domnului, Duminica Floriilor, Sf. Paşti (16 cuvîntări), Pogorîrea Sfîntului Duh, Schimbarea la faţă, Adormirea Maicii Domnului sau Înălţarea Sfintei Cruci; dar volumul cuprinde şi o predică la Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel, una la Sf. Dumitru, două predici rostite cu prilejul sfinţirii unor biserici şi un cuvînt despre spovedanie, rostit la hirotesia unui preot întru duhovnic.

Între cuvintele la Naşterea Domnului şi la Învierea Domnului se cuprind şi unele din pastoralele Î. P. S. Mitropolit Antonie la aceste sărbători. După cum se ştie, pastoralele Î. P. S. Sale sînt tematice, astfel încît, grupate aici, ele oferă o multiplă şi, am spune, completă perspectivă teologică asupra marilor evenimente mîntuitoare ale Naşterii şi Învierii Domnului.

Despre al doilea volum putem spune, cu deplin temei, ceea ce am spus şi despre primul. Cuvîntările cuprinse în el, orientate preponderent spre un scop teologic şi misionar, oferă nu numai aprofundări ale unor puncte de doctrină ortodoxă, ci şi un bogat buchet de adînci şi reuşite exegeze biblice, precum şi noi şi neîntrecute pagini pentru o *Viaţă* a lui Iisus, abordată multiplu mai ales prin prisma celor două mari evenimente care o încadrează, Întruparea şi Învierea.

Trebuie să mai adăugăm, despre amîndouă volumele, că, dincolo de faptul că oferă iubitorilor de carte bună o lectură nu numai instructivă, ci şi cum nu se poate mai plăcută şi atrăgătoare, ele se constituie ca un semn al înnoirii lucrării învăţătoreşti în sînul Bisericii noastre. Preoţii noştri află în ele un model şi un izvor pentru o propovăduire corespunzătoare exigenţelor sporite ale credincioşilor din zilele noastre. Propovăduitorii avizaţi ai Evangheliei ştiu că aceasta răspunde celor mai înalte năzuinţe ale omului dintotdeauna şi dezleagă cele mai pretenţioase întrebări. O dovedesc aceasta încă o dată şi la modul optim cuvîntările Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit Antonie.

Pr. prof. Dr. Vasile Mihoc

Treceri la cele veşnice

† PREOTUL MIRCEA POP, DE LA PAROHIA ORT. COPŞA-MICĂ

După o scurtă şi grea suferinţă s-a stins din viaţă, în spitalul din Mediaş, preotul Mircea Pop, de la parohia ortodoxă română Copşa-Mică, protopopiatul Mediaş.

Născut la data de 26 octombrie 1937, în localitatea Geacăş, jud. Sibiu, din părinţii Pop Pompiliu şi Leniţi, urmează şcoala primară în satul natal, apoi Şcoala medie de cîntăreţi bisericeşti (azi Seminarul teologic) din Cluj-Napoca, după care se înscrie la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, pe care-l absolvă în anul 1962. În anul 1967 se căsătoreşte cu Maier Maria, din localitatea Ernea, jud. Sibiu, căsătorie din care rezultă doi copii; Cosmina şi Mircea.

Din anul 1962 şi pînă în 1973 se angajează şi lucrează, ca planificator, la fabrica Vitrometan din oraşul Mediaş.

În anul 1973 a fost hirotonit întru preot pe seama parohiei ortodoxe române Buzd, din protopopiatul Mediaş, pe care-o păstoreşte de la data de 1 septembrie 1973 pînă la 31 octombrie 1988 cînd, la cerere a fost transferat la parohia ortodoxă română Copşa-Mică pe care-o slujeşte pînă la data trecerii sale din această viaţă.

În perioada păstoririi parohiei Buzd, concomitent cu munca preoţească, lucrează la protopopiatul ortodox Mediaş, pe postul de contabil.

Preotul Mircea Pop, în timpul activităţii sale, s-a făcut stimat de cei din jur, îndeplinindu-şi cu cinste munca de păstor sufletesc şi contabil, ce i-au fost încredinţate. Demn de remarcat este faptul că, sub păstorirea sa, la biserica din parohia Buzd s-a rezidit turnul bisericii din temelie, făcîndu-se şi locaşului de închinare importante reparaţii de întreţinere. La parohia Copşa Mică a fost angajat în perfectarea formelor pentru aprobarea unui loc de zidire a unei noi biserici ortodoxe, scurta boală sălbindu-i elanul iar moartea întrerupîndu-i firul angajării în această muncă, pe care o va prelua cel care va succede la conducerea parohiei.

Slujba înmormîntării preotului Mircea Pop s-a săvîrşit în catedrala ortodoxă din Mediaş de un impresionant număr de preoţi slujitori (42) din parohiile protopopiatului Mediaş şi foşti colegi de şcoală ai decedatului, veniţi din Cluj, Timişoara, Luduş şi Vînători. La slujbă au participat şi l-au condus pînă la locul de veci, din noul cimitir ortodox al oraşului Mediaş, un mare număr de credincioşi, din Mediaş, Copşa-Mică, Buzd, Geacăş, Ernea şi împrejurimi.

La sfîrşitul slujbei au vorbit; Pr. Ioan Gîrlonţa, de la parohia Înălţarea Domnului III Mediaş, pr. Ioan Suciu, din Cluj, în numele foştilor colegi de şcoală, pr. Eugen Bucurenciu, de la parohia ort. rom. Avrig, fost preot în Copşa-Mică, ce a vorbit în numele credincioşilor pe care i-a păstorit vorbitorul şi adormitul. La sfîrşitul acestor cuvîntări a vorbit Pr. Prot. Ioan Găban care a dat citire scrisorii de condoleanţe transmisă şi semnată de Înalt Prea Sfinţitul Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, după care a descris viaţa vrednicului păstor, soţ şi tată care a fost preotul Mircea Pop, luînd şi cuvenitul rămas bun. Veşnică să-i fie pomenirea.

Pr. Prot. Ioan Găban

VIAŢA BISERICEASCĂ

ANIVERSARE

DIN ACTUALITATEA ECUMENICĂ

DOCUMENTAR

RESTITUIRI

ÎNSEMNĂRI, NOTE, COMENTARII

RECENZII

TRECERI LA CELE VEŞNICE